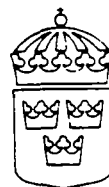

Riksdagens protokoll

1989/90:43

Måndagen den 11 december

Kl. 9.00–18.51

Protokoll
1989/90:43

1 § Återkomst

Talmannen meddelade att *Ingemar Eliasson* (fp) denna dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom Sören Norrbys tjänstgöring som ersättare upphört.

Svar på interpellationer

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 1 december.

3 § Svar på interpellation 1989/90:83 om den planerade dataregistreringen av folkbokföringsuppgifter

Statsrådet ODD ENGSTRÖM:

Herr talman! Mot bakgrund av riksdagsbeslutet om en ny organisation för folkbokföringen har Marianne Jönsson ställt följande frågor till mig:

1. Är den planerade omfattningen av ADB-stödet förenlig med riksdagens beslut?
2. Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att integriteten och sekretessen i dessa frågor skall kunna bibehållas?

Redan i dag registreras folkbokföringsuppgifter med hjälp av ADB i inte obetydlig utsträckning. En stor del av uppgifterna finns tillgängliga för envar genom det statliga person- och adressregistret (SPAR), som är ett centralt register som förs med hjälp av ADB. Ytterligare folkbokföringsuppgifter finns i de register som förs länsvis hos länsstatemyndigheterna, likaledes med hjälp av ADB. Av informationen om aktuella förhållanden i folkbokföringen är det bara en mindre del som i dag finns registrerad enbart i konventionella handlingar.

I prop. 1986/87:158 om ny organisation för folkbokföring uttalades bl.a. att det är viktigt att den nya folkbokföringsmyndigheten har tekniska hjälpmedel i form av ADB, som kan utnyttjas vid förändringar av folkbokföringsregistren. Vidare sades att en organisationskommitté bör föreslå bl.a. förändringar som leder till att antalet register kan minskas och att folkbokföringsar-

betet kan bedrivas snabbt, enkelt och rationellt och med ett vidareutvecklat ADB-stöd.

Skatteutskottets betänkande (1987/88 SkU2), som också har godtagits av riksdagen, berördes inte frågan om ADB-stödets omfattning i den framtida folkbokföringsorganisationen. Utskottet framhöll dock att man i utredningsarbetet bör uppmärksamma sekretessfrågorna noggrant så att nuvarande sekretess- och integritetsskydd bevaras.

Organisationskommittén (Fi 1988:02) arbetar för närvarande på ett förslag till författningsreglering av folkbokföringsregistren. Kommittén väntas föreslå att bl.a. frågor om registrets ändamål och innehåll samt terminalåtkomst, sökbegrepp och bevarande av uppgifter skall regleras i en lag och att dessa frågor sålunda underställs riksdagen innan det nya registret tas i bruk.

I avvaktan på organisationskommitténs förslag om bl.a. författningsreglering av folkbokföringsregistret är jag inte beredd att gå närmare in på frågan om den framtida registreringen av folkbokföringsuppgifter eller vilken lagstiftning eller andra åtgärder som behövs för att upprätthålla sekretess- och integritetsskyddet. Jag utgår ifrån att de nu nämnda aspekterna blir utförligt behandlade i kommitténs förslag.

MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Tack för svaret på min interpellation. Som jag ser det innehåller svaret inte något nytt. Det är otillfredsställande att det ansvariga statsrådet inte vågar säga något om själva problematiken när det gäller integritetsskydd för den enskilde. Frågans vikt och omfattning gör att man måste precisera sitt ställningstagande i den här frågan, och att vi måste kunna kräva detta.

Jag vågar påstå att den administrativa reform som nu förbereds och som innebär att folkbokföringen förts över till de lokala skattemyndigheternas dataregister är en av de största administrativa reformer som har skett i vårt land under de senaste 100 åren. Känsliga uppgifter om svenska medborgares familjeförhållanden riskerar att hängas ut till allmän beskådan. Ännu har inga beslut fattats när det gäller att skydda integriteten.

Som statsrådet anfört i svaret registreras folkbokföringsuppgifter redan i dag med hjälp av ADB. Huruvida det är i "inte obetydlig utsträckning" är verkligen en värderingsfråga.

Det är riktigt att vi finns registrerade på data överallt i samhället. Om polisen stoppar oss och slår in vårt personnummer på sin terminal kommer följande uppgifter på skärmen: fullständigt namn, adress, kyrkobokföringsfastighet, civilstånd, medborgarskap osv. För minderåriga anges vårdnadshavaren. Polisen kan sedan i all oändlighet komplettera sitt register över brott och straff med uppgifter från andra register om fordonsinnehav, om man betalat skatt och försäkring, taxeringsuppgifter osv.

Exakt samma grunduppgifter finns hos kommunens fastighetskontor och på socialförvaltningen. Där kan man också se familjebild, vilka som bor tillsammans osv. Försäkringsbolagen har tillgång till de flesta av dessa uppgifter. Är man inte kund i bolaget kan det ändå via sin terminal köpa uppgifter av SPAR – det statliga person- och adressregistret, som statsrådet också omnämnde i svaret.

Försäkringskassan har uppgifter om oss, kompletterade med sådant som sjukskrivning, bidragsförskott och skuld för sådant, och de militära myndigheterna har uppgifter om krigsplacering och gjorda repövningar. Vi är faktiskt genomdatoriserade.

När man läser igenom direktiven för kommittén, som skall genomföra den nya organisationen, är det värt att notera att integritetsfrågorna inte i någon större utsträckning kommer att betraktas som ett självständigt spørsmål. Enligt min mening är detta principiellt felaktigt. Integriteten måste definieras som en självständig fråga som i stort överordnas administrativa reformer. Den enskildes rätt till integritet och sekretess kräver detta och måste vara utgångspunkten.

Folkbokföringsreformen är redan beslutad av riksdagen. Det skedde för två år sedan. Det enda som i dag är helt klart är, att lokala skattemyndigheten skall ta över folkbokföringen. Principbeslutet är fattat och nu utreder man inom POFF – projektgruppen för omorganisation av folkbokföringen – hur detta skall gå till. Jag anser att detta från integritetssynpunkt är fel ordning.

Många frågor hänger i luften. Vilka uppgifter är det som skall föras om oss? Vilka skall föras till det centrala registret? Om registret skall innehålla uppgifter om oss som borde skyddas med hänsyn till vår personliga integritet, vårt allra innersta, har vi all anledning att vara oroade.

Visserligen säger man att de som handhar registren har tystnadsplikt. Men både tryckfrihetsförordningen och sekretesslagen i all synnerhet är krångligt utformade, och det krävs god utbildning vid tillämpning av dessa lagar. Det är svårt att kontrollera att riktiga beslut fattas när det finns så många uppgifter i så många olika register på så många olika platser.

I dag finns en rad uppgifter som pastorsämbetena inte matar in i länskattemyndighetens datorer, utan som finns manuellt antecknade på personakten. Det rör sig om känsliga uppgifter såsom tidigare äktenskap, adoptioner, namnbyten, domar i äktenskapsmål, könsbyten, domar i vårdnadstvister och flera andra uppgifter av liknande karaktär. Nu skall alla dessa uppgifter föras över av en särskild personal. Man kommer t.o.m. att ta i anspråk inköpt personal från skrivbyråer. Det är en dyrbar hantering, 260 milj.kr. har nämnts av POFF. Frågetecknen är många. Är denna personal tänkt att snabbutbildas i sekretesslagstiftning? Hur och var skall sorteringen göras? Skall det ske på pastorsexpeditionerna? Man vet ju att prästerna ej lämnar ut kyrkoböckerna, som är heliga för dem. Då blir det fråga om kopior. Med 9 miljoner personakter blir det 18 miljoner kopior med fram- och baksidor. Skall vi verkligen finna oss i att det finns "terminalåtkomst" på hela vår personlighet?

Därför menar jag att kommittén innan vi fattar det slutliga beslutet om registerlagen borde få ett utvidgat uppdrag att genomgående belysa integritetsfrågorna för den enskildes vidkommande. Detta måste underordnas ändamålet, eftersom ändamålet med denna reform är att samhället lätt skall få tillgång till basuppgifter om medborgarna.

Är regeringen beredd att vidga organisationskommitténs direktiv till att omfatta ett grundligt ställningstagande till integritetsfrågorna?

Statsrådet ODD ENGSTRÖM:

Herr talman! Marianne Jönsson väljer att säga att hon anser att *man* har valt fel ordning vad gäller att genomföra detta arbete. Vad Marianne Jönsson då i själva verket säger är att hon anser att *riksdagen* har valt fel ordning vad gäller att genomföra detta arbete. Jag delar inte den uppfattningen. Jag anser att riksdagen har valt en alldeles riktig ordning vad gäller att genomföra den här reformen.

För det första har riksdagen valt att ta ställning till de övergripande principfrågorna. Riksdagen har slagit fast att vi skall ha en bra och effektiv, rationell och trygg folkbokföring i Sverige. Vi skall bevara den svenska traditionen på detta område. För det andra har riksdagen lagt fast att i första hand riksskatteverket och i någon mån försäkringskassorna skall delta i det nya folkbokföringssystemet. Därefter har riksdagen påpekat ett antal frågor som uppfattas som mycket viktiga, t.ex. integritets- och sekretesskyddet. Vidare har riksdagen klarlagt att det ses som naturligt att arbetet drivs vidare i en särskild organisationskommitté. Jag anser detta vara en mycket klok ordning, och jag har mycket lätt att som ansvarigt statsråd arbeta i enlighet med riksdagens intentioner på den här punkten.

Vad som nu har skett är att denna organisationskommitté har tillkallats. Den leds av landshövding Rolf Wirtén. Den arbetar med en stort antal frågor, inte minst med frågan om integritets- och sekretesskyddet. Resultatet av detta arbete kan jag nu inte föregripa genom att ha några uppfattningar, och jag önskar heller inte föregripa det eftersom det nu ligger i goda händer. Jag har dock blivit informerad om att kommittén överväger en särskild lagstiftning på den här punkten. Kommittén kommer i vanlig ordning att redovisa sitt betänkande, resultatet av sitt arbete. Jag kommer att låta det betänkandet bli föremål för en remissomgång. Först sedan jag har försäkrat mig om att både kommittén och remissinstanserna har uppmärksammat bl. a. frågan om sekretess- och integritetsskyddet, är jag beredd att återvända till riksdagen med ett förslag om hur detta arbete mera i detalj skall organiseras i fortsättningen.

På detta sätt har jag uppfattat riksdagens uppdrag. Jag tycker att det är ett bra uppdrag, och jag avser genomföra det i enlighet med riksdagens intentioner.

MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! När riksdagen för ungefär två år sedan fattade beslutet om en datorisering av folkbokföringen och ett överförande av denna till lokala skattemyndigheten, hade man inte att diskutera den stora omfattning i fråga om datoriseringen som nu förbereds, dvs. att hela urkunden skulle föras över till data. Statsrådet säger att riksdagen har att fatta beslut om en särskild registerlag och i och med detta ta ställning till begrepp som terminalåtkomst, sökbegrepp och gallring. I och med detta skall, som jag tidigare påpekade, samhällets behov av basuppgifter om medborgarna tillgodoses. Men själva huvudfrågan som jag ser det, nämligen den personliga integriteten, kommer man inte åt genom det beslut som vi, enligt statsrådets löfte, kommer att fatta här i riksdagen.

Integritetsskyddet värnas i dag genom bestämmelser i datalagen och se-

ekretesslagen. Men dessa bestämmelser är för många i hög grad anonyma och, detta gäller speciellt sekretesslagen, synnerligen svårtolkade. En stor del av såväl myndigheter som enskilda är okunniga om begrepp som licens, tillståndsplikt, registeransvar, god registersed osv. Det råder okunskap i fråga om licens och i fråga om när register får föras.

Jag har erfarenheter från landstingsvärlden, där datainspektionen för inte så länge sedan gjorde en genomgång av hur myndigheten uppfattade sitt ansvar för de personregister som finns. Jag vågar påstå att det på många avdelningar fanns en stor okunskap när det gällde vilka personregister som förs och i fråga om när dessa register är nödvändiga för myndighetens verksamhet. Detta är så mycket mer allvarligt för den enskilde individen. Denne måste ha rätt att få kännedom om vilka uppgifter som finns om honom i dessa register. Så länge denna möjlighet inte finns är luckorna i integritetsskyddet alltför stora.

Det är verkligen viktigt att de mycket känsliga uppgifter som jag tidigare i dag har talat om inte underordnas den administrativa reformen. Jag anser att de exempel som statsrådet nämnde vad gäller gallring, åtkomst, minskning av antalet register osv. bara är perifera åtgärder. Vi kommer med dessa åtgärder inte åt själva kärnan vad gäller de stora integritetsfrågorna.

Statsrådet ODD ENGSTRÖM:

Herr talman! Marianne Jönsson säger att hon välkomnar mitt löfte att återkomma till riksdagen. Detta har inte så mycket med mitt löfte att göra. Det är något mycket allvarligare som ligger bakom. Det är riksdagen själv som har beslutat om hur denna fråga skall handläggas. Jag tycker att riksdagen har fattat ett bra beslut. Därför återkommer jag till riksdagen med en särskild proposition om hur folkbokföringen mera i detalj i fortsättningen skall organiseras.

Detta betyder att vi också får tillfälle att återkomma till frågor som vi finner vara av särskild vikt. Precis på samma sätt som riksdagen fann det vara av särskild vikt att frågan om integritets- och sekretesskyddet beaktas finner regeringen detta vara en utomordentligt angelägen uppgift. Vi kommer alltså att ägna den frågan stor uppmärksamhet både i förberedelserna till propositionen och i själva propositionen. Det innebär således att frågan om svenska medborgares integritets- och sekretesskydd vad gäller de uppgifter som finns lagrade om dessa svenska medborgare prövas på det ställe i det svenska demokratiska systemet där den skall prövas, nämligen i riksdagen. Ingenstans kan dessa frågor prövas bättre än här.

MARIANNE JÖNSSON (c):

Herr talman! Jag hävdar fortfarande att man har börjat i fel ände i och med att riksdagen här har fattat ett principbeslut och denna projektgrupp för omorganisation av folkbokföringen nu är i full färd med att hantera genomförandet av den här stora reformen. Det är riktigt att riksdagen har givit regeringen i uppdrag att genomföra reformen på det sätt som statsrådet har beskrivit. Men riksdagen har inte när regeringen 1991 återkommer med en proposition innehållande förslag till en ny registerlag någon möjlighet att diskutera de övergripande frågorna om befolkningens integritetsskydd. Det

blir fråga om de perifera åtgärder som jag tidigare nämnde, dvs. gallring, åtkomst, terminalåtkomst, sökning osv. Riksdagen har vid det aktuella tillfället inte några möjligheter att diskutera frågan om det över huvud taget är riktigt att föra över dessa känsliga uppgifter till ett totaldatoriserat system, eftersom riksdagen redan – i stor oenighet visserligen – har fattat beslut om att hela systemet skall totaldatoriseras. Men att det skulle bli fråga om en datorisering i den omfattning som nu planeras har riksdagen inte haft någon möjlighet att ta ställning till.

Överläggningen var härmed avslutad.

4§ Svar på interpellationerna 1989/90:1, 19, 36 och 66 om kärnkrafts-avvecklingen och energiförsörjningen

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Carl Frick har till mig ställt frågor som berör dels kärnkrafts-avvecklingen och omställningen av energisystemet, dels oljeborrningar utanför Gotland, dels trafikens utsläpp av koldioxid.

Krister Skånberg har ställt liknande frågor vad gäller kärnkrafts-avvecklingen och trafikens utsläpp av koldioxid samt om forskning, utveckling och demonstration på energiområdet.

Sten Andersson i Malmö har ställt en fråga om kärnkrafts-avvecklingens konsekvenser för personbilstrafiken.

Gunnar Hökmark har till mig ställt frågor om kärnkrafts-avvecklingens miljömässiga konsekvenser.

Jag besvarar nu interpellationerna i ett sammanhang.

När det gäller Carl Fricks fråga om oljeborrningar utanför Gotland kan jag upplysa om att det inte pågår borringar på svenskt kontinentalsockelområde. I övrigt hänvisar jag till det svar som industriministern lämnade den 20 mars i år på en tidigare interpellation i ämnet av Carl Frick. I svaret gavs bl.a. en utförlig redogörelse för vad som gäller i fråga om prospektering efter olja och gas på svenskt område i Östersjön.

Vad som kan ha föranlett Carl Frick att åter ta upp frågan är uppgifter om att en företagsgrupp med tillstånd att undersöka ett område öster om Gotland genom mätningar har begärt att också få provborra inom detta område. En ansökan härom har nyligen ingetts till regeringen, som har överlämnat ärendet till Sveriges geologiska undersökning för beredning och förslag till beslut. Regeringen kommer mycket noga att pröva om sökanden har tillräckliga ekonomiska och tekniska resurser för att genomföra borringar på ett godtagbart sätt, inte minst när det gäller att begränsa riskerna för miljön.

Jag vill understryka att ett eventuellt bifall till ansökan inte kommer att innebära att sökanden får börja provborra. Även i fall då ett undersöknings-tillstånd omfattar principiell rätt att borra skall varje planerad provborring prövas särskilt av regeringen, med hänsyn till förhållandena på den aktuella platsen. Till grund för en sådan prövning kommer att läggas bl.a. en miljö-konsekvensutredning, i enlighet med den rekommendation som har utfärdas inom ramen för den s.k. Helsingforskonventionen. Regeringen kommer gi-

vetvis inte att lämna sitt medgivande om det visar sig att borringen kan komma att få effekter på miljön som inte är godtagbara.

Jag kan alltså försäkra Carl Frick om att miljöintressena kommer att väga mycket tungt när ställning tas till frågor om borring på den svenska kontinentalsockeln i Östersjön. Detta är särskilt påkallat med hänsyn till den mycket känsliga marina miljön i detta innanhav.

Angående frågorna kring kärnkraftsavvecklingen och dess konsekvenser vill jag inledningsvis erinra samtliga interpellanter om att flera debatter kring Sveriges framtida energiförsörjning har förts i riksdagen under den senaste tiden. Vidare vill jag erinra om att riksdagen på regeringens förslag har beslutat att kärnkraftsavvecklingen skall inledas med att en första reaktor tas ur drift år 1995 och en andra år 1996 – en i Barsebäcksverket och en i Ringhalsverket. Riksdagen har också beslutat att den sista reaktorn i Sverige skall tas ur drift senast år 2010.

En rad aktiviteter pågår inför kärnkraftens avveckling. Det gäller att i första hand skapa sådana förutsättningar att energin utnyttjas på ett mer effektivt sätt. En effektiviserad elanvändning gynnar både miljön och ekonomin genom att färre nya elproduktionsanläggningar behöver byggas. År 1990 kommer regeringen att redovisa hur åtgärderna för elhushållning och elersättning samt förberedelserna för elproduktionsutbyggnader och nätförstärkningar fortskrider. Om så behövs kommer därvid ytterligare åtgärder att föreslås.

Med tanke på miljömässiga och ekonomiska hänsynstaganden är det viktigt att ha en lång avvecklingsperiod för kärnkraften. En lång avvecklingsperiod ger goda möjligheter att utveckla och introducera ny och effektiv energiteknik som klarar de allt strängare miljökraven. Avvecklingsbeslutet innebär att ett viktigt besked har givits om omställningen av energisystemet.

Ett betydelsefullt inslag i omställningen av energisystemet är den forskning och utvecklingsverksamhet som bedrivs på detta område. Jag vill mot bakgrund av Krister Skånbergs fråga till mig om energiforskning påminna om att staten har anslagit närmare 8 miljarder kronor för forskning, utveckling och demonstration på energiområdet sedan år 1975, då beslut fattades om det första statliga energiforskningsprogrammet. Därutöver har vid skilda tidpunkter investeringsstöd inom energisektorn och ombyggnadsstöd inom bostadssektorn lämnats för introduktion och demonstration av ny energiteknik. Dessa resurser har använts för att utveckla ny energiteknik inom såväl tillförsel- som användningsområdet. Det nuvarande treåriga energiforskningsprogrammet löper ut den 30 juni nästa år, och energiforskningsutredningen framlade i somras förslag rörande energiforskning för perioden den 1 juli 1990 den 30 juni 1993. Utan att föregripa ett kommande regeringsförslag i början av nästa år vill jag göra följande allmänna markeringar.

Statens ansvar bör även fortsättningsvis gälla den mer grundläggande och långsiktigt inriktade kunskapsutbyggnaden inom energiområdet. Det gäller i första hand stödet till högskolorna. Ansvaret för att utveckla, demonstrera och introducera den nya energitekniken på marknaden bör i huvudsak ligga hos de tillverkande företagen, energiföretagen samt hos kraftindustrin. Så sker också bl.a. inom ramen för Vattenfalls och Svensk Energiutveckling AB:s arbete.

Jag har i olika sammanhang understrukit betydelsen av att energianvändningen effektiviseras i Sverige. Effektiviseringen är nödvändig för att vi skall klara omställningen till ett mer miljövänligt energisystem. Här är den forskning och utveckling som bedrivs i Sverige av staten och av företagen viktig. Självfallet kommer regeringen liksom tidigare att ställa mycket stränga krav på den nya energiteknik som utvecklas inom ramen för den statliga energiforskningen. Detta är dock inte tillräckligt, utan denna verksamhet måste kompletteras med ekonomiska och andra styrmedel.

Miljöavgiftsutredningen lade för en tid sedan fram sitt betänkande med bl.a. förslag om införande av avgifter på svavel, kväveoxider och koldioxid. Remissbehandlingen har just avslutats. Regeringen avser att våren 1990 lägga fram förslag om ekonomiska styrmedel.

Inom energisektorn skulle förslagen, om de genomförs, kunna leda till – förutom en bättre miljö – en bättre konkurrenssituation för de förnybara bränslena samt ökade incitament för energihushållning.

Inom trafiksektorn bör förslagen leda till ett ökat kollektivt resande och en minskad tillväxt av privatbilismen, samtidigt som särskilt effektiv avgasrening stimuleras.

Regeringen lade nyligen i en proposition till riksdagen fram ett förslag om ett första steg för genomförande av skattereformen redan under år 1990. I detta steg ingår bl.a. införande av moms på i stort sett hela energiområdet och en höjning av bensinskatten. Denna höjning har föreslagits av miljöavgiftsutredningen som ett sätt att begränsa koldioxidutsläppen från biltrafiken.

Jag vill också påminna om det omfattande arbete som pågår inom naturvårdsverket och trafikverket och som syftar till att minska trafikens miljöpåverkan. Naturvårdsverket utreder bl.a. möjligheterna att införa s.k. Kalifornienkrav för nya personbilar och skärpta avgaskrav för lastbilar och bussar. Trafikverket skall visa hur miljöpåverkan från trafikslagen kan minskas. Jag har fått veta att storstadstrafikkommittén i början av år 1990 kommer att föreslå åtgärder för att minska trafikens miljöproblem i tätorter, utöver det system med bilavgifter som redan föreslagits. Det pågår således ett intensivt arbete för att minska trafikens miljöpåverkan.

Växthuseffekten, som Sten Andersson berör i sin interpellation, är ett mycket allvarligt problem som regeringen arbetar med. Arbetet tar sikte på att dels minska de svenska utsläppen av klimatpåverkande gaser, varav koldioxid är en, dels uppnå internationella överenskommelser om begränsning av klimatpåverkan. De svenska utsläppen av koldioxid ger nämligen inte några direkta lokala eller regionala skador på hälsa eller miljö utan bidrar, liksom övriga nationers utsläpp, till globala klimatförändringar. Vi måste dels vidta åtgärder i vårt eget land, dels verka för internationellt samordnade åtgärder. Ett exempel på detta är vårt aktiva arbete för att till FN:s konferens om miljö och utveckling år 1992 nå ett bindande avtal om att minska klimatpåverkan.

Sten Andersson ger i sin interpellation uttryck för oro över kärnkraftsutvecklingens konsekvenser för personbilstrafiken i Skåne. Att ställa åtgärder inom olika sektorer mot varandra på det sätt som Sten Andersson gör tycker jag är fel. Alla samhällssektorer som ger utsläpp av klimatpåverkande gaser

måste ses över i detta sammanhang. Trafiken är i dag den största enskilda källan till de svenska koldioxidutsläppen. Det finns ingen anledning att särskilja och undanta trafiksektorn i det nationella åtgärdsarbetet. En miljöanpassning av såväl energi- som trafiksystem kommer förvisso att innebära ökade kostnader för både hushåll och industri. Vi får alla betala för en bättre miljö.

Gunnar Hökmark har, för andra gången denna höst, frågat mig om regeringen avser att redovisa de miljömässiga konsekvenserna av kärnkraftsavvecklingen. Mitt svar är återigen ja! Redovisningen kommer i kommande miljö- och energipolitiska propositioner!

Regeringen har givit statens energiverk och statens naturvårdsverk i uppdrag att klarlägga hur en miljöanpassad svensk energiförsörjning kan utformas. I direktiven till detta uppdrag anges att verken skall redovisa ett antal scenarier för utvecklingen av energisystemen fram till år 2015. En förutsättning för samtliga scenarier är riksdagens beslut avseende kärnkraftsavvecklingen.

Som jag nyss nämnde kommer regeringen att föreslå ekonomiska styrmedel inom miljöpolitiken. Men jag vill samtidigt framhålla att energiskatter och miljörelaterade pålagor endast skall ses som komplement till övrig styrning i form av lagar och normer på energiområdet. Med sikte på att skyddet av miljön skall kunna förbättras ytterligare har regeringen nyligen tillsatt en kommitté med parlamentarisk sammansättning för att se över miljölagstiftningen.

Ekonomiska styrmedel och regleringar för en bättre miljö bör vara enkla och långsiktiga, så att inte investeringar hämmas på grund av osäkerhet.

Krister Skånberg frågade mig om information kring energifrågor inför avvecklingen. Information och utbildning av landets energikonsumenter utgör en viktig del av arbetet med omställningen av energisystemet. Den nuvarande ordningen är att riksdagen fattar beslut om miljö- och energipolitikens inriktning. När det gäller information om utsläppsvillkor samt övriga förutsättningar för energiomvandling är detta ett ansvar för myndigheterna, i första hand statens energiverk och statens naturvårdsverk. Energiverket bedriver omfattande arbete för att informera skilda kategorier av producenter och konsumenter av energi.

Förberedelserna inför nästa års beslut är alltså i full gång i enlighet med de beslut som fattades av riksdagen våren 1988. Regeringens och riksdagens uppgift är att skapa förutsättningar för en säker energiförsörjning samtidigt som vi avvecklar kärnkraften, minskar försmurningen och klimatpåverkan samt skyddar de outbyggda älvorna.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill tacka för svaret och hälsar Birgitta Dahl välkommen tillbaka till kammaren. Det är alltid trevligt att se henne här.

Det är alltid lika skönt att från talarstolen höra att avvecklingsbeslutet står fast. För en månad sedan gladdes många av oss i riksdagen av finansministerns klara ståndpunktstagande. Slutsatsen måste bli att regeringen nu har svårt att backa i denna viktiga framtidsfråga. Jag får betrakta detta som ett svar på min första fråga till Birgitta Dahl. Från miljöpartiets sida vill jag

framhålla att vi anser farorna med kärnkraften vara så stora att vi vill ha en väsentligt snabbare avveckling. Att en sådan kan ge problem i vårt land är klart. Men om man har gjort en avgörande dumhet, då får man också betala ett pris för detta. För det är väl ändå inte så att Birgitta Dahl kan acceptera en reaktorolycka, var den än inträffar, i Sverige?

Fråga två besvarade inte Birgitta Dahl. Den rör det jag kallar kärnkraftsjuntans nära nog informationsmonopol. Den bedriver ett märkligt och försåtligt spel. För att kunna behålla kärnkraften säger den sig plötsligt i sin iver vara miljövän. Den har upptäckt koldioxidproblemet. Med det som stöd pläderar den för kärnkraft. Det naturliga hade varit att se till att vi kunde minska elanvändningen rejält för att kunna klara målen för både koldioxiden och kärnkraften. Men människorna inom denna kärnkraftsjunta handlar inte naturligt, och de handlar inte heller ekonomiskt rationellt, som man gör i deras modelland USA. All ny elproduktion är dyr, oavsett vad det är för produktion och var produktionen sker. Sverige har ett prissättningssystem som innebär att den sist installerade kilowattimmen bestämmer priset på elkraften. Om kärnkraftsförespråkarna vill ha låga elkostnader måste deras mål vara att på alla sätt minska elanvändningen, så att de äldre och billigare anläggningarna klarar Sveriges behov. I USA har man förstått detta och har satt i gång stora och effektiva elsparkampanjer med goda resultat. Det är något för moderater och folkpartister att bita i.

Men, Birgitta Dahl, det är viktigt att på alla plan möta den osaklighet med vilken man inom kärnkraftsjuntan arbetar för att missleda opinionen. Vi måste hjälpas åt i denna fråga. Vad tänker regeringen göra? Vattenfalls rapport "Electricity" är ett utmärkt utgångsmaterial.

Ekonomiska styrmedel för att hjälpa fram kärnkraftsavvecklingen och för att minska koldioxidutsläppen är viktiga. Tyvärr är den nu snart beslutade skattereformen ett misslyckande på detta område. Grundpriset på el sänks, och moms införs. Detta är en klar signal till industrin att regeringen inte intresserar sig för energihushållning. Det är beklagligt att regeringen här har givit efter för folkpartiets destruktiva energipolitik. Sänkt skatt och moms gynnar energiintensiv industri som redan har ett tak för sina energiskatter genom storförbrukarsubventionen. Nu kan man slösa mer under detta tak. Var det detta som var meningen? Redan nästa år måste regeringen tänka om, och det rejält.

Symtomatiskt nog släppte regeringen också frågan om en reformering av bilreseavdragen. Det gynnar bilåkande och utsläpp. Var det detta som var meningen?

Så till trafikfrågorna. Där verkar det, trots allt, vara en islossning på gång när nu såväl SJ som industrin ställer sig bakom miljöpartiets linje och kräver att 40 miljarder, utöver de beslutade 10 miljarderna, under tio år skall satsas på spårbunden kollektivtrafik. Det gäller nu att regeringen tar dessa frågor på verkligt allvar och satsar på detta sätt. Eftersom socialdemokraterna är ett vågmästarparti, är det de som bestämmer vem de skall komma överens med. Satsa grönt så skall det bli majoritet för bra förslag! Sluta kryp för partier med en usel miljöpolitik och en syn på låglönearbetare som borde vara socialdemokratin främmande! Skall spårbunden kollektivtrafik ha en chans

att utvecklas är det orimligt att föreslå moms på persontransporter. Redan KIS-utredningen fann att detta skulle minska kollektivtrafikåkandet.

Flygtrafiken är ett växande elände, och det är dystert att man i samband med skatteuppgörelsen höjer bensinpriset för bilar med 1:50 kr. och inte samtidigt kunde införa en rejäl skatt på flygbensin. Nedskitningen per liter bensin är inte mindre i luften än på marken. Om finansministern behöver pengar är det också lätt att på den punkten få stöd för en miljörimlig politik.

Problemet med den socialdemokratiska politiken är att den egentligen inte håller. Jag utgår ifrån att Birgitta Dahl menar allvar när hon talar om kärnkraftens avveckling. Allvaret måste då kombineras med åtgärder som står i samklang med varandra. Då går det anständigtvis inte att tala om nedläggning och samtidigt föra en skattepolitik som ger motsatt resultat.

Det är sådana orinliga skillnader mellan orden och handlingarna. En trovärdig energipolitik fordrar att dessa skillnader tas bort och det snabbt.

Politik är att vilja har det sagts. Politisk vilja innebär politiska handlingar. Hur är det egentligen med den socialdemokratiska handlingskraften och handlingsviljan när det gäller kärnkraftsavvecklingen? Vi måste ha ett helt annat skattesystem för att detta skall vara trovärdigt.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Även jag gläder mig över att Birgitta Dahl är tillbaka. Jag hoppas att statsrådet är kry och blir kryare.

Det är riktigt att riksdag och regering har fattat beslut om kärnkraftsavvecklingen. Men det finns mycket tydliga tecken på att alla inte tar dessa beslut på allvar, vilket gör mig bekymrad. Både kraftindustrin och de industrier som tillverkar utrustning och produkter som kräver energi för att fungera behöver ju en viss omställningstid. Det behöver även de som köper utrustning för villor, hyreshus eller den offentliga sektorn. Det är många som måste välja tidigt och förstå att de i fortsättningen måste välja en mycket energisnål utrustning. Vad behövs ytterligare, Birgitta Dahl, för att dessa beslut som riksdag och regering har fattat skall leda till önskvärt handlande av aktörerna på energimarknaden? En tydligare signal som miljöpartiet, och även andra partier, skulle hälsa med tillfredsställelse är ett påbörjande av kärnkraftsavvecklingen redan nu. Det går bra att börja stänga av åtminstone några aggregat redan i början av nästa år.

Den debatt som pågår visar tydligt, tycker vi i miljöpartiet, att det behövs information på många plan till aktörerna. Liksom Carl Frick vill jag rekommendera läsning av Vattenfalls rapport Electricity. Den som tycker att boken är tjock och svåråtkomlig kan jag rekommendera att läsa ett särskilt intressant kapitel som The Challenge of Choices: Technology Options for the Swedish Electricity Sector. Man kan tycka att det är konstigt att behöva läsa rapporten på engelska, men faktum är att den än så länge bara finns på engelska. En svensk översättning är på väg, tyvärr väldigt sent. Men det finns en sanmanfattning som bl.a. Vattenfall har gjort av rapporten. Rapporten visar tydligt att det går att klara både kärnkraftsavvecklingen och kravet på att sänka utsläppen av koldioxid samtidigt, om man gör det på rätt sätt. I Vattenfalls rapport har man ändå räknat med en kraftig ökning av bruttonationalprodukten, dvs. en kraftig ökning av energitjänster, som det heter,

alltså allt som kräver energi. Miljöpartiet anser inte att denna kraftiga ökning behövs, utan tvärtom måste utvecklingen bromsas just för miljöns skull, för kommande generationers skull och av solidaritet med andra länder.

En viktig del i energirådgivningen på basplanet, på det konkreta planet, är den rådgivning som borde förekomma i kommuner. Förut satsade staten på energirådgivning. Nu har det ändrats, och vi har fått en ny huvudman. Det betyder att många nu blir utan denna värdefulla energirådgivning. Motivet för förändringen var tydligen att man ansåg att man hade gjort mycket av det som kunde göras. Vi ser det inte så. Här finns fortfarande mycket stora möjligheter, speciellt som tekniken utvecklas hela tiden. Vi tycker att kommunerna borde åläggas att ge energiråd. Dessutom borde det finnas ett klart stöd från staten till sådan energirådgivning.

Man måste göra det lönsamt för både kraftbolagen och deras kunder att spara energi. Effektiv energianvändning måste löna sig. I USA styr man kraftbolagens taxesättning. Det gör man med hjälp av en särskild kommission i varje delstat. Kommissionen heter Public Utility Commission. Dessutom har man också ett nationellt samarbetsorgan. I vissa delstater belönas de energikunder inom en viss kundkategori som är mest effektiva i sin energianvändning genom att de får lägre taxa, medan de som slösar med energi får en högre taxa. En mellangrupp betalar normaltaxa. Man omfördelar alltså taxorna inom en kundkategori för att stimulera kunder till sparsamhet och effektivitet, och man bestraffar slöseri. Det är någonting annat än de svenska mängdrabatterna när det gäller eltaxa och energiskatt, som ju faktiskt, kan man säga, belönar slöseri. Kan vi göra likadant i Sverige som i USA?

Vi måste också göra det lönsamt att investera i teknik och utrustning som använder så litet energi som möjligt. För att börja med konsumenter kan man se på vad Stockholm Energi har gjort för sina konsumenter när det gäller belysning. Man har erbjudit lampor som förbrukar mycket mindre ström och ändå ger mycket ljus. Det har inneburit att konsumenterna har kunnat köpa sparad energi för 12 öre per kilowattimme jämfört med 42 öre för normalbrukning. Det är alltså en mycket god affär för konsumenter. Detta är bara ett tecken på många möjligheter på detta område. Eftersom min taletid är slut får jag fortsätta i mitt nästa inlägg.

STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation. Den är givetvis skriven med tanke på det förakt mot folkviljan som den här kammaren har visat, där alla partier undantaget moderaterna mer eller mindre har brutit mot resultatet av den folkomröstning som vi hade för ungefär tio år sedan. Det stod på valseدلarna i folkomröstningen ingenting om något årtal. Det är helt och hållet en efterhandskonstruktion från riksdagens sida. Det är bara moderaterna som alltså respekterat folkets vilja i folkomröstningen.

Herr talman! Tillfälliga opinionsundersökningar, vare sig det gäller politiska frågor eller sakfrågor, skall man kanske inte ta så allvarligt. Men vad gäller kärnkraften och svenskarnas förhållanden till kärnkraften är det uppenbart att undersökning efter undersökning sedan lång tid tillbaka har gett det resultatet att en majoritet av svenska folket vill och tror att kärnkraften

kommer att fortsätta att användas även efter år 2010. Men de flesta partier här i riksdagen blundar för detta uppenbara faktum. Den förtida avvecklingen kombinerad med att man säger nej till en utbyggnad av älvarna plus det av riksdagen fattade beslutet om koldioxidtaget är en ekvation som inte går ihop. Det är ungefär som att lära barnen i skolan att två plus två inte är fyra utan tre. Det är inte bara vi moderater som säger detta utan faktiskt många tunga fackförbund, med LO:s ordförande Stig Malm i spetsen.

Jag har tagit upp problemen i Skåne, även om jag är väl medveten om att många av utsläppen är globala. Vi matas ju dagligdags i tidningar, fru statsråd, med bilder från omgivningar runt fossilt eldade anläggningar. Det är inga vackra bilder. I samband med att riksdagen beslutade att vi skulle förtidsavveckla två aggregat 1995 och 1996 sade styrelsen för Sydkraft, som har en socialdemokratisk majoritet i styrelsen, att en snabbavveckling bara kan innebära att vi får använda gammal teknik. Då skulle vi alltså i Sverige bygga sådana anläggningar som vi kritiserar andra länder för att smutsa ner miljön med.

Vad gäller bilismen i Skåne finns det anledning att vara rädd. Efter den misslyckade hastighetsbegränsningen i somras på motorvägar och motortrafikleder beslutade man att på skånska motorvägar fortfarande behålla 90-gränsen. Det är skandalöst när man ser på vägar på många andra ställen i Sverige där det är tillåtet att köra 90 km i timmen då hastigheterna där i stället borde ha sänkts. Men på två-, tre- och fyrfiliga enkelriktade vägar i Skåne skall man alltså sänka hastigheterna!

Bilen är faktiskt snart sagt varje mans egendom. Men får socialdemokraterna bestämma, säkert med instämmande av miljöpartiet, blir det bara tillåtet för de rika att smutsa ner naturen, medan det för vanligt folk kommer att bli mer eller mindre omöjligt att köra bil, såvida inte statsrådet Dahl använder samma typ av hisnande åtgärder som Carl Frick nu föreslog, då han sade sig vilja lägga en våldsam skatt på flyget. Där finns det pengar för finansministern. Jag hoppas inte att statsrådet Dahl tror att så många människor kommer att flyga om man skulle lägga på flyget de avgifter som Carl Frick vill ha. Då kommer det att bli tomt på våra flygplatser och i våra flygplan. Pengar blir det däremot inga.

Det är förvånansvärt att man i dag i debatten om bilismen hela tiden talar om att ställa krav på gamla bilar. Vi har en helt ny teknik som kommer att utvecklas. Det är väl den som vi skall anpassa oss efter.

Till sist, herr talman, har jag två frågor till statsrådet Dahl. Är statsrådet på det klara med att kraftiga bensinskattehöjningar plus andra ökade pålagor på bilar kommer att innebära att framför allt många människor som fortfarande röstar på hennes parti kommer att få det mycket svårt att hålla bil framöver? Jag undrar också om hon tror på vad hon själv säger. I statsrådets svar till mig står på ett ställe att åtgärderna mot bilismen borde leda till en minskad tillväxt. Trots mina fem år i folkskolan vet jag att en minskad tillväxt innebär en ökning. Tror statsrådet på vad hon själv säger?

GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Även jag vill hälsa miljö- och energiministern välkommen tillbaka till kammaren, och jag ber också att få tacka för hennes svar. Jag

beklagar att svaret på min interpellation har lagts samman med en lång rad andra svar, vilket enbart försvårar en klar debatt i den enskilda frågan.

Det är ett direkt vilseledande svar som jag har fått från statsrådet Birgitta Dahl. Jag har ställt frågan om regeringen avser att redovisa de miljömässiga konsekvenserna av kärnkraftsavvecklingen. På detta har Birgitta Dahl en gång här i kammaren bara svarat ja. Hon vägrade då att redogöra för hur och när denna redovisning skulle ske. I dag svarar hon att energiverket och naturvårdsverket har fått i uppdrag att göra en redovisning. Det är inte sant! Dessa verk har fått i uppdrag att utreda hur ett miljöanpassat energisystem skulle kunna se ut, inte vilka konsekvenserna blir för miljön av att avveckla kärnkraften.

För att understryka detta ännu tydligare har Birgitta Dahl i sina direktiv till detta utredningsarbete slagit fast att man inte skall behandla kärnkraften. Hon har i sina direktiv till dessa två myndigheter skrivit: "En förutsättning för samtliga scenarion skall vara riksdagens beslut avseende kärnkraftsavvecklingen, dvs. att en första reaktor skall tas ur drift år 1995 och en andra år 1996 samt att den sista kärnkraftsreaktorn skall stängas senast år 2010."

Detta innebär att man aldrig kommer att kunna resonera om och granska det alternativ för vår miljö som består i att vi fortsätter att använda kärnkraften med de minskade utsläpp från fossila bränslen som därigenom blir fallet. Det innebär också att statsrådet Birgitta Dahl försöker dölja de miljömässiga konsekvenserna av kärnkraftsavvecklingen.

Herr talman! De miljömässiga konsekvenserna av kärnkraftsavvecklingen ser självfallet ut på många olika vis. Först och främst kommer en försämrad tillgång på el att leda till en försämrad energihushållning. Vi har i Sverige alltsedan 1970-talets början haft i stort sett samma energianvändning på grund av att vi effektiviserat genom en fördubblad elanvändning.

En stor del av den elkraft som i dag används kommer att få ersättas med en användning av fossila bränslen. Det gäller värmeproduktion, produktion av ånga och vatten osv. Om vi tänker oss att 25 TWh av dagens kärnkraftsenergi på detta sätt ersätts av olja, kol och gas, leder detta till utsläpp av fyra miljoner ton koldioxid och 19 000 ton kväveoxider. Om vi dessutom måste ersätta en betydande del av elkraftsproduktionen, låt oss säga 20 TWh, med fossila bränslen med den fördelning som statsrådet förra våren redovisade här i kammaren, kommer detta att leda till en ökning av utsläppen med åtminstone 10 miljoner ton koldioxid och 8 000 ton kväveoxider. Då har jag fortfarande inte räknat med behovet av att ersätta all den elkraft som fortfarande återstår att ersätta vid en avveckling av kärnkraften och heller inte med det ökade behov av elkraft som vi vet kommer.

Vattenfall räknar med att vi fram till år 2010 kommer att få en ökning av elanvändningen på 10–20 % inkl. besparingar. Att ersätta den elkraft som i dag produceras med kärnkraft med andra bränslen kommer att leda till betydande miljökonsekvenser. Jag vill därför i dag få ett svar från Birgitta Dahl på frågan: Hur kommer regeringens redovisning när det gäller konsekvenserna för miljön av kärnkraftsavvecklingen att se ut? Statens naturvårdsverk och energiverkets analyser kommer inte att redovisa detta. Det är t.o.m. så att jag vid diskussioner i energiverkets styrelse har kunnat konstatera att

man där anser sig förhindrad av statsrådet Dahls direktiv att ta itu med denna fråga.

Hur kommer redovisningen att ske? Detta är en avgörande faktor för att vi i Sverige skall kunna ha en vettig och balanserad diskussion om den framtida energipolitiken. Mitt råd till Birgitta Dahl är: Tillsätt omedelbart en parlamentarisk kommission för att utreda kärnkrafts-avvecklingens miljökonsekvenser för att så snabbt som möjligt, under det tidiga 90-talet, ha papper på bordet om vilka konsekvenser den nuvarande energipolitiken får för miljön. Först då kommer vi under 1990-talet att få en grund för en energipolitik som tar hänsyn till miljön. Jag skulle vilja få ett svar av Birgitta Dahl på min fråga om hon är beredd att ta ett initiativ till att en sådan redovisning kommer till stånd.

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Också jag vill hälsa Birgitta Dahl välkommen tillbaka. Jag uppskattar hennes kamp för kärnkrafts-avvecklingen.

Herr talman! Jag vill först citera Kjell-Olof Feldt från den allmänpolitiska debatten den 11 oktober i år: "Jag har efter moget övervägande kommit fram till att kärnkraftsteknologin är så ömtålig, så erhört avancerad och komplicerad att den egentligen inte kan hanteras av människor med mänskliga svagheter. -- -- Det gör att jag för min del konstaterar att denna teknologi inte bör bli något bestående inslag i Sveriges och i världens energiförsörjning."

Finansministern skulle ha kunnat tillägga: Kärnkraften är därtill ekonomiskt omöjlig. I Storbritannien firar miljörelsen som bäst segern över kärnkraften. När premiärminister Margaret Thatcher försökte privatisera kärnkraftsindustrin möttes hon av ett kompakt motstånd. Den privata industrin räknade ut att det inte fanns en chans att klara hela kärnkraftcykeln på ett lönsamt sätt. Därmed anses det nu uteslutet att några fler kärnkraftverk kommer att byggas i England. Det talas också om att det blir billigare att skrota redan byggda kärnkraftverk än att driva dem, eftersom nedmonteringen av radioaktivt förorenade reaktorer blir oerhört dyr.

Det är just detta man gör i New York. Shoreham kärnreaktor på Long Island har kostat motsvarande 30 miljarder svenska kronor att bygga. Den stoppas utan att ha levererat en enda kilowattimme till nätet. Man har i USA vidare konstaterat att kraven som ställs i deras motsvarighet till villkorslagen inte kan uppfyllas. Det finns ingen betryggande förvaringsmetod för det högaktiva avfallet. Därmed blir det inga nya kärnkraftverk i USA.

Herr talman! Jag vill fråga energiminister Birgitta Dahl om hon vill be de svenska beskickningarna om en aktuell redovisning av energipolitiken i kärnkraftsländerna.

Den statistik om i gång varande kärnkraftverk som IAEA gav utredningen om beredskap mot utsläpp av radioaktiva ämnen var klart missvisande, eftersom den var gjord före Tjernobykatakstrofen. Utredningen, som för övrigt i all tysthet överlämnade sitt betänkande till försvarsministern för någon månad sedan, konstaterade att man måste räkna med terroristattacker på svenska kärnkraftverk och därför ordna med en "effektiv personalkontroll". Vidare konstaterades att lagen om tjänsteplikt och förfogandelagen bör änd-

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

Svar på interpellationer

ras så att människor kan tvångskommenderas och material tvångsrekvireras till ett långvarigt saneringsarbete efter en kärnkraftsolycka.

Herr talman! Den svenska ambassaden i Moskva bör redovisa hur Sovjetunionens energipolitik påverkas av det faktum att Tjernobyl förorenade ett område lika stort som Götaland i Vitryssland, så att det är hälsovådligt att bo där. Jag har hört att byggandet av ett antal reaktorer i Sveriges närhet har avbrutits.

Vidare sägs det att Italien och Schweiz omprövar sin inställning till kärnkraften. Att Österrike helt har skrotat sina kärnkraftsplaner vet vi.

Frankrike bygger vidare på sin kärnkraft, men där är kopplingen till atombombsbränsle, bl.a. i bldreaktorn SuperPhoenix, tydlig, liksom den tycks vara det i Indien. I Indien är det för övrigt förbjudet för privatpersoner att inneha strålningsmätare – vilket är anmärkningsvärt – enligt uppgift i Ny Teknik nr 43 i år.

Socialdemokraterna i Västtyskland har vidare kraftfullt argumenterat mot kärnkraften, och där har bygget av uppberetningsanläggningen i Kalkar avbrutits och ersatts av en solenergisatsning. Västtyskland gör också, enligt vad jag läst, pågående försök med vätgasdrivna bussar och bilar samt har planer på att utvinna vätgas med solenergi och Medelhavsvatten i Tunisien. I Uppsala vill man för övrigt provköra ett antal vätgasdrivna stadsbussar och har en ansökan inne hos transportforskningsdelegationen, som jag utgår från kommer att beviljas.

Brunkol skapar fruktansvärda miljöproblem, bl.a. i Östtyskland. Självfallet är det inte den döende kärnkraftstekniken som är räddningen – det är att gå ur askan i elden. Brundtlandrapporten hänvisar till väl underbyggda utredningar om de förnybara energikällornas överlägsenhet och om hur en modernisering av industrin och uppvärmningen utnyttjar energin bättre, så att man får ut mer nytta av mindre tillförd energi. Industriländerna bör och kan halvera sin energianvändning för att ge u-länderna utrymme att öka sin. Detta kan ske med ökad tillväxt i våra ekonomier, om vi nu skulle önska det.

Herr talman! I morse hörde jag folkpartiledaren Bengt Westerberg i radions Klarspråk ta upp de enligt min åsikt falska motsättningarna mellan en god miljö och kärnkraftsavveckling. Det påstås att vi inte kan både spara älvarna, sänka koldioxidutsläppen och avveckla kärnkraften. Det är dags, Birgitta Dahl, att klart visa varför detta påstående är felaktigt.

Kjell-Olof Feldt tycks vara en bundsförvant i regeringen, eftersom han har insett att ekonomisk tillväxt alls inte är avhängig av oavbrutet stigande energiförbrukning.

Energiverket har nu kommit fram till att de lagom stora vindkraftverken är ekonomiskt konkurrenskraftiga jämfört med t.ex. kolkondens. Många kommuner har redan börjat planera in vindkraft i sina översiktsplaner. 10TWh el från vinden anses rymmas i energisystemet utan mer reservkraft när det inte blåser.

Svenska bioenergiföreningen visar att vi kan få ytterligare 23TWh från skogen utan att äventyra skogsindustrin. Redan i dag får vi ungefär lika mycket energi från fasta inhemska bränslen som från kärnkraften. Den kemiska massindustrin kunde vara helt självförsörjande med energi och dess-

utom leverera el genom sina mottrycksanläggningar till papperstillverkning eller till nätet.

Ett åttiototal kommuner använder bioenergi i sina värmeverk. Om biomasan förgasas kan man samtidigt göra både el och värme med större andel el, vilket gör att värmeunderlaget räcker bättre.

Det är en kombination av osäkerhet om var regeringen står i kärnkraftsfrågan och trängseln på marknaden av icke önskvärda energislag, som dumpad kärnkraftsel och sjunkande oljepriser, som gör det svårt att få full genomslagskraft för de förnybara alternativen.

Herr talman! Får jag sammanfattningsvis upprepa mina frågor: Vill Birgitta Dahl se till att vi får en redovisning av kärnkraftens internationella läge? Och vill Birgitta Dahl göra en sammanställning av erfarenheterna av i dag tekniskt och ekonomiskt realistiska energialternativ till kärnkraft, koldioxid och älvutbyggnad?

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det råder inget som helst tvivel om att det är fullt möjligt att ersätta kärnkraften utan att energitillförseln äventyras. Därför är det glädjande att i dag höra miljö- och energiministern återigen bekräfta att riksdagens beslut står fast: kärnkraften skall börja avvecklas.

Det kan råda delade meningar om vilken andel olika energislag skall ha i den framtida energibalansen, och det är bra. Man kan inte lägga fast exakt i detalj hur många terrawattimmar varje energislag skall stå för. Det måste finnas utrymme för en dynamisk utveckling.

Trots att det är helt uppenbart att det är fullt möjligt att avveckla kärnkraften finns det ändå en betydande osäkerhet i den energipolitiska debatten. Varför? Ja, enligt min mening är striden om kärnkraften inte alls teknisk utan politisk. Varför? Jo, det beror på att kärnkraftssamhället går hand i hand med ett samhälle som över huvud taget bygger på resursslöseri, omfattande produktion och förödande av jordens resurser, och på att avvecklingen av kärnkraften å andra sidan går hand i hand med ett samhälle som säger nej till den evigt ökade produktionen och som i stället går in för resurshushållning och varsamhet med naturen och jordens resurser.

Det är i själva verket oron för detta samhälle som ligger i botten när kärnkraftsanhängarna så ihärdigt vägrar att lyssna och se att alternativen finns och är möjliga. De inser mycket väl att avvecklingen av kärnkraften i förlängningen är ett hot mot hela det samhälle som är en förutsättning för deras existens, hela det samhälle som bygger på en produktion för de ständigt ökande vinsterna och inte för människors behov.

Riksdagen fattade 1988 beslut om energipolitiken inför 1990-talet. I propositionen som föregick beslutet sades det att energipolitikens huvuduppgift inför 1990-talet är att skapa de förutsättningar som behövs för att omställningen av energisystemet skall kunna fullföljas. Ändå kan vi konstatera, efter bl.a. den opinionsundersökning som nämndes här, att osäkerheten i dag hos svenska folket om den framtida energipolitiken är större än den var före detta riksdagsbeslut.

Vi måste alltså konstatera att riksdagsbeslutet i ett av sina allra mest väsentliga avseenden har misslyckats. Varför? Trots att energiministern uppre-

pade gånger här i talarstolen har markerat att beslutet står fast är det uppenbarligen inte tillräckligt. Det är inte tillräckligt därför att diskussionen om energipolitik hittills alltför mycket har handlat om ord på papper och alltför litet om praktisk handling.

Det behövs t.ex. åtgärder som möjliggör en ökad kraftvärmeproduktion, men i den diskussion som förs i dag görs det en olycklig sammanblandning mellan skatter, som finansiering av statsbudgeten över huvud taget, och miljöavgifter, som ett sätt att påverka negativa utsläpp och få in resurser för offensiva energi- och miljöinsatser.

De förslag som har kommit hittills gynnar inte i tillräckligt hög grad t.ex. kraftvärmeproduktionen eller framväxten av alternativa energikällor. Det är uppenbart att bakom de diskussioner som hittills har förts om miljöavgifter och om skattereformen finns inte energipolitiken med som en samlad aspekt. Det borde den göra, om dessa beslut skall få betydelse för en positiv energipolitisk utveckling.

Det handlar också om att skaffa byggnormer som i högre grad gynnar de alternativa energikällorna, t.ex. solvärmens, som blir en utmärkt del i energibalansen om den byggs in från början i bostadsområden, men som är mycket svårare att hantera när den skall läggas till efteråt, då den kräver stort utrymme och inte ger lika mycket energi i utbyte.

Det handlar om tydligare regler som styr energiproducenterna och dem som producerar varor som baseras på energi.

Det är paradoxalt att se att man i USA, som brukar betraktas som marknadsekonomins förlovade land, har gått den motsatta vägen. Man har börjat med en övertro på vad marknadsmekanismerna kan åstadkomma när det gäller energipolitiken och gått över till mer och mer styrning från samhällets sida, som vi kan se i Californiabeslutet men också i de krav som där ställs på tydliga energideklarationer på alla produkter. Varför har vi inte sådana krav i vårt land?

Det finns i vårt land en övertro på miljöavgifter som allena styrande, och därför är jag mycket glad att miljö- och energiministern i sitt svar understryker att detta är ett komplement till andra åtgärder från samhällets sida. De andra åtgärderna har vi hittills sett för litet av.

Det behövs en ny nationell energispar kampanj, och det behövs ett återupprättat stöd till de kommunala energirådgivarna. När får vi se något sådant?

Dessutom skulle jag vilja säga, att oavsett om vi avvecklar kärnkraften eller inte är varje ny investering i energiproduktion oerhört kostsam. Oavsett kärnkrafts avvecklingen är elpriserna ständigt stigande. Jag måste fråga mig: Var finns alla dessa marknadsmekanismernas vapendragare när elpriserna diskuteras, de som ständigt kräver att elpriserna skall rabatteras för den elintensiva industrin? Då är det aldrig tal om att de skall bära de oerhörda kostnader som elpriserna faktiskt medför, oavsett vilka nya energisystem man satsar på. Det är därför oerhört viktigt att se över energitjänsterna som helhet, att se efter hur mycket det kostar att få utrymme för energi genom att spara in och spara bort el och hur mycket det kostar att investera i ny el.

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Folkpartiet vill ha ett energisystem baserat på uthålliga och miljövänliga energislag. Det borde vi inte vara ensamma om. Krav i den riktningen har ställts i praktiskt taget samtliga energiutredningar. Ändå, och jag är övertygad om att kammaren delar min uppfattning på den punkten, har alldeles för litet gjorts för att målet också skall nås.

Regeringens mål tycks nu vara att klara en förtida avveckling av kärnkraften med hjälp av ökad och omfattande användning av i första hand naturgas. Till skillnad från kärnkraften ger gaseldade anläggningar, som också alla nu närvarande i kammaren väl känner till, upphov till stora mängder koldioxid. Naturgasen är, liksom olja och kol, ett fossilt bränsle. En övergång från kärnkraft till gaskraft bidrar därför till att förstärka växthuseffekten. Enligt folkpartiets uppfattning är en sådan politik detsamma som att hoppa ur askan i elden.

Herr talman! De energikällor som ur denna viktiga miljösynpunkt, den som gäller kampen mot växthuseffekten, är fullgoda är dess värre inte många och inte heller tillräckligt utvecklade i dag. Men genom den forskning som bedrivs, inte minst inom den europeiska gemenskapen, i Förenta staterna och Japan, är det möjligt att vi redan om några årtionden kan få betydande energitillskott från t.ex. värmeceller och senare även från fusionskraft. Men, herr talman, där är vi inte än. Låt oss därför nu eftersträva att i stället för en massiv gasintroduktion utveckla de inhemska miljövänliga energikällor som finns tillgängliga.

Vi i folkpartiet har föreslagit regeringen att snarast tillsätta en bioenergi-kommission. Uppgiften för en sådan kommission borde vara att för det första kartlägga tillgången, nu och i framtiden, på bioenergi i Sverige, att för det andra göra en politiskt förankrad bedömning av hur mycket av denna tillgång som praktiskt kan utnyttjas för energiändamål, att för det tredje fastställa vad en sådan utveckling av bioenergin skulle kräva i utvecklingskostnader och att för det fjärde ge förslag till regering och riksdag om bioenergin roll i det framtida svenska energisystemet.

Vår önskan om en bioenergi-kommission har framförts vid flera tillfällen. Min fråga till Birgitta Dahl i dag är: När kommer Birgitta Dahl att ge sin uppfattning om behovet av en bioenergi-kommission till känna? Är tillfället kanske lämpligt just nu? Välkommen i så fall med ett svar på vår önskan om att en sådan kommission snarast tillsätts.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Som alla förstår är det inte möjligt, med de tidsbegränsningar som gäller här, att gå in på alla frågor och detaljer som har tagits upp i den diskussion som nu har pågått i en dryg timme. Jag skall därför försöka koncentrera mig på några centrala frågor.

Jag vill då börja med att än en gång påpeka, att de redovisningar både om en trygg elförsörjning och energiförsörjning och om en energiförsörjning som svarar mot de miljökrav som riksdagen och regeringen är överens om skall, enligt de beslut som riksdagen fattade för ett och ett halvt år sedan, lämnas till riksdagen nästa år i den energipolitiska propositionen samt i början av 1991 i nästa stora miljöpolitiska proposition. Vi arbetar nu med stor

intensitet för att ta fram svaren på dessa frågor. Om jag får använda det hittills ofta missbrukade ordet förtida på ett område som jag anser vara korrekt, nämligen om man nu kräver svar på de frågor som riksdagen själv har beslutat skall besvaras om ungefär ett år, är det fråga om en förtida debatt. Jag tycker att vi har skäl att kräva respekt för att det arbete som behövs för att kunna ge goda svar på de frågorna skall få ta den tid som riksdagen själv har beslutat om. Jag tycker också att det för alla måste framstå som självklart, att de miljörestriktioner som riksdag och regering är överens om skall gälla. De är att vi skall bevara älvarna, att vi skall fortsätta arbetet för att minska försurning och klimatpåverkan samt att kärnkraften skall avvecklas.

Om man ser energiförsörjningen som ett globalt miljöproblem, kan man dra en mycket viktig slutsats, som också gäller i Sverige. De tre huvudalternativ som världen i dag har är alla ur miljö- och säkerhetssynpunkt ohållbara. Det gäller kärnkraften, på grund av risken för olyckor. Jag kan försäkra att opinionssiffrorna kommer att svänga mycket kraftigt den dag nästa olycka inträffar. Faktum är att frågan inte gäller om, utan när den inträffar. Det gäller också på grund av den påtagliga risken med avfallshanteringen och på grund av risken för kärnvapenspridning. Det andra alternativet är fossila bränslen. Alla vet vad de betyder för försurning, för klimatpåverkan, för skador på människors hälsa och på naturen. Det tredje är vedbränslen, som är det huvudsakliga alternativet i u-ländernas energiförsörjning. Det är en mycket viktig, sannolikt dominerande, faktor bakom skogsskövlingen och ökenutbredningen.

Det finns bara en slutsats man kan dra efter att ha gått igenom dessa fakta. Det är att vi för den framtida energiförsörjningen i Sverige och världen måste hitta goda alternativ till alla dessa tre sätt att klara energibehoven. Nyckeln till framgång ligger i effektivare energianvändning i i-länder och i u-länder. Det finns ingen genväg. Vi kommer icke att få uppleva att vi får ett genombrott för någon storskalig teknik som kan användas med samma slösa metoder som har präglat världens energiförsörjning i ett historiskt perspektiv, särskilt de senaste 20 åren. Vi måste ha inriktningen att på en gång ta fram de goda alternativen och en mycket mer effektiv energiförsörjning.

Birgitta Hambræus uppslag om en redovisning från de svenska beskickningarna tycker jag var bra. Jag är beredd att begära sådana redovisningar. Jag vill nu bara säga att jag så sent som i höst haft samtal med ett stort antal av de regeringar som Birgitta Hambræus hänvisade till, t.ex. i Moskva och Washington. Därvid har jag fått bekräftat att man reviderar sina kärnkraftsprogram. I USA finns det i praktiken ingen framtid i detta avseende, och i Sovjet växer motståndet och även myndigheternas egen tveksamhet. Man har också reviderat sitt program. Detsamma gäller ett stort antal andra länder och ett stort antal partier, som inom en överblickbar tid, sannolikt i regeringsställning, kommer att revidera sina program. Det gäller t.ex. Västtyskland och Storbritannien. Socialistpartiets framgångar i valet i Japan nyligen hängde nära samman med dess aktiva motstånd mot kärnkraften.

Jag vill sammanfattningsvis säga att regeringen kommer att med utomordentligt stort allvar se till att riksdagen enligt den tidsplan riksdagen själv har fattat beslut om skall få det sakunderlag som krävs för att vi skall kunna

fortsätta omställningen till ett mer resurshushållande, effektivt och miljö-
vänligt energisystem. Det underlaget skall vi lämna i nästa års energipoli-
tiska proposition.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellation
tioner

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill helt kort säga några ord om Gotlandsoljan. Jag ber om ursäkt för att jag i min interpellation talar om oljeborring – det är klart att det rör sig om prospektering för framtida oljeutvinning.

Frågan blir: Varför skall vi prospektera efter en energikälla, som vi sagt oss vilja avstå från på grund av dess miljökonsekvenser? Oljan är farlig, den förorenar, och den kommer om den utvinns att obönhörligt sarga ett redan sargat hav. Kan detta vara ett svenskt intresse? Från miljöpartiets sida säger vi nej. Opinionsen på Gotland mot det planerade vanvettet växer. Jag betraktar det som naivt att tro att oljeprospekterarna kommer att nöja sig med att bara hitta oljan.

I den här debatten står vi inför en psykologisk gåta av stora mått, i det att de krafter i samhället som säger sig stå för framtidsoptimism och tro på teknikens möjligheter fullkomligt sviker i energifrågan. För dem gäller det att försvara det bestående i en gammal, farlig energiframtagning. För dem gäller det att inte använda modern, nu tillgänglig teknik för att rädda oss från koldioxidhotet. Ledande personer i svensk industri, som i sin dagliga gärning hyllar dynamik och förändringar, har i denna fråga hamnat i en förstening, som de i sina dagliga gärningar skulle fly ifrån om de drabbades av den. Denna mentala förstening hos ett ledande skikt i samhället är utomordentligt olycksbådande.

Det är också skrämmande att höra pratet om koldioxid av moderater och folkpartister, som i sina förslag inte kan tänka sig att attackera det kanske största koldioxidhot vi har, nämligen det från bilismen och flyget. Flyget och bilismen står för de största svenska koldioxidutsläppen. Därför måste också trafiken kraftigt bidra till att minska koldioxidutsläppen. För detta finns det metoder: tillverka och sälja mindre och bensinsnålare bilar, sänka de genomsnittliga farternas på vägarna, främja en jämn trafikrytm på vägarna, bygga ut spårbunden kollektivtrafik och göra den attraktiv, höja drivmedelsskattorna, så att miljökostnaderna kommer med i drivmedelspriset, och skattebelägga flygbensinen.

I dagarna skall vi besluta om att momsbelägga bensinen. Vad innebär det? Jo, det innebär att vi nu plötsligt normaliserar bensinpriset till den nivå det hade 1980. Under 80-talet har bensinpriset reallt sjunkit, och det är därför vi haft denna utveckling. Dessutom gynnar momsen på bensinen företagens slöseri.

Över huvud taget är det utomordentligt viktigt att komma ihåg att osäkerheten på den svenska energimarknaden beror på att signalerna inte är tillräckligt tydliga. Det är tydliga signaler att vi skall avveckla kärnkraften, men medlen att göra det har inte satts in. Det är detta som är fel, och därför måste skattelagstiftningen – lagar och förordningar – entydigt och klart inriktas på en energihushållning. Jag håller med Birgitta Dahl om att energihushållning är det enda riktiga. Allting tyder på det, men vi måste då ha en skattelagstift-

Svar på interpellationer

ning och regler som entydigt och klart gynnar energihushållningen. Det gör tyvärr inte de nuvarande reglerna.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Sten Anderssons i Malmö och Gunnar Hökmarks anföran- den är tragiska och tydliga exempel på svårigheterna att utforma information om hur kärnkraftsavvecklingen kan genomföras utan negativa följder för miljön, för oss som lever nu och för kommande generationer – utan negativa följder för någon utom för kärnkraftsindustrin.

Eftersom det tycks vara svårt att få tag på lättbegriplig information är det värdefullt att vi hjälps åt att informera åtminstone riksdagsledamöterna. Därför var det glädjande att Birgitta Hambræus på så kort tid lyckades ge en väldigt nyttig, innehållsrik och lättfattlig samling fakta på detta område. Vi får hjälpas åt med detta i fortsättningen också. Jag vill vädja till miljö- och energiministern att satsa mer på lättfattlig information till hela svenska folket – det verkar faktiskt behövas – så att vi kommer bort från den på- stådda motsättningen mellan kärnkraftsavvecklingen och miljöintresset.

En av myterna är att kärnkraftsavvecklingen på något sätt skulle drabba svensk industri. Det är i stället så att en kärnkraftsavveckling, särskilt om den kommer snart, kan komma att ge svensk verkstadsindustri ett verkligt s.k. lyft, om företagen utnyttjar alla möjligheter att tillverka miljövänlig och energieffektiv utrustning, som både kraftbolagen och energiförbrukarna be- höver. De möjligheterna kommer naturligtvis först att finnas på den hemma- marknad som skapas när man genomdriver ett avvecklingsbeslut på ett så- dant sätt att alla förstår att det är allvar. Men det kommer också att växa fram ett mycket stort behov av miljövänlig och energieffektiv utrustning på utlandsmarknaden. Det svarar miljöproblemen för.

I New England finns ett energiföretag som hyr ut energisnåla glödlampor till sina kunder. Kunderna spar härigenom mer än den dubbla hyran för lam- porna på sin elräkning. Detta är en möjlighet – det finns många andra.

GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det är litet otillfredsställande att en interpellationsdebatt på det här sättet förvandlas till en allmän energipolitisk debatt utan möjlighet att be statsrådet svara på frågor. När Birgitta Dahl alldeles nyss var uppe i talarstolen sade hon att hon inte hade möjlighet att svara på alla frågor. Men det beror ju på hennes eget beslut att samtidigt besvara en mängd interpellation- tioner som rör sinsemellan olika typer av energipolitiska frågor.

Ett yttrande av Birgitta Dahl skulle jag vilja ställa en konkret fråga om. Hon sade alldeles nyss: Frågan när det gäller kärnkraften är inte *om* utan *när* det händer en olycka. Är det ansvariga statsrådets uppfattning om den svenska kärnkraften, som anses ha världens kanske säkraste teknik, att frå- gan inte är *om* utan *när* det händer en olycka? Om detta är hennes uppfatt- ning, är det en totalt ansvarslös hållning.

Om Birgitta Dahl anser sig ha välgrundade skäl för att här i kammaren säga att frågan inte är *om* utan *när* det händer en kärnkraftsolycka innebär det att hon leker med svenska liv, att hon inte har vidtagit de säkerhetsåtgärder som krävs eller att hon inte ser till – fortfarande under förutsättning att hennes

uppfattning på den punkten är välgrundad och om det skulle kunna uppnås enighet om att hennes uppfattning är korrekt – att verkligen snabbavveckla kärnkraften. Uppenbarligen anser sig Birgitta Dahl inte ha välgrundade skäl för det, eftersom hon tänker sig att den svenska kärnkraften skall användas åtminstone till år 2010. Men på denna punkt måste Birgitta Dahl precisera sig. Anser statsrådet att frågan för den svenska kärnkraften inte är om utan när det inträffar en stor olycka? I så fall: Antingen vidta åtgärder eller avgå!

Herr talman! Birgitta Dahl konstaterade att hon inte hann svara på frågorna, uppenbarligen inte heller på mina, eftersom hon inte berörde dem. Jag ställer än en gång frågan: Avser regeringen att vidta några åtgärder för att kartlägga och analysera de miljömässiga konsekvenserna av kärnkrafts-avvecklingen? Vi ser dem redan – nu byggs fossileldade kraftverk runt om i landet: i Lysekil, i Barsebäck, i Stallbacka, i Nyköping och i Linköping, och i Ringhals projekterar man. Avser statsrådet att vidta åtgärder för att redovisa miljökonsekvenserna av detta?

BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Först vill jag varmt tacka statsrådet för hennes beredvillighet att på en gång lova att de svenska beskickningarna skall få lämna en redovisning. Det är viktigt att det sker snabbt, så att det faktum att det råder tveksamhet om kärnkraften också runt om i världen nu kan föras in i debatten. Ibland verkar det som om Sverige vore ensamt om detta.

Gunnar Hökmark har här tagit upp åtskilliga frågor. Bl.a. räknar han tydligen med att fem kärnkraftverk skall snabbavvecklas, vilket jag hälsar med glädje – för det talar den siffra han i sitt första inlägg nämnde på det antal terawattimmar som skulle ersättas.

Gunnar Hökmark verkar förvånad över att det är risker med kärnkraften. Låt mig rekommendera honom att läsa Samhällets åtgärder mot allvarliga olyckor, en utredning som just har lämnats till försvarsdepartementet. Den har nr SOU 1989:86. Här säger utredningen enhälligt att beredskapen skall höjas när det gäller risken för kärnkraftsolyckor. Man talar visserligen om att filteranläggningarna i svenska kärnkraftverk har minskat risken för olyckor, men man tar inte upp – det gör däremot jag i en reservation – det faktum att man runt om i världen upptäcker att risken för snabba tankbrott ökar ju längre kärnkraftverken används. Det gäller också våra svenska kärnkraftverk. I Oskarshamn är tankförsprödningsen osäker. Det innebär att inga filteranläggningar skulle hjälpa och att en fruktansvärd olycka kan inträffa.

Hadar Cars tanke på en bioenergiutredning är intressant. Men allt – det har erfarenheten lärt mig – beror på vilka människor som sitter i utredningen och vilka intressen som ligger bakom. När det hos forskningsråden i Gävleborgs län och Kopparbergs län fanns ett långt gånget förslag om att inrätta ett bioenergiinstitut och regeringen hade ställt sig välvillig och utlovat bidrag till täckning av hälften av kostnaderna för det, stoppade de stora skogsbolagen detta institut och sade att man själv skulle ta hand om det. Jag har själv sett ledare för stora skogsbolag vid Industriförbundets bearbetning av centerpartiet fnysa, skratta och bära sig mycket barnsligt åt när man talat om skogsenergi som en möjlighet, trots att vi i dag får lika mycket energi från fasta inhemska bränslen som vi får från kärnkraften. Man är uppenbarligen

Svar på interpellationer

rädd att det skall finnas fler användningsområden för skogsvaran och för att priserna skall gå upp. Det är en kamp mellan de många små skogsägarna, bondeskogsbruket, och den stora industrin.

Är man bara medveten om att man i en sådan undersökning skall släppa fram opartiska utredare skulle en sådan säkert vara bra. Men jag tror uppriktigt sagt att ett bioenergiinstitut, som då skulle drivas av de krafter som verkligen vill använda skogsvaran till energi förutom naturligtvis till att såga till massa och papper, vore betydligt bättre. Jag hoppas fortfarande att det kan komma till stånd.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Miljö- och energiministern sade i sitt svar att man nu arbetar intensivt på att förbereda riksdagens kommande beslut, kontrollstationen 1990. Det är ju bra, men jag måste säga att jag tror att det går till på fel sätt, om man menar att detta arbete skall ske i avskildhet och sedan levereras som ett paket till riksdagen. Den politiska processen kan inte se ut på det sättet. Det är inte fråga om en relation enbart mellan regeringen och riksdagen.

Energipolitiken berörs inte bara av den kommande kontrollstationen eller av kommande energipolitiska beslut. Den berörs i väldigt hög grad av förslagen i skattereformen, av miljöavgifterna och av t.ex. jordbrukspolitiken – man vet t.ex. att det finns 500 000 hektar åkermark som fram till sekelskiftet behöver tas ur livsmedelsproduktion. Energipolitiken kan inte isoleras från alla de här områdena.

Dessutom måste de olika besluten om energiframtiden gå omlott. Avvecklingen måste ju förberedas. Vi måste få en elsparkkampanj, den kommunala energirådsgivningen måste återupprättas, m.m., m.m. Därför upprepar jag igen min fråga: Kommer de åtgärderna att vidtas, och kommer de att vidtas snart, så att de kan få effekt innan avvecklingen sätter i gång?

Miljö- och energiministern sade också att nyckeln till framtiden ligger i en effektiv elanvändning. Det vill jag helt instämma i. Vi måste komma bort från slösaktiga metoder både när det gäller energipolitiken och när det gäller samhällets produktion över huvud taget.

Om man skall göra miljökonsekvensanalyser av kärnkraftsavvecklingen är det, vill jag hävda, minst lika intressant med miljökonsekvensanalyser av en fortsatt kärnkraftsanvändning. Det skulle jag vilja föreslå.

Det var också intressant att få förklaringen till att moderaterna är sådana kärnkraftsvänner. Det är tydligen så att man inte känt till att kärnkraften är farlig. Det är väl då bra att åtminstone Gunnar Hökmark nu har insett det. Det kanske kan få konsekvenser för moderaternas energipolitik!

HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det var bra att statsrådet inte ville tumma på de restriktioner som riksdagen har satt upp för omställning av det svenska energisystemet. Det innebär bl.a. att de orörda älvarna bevaras och att utsläppen av koldioxid inte får öka, vare sig på kort eller på lång sikt.

Herr talman! Det kan synas självklart men eftersom statsrådet helt gled förbi ämnet förtjänar det ändå att påpekas att vi i Sverige behöver säker tillgång till energi, inkl. elenergi, till med omvärlden konkurrenskraftiga priser.

Lyckas vi inte åstadkomma det, får vårt misslyckande mycket allvarliga konsekvenser för arbete och välbefinnande i vårt land.

Att miljöpartister, kommunister och en del centerpartister tar lätt på den saken vet vi redan. Men jag vet också att det inom socialdemokratin, liksom i mitt parti, finns många som tar de frågorna på stort allvar, och jag hoppas att deras synpunkter får väga tungt inför det förslag om den framtida energipolitiken som vi får till riksdagen 1990.

Herr talman! Statsrådet vill i dag undvika att svara på alla frågor om vad den kommande propositionen kan innehålla. Det har jag förståelse för. Men min fråga om en bioenergikommission gällde något som borde göras omgående. Birgitta Dahl undvek att svara. Det var synd. Mitt råd till Birgitta Dahl är att använda julhelgen till att tänka igenom saken, så att vi kanske redan i januari kan få till stånd en sådan kommission.

STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! I januari kommer jag att motionera om att statsråden inte skall få bunta ihop interpellationer på det sätt som har skett här i dag. Orsaken till dagens kaos är ju endast statsrådets agerande; hon har buntat ihop svaren. Alla interpellanter är missnöjda; ingen får svar på sina frågor.

Herr talman! Mycket skall man höra innan öronen trillar av! Här står en ledamot av den här kammaren och säger att det är fullt möjligt att avveckla kärnkraften. Hon härstammar från en ideologi som i dag runt om i världen i ekonomiskt, socialt och tekniskt avseende avvecklar sig själv på löpande band. Hennes trovärdighet bör vara åtminstone något minimerad.

El och värme – det är faktiskt skillnad! Det verkar inte som om alla ledamöter har detta klart för sig. Ett sätt att frambringa värme behöver inte vara ett bra sätt att producera el.

Statsrådet, givetvis skall vi som är ledamöter av denna kammare respektera de beslut som kammarens majoritet har fattat. Men jag vill understryka att det är vår rättighet eller rättare sagt vår skyldighet att kunna argumentera och förändra besluten, för de gäller trots allt bara tills vidare. Enligt statsrådet heter lösningen "effektivare användning". Jag tror nog att man runt om i Sverige i dag till följd av den konkurrens som råder på det internationella planet verkligen använder energin effektivt. Man har inte råd att slösa med energi.

Det har här sagts att dagens bensinpris är detsamma som 1980. Det är mycket möjligt. Men man måste se helheten. Så mycket annat har ju stigit i pris under denna tid, mycket mer än i andra länder. Har vi en lägre prisökning på andra områden är det väl ingenting att vara ledsn över.

I januari skall jag också motionera om en ny folkomröstning, där vi kan begära att det som stod på de vinnande valsedlarna också är något som riksdagen skall respektera.

Till sist: Anser statsrådet att minskad tillväxt av bilismen innebär att antalet bilar kommer att öka?

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag kan förstå om Gunnar Hökmark finner det otillfredsställande att jag så att säga har lagt ihop svaren. Liksom vid alla andra tillfällen

Svar på interpellationer

när riksdagen diskuterar energipolitiken, illustrerar ni nämligen då ni uppträder tillsammans den utomordentligt djupa splittring och oenighet som råder. Vid sidan om säkerhets- och miljöskålen är just de djupa konflikter som råder och som har rått i 20 års tid i det svenska samhället om svensk energiförsörjning det viktigaste skälet till att vi måste ställa om energisystemet. Vi kan inte ha ett energiförsörjningssystem som leder till så djupa sprickor i landet.

Jag vill bara konstatera att Sten Anderssons i Malmö argumentation om trafiken både i interpellationen och här i dag är en enda lång plädering mot det av riksdagen, på initiativ av hans eget parti, uppställda målet om att koldioxidutsläppen inte skall tillåtas öka. Regeringens målsättning är mer långtgående. I det internationella och det nationella arbetet är målsättningen att växthuseffekten, alltså klimatpåverkan, kraftigt måste minskas. Sten Anderssons recept går emot alla insatser för mindre utsläpp i trafiken och visar bara att ni inte är seriösa i den här frågan utan har tagit upp den av helt andra skäl.

På lång sikt finns det ingen annan lösning än effektivare trafiksystem, som minimerar onödiga transporter, bränslesnålare motorer och en återhållsamhet med bilismens och flygets utveckling. Det finns ingen "vej udenom", Sten Andersson. På kort sikt kan man åstadkomma betydelsefulla resultat med hastighetsbegränsningar helt enkelt därför att detta minskar bränsleförbrukningen. Det är enda sättet att minska koldioxidutsläppen till dess vi får fram alternativa bränslen och bränslesnålare motorer.

Förberedelserna för nästa års beslut består inte bara av teoretiska utredningar. Det är heller inte något som sker i avskildhet. De förberedelserna sker i högsta grad ute bland aktörerna. Jag vill ge bara ett exempel. Det 400-miljonerkronorsprogram för effektivare elanvändning som energiverket förfogar över har gått så bra att verket har begärt mer medel tidigare än planerat. Det pågår ett mycket omfattande arbete tillsammans med kraftföretag, kommunala energiföretag och andra. Statens vattenfallsverk kommer att satsa 1 miljard på effektiviserad elanvändning och 1 miljard på biobränsle under de närmaste åren.

De tre största kommunerna – Göteborg, Stockholm och Malmö – startar nu tillsammans med energiverket ett mycket omfattande program för att effektivisera energianvändningen. Frågan om biobränslen är något som vi arbetar med. Jag delar med Birgitta Hambraeus uppfattningen att det är bättre att arbeta praktiskt i anslutning till energiomställningen, omställningen i jordbruket, än att tillsätta ytterligare kommissioner. Detta är inte uttryck för en bristande vilja, Hadar Cars. Jag vill satsa på det som snabbast leder till konkreta resultat. Nu är det praktiskt utvecklingsarbete som behövs.

Till slut, Gunnar Hökmark: Mitt uttalande om riskerna var inte någon personlig reflexion. Det berörde den globala situationen, även om man inte kan utesluta en olycka i Sverige heller; det gör allra minst kärnkraftsinspektionen. Mitt uttalande grundar sig på att de riskanalyser som vi använder oss av på detta område liksom på andra områden i samhället som förutsättning har att olyckor faktiskt kan inträffa. När energirådet efter Tjernobylyolycan analyserade riskbilden sade Lars Högberg, nuvarande chefen för kärnkraftsinspektionen, att de riskanalyserna visade att man med nuvarande program

kan säga att en stor och allvarlig olycka kommer att inträffa ungefär vart tionde år.

Det är av detta skäl som jag helt avvisar alla tankar på att globalt använda kärnkraft i stor skala för att ersätta fossila bränslen. Vi måste hitta helt nya lösningar. Vi kan ju inte öka de olycksrisker, avfallsproblem och riskerna för vapenspridning som en sådan massiv kärnkraftssatsning skulle innebära.

Ni är inne på helt fel vägar. Det är bäst att ni och andra slutar att förtränga det faktum att vi när vi använder kärnkraft faktiskt tar risken att olyckor kan inträffa. Det är därför kärnkraften skall avvecklas.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag tycker det är glädjande att notera att det trots allt finns fyra partier här i riksdagen som alla är inne på att kärnkraften faktiskt måste avvecklas och det snabbt. För även om vi vill ha det snabbare än andra, är det ju inte så förtvivlat långt till år 2010. Men det måste ske, och jag tycker att Birgitta Dahl här på sluttampen har gjort en väldigt bred och bra exposé över varför det ursprungligen var så att vi skulle avskaffa kärnkraften, nämligen därför att den är farlig. Det är ett av de problem som man i den massiva propagandan har försökt fördömlja de senaste åren, att den faktiskt är farlig.

Att man får utmattnings- och försprödningsproblem är ett sedan länge känt problem vid kraftig neutronbestrålnings. De här förloppen är mycket snabba och kan inte förutses i tiden.

Vi kan alltså när som helst förvänta oss en kärnkraftsolycka här i landet – helt enkelt därför att vi inte kan förutse ögonblicket. Vi vet bara att det kan inträffa. Sorgligtvis nog är vi inte beredda att ta hand om konsekvenserna. Ett förött Götaland är väldigt svårt att föreställa sig, tycker jag.

Vad vi egentligen behöver göra här i Sverige är alltså att samla våra kreativa förmågor och all skaparkraft för att se till att göra det energisnåla och miljövänliga samhället möjligt. Därför är det mycket beklämmande att i den här debatten möta sådana här saker.

Kärnkraftsjuntan har ju en väldig makt, och för den internationella kärnkraftsindustrin är det av avgörande betydelse att den svenska avvecklingen kan förhindras eller skjutas upp. Ett fullföljande av riksdagens beslut skulle uppfattas som den slutliga signalen för kärnkraften globalt, och det vore ju en välsignelse.

Detta kan vara en av förklaringarna till ointresset från storindustrin för att använda nu känd och tillgänglig teknik för att minska energianvändningen. Kärnkraftsanhängarna för därför en smutsig kampanj, där man medvetet förtiger de fakta som finns om möjligheterna att förändra vår energiförsörjning i miljövänlig riktning. De vill försöka framstå som miljövänner, när deras strävan är den motsatta. De är närmast besatta av tanken på ständigt ökad materiell förbrukning och blundar villigt för den omfattande miljöförstöring som den här politiken medför. Det är också därför som man så villigt accepterar olika former av subventionspolitik, för att se till att elenergipriserna hålls så låga som möjligt.

Jag menar att det är en smutsig hantering att vilja sprida död och förödelse över land och rike på det sätt som ni faktiskt med er politik vill göra.

GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Låt mig först säga att Birgitta Dahls uppgift i den här kam-maren inte är att genom att ställa samman interpellationer på ett visst sätt illustrera något slags splittring mellan de olika partier som finns i denna kam-mare. I den delen intar socialdemokratin dessutom ingen särställning. Ni är ett parti som har en energipolitik och som för att kunna genomföra den måste samverka med ett eller flera andra partier. Ni är dessutom ett parti som internt är så splittrat att ni måste dölja det genom en särskild krisgrupp.

Er uppgift som statsråd är inte att illustrera att man tycker olika i kam-maren. Er uppgift är att svara på frågor, inte att ställa samman så många frågor att man sedan kan gå upp och säga att man inte hinner svara på dem. Detta är direkt oacceptabelt.

Det är bra, herr talman, att Birgitta Dahl litet grand backade från sitt utta-lande att frågan inte gäller om utan när en eventuell stor kärnkraftsolycka skulle kunna ske. Nu hänvisar hon till det globala mönstret och säger att en olycka givetvis inte kan uteslutas i Sverige. Nej, det är sant – ingenting kan uteslutas. Det kan inte uteslutas att stora olyckor med omfattande conse-kvenser inträffar med en mängd andra energiformer, liksom de stora olyckor som ligger i förlängningen av ökade koldioxidutsläpp.

Men det intressanta är att om ett ansvarigt statsråd på fullt allvar när det gäller den kärnkraft som vi diskuterar i dag anser att frågan inte är om utan när en större olycka skall inträffa, så borde hon avgå. På den punkten har hon nu retirerat. Hon anser inte att den situationen gäller i Sverige med den svenska kärnkraftstekniken.

Då är den självklara slutsatsen i stället att vi genom att använda den svenska kärnkraften kan låta den fungera som ett tekniskt och säkerhetsmäs-sigt föredöme för de länder i andra delar av världen där man i dag har en otillfredsställande säkerhetsnivå. Det är vårt enda sätt att påverka detta.

Herr talman! Jag har i min interpellation ställt en fråga till Birgitta Dahl, om hon är beredd att vidta åtgärder för att redovisa de miljömässiga conse-kvenserna av kärnkrafts-utvecklingen. Detta har jag inte fått något svar på, annat än ett verbalt försök att trola med knäna genom att säga att alla mål skall uppnås. Likväl ser vi just i dag hur man runt om i Sverige projekterar eller bygger fossilkraftsanläggningar i syfte att ersätta kärnkraften. Detta kommer att få omfattande miljökonsekvenser.

Birgitta Dahls ovilja att svara på min interpellation i sitt första svar, i sitt andra svar och i sitt tredje svar visar att hon mycket medvetet vill dölja för svenska folket de miljömässiga konsekvenserna av kärnkrafts-utvecklingen. Detta framgår också mycket tydligt av hennes direktiv till statens natur-vårdsverk och energiverket. Och jag kan förstå henne. Nu har opinionen sprungit ifrån socialdemokraterna, och nu springer också verkligheten ifrån dem.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag måste tillstå att jag faktiskt ett ögonblick trodde att Gun-nar Hökmark hade förstått och tagit till sig att kärnkraftsolyckor kan in-träffa, eftersom han blev så upprörd över att vi inte börjar utveckla kärn-

kraften i Sverige. Det måste ha varit en strimma av ljus som sedan försvann igen – men det kommer väl fler tillfällen, skall vi hoppas.

Herr talman! Jag skulle vilja sammanfatta mina frågor, vädjanden och åtgärder när det gäller kärnkraftsavvecklingen.

Varför inte börja avveckla kärnkraften redan nu? Det blir signaler till aktörer på energimarknaden som de äntligen måste förstå och börja handla efter, med blicken framåt i stället för som nu i backspegeln.

Vi måste snabbt få ut lättfattlig information till hela svenska folket som visar att det *går* att avveckla kärnkraften utan negativa effekter på miljö och näringsliv. Hur detta skall gå till och vilken väg man sedan väljer kan jag förstå att regeringen vill återkomma till, men man borde åtminstone se till att det på svenska blev klara redovisningar av att detta går att göra, så att det inte uppstår sådana missförstånd som nu tycks vara så vanliga och som vi har hört exempel på här i dag.

Vi måste spara energi och använda energin effektivare. Vi måste få fart på energirådgivningen igen till hushåll, kontor och industrier. Vi måste göra det lönsamt att spara energi och att investera i teknik och utrustning som använder så litet energi som möjligt.

Vi måste satsa på en effektiv och miljövänlig energiförsörjning, med miljövänliga, inhemska energiråvaror, biomassa och biogas. Jag tycker det var en utmärkt idé som Hadar Cars kom med, att man belyser hur mycket biomassa vi kan få fram utan att det blir några skadeeffekter. Men vi måste också satsa på vindkraft, solvärme och direkt solenergi.

Det är självklart att vi inte skall bygga några nya kraftverk för olja och kol. Användningen av fossilbränslen måste ju minska till högst 15 % under de närmaste 25 åren, om vi skall klara växthuseffekten och ge vårt bidrag från Sverige. Och vi måste faktiskt också halvera energianvändningen i Sverige på högst 30 år, om vi skall leva upp till de mål som Brundtlandkommissionen sätter upp som globala mål.

För att klara upp det här bör vi också inte bara se till att den teknik som redan är utvecklad kommer ut på marknaden utan också satsa på fortsatt forskning.

Herr talman! Vi måste satsa på energi för livet och säga nej till kärnkraften.

STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! Det var det där med svenska språket – jag har nu två gånger frågat statsrådet, som har sagt att hon vill minska personbilstrafiken. Sedan skriver hon att detta skall innebära en minskning av tillväxten. Innebär "en minskning av tillväxten", som statsrådet säger, att vi får en ökning av bilismen? Det måste vara den enda logiska tolkningen. Det skulle vara mycket intressant att få ett klagörande.

När det gäller koldioxidtaget skiljer jag inte ut mig från mitt eget parti. Däremot är vi moderater mycket kritiska mot de fossilbränsleeldade anläggningarna som blommar och poppar upp runt om i dag i Sverige tack vare att en riksdagsmajoritet, undantaget moderaterna, har beslutat att i förtid avveckla kärnkraften i strid mot det som stod på majoritetens valseddlar i folkomröstningen. Statsrådet Dahl säger att vi som förordar kärnkraften, i

stället för andra i dag tillgängliga energislag, är ute på helt fel vägar. Vi moderater kan då konstatera klart och logiskt att vi är många medlemmar i det laget. Jag har sagt tidigare att undersökning efter undersökning visat att en majoritet av svenska folket, inkl. många av väljarna i statsrådets parti, är för kärnkraften och tror att kärnkraften kommer att användas i Sverige även efter år 2010.

Det talas om en utmattnings inom kärnkraften och om en sprödhet. Ja, det kan man konstatera när man lyssnar på en del aktörers argument i debatten.

Det sägs att man utomlands skulle jubla om vi i Sverige snabbt satte i gång med avvecklingen, dvs. att det skulle vara en positiv injektion för andra länder. Jag tror säkert att man i utlandet, i Sveriges konkurrentländer, skulle bli mycket glada den dag Sverige stoppar kärnkraften. Då blir svenska produkter mycket svåra att sälja, med resultatet att vi får svårare att ordna arbete åt svenska folket.

Talmannen anmälde att Hadar Cars och Annika Åhnberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är riktigt att Sten Andersson i Malmö inte skiljer ut sig från sitt parti när det gäller koldioxidtaket. Samtidigt som ni har formulerat att ingen ökning är tillåten fr.o.m. juni 1988 är ni för en trafikpolitik, som innebär att koldioxidutsläppen redan nu har ökat enbart på grund av trafiksituationen. Ni är dessutom emot de åtgärder som regeringen genomför och vill genomföra för att minska utsläppen.

Jag svarade på frågorna i mitt utförliga skriftliga svar. Sedan upprepar interpellanterna frågorna eller ställer frågor som intill förväxling är lika varandra. Då väljer jag att svara på ett sådant sätt att jag håller mig till det väsentliga. Först och främst vill jag säga att det inte kan komma på fråga att i direktiven till utredningen om ett miljöanpassat energisystem ifrågasätta någon av de restriktioner riksdagen har satt med hänsyn till säkerhet och miljö, dvs. inte kärnkraftsavvecklingsmålet, inte målet att försurning och klimatpåverkan skall minskas och inte målet att skydda älvarna. Vad skulle Gunnar Hökmark säga om regeringen gjorde det möjligt att förprojektera eller undersöka vad en älvutbyggnad skulle innebära?

Liksom Krister Skånberg tycker jag att det finns ett mycket stort informationsbehov. Naturligtvis är kärnkraftsanhängarnas propagandamaskineri mycket resursstarkt, och naturligtvis kan man med desinformation oroa allmänheten på felaktiga grunder. Jag är också mycket bekymrad över detta. Vi kommer under de närmaste veckorna och månaderna att få kunskap, redovisningar av det slag som behövs för att kunna föra denna debatt på ett bra sätt. På fredag kommer t.ex. naturvårdsverket och energiverket att redovisa sitt uppdrag om ett miljöanpassat energisystem. De skall redovisa både vad hushållning och – Hadar Cars – vad biobränslen kan ge. Då kommer vi att få en bättre grund av det slag som folkpartiet har begärt för den fortsatta diskussionen. Senare kommer vi att få naturvårdsverkets förslag om ett nytt program mot luftföroreningar och klimatpåverkan. EI 90 kommer att redovisa sitt förslag, inte minst vad gäller industrins och sysselsättningens möjlig-

heter och vad som behöver göras för att där inte skall uppstå oacceptabla problem.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Gunnar Hökmark måste vara så upprörd att han inte lyssnar på vad jag säger. Från början gällde min kommentar riskerna för den globala situationen. Men jag uteslöt inte vare sig då eller i mitt andra svar det faktum att en olycka kan inträffa också i Sverige. De beslut som är fattade av regeringen och riksdagen baserar sig på att man vet att dessa risker finns, och därför måste kärnkraften bort – men den måste användas under en övergångsperiod.

Svar på interpellationer

Talmannen anmälde att Gunnar Hökmark och Sten Andersson i Malmö anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1989/90:56 om SJ:s godstrafik

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Tredje vice talman Bertil Fiskesjö har med anledning av förändringar i godstrafiken på bandelar i Skåne ställt följande fråga till mig:

”Eftersom indragningar av godstransporter som SJ nu genomför inte synes vara i överensstämmelse med de långsiktiga målsättningarna på trafik- och miljöområdet som riksdagen lagt fast vill jag fråga kommunikationsministern om regeringen avser att vidta några åtgärder.”

Låt mig först klargöra att jag helt delar tredje vice talman Bertil Fiskesjöns uppfattning om att trafikens miljöeffekter måste begränsas. Detta gäller med hänsyn till miljösituationen särskilt i Skåne och är ett av skälen till att regeringen tillsatt en särskild miljödelegation – Miljöprojekt Västra Skåne.

För att nå vårt gemensamma mål krävs en rad åtgärder där en ökad gods- trafik på järnvägen är ett inslag. När det gäller hur vi skall få en ökad järnvägstrafik tycker jag dock det är fel att SJ skall tvingas upprätthålla starkt olönsam vagnslasttrafik. Erfarenheten visar nämligen att om SJ har kvar en ”gammal kostym” och transportsystem som tiden alltmer går förbi blir följden orationella transporter och behov av statliga subventioner. Än värre är dock att SJ då riskerar att sakta ”förblöda”. SJ får då inte resurser till att satsa på järnvägens framtidsområden som t.ex. kombinerade transporter och kundanpassade systemtransporter. Resultatet blir därmed tvärtom en ökad miljöbelastning. I det trafikpolitiska beslutet ingick därför som en viktig del att SJ skulle få möjlighet att anpassa sin trafik till framtidens förutsättningar.

Vad gäller den aktuella vagnslasttrafiken i Skåne rör det sig sammanlagt om i genomsnitt ett par vagnar per dag där intäkterna enligt uppgift bara täcker cirka hälften av kostnaderna för trafiken. Den omprövning SJ nu gör syftar därför till att uppnå lönsamhet. Olika alternativ prövas som kombinerade väg- och järnvägstransporter, taxehöjningar och mer rationella järnväglösningar. Enligt vad jag erfarit prövas också att sköta järnvägstrafiken

i privat regi. Först om dessa alternativ inte är möjliga aktualiseras landsvägstransporter. Ytterst är det dock givetvis kunden själv som bestämmer transportvalet vid sin jämförelse av pris och kvalitet med olika transportmedel.

Jag tycker att SJ:s omstrukturering av godstrafiken är riktig. Skall järnvägen klara sitt mål och verksamt bidra till en miljövänlig transportutveckling måste trafiken göras mer attraktiv och konkurrenskraftig. Utveckling hittills visar också att SJ med sin offensiva satsning redan lyckats öka sin andel av landets godstrafik samtidigt som det ekonomiska resultatet förbättras.

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Utgångspunkten är, som har framgått av kommunikationsministerns svar, att SJ har beslutat sig för att göra ytterligare indragningar i godstrafiken i sydöstra Skåne.

Detta har väckt protester i området. Länsstyrelserna, både i Malmöhus län och i Kristianstads län, har gjort framställningar, och Sydöstra Skånes Samarbetskommitté, en gruppering som innesluter de närmast berörda kommunerna, har också agerat i den här frågan.

Den 31 oktober var vi riksdagsledamöter från regionen sammankallade till en information i bl.a. denna fråga. Det framkom då att de berörda var mycket förvånade över beslutet och också att de såg det som en fortgående avveckling av möjligheterna för verksamhet i området att fortleva. De framhöll också att SJ:s beslut stod i dålig överensstämmelse med andra beslut, som vi i vår vishet har fattat här i riksdagen. Det har jag tagit fasta på i min interpellation.

Riksdagen har slagit fast att miljökraven måste vara överordnade det mesta av vad vi gör i samhället. Den debatt som vi nyss har haft här har i hög grad rört sig kring den frågan. Flera gånger i den debatt som vi nyss hört har nödvändigheten av att begränsa i varje fall ökningen av biltrafiken understrukits från olika håll.

Mera konkret kan man säga att omvandlingen av spårbunden trafik till landsvägstrafik står i dålig överensstämmelse med de allmänna övergripande trafikpolitiska mål som riksdagen har slagit fast.

Ytterligare kan man säga att åtgärder av det här slaget går stick i stäv med de överordnade principer som har så entusiastiskt framhävts vad gäller kampanjen "Hela Sverige skall leva". Det rör sig här om ett område som har haft stora bekymmer med sysselsättning och med näringslivets utveckling.

Jag kan förstå kommunikationsministerns dilemma, naturligtvis. SJ skall helst gå med vinst eller i varje fall gå ihop. SJ skall vara effektivt. SJ skall rationaliseras. Det är ingenting som man i princip kan ha något att invända emot. Men om det visar sig att en lång rad åtgärder som genomförs i enlighet med dessa principer går stick i stäv med andra, överordnade och väldigt viktiga principer som vi också har slagit fast i den här kammaren, hur skall vi då göra?

Måste vi ändå inte försöka se till att den politik som vi bestämmer från det här huset hänger ihop i sina olika delar? Det har betonats tidigare i debatten här i dag hur viktigt det är att hålla tillbaka biltrafiken. Det gäller naturligtvis

särskilt de tunga godstransporterna. Det måste ju vara ett allmänt önskemål att lägga så mycket som möjligt av de tunga godstransporterna på järnväg. Men här blir det en utveckling stick i stäv med denna målsättning.

Jag skulle vilja ställa den ödmjuka frågan till kommunikationsministern: Om det visar sig att trafikpolitikens realiserande i konkreta fall på det här sättet klart går emot andra, än viktigare målsättningar, som vi måste ha i vårt land när det gäller den framtida miljöpolitiken och den framtida energipolitiken, måste vi inte då ta saken under ytterligare överväganden och fatta nya beslut?

Sedan är det en uppgift i svaret som förvånar mig. Det står i svaret någonsans att intäkterna från den godstrafik som nu sker på de aktuella banorna bara täcker ca hälften av kostnaderna för trafiken. De kalkyler som jag har fått från de närmast berörda kommunerna visar tvärtom att godstrafiken går med vinst. De summor man angav här var 100 000–200 000 kr. om året.

Ännu märkligare är att de kontakter som kommunerna och länsstyrelserna har haft med SJ inte har lett till att SJ har redovisat sina kalkyler. Senast den 8 november hade man en sammankomst, och jag har fått ett brev från ett av kommunalråden som deltog, med instämmande av andra som var med, där det står: Några kalkyler som visar godstrafikens olönsamhet fick vi inte heller ta del av. Hur kan detta komma sig, kommunikationsministern?

MARGIT SANDEHN (s):

Herr talman! När det gäller att begränsa trafikens miljöeffekter har jag ingen annan uppfattning än den kommunikationsministern och Bertil Fiskesjö har framfört.

Det är bra att regeringen har tillsatt en särskild miljödelegation, Miljöprojekt Västra Skåne, men jag är undrande över om delegationen enbart skall koncentrera sig på problemen som finns just i västra Skåne, med risk för att man förbiser problemen i övriga Skåne, inte minst i de sydöstra och södra delarna, där vi också har stora miljöproblem.

Man kan inte bortse från att indragningarna av vagnslasttrafiken kommer att skapa problem för de företag som är beroende av järnvägstransporter till och från Svedala, Skurup och Simrishamn. Här kommer numera inte att finnas några valmöjligheter för företagen, men när SJ är färdigt med prövningen av de olika alternativen, är det min förhoppning att kommunikationsministern medverkar till att man ur miljösynpunkt använder sig av miljövänligare och energisnålare transportsystem.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Förändringar inom järnvägstrafiken tilldrar sig stor uppmärksamhet och väcker ofta starka protester. Jag möter det på många håll i landet. Nu diskuterar vi delar av Skåne, och jag har mottagit uppvaktning från berörda kommuner och noga tagit del av vad de har att säga. Jag hyser stor förståelse för reaktionen som sådan.

Tredje vice talman Fiskesjö frågar nu om miljökraven inte är överordnade. Jo, men miljökraven gäller hela trafiksystemet, och då gäller det att rena de fordon som finns och som kommer att finnas på våra vägar. Den trafiken kommer att vara av dominerande omfattning också i framtiden.

Vi skall i sammanhanget sträva efter mera trafik på spår, och utvecklingen går i den riktningen. Men detta är sett i ett nationellt perspektiv och innebär inte att varje spår och varje vagnslast kan räddas. Det är fråga om en omstrukturering i syfte att ta vara på de förutsättningar som järnvägstrafiken har att utvecklas där det finns ett underlag för detta.

Ytterligare en fråga är möjligheterna att åstadkomma en bättre samordning mellan olika trafikmedel. SJ skall gå ihop, sägs det ofta, och ibland sägs det att SJ skall gå med vinst. Detta ger ett intryck av att det har lagts ett lönsamhetskrav på hela järnvägstrafiken, men det är SJ som trafikföretag som så småningom skall gå ihop. Däremot går järnvägstrafiken inte ihop, utan vi subventionerar den kraftigt genom de insatser som vi gör genom banverket. Jag är angelägen om att säga det också i detta sammanhang.

Nu frågar tredje vice talman Fiskesjö om vi inte måste ompröva de fattade besluten, om utvecklingen skulle gå tvärs emot de uppställda målen. På den frågan är mitt svar ja. Om det skulle visa sig att vi får en negativ miljöutveckling med den långsiktiga trafikpolitik som vi bedriver, måste vi korrigera kursen. Men detta förutsätter, som sagt, att vi ser på denna trafikpolitik som en helhet. I denna omstrukturering kan vissa transporters karaktär behöva förändras, och det får man pröva från fall till fall.

Som jag sade i mitt svar pågår nu ett arbete med att pröva olika lösningar. Det finns en framställan om trafikeringsrätt för annat företag om SJ släpper sin trafikeringsrätt på detta område. Det kan vara intressant att pröva annan organisation. Det har visat sig på andra håll, inte minst i USA, att ett stort antal små järnvägsföretag kan köra ut gods till större uppsamlingsställen för de rikstäckande järnvägsföretagen. Det kan mot den här bakgrunden finnas skäl att allvarligt pröva om andra intressenter kan bedriva trafiken på ett effektivare sätt än vad SJ kunnat redovisa.

Nu sägs det här att kommunerna räknar med att denna trafik går ihop redan nu och att den t.o.m. skulle ge vinst. Ja, om det är så, utgår jag från att alternativföretag kan bedriva denna trafik, men SJ redovisar inte att den går ihop utan att den går med betydande förluster.

Det anmärks då på att SJ inte redovisar sina kalkyler. Jag tror dock att vi får acceptera att SJ som trafikföretag inte skall behöva offentliggöra alla sina kalkyler. Om man skall arbeta i konkurrens med andra företag, är det naturligtvis nödvändigt att vi accepterar att SJ agerar på samma sätt i det hänseendet som andra på marknaden och kan uppträda som konkurrent till dem.

Varje sådan här omställning innebär naturligtvis problem, och, som Margit Sandén påpekar, en del företag redovisar problem med sina transporter. Jag har mött företrädare för en del av dessa företag och lyssnat på deras synpunkter. Jag har förståelse för att sådana problem är särskilt påtagliga i omställningssituationer. Vi har mött detta också på andra håll i landet. Det visar sig att man med förenade krafter kan hitta lösningar också på detta. Jag hoppas verkligen att man i det här sammanhanget skall kunna komma fram till en bra lösning, oavsett om det nu blir fortsatt spårtrafik i SJ:s regi eller i annan regi eller om det blir någon typ av kombinerade transporter.

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det låter ju bra att vi skall se till helheten. Det måste vi göra, men den tragiska sanningen är den att de åtgärder som har vidtagits för att göra biltrafiken mera miljövänlig visserligen har givit en del resultat, men att dessa har ätit upp på grund av att biltrafiken ökar så kraftigt. Det finns kalkyler som visar att vad vi kan vinna genom katalytisk avgasrening och med andra åtgärder på litet längre sikt försvinner genom den stora ökningen av trafiken. Härvidlag är det särskilt den tunga lastbiltrafiken som syndar. Det har också visat sig särskilt svårt att åstadkomma reningsanordningar och motorsystem som är effektiva inom den tunga trafiken.

Medan vi alla sluter upp omkring våra allmänna målsättningar har det skett en fortgående försämring. Det visas också av de undersökningar som gjorts, speciellt av miljösituationen i Skåne. Det området är mycket hårt utsatt för föroreningar, framför allt genom de nedfall som är förorsakade av trafiken. Det är i skenet av detta som man skall se många av trafikfrågorna inom det området. Det skulle ha varit intressant att härvidlag anknyta till den tidigare debatten här i dag, men det kan jag naturligtvis inte göra.

Jag tycker fortfarande att det är mycket konstigt att SJ påstår – jag utgår från att det är SJ:s uppgifter som är underlag för kommunikationsministerns besked – att den här godstrafiken går med stora förluster. Kommunerna har mycket noggrant räknat igenom detta och kommit fram till att denna trafik går ihop. Deras kalkyler slutar på att godstrafiken på denna bandel faktiskt går med vinst. Mot den bakgrunden förefaller det ännu mera märkligt att SJ vid årsskiftet vill slopa godstrafiken inom detta område. Detta får sedan ungefär samma effekt som en rullande snöboll i mildväder. Det ena drar med sig det andra. Man är ängslig för att nästa steg blir ett slopande även av persontrafiken.

Det finns en viss öppning i kommunikationsministerns svar. Att döma av det näst sista stycket i svaret verkar det inte så definitivt med nedläggningen. Jag skulle för min del gärna ha velat ha ytterligare litet informationer om vilka åtgärder som mera konkret kommer att prövas och om huruvida vi kan ge dem som engagerat sig så hårt i denna fråga i sydöstra Skåne hopp om att godstrafiken på dessa bandelar trots allt kommer att få fortsätta.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Tredje vice talman Fiskesjö återupprepar nu ett påstående som ganska ofta förekommer i debatten, nämligen att vinsterna av de miljöinsatser som vi gör på biltrafiken äts upp av ökningen av denna. Det är inte så. Den katalytiska avgasrening som nu genomförts på personbilar och som vinner terräng allteftersom vi får in nya fordon på marknaden innebär väsentliga förbättringar av trafikmiljön. Också de reningskrav som vi nu ställer på den tunga trafiken innebär och kommer att innebära väsentliga förbättringar. Vi har inte anledning att inta en så pessimistisk inställning till vad som görs beträffande landsvägstrafiken.

Vi skall när vi nu diskuterar vissa transporter i Skåne komma ihåg att det där rör sig om mycket små transportmängder, som ger ett mycket litet positivt eller negativt bidrag till trafikmiljön, oavsett om transportererna sker på landsväg eller på järnväg. Detta säger jag inte för att förringa den betydelse

Svar på interpellationer

som åtgärderna kan ha, men det bör ändå sägas för att vi skall ha proportionerna klara för oss.

I det sammanhanget kan det vara värt att notera att Sverige faktiskt är det land i Västeuropa som näst efter Österrike transporterar den största andelen gods på järnväg.

Det är bara Österrike som transporterar större andel av sitt gods på järnväg än vad Sverige gör. Vi utvecklar nu en godstrafik på järnväg som innebär att järnvägen totalt sett drar till sig betydande volymer. Räknat i transportkilometer är det en ganska kraftig framgång för SJ. Det tycker jag är mycket glädjande. Detta gällde den allmänna miljödiskussionen.

När det sedan gäller frågan om huruvida de bandelar som har aktualiserats genom interpellationen går med förlust eller vinst, kan jag bara säga att SJ naturligtvis inte har någon anledning att ifrågasätta förändring och nedläggning av en trafik som går ihop eller kanske t.o.m. går med vinst. Jag vet att SJ inte arbetar på det sättet. På grund av betydande förluster har man ansett att man måste göra något åt det. Antingen måste man kraftigt höja priserna – då är det troligt att kunderna väljer andra transportlösningar – eller också måste man avstå från den trafiken.

Det finns nu en framställan från andra intressenter som vill ta över trafikeringsrätten och som gör en annan kalkyl. Det är möjligt att de har en annan uppläggning som skulle kunna visa sig vara mera framgångsrik. Som jag sade tidigare praktiserar sådana lösningar i andra länder. Låt oss se vilka förutsättningar det finns för detta. En sådan framställan ligger hos banverket, och kommer förmodligen att avgöras inom den närmaste framtiden. Järnvägsinspektionen måste också lämna sitt medgivande.

Tredje vice talman BERTIL FISKEJÖ (c):

Herr talman! Jag ser en viss öppning i det mera framåtriktade resonemang som kommunikationsministern har fört, och jag hoppas verkligen att det kommer att leda till resultat. Kommunerna är för övrigt själva beredda att ställa upp och hjälpa till. De är mycket angelägna om att kunna behålla sin godstrafik.

När det gäller kostnaderna står uppgift mot uppgift. Bland kommunalfolk tycker man att det är mycket märkligt att SJ inte kan tala om vad företaget grundar sina kalkyler på, så att man åtminstone skulle kunna kontrollera siffrorna mot varandra. Det tycker nog jag också är en ganska märklig ordning.

Vi skall naturligtvis vara optimister. Jag brukar ständigt säga, till skillnad från en del andra, att det vore märkligt om vi i vårt land med vår höga tekniska kompetens inte, just genom att använda denna tekniska kompetens, skulle kunna komma till rätta med våra miljöproblem och på ett positivt sätt kunna hjälpa andra att komma till rätta med sina miljöproblem. För att det skall kunna ske, krävs det att vi verkligen fattar beslut undan för undan som går i rätt riktning. Jag menar att det beslut som SJ nu har fattat går i fel riktning.

Man kan naturligtvis alltid tvista om hur läget är. Som framgår av min interpellation visar de rapporter som jag har tagit del av att ökningen av landsvägstrafiken under de senaste åren har varit omkring 5 % per år, och transportrådet har beräknat att lastbilstrafiken kommer att öka med mellan 60

och 70 % fram till år 2010. Det behöver inte bli så, men det är ändå ett memo som visar att vi hela tiden måste utgå ifrån att insatser som minskar utsläppen från den nuvarande trafiken i det långa loppet inte nödvändigtvis leder till att vi får en bättre miljösituation totalt. Det beror även på mängden av fordon som trafikerar våra vägar och på utvecklingen av flygtrafiken, som i sig har utvecklats till en av våra svåraste miljöföroreare.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1989/90:65 om radiomonopolet

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jan Sandberg har frågat mig om regeringens syn på fri etableringsrätt för radiostationer, reklamfinansiering av närradiosändningar samt yttrande- och informationsfriheten i etermedierna.

Radiomediet skiljer sig från t.ex. det tryckta ordet genom att tillgången till sändningsfrekvenser är en avgörande förutsättning för att radiosändningar skall kunna ske. Ett beslut att låta någon på en ort sända med en viss frekvens innebär alltid att andra på samma ort hindras från att samtidigt sända med den frekvensen. Någon fri och obegränsad etableringsrätt av det slag som gäller för pressen är därför inte möjlig för radios del.

Sverige har i internationella förhandlingar fått tillgång till vissa radiofrekvenser för sändningar av ljudradio till allmänheten. Inom långvågs- och mellanvågsbanden finns viss outnyttjad kapacitet. Inom FM-bandet finns för närvarande fyra rikstäckande nät. Det finns också frekvensutrymme för att inrätta omkring 400 närradiosändare. De rikstäckande näten används för närvarande av Sveriges Riksradios tre kanaler samt av Sveriges Lokalradio. Omkring 150 sändare för närradio är i drift. Planer finns också för ett rikstäckande, kommunuppdelat nät i en del av FM-bandet som kan bli tillgängligt i mitten av 1990-talet. Några beslut om hur det femte nätet skall användas har ännu inte fattats.

Televerket har tidigare i år redovisat en utredning om tillgång och efterfrågan på radiofrekvensspektrum. Enligt utredningen finns det en risk för framtida frekvensbrist inom FM-bandet i framför allt de befolkningstäta delarna av vårt land.

Genom närradion kan det ideella föreningslivet använda ljudradion för att sprida sina budskap. Varje närradiosändare används av flera föreningar som delar på den tillgängliga sändningstiden.

Sedan starten för drygt tio år sedan har verksamheten expanderat kraftigt. Närradio finns i mer än varannan kommun. De 2353 sändningsberättigade sammanslutningarna sände över 240 000 sändningstimmar under 1988, en ökning med 31 % sedan året före.

Som jag nämnt finns möjlighet att sända närradio på flera platser än där det för närvarande sker. I de mest tätbefolkade områdena är emellertid kapaciteten inom FM-bandet redan fullt utnyttjad. Möjligheten att inrätta nya närradiosändare beror också på vilken räckvidd befintliga sändare har.

För närvarande arbetar en särskild utredare (U 1988:07) med en översyn

av de regler som gäller för närradion. I utredningsdirektiven (dir. 1988:22) framhålls att man bör sträva efter att i största möjliga mån bevara närradions särprägel som föreningsradio. Bland de uppgifter som omfattas av uppdraget kan nämnas närradiosändarnas räckvidd, omfattningen av närradioföreningarnas sändningsrätt, huvudmannskapet för sändarutrustningen, närradion i krig och vid krigsfara samt ordningen för beslut om sändningstid i närradion.

Den särskilde utredaren väntas avge sitt förslag i början av nästa år. Jag räknar med att efter sedvanlig remiss för regeringen kunna redovisa de förslag som utredningen ger anledning till. Det är givetvis inte möjligt att nu ange vilka förändringar som kan bli aktuella. Det är emellertid min förhoppning att utredningens arbete skall leda till att yttrandemöjligheterna förbättras ytterligare för det organisationsliv som utgör en av grundvalarna för vårt demokratiska samhällsskick.

Jag bedömer inte att reklamsändningar skulle stärka närradion som föreningsradio. Jag har därför inte för avsikt att arbeta för någon ändring av nuvarande regler, som innebär att reklam inte får förekomma.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka statsrådet för svaret, men samtidigt konstatera att jag tyvärr inte fick något direkt svar på de frågor jag har ställt i interpellationen. Min uppfattning, som väl framgår ganska klart när man läser interpellationen, är att socialdemokraterna inte har en mediepolitik som är förenlig med grundläggande värderingar i det svenska samhället eller ens med verkligheten.

Faktum är att mediepolitiken påminner om den utveckling man har haft i Östeuropa – tidigare, inte den utvecklingen man har i dag. Om man ser tillbaka på de propåer och uttalanden som den socialdemokratiska regeringen har gjort tidigare inom det här området, var det först tal om att man inte tänkte tillåta parabolmottagningar av sändningar uppe i rymden. Sedan gav man sig på kabellagstiftningen och försökte på den vägen begränsa den här formen av mottagning av sändningar från rymden. Nu blev det i och för sig inget sådant förslag, som tur var. Närradion är ett exempel där man – i huvudsak kanske inte från politiskt håll utan ifrån tjänstemannahåll – har försökt motarbeta en, som jag ser det, positiv utveckling. Från den socialdemokratiska regeringens sida har man i varje fall tidigare varit motståndare till reklam och framför allt till fria etermedia.

Även om vi kommer att diskutera reklam i den här debatten är det frågan om huruvida vi skall ha fria etermedia eller inte som är den viktiga frågan. Det viktiga är således inte i första hand om det skall vara reklam eller inte. Jag har i min interpellation anförts ett exempel på detta med att tillåta reklam inom en viss del av verksamheten, framför allt inom närradioverksamheten. Regeringens syn på de här frågorna har ju i viss mån redovisats. Jag tycker att det är tragiskt att man har den inställning som man har. Det här kommer ju att innebära att Sveriges utveckling mot ett modernt medialand försenas.

Jag har också i min interpellation talat om hur det ser ut i delar av övriga

Europa, där man lättar på lagar och regler och där man släpper fram nya frekvenser och radiosändningar samt också olika sorters reklam. Men det gäller Europa, inte Sverige. T.o.m. i den centraleuropeiska fredsplanen har man tagit upp en, som man ansåg, viktig punkt för att kunna garantera fred i dessa områden i framtiden – nämligen kravet på en fri radio för att därigenom kunna se till att det fria ordet kan spridas så mycket som möjligt.

Om jag tittar på det svar som jag fick av statsrådet Göransson, kan jag till att börja med konstatera att jag i stort sett inte har fått svar på någon av mina tre frågor. Jag har t.ex. inte fått något svar på min fråga om hur de nu nedläggningshotade närradiostationerna skall kunna överleva om närradionämndens förslag till avgiftshöjningar går igenom. Dessutom tycker jag att svaret genomsyras av korporativism och organisationsvälde. Vad är det som säger att det bara är organisationer som skall ha rätt till närradiosändningar? Varför inte utöka möjligheterna, som man gjort i exempelvis våra grannländer Norge och Danmark, och tillåta juridiska personer, enskilda eller andra, att driva radiostationer?

Sedan ytterligare en liten kommentar till det svar som jag fick av herr Göransson. I första stycket på s. 2 i det utdelade svaret säger statsrådet att inget beslut har fattats om hur det femte FM-nätet skall användas. Men faktum är, herr Göransson, att utbildningsdepartementet i direktiven säger att det skall vara ett kommunuppdelat nät för lokalradion.

För några veckor sedan meddelade Radio Stockholm att man skall upphöra med sina sändningar under helgerna. Anledningen till det beslutet hos Radio Stockholm är att man inte har ekonomiska möjligheter att fortsätta med sina sändningar.

Så några kompletterande frågor. I statsrådets svar sägs det ingenting om att yttrande- och informationsfriheten är betydligt starkare inom etermediaområdet i flertalet övriga europeiska länder. För det första vill jag då ställa följande kompletterande fråga: Vad är det som gör att Sverige inte kan ha samma yttrandefrihet som övriga Europa har?

För det andra vill jag beträffande detta med att lokalradion inte kommer att sända här i Stockholm under helger därför att det inte förekommer någon fri etableringsrätt eller därför att man inte kan få in ytterligare intäkter via reklam fråga: Tycker statsrådet att det är en glädjande utveckling att man inte har möjlighet att lyssna på lokalradion här i Stockholmsregionen under helgerna?

Sist men inte minst något om en annan sak. Statsrådet berör inte med ett ord närradionämndens anslagsäskande eller den argumentation som jag för fram i min interpellation om vikten av försöksverksamhet – det handlar då enbart om sådan verksamhet i min fråga – med reklamfinansiering för att de nedläggningshotade närradiostationerna, exempelvis Radio Nova, skall ha ekonomiska möjligheter att fortsätta med sina sändningar. Jag skulle vilja att statsrådet något mera ville utveckla sina synpunkter på just förslaget till ökade avgifter.

Jag tvingas konstatera att det svar som jag har fått – i den mån det nu ger svar på det jag frågat om – faktiskt inte ger mig anledning att se positivt på framtiden, i varje fall inte med den nuvarande regeringens politik. Jag tror att det bästa för både friheten i etermedia och för närradion inte är att till-

sätta fler utredningar, utan vad som behövs är ett omtänkande från det socialdemokratiska partiets sida. Jag och många med mig anser att Sverige inte kan fortsätta att gå mot strömmen – en ström som i övriga Europa går i riktning mot ett fritt radio- och eterområde. Jag tycker att det är den vägen som vi svenskar i dag skall slå in på. Annars riskerar vi att hamna mycket långt på efterkälken jämfört med våra grannländer.

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är tre punkter som jag skulle vilja ta upp i anslutning till interpellationen och utbildningsministerns svar.

Den första punkten gäller närradion. Det är bra att närradioutredningen snart är klar. Det är viktigt att vi får starkare sändare och en mer avreglerad verksamhet nu när närradion har stabiliserats.

Jag skulle vilja tillägga att jag tycker det är önskvärt att man i utbildningsdepartementet också prövar frågan om hur man skall kunna undvika att missbruk av närradion sätts i system. Jag säger detta med anledning av domen mot Radio Islam och det förhållandet att man åtminstone teoretiskt torde kunna återvända inom ett år med en begäran om ett nytt sändningstillstånd. Jag tror att det vore bra om departementet ville titta på denna viktiga fråga. Dessa närradiosändningar har allvarligt skadat tilltron till närradion som sådan.

Den andra punkten gäller vikten av att slå vakt om Sveriges Radio som ett public service-företag. Jag säger detta med anledning av de remissyttranden som tycks vara på väg från både Sveriges Television och Sveriges Radio, alltså moderbolaget, där man tycks ha fallit för frestelsen att önska sig ett system med både licensfinansiering och tillgång till reklamintäkter – alltså den modell som innebär att man cementerar monopolet och begränsar konkurrensen i etern ännu mer än som sker i dag.

Jag vill erinra om att man i England, där man för några år sedan prövade denna fråga, i en statlig utredning varnat alldeles särskilt för just en sådan modell, som innebär att man blandar reklamfinansiering med licensfinansiering.

Men det är också viktigt att staten så snart som möjligt säger ja till Sveriges Radios begäran om ökade medel för att man skall kunna bjuda på riktig konkurrens till de program som i en växande omfattning kommer till oss via satelliter från andra länder. Då behöver Sveriges Radio – och det gäller både ljudradion inom företaget och televisionen – ökade resurser.

Den tredje punkten gäller frågan om televisionens framtid. Jag har redan varit inne på detta. Jag tycker att man skall säga blankt nej till att avstycka en TV-kanal från Sveriges Television. Jag tror inte att det är möjligt för ett public service-företag som Sveriges Television att bedriva en effektiv och bra verksamhet om företaget bara har tillgång till en kanal. Däremot är det inte sagt att de två kanaler som man har tillgång till behöver utnyttjas precis på det sätt som sker i dag. Man kan mycket väl ha en kanal som sänder i stort sett hela dagarna och en annan som kan användas för evenemang och när vissa långa program blockerar den andra kanalen.

Som jag tidigare har sagt tycker jag att man skall säga ett bestämt nej till reklam i Sveriges Radio och att man skall bevara detta företag som ett licens-

finansierat public service-företag. Då blir min slutsats att man skall säga ja till en tredje från Sveriges Radio fristående TV-kanal. Det är en modell som med framgång har prövats under lång tid i England. Det har inneburit att man har slagit vakt om public service-företaget. Men det har också inneburit att man har fått ökad konkurrens i etern och inte minst ökade möjligheter för producenter, konstnärer, musiker och filmare att i yttelrigare en kanal få visa sina program.

Sammanfattningsvis är det just nu väldigt mycket som är aktuellt inom TV-området. Jag skulle gärna vilja invitera utbildningsministern till en liten jullunch där vi kunde få tala vidare om dessa saker. Kan vi enas om en stor skattereform, borde det väl inte vara omöjligt att också kunna enas om hur vi skall bevara Sveriges Radio som ett public service-företag samtidigt som vi skapar ökad konkurrens i etern.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Såvitt jag har förstått är yttrandefriheten någonting som tillkommer medborgaren och inte företag och juridiska personer. Det är viktigt att göra klart för sig vad yttrandefriheten faktiskt innebär.

Vi i miljöpartiet ser med mycket stor oro på den här kampanjen för reklam i olika etermedia av den enkla anledningen att denna kampanj syftar till en sak, nämligen att öka konsumtionen. Ökad kommersialism och ökad konsumtion leder på lång sikt till ökad förslitning av natur och människor. Vi anser att vi har fullkomligt tillräckligt av detta i vår tid. Man borde i stället undvika den här typen av möjligheter i etermedia.

Det talas varmt för att en av de fyra kanalerna i Sverige skall bli reklam-TV. Från miljöpartiets sida kan vi absolut inte ställa oss bakom detta förslag, utan vi anser att det inte bör finnas utrymme för reklam i public service-företaget Sveriges Radios verksamhet, så att vi kan få ett breddat utbud av kunskapsrika och orienterande program för att medborgarna på ett bra sätt skall kunna ta ställning i viktiga samhällsfrågor.

Vi har ju sett vad TV 3 innebär. Det är en utomordentlig satsning på underhållningsväld och mycket litet av andra program. Vi har all anledning att befara att just TV 3-modellen kommer att bli den som slår igenom om det blir reklam-TV i Sverige. Jag har väldigt svårt att se att detta skulle öka informationsfriheten och informationsmöjligheterna i Sverige, eftersom ett fåtal rika personer ges möjlighet att sprida sina budskap, och det är inte den kulturella mångfald som vi i miljöpartiet eftersträvar. Av samma skäl anser vi också att Astrasatellitens sändningar skall falla under kabellagen för att vi på detta sätt skall kunna stoppa reklamsändningar i kabelnäten.

Nej till reklam i etermedia!

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Även en interpellationsdebatt med få deltagare kan vara utomordentligt betydande och klagörande.

Jan-Erik Wikström, som har lång erfarenhet från olika positioner inom mediepolitik och medieverksamhet och också som bokförläggare, visar ju att han bakom sitt resonemang har en analys, där vi inte i varje ögonblick blir överens om tolkningarna, men där jag ändå känner stor respekt för hans

klara analys. I det här sammanhanget vill jag gärna också uttala respekt för att Jan-Erik Wikström i en tid som även den präglades av en något kommersiell yra var klarsynt nog att se till att närradion fick fungera utan att vara beroende av reklamintäkter. Jag tar gärna tillfället i akt att resonera vidare med Jan-Erik Wikström och andra insiktsfulla företrädare om den framtida TV-politiken.

Jan Sandberg har egentligen två typer av inslag i sitt inlägg. Han klagar över att lokalradion inte kan sända under helgerna. Han menar att om man bara hade fri etableringsrätt och rätt att sälja reklam skulle lokalradion kunna sända under helgerna. I det stycket vittnar Jan Sandbergs inlägg inte om någon klar analys.

I övrigt för Jan Sandberg ett mer principiellt resonemang när han säger att socialdemokratin för en mediepolitik som inte är förenlig med svenskt samhällsskick. Socialdemokraternas mediepolitik liknar den som förs i Östeuropa. I och för sig skulle jag kunna ta illa vid mig av detta, om jag inte i annat sammanhang hade mött Jan Sandberg och hans syn på friheten.

Den 22 september i år kunde Dagens Nyheter berätta om en Jan Sandberg i Järfälla, ledamot av kommunfullmäktige. Kan det röra sig om samma Jan Sandberg som sitter här i riksdagen, och som går till attack mot ett konstverk som finns i fullmäktigelokalen i Järfälla? Jan Sandberg säger att han – liksom Magnus Uggla – mår illa. Jan Sandberg mår illa när han ser konst i offentliga lokaler. Han säger att konstverket måste bort och ersättas med något lämpligt politiskt neutralt. Konstnären, Lenny Clarhäll, som också intervjuades, säger att han inte förstår uppståndelsen. Han anser att hans verk – som heter I Amelins anda – inte når upp till Amelins agitatoriska nivå och påpekar syrligt att reliefen förutom fanor och gevär avbildar nakna kvinnor och blomsterstilleben. Jan Sandberg ser inte några förmildrande omständigheter och berättar att han till en början inte urskiljde kvinnokroppen. Vad beträffar blomstren är de röda och man vet aldrig med blommor. Röda blommor kan ju symbolisera socialdemokratin. Socialdemokraterna symboliseras ju dessutom av en ros och vpk av en nejlika. Jan Sandberg kunde ha tillagt att folkpartiet har en blåklint, miljöpartiet en maskros och kds – om jag är riktigt underrättad – en vitsippa. Det blir inte många blommor kvar på Jan Sandbergs offentliga konstverk.

En röd liten stuga med sjö och en svensk flagga vore inte dumt, tycker han. Så långt sträcker sig Jan Sandbergs liberalism när det gäller att godkänna konst i offentliga samlingslokaler.

Hur är det med fåglar? Häromåret hade moderaterna en mås som symbol. Får man ha en mås på konstverk i Jan Sandbergs värld? Hur är det med örnar och hökar – de kanske tar måsar –, blir de också förbjudna? Vilka sånger får man sjunga i Jan Sandbergs reklamfinansierade, fritt etablerade radio? Hur är det med tulpanerna från Amsterdam? Måste EG-kommissionen få en näsbränna om tulpanerna är röda? Vilken färg får de ha i de sånger som skall sjungas i Jan Sandbergs radio? Jag utgår ifrån att Evert Taubes "Min älskling du är som en ros" kommer att förse med giftetikett, eftersom rosen ju definitionsmässigt förutsätts symbolisera socialdemokratin.

I själva verket talar inte Jan Sandberg för friheten. Han uppträder som en politisk kommissarie och en censor, när han får tillfälle att exponera sina

värderingar på hemmaplan. Jag är honom tacksam för att han så öppet avslöjade sin frihetssyn i sitt förhållande till konsten. Men det ger mig skäl att fundera över vad det är för frihet han månar om. Det är då inte yttrandefriheten.

Carl Frick påpekade att yttrandefriheten faktiskt handlar om den enskildes yttrandefrihet. Inte är det yttrandefriheten eller konstens frihet som Jan Sandberg talar om. Inte heller den enskilde medborgarens rätt att föra ut sina tankar för att delge andra människor dem eller den enskilde medborgarens rätt att ta emot dem. Nej, den frihet som Jan Sandberg talar om är medieföretagets rätt att exploatera. Det är den kommersiella spekulationen som han slår vakt om och ingenting annat. Vi skall vara tacksamma över att Jan Sandberg i sin kommunala gärning så öppet valde att visa vad han innerst inne står för.

Mot bakgrund av det resonemang som han för krävs det inte särskilt långtgående resonemang därutöver för att hävda värdet av att vi har ett fritt, självständigt och oberoende finansierat Sveriges Radio. I det stycket noterar jag med tillfredsställelse de instämmanden som jag här har fått både av Carl Frick och av Jan-Erik Wikström.

JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Jag framställde en interpellation som handlade om närradion och möjlighet till försöksverksamhet med reklamfinansiering av denna. Här har vi hamnat i en debatt som å ena sidan handlar om TV-kanaler, hur många man skall ha och hur man skall göra med frågan om reklam. Å andra sidan har vi hamnat i min hemkommun, Järfälla, där jag helt riktigt har uttryckt en uppfattning.

När det gäller den lokala frågan var det rubriksättaren som påstod att jag mådde illa. Det var inte någonting som jag själv hade sagt. Om vi nu i Sveriges riksdag skall diskutera kommunfullmäktiges sammanträdeslokal i Järfälla, så finns det där ett konstverk som uttrycker en klar politisk inriktning. Jag vände mig inte emot blommorna eller damerna, utan mot de röda fanorna. Karl Marx Kapital och vapnen som var avsedda att användas vid revolution. Men jag har ingenting emot konstverket som sådant. Jag tycker att statsrådet borde läsa artikeln litet närmare. Jag vände mig emot att konstverket hängde just i den lokalen. Jag föreslog inte att konstverket skulle säljas, utan bara att det skulle flyttas till en annan lokal. Lika litet som man enbart skall ha ett socialistiskt budskap i denna typ av lokal som egentligen inte skall ha någon politisk prägel, skall man inte heller ha konst som representerar någon annan politisk inriktning. Det var vad jag vände mig emot. Men detta visar samtidigt litet av både den socialdemokratiska regeringens och herr Göransson's inställning i den här frågan. Är det fråga om röda fanor går det tydligen an.

Men om detta skall kopplas ihop med min interpellation om närradioverksamheten så kan man här påpeka att fler och fler närradiosändande organisationer tvingas upphöra med verksamheten, eftersom de inte har råd. De som kommer in i stället, de som har gott om pengar, det är de kapitalstarka organisationer som kanske till vissa delar innefattas i begreppet korporativism, i alla fall vad gäller de med anknytning till socialdemokraternas politik, nämli-

Svar på interpellationer

gen LO, ABF, Unga Örnar och andra delar av rörelsen som inte speciellt mycket bryr sig om ifall avgifterna höjs. Dessa organisationer kommer att ha råd att sända. Herr Göransson nämnde ingenting om detta ens i sitt andra inlägg, trots att jag upprepade mina frågor.

Men det är de mindre organisationerna och föreningarna som jag kämpar för. Därför skall jag upprepa den fråga som jag fortfarande inte har fått något svar på: Varför kan man inte, i varje fall under en försöksperiod, tillåta reklamfinansiering av närradiosändningarna? Om inte detta tillåts finns det risk att många av de små organisationerna som inte har någonting med arbetarrörelsens kapitalstarka grenar att göra inte klarar sig. På den punkten har jag inte fått något svar. Jag har inte heller fått något svar på de andra frågorna som jag ställde i interpellationen, men som jag också har nämnt här i debatten. Om jag i statsrådets nästa inlägg kunde få svar på de frågorna vore jag tacksam. Jag är i och för sig beredd att fortsätta diskussionen om utformningen av andra lokaler, men närradioverksamheten är ju vad interpellationen handlar om.

Utbildningsminister BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag förstår att Jan Sandberg tycker att det är obehagligt att bli påmind om de försök han gjort till grov konstnärlig censur i Järfälla. Han säger sedan att detta inte var så farligt. Det var ju bara bilden av Karl Marx Kapitalet som skulle bort. Det var bara några vapen som fanns där och några fanor som dessutom var röda som skulle bort. Jan Sandberg säger att det i just denna lokal var nödvändigt att vara politiskt neutral och ha politiskt neutrala konstverk, konstverk som icke på någon punkt påminner om politik. Det är litet märkligt att just detta skall vara kravet på den lokal där en politisk församling sammanträder, att man alltså inte där skall våga utsätta sig för den politiska signalen.

För egen del har jag ju faktiskt inte krävt förbud mot några åsikter eller symboler. Tvärtom har jag medverkat till att Sverige har fått en kabellagstiftning som många, de allra flesta, anser vara den liberalaste i Europa, och för vilken jag emellanåt får förebråelser på grund av att den är alltför liberal. Den är liberalare än den som finns i våra grannländer och liberalare än motsvarande lag i övriga Europa. Jag vet inte vilka länder i Europa som enligt Jan Sandberg skulle ha en liberalare, en friare kabellagstiftning än Sverige. Nämn fyra länder i Europa som har en liberalare kabellagstiftning än Sverige!

Jan Sandberg går så vidare och tar upp frågan om närradioverksamheten. Jag har på den punkten svarat på hans frågor. Sanningen är att han har fått svar, men han gillar inte svaret. Låt mig bara när det gäller ekonomin i närradion påpeka att det i närradionämndens anslagsframställning inte finns något förslag om höjda avgifter. De förslag inom detta område som läggs fram i budgetpropositionen får jag tillfälle att återkomma till.

När det gäller reklamfinansieringen av närradioverksamheten säger Jan Sandberg att det för närvarande är de resursstarka organisationerna som har möjlighet att hävda sig och sända. Men det är ju inte på det sättet! Den enda riktigt resursstarka organisation som sänder via närradio är Svenska arbetsgivareföreningen. Den fanns inte med i Jan Sandbergs uppräknings över or-

ganisationer som i det korporativistiska samhället borde strypas och försvinna. Men jag utgår från att det var ett misstag.

Sanningen är ju den att den omfattande närradioverksamheten bedrivs inom frikyrkor. Och det är ju små föreningar. Det finns egentligen inget medium som för de många åsikterna, de små organisationerna och de entusiastiska medarbetarna är så öppet och fritt och står till förfogande till så relativt ringa kostnad som närradion. Och detta är fallet tack vare att vi har den konstruktion vi nu har vad gäller närradioverksamheten.

JAN SANDBERG (m):

Herr talman! Statsrådet säger att han minsann inte har krävt förbud mot närradio eller mot någon annan verksamhet på etermedieområdet. Det är i och för sig riktigt, även om Bengt Göransson vid olika tillfällen har fört fram förslag till begränsningar på ett eller annat sätt. Det kanske inte i första hand är Bengt Göransson som har fört fram de förslag till förbud som jag nu tänker på.

Det har under debattens gång förekommit olika idéer i detta sammanhang. Ganska tidigt, när parabolantennerna började förekomma runt om i vårt samhälle, fanns det representanter från samma parti som Bengt Göransson som ville ha ett totalförbud mot den här typen av parabolmottagare. Jag vill således inte i första hand anklaga statsrådet för dessa förbud. Vad däremot vill anklaga statsrådet för är att han aktivt motarbetar större frihet inom etermedia. Detta är vad Bengt Göransson har gjort.

Angående kabellagstiftningen kan jag säga att den är liberal även i jämförelse med andra länders lagstiftning.

Vad min interpellation handlade om var framför allt etermedieområdet, radioområdet och i detalj närradiostationerna. Statsrådet nämnde några organisationer som inte var stora och som ändå fortsatte att sända. Det är riktigt att det i dag finns ganska många små organisationer som sänder. Samtidigt finns det förutom arbetarrörelsens organisationer andra stora organisationer som bedriver närradioverksamhet, SAF Radio t.ex. sänder väldigt mycket. Men ser man på utvecklingen ute i landet, på de olika närradiosändarna och de som sänder kan man konstatera att det otvetydigt är så att de små organisationerna minskar sin sändningstid och upphör med sina sändningar, medan de större organisationerna, framför allt de s.k. arbetarrörelseorganisationerna, tar över mer och mer av denna verksamhet.

Eftersom herr Göransson tidigare själv tog upp min hemkommun Järfälla, kan jag berätta att vi där har en egen närradiosändare. Där har det också förekommit ett ganska brett spektrum av sändande organisationer. Men vad är det som händer nu? Jo, nu diskuterar man inom den lokala närradioföreningen möjligheten att sälja hela studion, eftersom antalet sändande organisationer har minskat. Vilka säljer man då studion till? Det är inte uppgjort än, men det blir troligen det socialdemokratiska arbetarpartiet som tar över studion, eftersom det i stort sett bara är det socialdemokratiska arbetarpartiet som sänder från den studion.

Det är denna utveckling jag anser vara negativ. Och jag hoppas att Bengt Göransson kan ta något initiativ för att förhindra den utvecklingen. Det är enligt min mening viktigt att så många organisationer som möjligt, och gärna

Svar på interpellationer

många små, har möjlighet att sända närradio. Men den nuvarande utvecklingen pekar i rakt motsatt riktning. Det är detta som jag tycker är negativt.

Utbildningsminister **BENGT GÖRANSSON:**

Herr talman! Jan Sandberg visar i sitt sista inlägg att han inte heller förstår affärer och ekonomi. Om han tror att de minsta organisationerna är de som lättast får reklam så tar han alldeles fel.

Sanningen är den att de som i dag argumenterar för en reklamverksamhet inom närradion är ett antal av de större organisationerna. Jag räknar i detta sammanhang in Svenska arbetsgivareföreningen. Låt vara att denna organisation med Jan Sandbergs terminologi kan ha vissa korporativistiska tendenser och inslag. Jag räknar den dock som en av de större organisationerna.

De sändare som nu propagerar för en fri etableringsrätt är de sändare som vill skaffa sig en frekvens för att kunna sända större delen av dagen. Dessa sändare representeras av en mycket smal föreningsbas. De föreningar som har upptäckt närradions möjligheter som ett fritt demokratiskt medium, och till denna grupp räknar jag vid sidan av ett antal politiska organisationer och ungdomsorganisationer framför allt de kristna samfunden, har upptäckt vilken genuin möjlighet till en vidgad kontakt med medlemmar och allmänhet som närradion erbjuder. Dessa föreningar tillhör inte förespråkarna för en stark kommersialisering av närradion.

Herr talman! Mot bakgrund av dagens debatt och den isolering som jag kan se att Jan Sandberg och hans parti intar i denna fråga, så ser jag med tillförsikt fram emot kommande diskussioner om en framtida mediestruktur.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1989/90:5 om rötslammet och dioxinerna

Miljö- och energiminister **BIRGITTA DAHL:**

Herr talman! Carl Frick har frågat jordbruksministern vad han har för avsikt att göra med anledning av de nya hotfulla uppgifterna om dioxinernas spridning från rötslamsbemängd jord till växterna. Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Låt mig först slå fast att målsättningen beträffande användningen av slammet från de kommunala reningsverken är att detta skall hållas fritt från farliga ämnen så att det kan spridas på bl.a. jordbruksmark utan risker för miljö och hälsa.

Återcirkulationen av avloppens näringsinnehåll och organiskt material till jordbruket har lång tradition. Slammet innehåller mullbildande organiskt material, fosfor, kväve, kalium samt vissa för växterna nödvändiga metaller. Slammet innehåller emellertid i dag ofast högre metallhalter än vad växterna behöver. Dessutom ingår farliga metaller, t.ex. kvicksilver, kadmium samt ett stort antal organiska farliga ämnen. De bedömningar som redovisats av de centrala myndigheterna tyder visserligen på att spridning av de hittills studerade ämnena via slam på jordbruksmark i dag knappast innebär risk för upplagring av farliga ämnen i mark och tillförsel via livsmedel av dessa äm-

nen. Det finns emellertid enligt min mening ingen som för närvarande säkert kan hävda att slammet kan spridas utan risker för miljö och hälsa. Särskilt de långsiktiga konsekvenserna är svårbedömda.

Regeringen gav den 20 oktober 1988 statens naturvårdsverk i uppdrag att utreda miljöproblemen vid hanteringen av slam från kommunala reningsverk. I uppdraget ingick bl.a. att undersöka och lämna förslag till olika åtgärder för att minska tillförseln av metaller och organiska miljögifter till reningsverken samt att göra vissa mätningar med avseende på organiska miljögifter.

Naturvårdsverket framhåller följande i sin rapport. Människa och miljö utsätts för en totalt sett stor belastning farliga ämnen. Detta bör enligt naturvårdsverket vara motiv för att kraftigt begränsa utsläppen från alla källor. Naturvårdsverket nämner att två viktiga åtgärder måste vidtas utan dröjsmål. Den ena är att intensifiera arbetet med att begränsa tillförseln av tungmetaller och svårnedbrytbara syntetiska kemikalier. Den andra är att utveckla miljövänliga, alternativa metoder för att omhänderta slam. Detta är nödvändigt, eftersom den största mängden slam i dag inte används i jordbruket utan läggs på tipp. Detta innebär risker för utsläpp av metangas och för vattenföroreningar.

Naturvårdsverket kommer också att påbörja en systemanalys av hur samhället bör lösa sina avloppsproblem. Avsikten med detta är att utöka skyddet av vattendrag och att nå en förbättrad slamkvalitet.

En fortsatt slamspridning på jordbruksmark måste nu starkt ifrågasättas med hänvisning till risker för att miljögifter upplagras i jordar och upptas av gröda. Naturvårdsverkets rapport bereds för närvarande i regeringskansliet. Jag är därför inte beredd att nu slutligt ta ställning till vilka åtgärder som krävs. Ett första krav bör emellertid vara att få bort användningen av de farligaste ämnena snarast möjligt.

Samtidigt vill jag understryka att kommunerna själva har viktiga uppgifter när det gäller att få fram ett slam som är fritt från farliga ämnen. Genom att införa källsortering och särskilda miljöstationer eller annat lämpligt insamlings sätt för hushållens miljöfarliga avfall har kommunerna möjlighet att motverka att farliga ämnen spolas ner i avloppen. Kommunerna bör också aktivt informera hushållen om möjligheterna att välja mindre miljöfarliga produkter. Dessutom kan och bör kommunerna ta initiativ för att kraftigt begränsa utsläppen av hälso- och miljöfarliga ämnen från industrier, forskningslaboratorier, sjukhus och andra vårdinrättningar.

Jag vill vidare särskilt ta upp frågan om dioxiner. Dioxiner är ett samlingsnamn för två kemiskt närbesläktade grupper av klorinnehållande organiska föreningar. Grupperna omfattar tillsammans drygt 200 enskilda dioxinföreningar, varav tetraklordioxin, TCDD, är den giftigaste och mest studerade. Det totala utsläppet av dioxiner i Sverige har beräknats uppgå till ca 130–320 gram per år räknat som TCDD. Ca 90 % av denna mängd släpps ut via rökgaser från olika förbränningsprocesser, varav merparten härrör från industriell verksamhet. Enligt en grov uppskattning sprids årligen 2–3 gram TCDD genom slamgödsling på jordbruksmark. Fortfarande saknas emellertid tillräckligt omfattande underlag för att göra säkra bedömningar av vilka risker det innebär om växter tar upp dioxin via slam som används i jordbru-

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

ket. Beträffande de nya rönen som Carl Frick refererar till, nämligen att växter kan ta upp genom solljus omvandlat dioxin via bladen, kan jag nämna att undersökningar pågår vid Umeå universitet.

Förekomsten i vår miljö av dioxiner men också andra miljögifter härrör bl.a. från användningen av hälso- och miljöfarliga ämnen i vårt samhälle. Kraftfulla åtgärder måste sättas in för att identifiera och begränsa användningen av giftiga substanser och spridningen av dem i miljön. Ett omfattande arbete pågår för att ta fram underlag för sådana åtgärder. Jag kan nämna bl.a. kemikalieinspektionens arbete med sikte på att begränsa förekomsten av ett tiotal utpekade ämnen, bl.a. kvicksilver och kvicksilverföreningar, bly och blyföreningar, metylenklorid, trikloretylen, perkloretylen och organiska tennföreningar. Jag kan också nämna att en exempelsamling över 40 erkänt miljöfarliga ämnen sammanställts av en expertgrupp och nyligen publicerats av kemikalieinspektionen. Exempelsamlingen bör redan nu användas av företagen för undersökningar om det är möjligt att byta ut på listan förekommande ämnen mot sådana som är bättre ur miljösynpunkt inbegripet avfallsledet. Vidare kan jag upplysa Carl Frick om att kemikalieinspektionen tillsammans med naturvårdsverket på regeringens uppdrag, inom ramen för Sveriges åtgärder mot alla ozonnedbrytande ämnen, arbetat fram och nyligen redovisat förslag till avvecklingsplaner för två klorerade organiska lösningsmedel, nämligen 1,1,1-triklorethan och koltetraklorid. Förslaget går i dagarna ut på remiss.

Jag kan således försäkra Carl Frick att ett intensivt arbete pågår för att begränsa användningen av särskilt hälso- och miljöfarliga ämnen. Detta är enda sättet att verkningsfullt komma till rätta med problem som följer av att dioxiner och andra giftiga substanser förekommer i avloppsslammet och kommer ut i miljön.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag vill tacka Birgitta Dahl för ett omfångsrikt och i många stycken bra svar. Jag finner att vi har en stor samsyn i dessa frågor och noterar speciellt att ministern har som mål att slammet från de kommunala reningsverken skall hållas fritt från farliga ämnen, så att det kan spridas på bl.a. jordbruksmark utan risker för miljö och hälsa. Det finns anledning att haka fast vid uttrycket "utan risker". Detta anger något absolut nytt i miljöpolitiken. Begreppet "utan risker" måste betyda att den som vill släppa ut något har ett krav på sig att säkerställa att detta sker utan risker, så att inte miljö och hälsa äventyras. Det betyder också att vi nu kan agera med stor försiktighet och hellre fälla än fria.

För en tid sedan fattade riksdagen ett miljöpolitiskt mycket viktigt beslut, nämligen det om substitutionsprincipen. Det innebär ett krav på oss alla att i varje ögonblick välja en miljövänligare lösning, att ta bort farliga ämnen när det finns ett ofarligt eller mindre farligt att tillgå. Tvål och såpa måste nu bli de tvättmedel som skall användas i stället för det myller av moderna rengöringsmedel vi drabbas av.

På detta sätt vill jag anknyta till det som Birgitta Dahl säger om att naturvårdsverket nu skall intensifiera arbetet med att begränsa tillförseln av tungmetaller och svärnedbrytbara, syntetiska kemikalier. Nu har naturvårdsver-

ket lagrum att falla tillbaka på. Ett steg framåt i miljöarbetet har tagits. Det är dags att byta ut och att börja nu.

Birgitta Dahl säger också att naturvårdsverket skall påbörja en systemanalys av hur samhället bör lösa sina avloppsproblem. Skyddet av vattendrag skall öka och en förbättrad slamkvalitet erhållas. Det är bra. Men det är inte bara samhället i form av myndigheter, institutioner och enskilda som skall agera. En viktig del är det privata näringslivet. En viktig uppgift måste vara att snabbt se till att industrierna sluter sina system, så att de i praktiken åläggs att föra sina avlopp till vattenintaget. Då kan industrin själv välja den för sin tillverkning anpassade reningsgraden. Det måste vara vida bättre än att låta detta vatten blandas i den kommunala reningen. Eftersom detta vatten antingen skall släppas ut i vattendrag eller renas till dricksvatten, fordras en långt mera omfattande och långt gående rening, som blir mycket dyr, än om industrin gjorde en egen specifik rening direkt anpassad till sina behov. Dessutom anser jag att det är en etiskt viktig fråga att inte aktivt medverka till att förstöra natur och miljö. Vi kan inte längre acceptera att industrin hanterar avlopp på ett asocialt sätt.

På detta sätt kan stora mängder av olämpliga ämnen tas bort från de kommunala reningsverken. Detta borde inte vara svårt att genomföra. Någon form av genomförandestöd för vissa industrier kan säkert vara på plats för att få i gång verksamheten. Annars är utsläppsskatter en bra väg att gå. Principen måste vara att alla utsläpp skall vara avgiftsbelagda.

Så till dioxinerna. Vi får ständigt larm om dessa ytterst otäcka ämnen. Nu senast sades det att det kan bli omvandling i solljus. Birgitta Dahl säger: "Fortfarande saknas emellertid tillräckligt omfattande underlag för att göra säkra bedömningar av vilka risker det innebär om växter tar upp dioxin via slam som används i jordbruket."

Ja, just det. Vi vet inte, vi är inte säkra. Jag vill då återvända till vad Birgitta Dahl sade inledningsvis om spridning utan risker. Nu vet vi inte hur stora dessa risker är. Då måste den enda rimliga slutsatsen bli att vi med omedelbar verkan stoppar spridning av allt rötslam som vi misstänker innehåller dioxin. Det hjälper inte att säga att det rör sig om låga halter. Dioxiner bioackumuleras. De lagras i kroppens fettvävnader. Det är därför som modersmjölk har så våldsamt höga halter.

Birgitta Dahl lyfter fram källsortering som ett sätt att komma till rätta med våra problem. Det är bra. Vi slåss snart sagt i landets alla kommuner för det. Det vore bra om regering och riksdag kunde hjälpa kommunerna att komma i gång med källsorteringen i kommunerna.

Men Birgitta Dahl låter oss verksamt arbeta för att vi skall få bra returförpackningar i material som kan återanvändas eller efter kompostering återföras till odlingsmarken. Då bidrar vi till minskad dioxinspridning.

Vi måste t.ex. få bryggeriindustrin att inse att dess första prioritet är produkten inte behållarna. Nu har de dessutom klantat till det med alla dessa blybackar som de skall sprida.

Birgitta Dahl talade nyss om att ett stopp för spridning av bly var ett prioriterat område i samhället. Då tycker jag att det är dags att säga till bryggeriindustrin att den skall upphöra med tillverkning av blybackar. Inte tyder det på något ansvarstagande i miljöfrågor från bryggeriindustrin. Årligt talat an-

ser jag att det är läpparnas bekännelse. Det är på samma sätt inom flera delar av industrin, det är populärt med miljövänlighetsannonser. Miljöpartiet anser att det är dags att stoppa den förödande sopeldningen, som är en väl dokumenterad dioxinkälla. Varför inte genast stoppa allt rötslam som innebär risker?

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Diskussionen om rötslammet är en gammal fråga här i riksdagen. Vi har debatterat den under många år, långt innan den dag då Carl Frick marscherade in hit i kammaren.

En fortsatt slamspridning på jordbruksmark måste begränsas, säger statsrådet. Hon säger också att denna spridning kan innebära risker. Regeringen arbetar med naturvårdsverkets rapport. Det tycker jag är bra, statsrådet Birgitta Dahl. Det kanske t.o.m. finns med några rader om denna fråga i den avfallsproposition som vi har väntat på och som enligt ryktet under de senaste dagarna har överlämnats till lagrådet för granskning.

Frågan är emellertid om utsläpp över huvud taget skall tillåtas nu. Statsrådet hänvisar till en rad åtgärder som av olika skäl nu endast befinner sig på ett förberedande stadium. Men det tar många år innan eventuella åtgärder kan ge någon reell effekt. Det gäller intensifieringen av arbetet med att begränsa tillförseln av tunga metaller och svårnedbrytbara syntetiska ämnen. Hur långt har statsrådet hunnit i fråga om detta, och när kan ett resultat redovisas? Det gäller de miljövänliga metoderna. Hur långt har statsrådet kommit när det gäller dem? Det gäller de alternativa metoderna. Hur långt har statsrådet kommit i fråga om dessa? Det gäller kommunernas uppgifter, som också redovisas i svaret. Hur långt har statsrådet kommit i detta sammanhang? Hur är det med personalsituationen för kommunerna inom detta mycket viktiga miljöområde?

Statsrådet hänvisar också till kemikalieinspektionens arbete med att begränsa förekomsten av ett tiotal utpekade ämnen. Det är riktigt att man arbetar flitigt med detta. Men hur långt har man kommit med arbetet, statsrådet? Det är i och för sig bra att man har kommit så långt att två ämnen eventuellt skall kunna förbjudas, vilka statsrådet har redogjort för. Men dessa två ämnen är väl inte tillräckligt för att de risker som rötslammet innebär skall kunna elimineras?

Det är beklagligt att man så länge har låtit miljögifter bakvägen nå naturen. En rening görs i reningsverken, men gifter har på detta sätt bakvägen kommit ut i miljön. Jag anser, statsrådet Birgitta Dahl, att åtgärder hade kunnat vidtas på detta område långt tidigare. Det går inte att vänta, utan ett beslut måste fattas om ett förbud mot användning av rötslam. Senare kanske dessa goda saker som statsrådet tar upp i interpellationssvaret leder till att rötslammet återigen kan användas. Men där är vi inte nu. I avvaktan på resultatet av alla de utredningar som statsrådet hänvisar till borde rötslammet förbjudas.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag kan först konstatera att Carl Frick, Lars Ernestam och jag har en samsyn när det gäller att detta är en ytterst allvarlig fråga och att

det gäller att snabbt nå resultat. Jag skulle önska att jag här och nu kunde svara på en rad frågor genom att gå igenom de förslag som kommer att återfinnas i den proposition som regeringen nu håller på att avsluta arbetet med, men som mina meddebattörer vet kan jag inte göra det. Jag räknar med att riksdagen under innevarande riksmöte kommer att få ta ställning till ett sådant förslag.

Det är riktigt att regeringen för några dagar sedan överlämnade en lagrådsremiss med de förslag till lagändringar som kommer att återfinnas i denna proposition. Däremot kan man inte av denna läsa ut helheten, utan många av de förslag som nu förbereds är av annan karaktär, och de kommer enligt den planering regeringen arbetar med inom kort redovisas för riksdagen.

Jag vill dock, utan att föregripa propositionens innehåll, göra ett par principdeklarationer och redovisningar. Jag vill än en gång påminna om vad som står i svaret, nämligen att ingen enligt min mening kan bevisa att röttslammet är långsiktigt riskfritt för hälsan och miljön och att det grundläggande målet för arbetet måste vara att röttslammet skall vara rent så att vi kan använda det. Detta mål bör vi sträva efter att nå så snart som möjligt. Min bedömning är inte lika pessimistisk som Lars Ernestams, utan jag tror att målet, under förutsättning att industrin, kommuner och myndigheter samverkar, kan nås inom överblickbar tid. Detta är också nödvändigt, för det är inte riskfritt att deponera röttslam som innehåller farliga ämnen; det vet säkert både Carl Frick och Lars Ernestam. Det är en nödfallslösning som innebär stora risker för läckage av farliga ämnen till luft, vatten och mark. Vi bör alltså undvika det. Det finns ingen annan lösning än att slammet skall vara rent så att det kan användas. Kommunerna kan redan nu besluta att de som släpper ut särskilt miljöfarliga ämnen i avloppsvattnet måste rena det redan vid källan. Det är ingenting som hindrar kommunerna att göra det redan i dag.

Jag säger här, liksom jag har sagt vid många överläggningar med kommunerna, att kommunerna bör utnyttja denna möjlighet gentemot både företag, forskningsinstitutioner och sjukvårdsinrättningar, där den här typen av ämnen kan komma ut. Självfallet skall vi så snabbt som möjligt få bort ämnen som vi vet är farliga från produkterna. Här förekommer nu parallellt ett mycket ambitiöst arbete i kemikalieinspektionen och naturvårdsverket och överläggningar mellan regeringen och industrin, där vi försöker gå igenom branschvis vad som kan göras för att få dels industrins utsläpp ofarliga, dels, det viktigaste inför framtiden, produkterna rena från början. Jag tror att det skall vara möjligt att inom det närmaste decenniet nå påtagliga resultat på detta område. Det bör vara vår målsättning.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att miljöfarligt avfall är farligt på alla möjliga ställen var det nu än hamnar. Men det är kanske minst lämpligt att det hamnar på åkermarken.

Birgitta Dahl säger att vi inte kan bevisa den långsiktiga farligheten eller riskfriheten hos röttslammet. Just det! Men när man inte kan bevisa det, då skall man över huvud taget inte lägga röttslam på åker. Det skall inte in i maten. Det skall inte kunna skada våra barn och kvinnor. Den grundläggande

Svar på interpellationer

principen måste vara att inget rötslam får läggas på åkermark förrän man kan garantera att det inte finns någon risk med det. Därför skall det inte finnas där nu.

Sedan tycker jag att det är allvarligt med våra tippar. Vi måste föra en helt annan politik som innebär att vi inte längre producerar miljöfarligt avfall. Det måste vara grunden till det hela. Faktum är att vi producerar vansinniga mängder av avfall. Vi har ju jättelika problem med SAKAB. Man vill nu ändra lagstiftningen så att vi kan tvinga kommuner att ha anläggningar som kan ta hand om eländet. Målsättningen måste egentligen vara att till syvende og sist inte producera miljöfarligt avfall. Det måste vara industrins uppgift att producera varor utan miljöfarligt avfall, att se till att deras produkter i sin användning inte heller ger upphov till farligheter och att produkten, när den väl är använd en gång, inte heller då ger upphov till farligheter. Produkterna skall i så stor utsträckning som möjligt kunna återanvändas och återbrukas. Om kommunerna faktiskt har lagliga möjligheter att stoppa att industrins utsläpp kommer in i den kommunala reningen, måste man fråga sig: Varför gör de inte det? Är de rädda för företag eller institutioner? Det är ofta så att kommunerna vårdar sina industrier i väldigt hög grad och är litet rädda för att komma med krav, för då kanske ägarna hotar med att flytta till en annan vänligare kommun. Vi har ett exempel i Rune Andersson, som ville flytta Trelleborgs gummifabrik till Belgien, därför att man där har lägre miljökrav än här hemma i Sverige. Vi har litet av samma situation här när det gäller kommunerna. Då gäller det, som jag ser det, att försöka stärka kommunernas ställning så att de kan utnyttja sina lagliga möjligheter och förhindra att industrins utsläpp hamnar i den kommunala reningen. Vi skall kunna få ett bra biologiskt slam som vi kan återföra till odlingen. Jag är helt överens med Birgitta Dahl om att bra slam skall vi använda. Den biologiska resursen finns det ingen anledning att lägga på tippet eller slänga bort – bort med eländet i rötslammet.

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag tolkar faktiskt Birgitta Dahls svar på det viset att hon inte heller är beredd att i dag föreslå ett förbud mot användande av rötslam på åkrar. Det tycker jag är beklagligt.

Jag är, Birgitta Dahl, medveten om att det finns flera intressenter i detta. För kommunerna är det naturligtvis en utomordentligt angelägen uppgift att bli av med rötslammet. Det innehåller näringsämnen i och för sig som kan vara bra förbättringsmaterial för åkrar. Det är ju på den basen som man har byggt upp den här hanteringen. Det är klart att det är stora problem för kommunerna om de inte kan bli av med sitt rötslam. Men jag tycker ändå att det i dag är bättre att få deponera rötslammet. Även om det finns läckagerisk från tippet är det bättre än att det kommer ut på åkrarna så länge vi har denna oklara situation. Varför tycker jag det? Jo, det finns flera skäl till det. Förutom de rena hälsoriskerna är vårt jordbruk också utsatt för en mycket intensiv miljödebatt. Den debatten, Birgitta Dahl, blir inte lättare för jordbruket om man samtidigt också skall föra en rötslamsdebatt. Visst kan rötslammet medföra förbättringar, men vi vet ju att det finns oerhört många industrier som är sammankopplade med de kommunala reningsverken.

Av Birgitta Dahls svar framgår på punkt efter punkt att det här är oklara saker. Här utreds det. Vore det inte rimligt ändå med ett moratorium några år i avvaktan på att dessa utredningar blir fullföljda, så att konsumenterna kunde känna säkerheten att det i livsmedlen inte finns något rötslam så länge dessa frågor inte är utredda? Det här är min sista replik, eftersom jag är efteranmäld till debatten, men jag skulle vara väldigt tacksam om Birgitta Dahl ändå klarare kunde säga: Vi har här i Sverige råd med att stoppa användningen några år i avvaktan på att utredningarna blir slutförda.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag måste tyvärr göra Lars Ernestam besviken genom att fastställa den ordning som gäller för behandling av propositioner som regeringen arbetar med. Däremot framgår av lagrådsremissen – det vill jag redovisa därför att det kommer att väsentligt underlätta arbetet för kommunerna – att den som ger upphov till avfall, och dit hör naturligtvis också rötslam från renhållningsverkens hantering, som kan innebära risker för miljön blir skyldig att årligen till kommunen redovisa vad det innehåller. Ett av problemen hittills har ju varit att kunskapen är oacceptabelt ofullständig, och det har varit svårt för kommunerna att ingripa. Jag är övertygad, Carl Frick, om att detta kommer att göra kommunernas insatser mera målinriktade.

Ett annat förslag som framgår av lagrådsremissen är att kommunerna skall inventera allt avfall som finns inom kommunen, så att man har klart för sig vilka problem som finns att hantera och har en plan för hur det skall skötas.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag är glad för att dessa möjligheter nu kommer att finnas för kommunerna. Då gäller det ute i kommunerna att se till att man kan förstärka sina miljö- och hälsovårdsorganisationer för att kunna arbeta på avsett sätt.

Jag har suttit tre år i kommunfullmäktige i Hjo kommun. Där hade vi ett fullständigt elände att övertyga kommunledningen om att man skulle satsa på det här. Man kunde tänka sig att ha en hälsovårdsinspektör. Men när han var sjuk var det jobbigt, för då hände ingenting. När han hade semester var det tyst och stilla och var och en kunde göra som han ville. Detta visar att man måste förstärka kommunernas möjligheter. Det är klart att riksdagen inte skall besluta om det, utan man kanske gemensamt från partierna skall försöka trycka på ute i kommunerna så att det verkligen blir ett eftertryck även i små kommuner.

Med tanke på rötslammet, vilket är det vi egentligen talar om, vore det lämpligt att det till Sveriges bönder går ut en information, som klart och tydligt talar om vad det kan innebära att tippa rötslam på sina åkrar. Man skall tala om vilka risker som finns och vilket, ansvar bönderna har gentemot sina kunder, de som skall äta de produkter som kanske har gift i sig. Man skall tala om att bönderna faktiskt har möjlighet och rätt att säga: Vi vill inte ha detta. De skall vara fullständigt på det klara med att det inte finns någon människa som kan tvinga dem att släppa ut rötslam på sina åkrar.

Jag har förstått att bönderna i många fall t.o.m. får rötslam gratis. Men även det som är gratis kan också vara dåligt. Man borde se till att gemensamt

få slut på spridningen till den dag man verkligen kan säga att det rötslam som skall ut på åkrarna är ofarligt – det finns inga risker, och vi kan garantera att det inte finns några rester av tungmetaller och dioxiner och andra halonegerade föreningar. Man skall verkligen vara säker. Den dagen tycker jag vi kan ändra på detta. Men intill den dagen måste vi vara stenhårda på det här området.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1989/90:18 om föroreningarna i svensk-norska gränsvatten

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Elving Andersson har ställt frågor till mig beträffande föroreningar i svensk-norska gränsvatten och vilka överenskommelser som finns mellan de svenska och norska regeringarna i dessa frågor.

I augusti 1986 träffade jag Norges dåvarande miljöminister Sissel Rønbeck och diskuterade bl. a. problemen med föroreningen av Idefjorden och kustområdet ned mot den svenska gränsen.

Sissel Rønbeck utlovade då en 4-årsplan med åtgärder i syfte att förbättra föroreningssituationen i dessa områden. Självfallet innefattade dessa åtgärder även utsläppen från Saugbruksforeningens anläggning i Idefjorden.

Därefter vidtogs i Norge en prövning av miljövillkoren för anläggningen. Vid prövningen deltog för Sveriges räkning naturvårdsverket som remissinstans. Resultatet av prövningen blev att statens föroreningstillsyn i mars 1988 föreskrev nya strängare villkor för driften av Saugbruksforeningens massafabrik.

De nya villkoren överklagades av bl. a. Saugbruksforeningen. Överklagandet gällde den föreskrivna nivån för utsläpp av kemiskt syreförbrukande substans. Föreningen motiverade sitt överklagande med att de åtgärder som skulle behöva vidtas var så dyra att man i stället planerade att lägga ned den befintliga sulfidfabriken.

Nedläggningen ville man koppla till uppförandet av en ny pappersmaskin på platsen. Genom denna koppling kunde man undvika permitteringar av anställda vid fabriken.

Efter att den gamla fabriken lagts ned och den nya pappersmaskinen tagits i drift skulle man inte bara klara av att begränsa utsläppen av syreförbrukande substans i enlighet med de norska myndigheternas beslut utan samtliga utsläpp beräknades minska ytterligare. Utsläppen av klorerad organisk substans skulle självfallet helt upphöra.

Tilläggs bör också att bolaget redan sommaren 1989 underskred de villkor avseende suspenderat material och klorerad organisk substans som föreskrivits fr.o.m. den 1 maj 1990.

Den 16 augusti fattade den norska regeringen sitt beslut. Jag hade dessförinnan varit i kontakt med Sissel Rønbeck och ingående diskuterat frågan. Vid våra samtal hade jag bl. a. framfört att Sverige inte ansåg att den rening

som kunde uppnås med forurensningstilsynens krav var tillräckligt långtgående utan att ytterligare åtgärder måste till.

Vår bedömning var och är att det inte räcker med extern rening av avloppsvattnet från den gamla anläggningen. Skall verksamhet bedrivas i fortsättningen krävs investeringar i ny teknik.

Även naturvårdsverket hade inför den norska regeringens beslut redovisat sina synpunkter. Naturvårdsverket krävde bl. a. en detaljerad redovisning av vilka ytterligare undersökningar och utredningar som skulle utföras och att föreningen skulle åläggas att utreda möjligheten att ytterligare minska utsläppen av syreförbrukande substans. Den av föreningen begärda tidsfristen bedömde naturvårdsverket som alltför lång.

I sitt beslut ändrade den norska regeringen forurensningstilsynens beslut så, att Saugbrugsforeningen tilläts att mellan maj 1990 och juli 1992 släppa ut 107 ton syreförbrukande substans per dag beräknat som halvårsmedelvärde och 123 ton per dygn beräknat som månadsmedelvärde. Det är lägre än de tidigare utsläppen på 138 ton syreförbrukande substans per dygn men betydligt högre än av forurensningstilsynens föreskrivna 38 ton per dygn. I övrigt beslöts att de av forurensningstilsynen föreskrivna villkoren även i fortsättningen skulle gälla. Som en förutsättning för det mildrade villkoret föreskrev den norska regeringen att föreningen senast den 1 oktober 1989 skulle fatta beslut om att bygga den nya pappersmaskinen – i annat fall skulle det tidigare av SFT föreskrivna villkoret åter gälla.

Ett sådant beslut har därefter fattas av föreningens styrelse.

Således finns i dag dels ett styrelsebeslut om att lägga ned Saugbrugsforeningens sulfitfabrik i Halden, dels ett styrelsebeslut om att låta uppföra en ny pappersmaskin på platsen samt dessutom ett regeringsbeslut som reglerar utsläppen av syreförbrukande substans fr.o.m. maj 1990 t.o.m. juni 1992.

Uppförandet och driften av den nya pappersmaskinen kommer i vederbörlig ordning att prövas av statens forurensningstilsyn i Norge och naturvårdsverket kommer att ges möjlighet att yttra sig över bolagets ansökan i enlighet med den gällande nordiska miljöskyddskonventionen från 1974.

Redan nu kan man dock konstatera, vilket jag också tidigare nämnt, att utsläppen under alla omständigheter kommer att bli lägre än de villkor som forurensningstilsynen föreskrev för fabriken i mars 1988.

Vi är naturligtvis inte nöjda med förseningen. Från svensk synpunkt har det främsta målet varit att få gehör för ålägganden som innebär en tillräckligt långtgående rening. Därför har det varit viktigt att hålla fast vid en linje som lett fram till att den nuvarande verksamheten upphör och att eventuell ny verksamhet använder sig av en sådan teknik som innebär förbättringar ur miljösynpunkt som vi bedömer som nödvändiga.

Vi kommer med stor noggrannhet att följa utvecklingen till dess att alla åtaganden är uppfyllda.

ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill först tacka miljöministern för ett uttömmande svar på min interpellation.

Den aktuella miljösituationen för hela Nordsjön, och framför allt för Skagerrak, är mycket allvarlig, vilket jag beskrivit i min interpellation. Döda

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

havsbottnar, giftiga algbloomingar, övergödning och syrebrist är exempel på detta.

Föroreningarna kommer från många olika håll. De förs med vatten i älvar och havsströmmar och genom luften med hjälp av vind och regn. Det gäller bl.a. industriavfall med tungmetaller, kemikalier, organiskt material och radioaktiva utsläpp. Det är också fråga om oljespill och dumpning från fartyg och havsbaserad oljeutvinning, kväveläckage från avlopp och jordbruk samt föroreningar från biltrafiken.

Särskilt kustvattnen utanför norra Bohuslän är hårt utsatta. Enligt Norsk Institutt for vannforskning är ett ca 30 kvadratkilometer stort område av havet starkt förorenat. Det är här i första hand utsläpp från norsk sida som svarar för miljöförstöringen. Det sker bl.a. stora utsläpp i Idefjorden från Saugbrugsforeningen i Halden. Norges längsta och mest vattenförande älv, Glåma, mynnar också ut i området. Glåma kan närmast liknas vid en jättelik kloak.

Under årens lopp har många löften givits om att förhållandena skall förbättras, men lika många gånger har förhoppningarna grusats. När därför Birgitta Dahl tillsammans med sin norska kollega, i augusti 1986, gjorde sitt gemensamma utspel om att Idefjorden nu äntligen skulle renas, mottogs naturligtvis detta med mycket stor entusiasm.

Kommentarerna var positiva och tidningen Halden Arbeiderblad skrev den 16 juli 1987, i fri översättning till svenska, bl.a. följande: Miljövernministern Sissel Rønbeck gav för en tid sedan ett löfte till sin svenska kollega Birgitta Dahl om att fjordområdena utanför Halden skulle kunna användas för bad och friluftsliv 1990. Detta löfte står sig. Miljövernavdelningen hos fylkesmannen i Østfold är i färd med att förbereda ett samarbete med svenska myndigheter om undersökningar i kustområdena vid Hvaler och Koster. Man försäkrar att Rønbecks löften är rättesnören i arbetet.

Det var då det.

Besvikelsen blev därför naturligtvis mycket stor när det i somras visade sig att det hela bara hade varit ett välregisserat politiskt propagandajippo. Saugbrugsforeningen fick dispens att fortsätta med sina starkt miljöskadliga utsläpp till 1992. Vart tog löftena om att Idefjorden skulle vara en ren fjord 1990 vägen?

Tydligt fanns det vid denna tidpunkt, dvs. i augusti 1986, ingen överenskommelse mellan de norska myndigheterna och företaget. Kontakt hade inte ens tagits för att undersöka realismen i tidsplanen.

Herr talman! Internationellt miljöarbete måste bygga på att man kan lita på att givna löften och ingångna överenskommelser hålls. Det var därför för mig och många andra mycket förvånande att Birgitta Dahls reaktion på det norska löftesbrottet var närmast timid. I de offentliga kommentarerna hade Birgitta Dahl ingen kritik att komma med.

Kan detta bero på att Birgitta Dahls norska kollega, den socialdemokratiska miljövarnsministern, befann sig i upptakten till den norska valrörelsen? Ansåg Birgitta Dahl att det var viktigare att socialdemokraterna i Norge skulle slippa en svekdebatt på miljöområdet än att värna Idefjordens marina miljö?

Nu kommer återigen nya hot. Saugbrugsforeningens anläggning i Halden

har i höst bytt ägare. Representanter för den nye ägaren Norske skog säger i en artikel i tidningen Bohuslänningen i lördags att det inte alls är självklart att man skall ta den gamla anläggningen ur drift när den nya pappersmaskinen är klar, utan det skall göras en lönsamhetsprövning och en prövning mot sysselsättning m.m.

Nej. Birgitta Dahl, skall Idefjorden kunna räddas krävs nu kraftfulla åtgärder, inte bara vackert tal och politiska slagord.

Vad kommer att hända med Idefjorden egentligen? Kommer den över huvud taget att bli en ren fjord inom överskådlig framtid? Finns det någon bindande överenskommelse mellan den svenska och den norska regeringen i frågan?

JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! För oss som lever och bor inom det område där norska utsläpp sedan tio år tillbaka har reducerat livet i skärgårdsvattnen, så att det inte är möjligt att ta ett kok fisk ur havet, kom beskedet om att Norge i ytterligare tre år skall fortsätta sin förstörelse av de nordbohuslänska vattnen som ett slag i ansiktet. Vad som inte gjorde saken bättre var att vår miljöminister och därmed Sveriges regering inte bara accepterade den usla norska lösningen utan också tycktes anse att den var bra.

Det verkar dess bättre som om miljöministern nu har svängt litet. Av svaret framgår att Birgitta Dahl inte längre är nöjd med de norska insatserna. Vad det beror på vet inte jag. Möjligen behöver Birgitta Dahl inte längre hålla sin hand över en socialdemokratisk norsk miljöminister. Enbart detta gör att vi i norra Bohuslän kan glädja oss åt ett regeringsskifte i vårt grannland.

Birgitta Dahl säger nu åtminstone att hon inte är nöjd med förseningen. Vi som drabbats vill uttrycka det mycket hårdare än så. Jag tror inte att miljöministern riktigt fattar vad det innebär för skärgårdsbor när livet i havet försvinner. Då försvinner en stor del av den trevnad och tillfredsställelse som det innebär att leva nära havet och nära naturen.

Det finns i dag ingen torsk och ingen rödspätta i min skärgård. I innerskärgården tar det norska lortvattnet död på fisken. I ytterskärgården har vi salplågan, som trots en kraftig decimering genom valpsjukan ändå är alldeles för stor. Den är på intet sätt normal, och det är att beklaga att decimeringen skedde med sjukdom och plågor. Men naturen är obarmhärtig.

Elving Andersson har frågat vilka konkreta löften den svenska regeringen har fått om att föroreningarna skall upphöra 1993. Frågan är befogad.

Det talas om att Saugbrugsforeningen skall köra bägge fabrikena när den nya blir färdig. Elving Andersson har hänvisat till artikeln i Bohuslänningen där dessa farhågor tas fram. Kan vi då förvänta oss en ökning av utsläppen? Svaret kommer väl så småningom.

Birgitta Dahl säger att hon med Sissel Rønbeck diskuterade bl.a. problemen med föroreningen av Idefjorden och kustområdet ned mot den svenska gränsen. Diskuterade ni inte föroreningen av de svenska vattnen? Ett land har inte rätt att förstöra sitt grannlands vatten. Jag vill också fråga miljöministern: Kommer den svenska regeringen att ställa krav på rening och på att givna löften och åtaganden hålls?

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Tidigare deltagare i debatten har lämnat sina argument i denna fråga. Mina argument är ungefär desamma, och därför kommer jag att vara relativt kortfattad i mitt anförande.

Det är bra att statsrådet här har lämnat en klar redogörelse över beslutsgången i Norge och i stortinget. Det är bra att vi får den redogörelsen, så att vi vet hur besluten har fattats. Vi måste hela tiden vara medvetna om att vi inte kan gå in i beslutsordningen i ett annat land, men det som är viktigt är att vi kritiserar missförhållanden när de påverkar oss, så som utsläppen från Glåma och Idefjorden påverkar västkusten.

Av det skälet upplevdes det av många som mycket olyckligt när miljöministern i den norska valrörelsen gick ut och sade att hon för sin del accepterade de förändringar som hade gjorts i den norska miljöpolitiken. Om det nu är så att pressen har felaktigt refererat Birgitta Dahls uttalanden då, är det mycket viktigt att vi får en redogörelse för det nu. De uttalandena gjorde att vi i Sverige inte kunde uppfatta att vår miljöminister går ut och värnar om de svenska miljöintressena. Här är det i stället en partikamrat som går ut och stöder sin norska kollega i en hård valrörelse – en valrörelse som Birgitta Dahls partikollega dessutom förlorade. Det är mycket viktigt att vi får det klarläggandet nu.

Jag vill också påminna om att jordbruksutskottet, som nyligen har behandlat vattenvårdsfrågor, har funnit att det föreligger behov av att göra ett tillkännagivande av att vi måste intensifiera våra insatser på detta område. Jag hade i och för sig önskat att vi också hade tagit med just denna frågeställning, vilket man inte gjorde, men bara detta att utskottet nu säger att vi måste intensifiera insatserna tyder på att man inte är nöjd med de insatser som har gjorts.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag börja med att uttrycka min respekt för att Lars Ernestam ifrågasatte om pressen möjligen felaktigt hade skildrat vad jag sade. Det är helt korrekt. Det kan bero på ömsesidig upphetsning eller kanske på att pressen i Sverige var påverkad av att det pågick en valrörelse i Norge som man hade intresse av. Det hör till det politiska spelet.

Jag skall därför nu ge en redovisning, som börjar redan 1986, och med anledning av Jens Erikssons fråga säga att Sissel Rønbeck och jag, vid det tillfälle när vi träffades på initiativ av mig, redovisade var för sig vad vi i våra resp. länder var beredda att göra. Sissel Rønbeck redovisade de norska åtagandena. Jag redovisade hur vi skulle börja arbeta med det aktionsprogram mot havsföroreningar som vi nu har och där vi sätter in särskilt hårda insatser i de delar av våra kuster som är starkast belastade. Vi är långt ifrån färdiga med det, men det har redan börjat ge påtagliga resultat. Beträffande villkoren för t.ex. jordbruket och många industriella verksamheter har det inneburit hårt skärpta krav.

I den nu aktuella frågan, om Saugbrugsforeningen, har jag, som Lars Ernestam förmodade, hela tiden uttryckt vår kritik mot att de av statens forureningsstilsyn föreslagna kraven inte varit tillräckligt långtgående och att det skulle bli en försening. Jag avslöjar ingen hemlighet om jag säger att de

villkor som finns angivna i det beslut som den norska regeringen fattade är ett resultat av de ganska intensiva – låt mig uttrycka saken så – samtalen som jag hade med Sissel Rønbeck.

Därav följer att man ställer krav på en ny investering, som leder till väsentligt bättre resultat och väsentligt renare vatten, inte detta år och nästa år men på fem och tio års sikt. De beslut som den norska regeringen har fattat innebär att det inte blir möjligt att driva den gamla fabriken om man väljer att bygga den nya. Det vill jag säga med anledning av de tidningsuppgifter som Elving Andersson refererade till. Vi kommer att fortsätta att följa de här frågorna utomordentligt noga. Vi kommer att se till att man ställer utomordentligt hårda krav och fullföljer sina åtaganden.

Den nyss avgångna norska regeringen var den första som på allvar tog itu med de här problemen. Vi har inte anledning att vara nöjda med resultaten än. Jag vill inte på förhand döma ut den nyttillträdde borgerliga regeringen, även om de tidigare borgerliga regeringarna aldrig har gjort något åt detta i Norge. Men jag vill ge den nya miljöministern och regeringen en chans att visa att de håller fast vid de villkor man kommit fram till, för sena, men hårdare än vad som eljest skulle uppnåtts.

Den här frågan är tekniskt och även på andra sätt komplicerad. Det är lätt att då förvanska fakta. Låt mig än en gång deklarerat att den svenska regeringens och naturvårdsverkets agerande i denna fråga har syftat till och kommer att syfta till väsentligt bättre resultat än som man från norsk sida från början var beredd att acceptera. Vi har inte stuckit under stol med vår uppfattning någon gång. Vid den presskonferens som hölls när jag var i Marstrand, jag tror det var den 1 augusti i år, redovisade jag också denna del av vår inställning. Men tyvärr har den inte kommit fram i den offentliga debatten. Därför är jag tacksam för att ha fått möjlighet att redovisa vår inställning här och nu.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kamarens förhandlingar.

ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Birgitta Dahl brukar inte sätta sitt ljus under skäppan, utan välartikulerat och med skärpa ge sin uppfattning till känna. Det är bra att vi efter mer än ett år får klarlagt vad Birgitta Dahl tyckte, fast det inte speglades på det sättet i massmedia. Men den här diskussionen pågick i massmedia, i alla fall i de västsvenska medierna, under flera veckor och chans hade funnits åtskilliga gånger för Birgitta Dahl att göra klarlägganden på den här punkten.

Nu säger Birgitta Dahl, med hänvisning till de nya uppgifter som har kommit fram i dagarna, med den nye ägarens syn på arrangemanget, att det beslut som nu är fattat innebär att man inte kan fortsätta med utsläpp från den gamla anläggningen när den nya pappersmaskinen skall tas i drift senast 1992. Det är ju bra. Men innebär inte löftet från 1986 att fjorden skulle vara ren till 1990? Vad har vi för garantier den här gången, för att man verkligen lever upp till sina löften? Jag gör ingen som helst skillnad med anledning av den politiska färg som regeringen i Norge har. Det är lika viktigt att leva upp

till ingångna överenskommelser med andra nationer och löften som man har gjort oavsett om det har varit val emellan eller inte, så att det har uppstått en annan politisk majoritet. Jag upprepar därför min fråga: Finns det någon bindande överenskommelse mellan Sverige och Norge i den här frågan, så att vi verkligen kan lita på att man inte återigen sviker löftet?

Jag vill som Lars Ernestam konstatera att det inte bara är jag och vi som deltar i denna debatt som tycker att detta inte sköts på ett tillräckligt kraftfullt och riktigt sätt av regeringen. Förra veckan beslöt en enhällig riksdag att göra ett tillkännagivande med anledning av en motion av Rune Thorén och mig. Det var ett tillkännagivande om miljösituationen i de svensk-norska gränsvattnen och att det behövs ett rejält kraftfullt agerande från den svenska regeringens sida för att komma till rätta med de problem som finns.

JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Vi hade förra vintern tre fyra riktigt kraftiga stormar. Det blåste nästan orkan, och vi fick in ett vatten som vi inte haft på flera år i det nordbohuslänska området. Även om Nordsjön och vattnen där ute har det illa ställt, är de betydligt bättre än de vatten vi har i närheten av vår kust. Det är de vattnen som håller Skagerak, Kattegatt och även Östersjön i någorlunda hyggligt skick, så att det fortfarande finns något liv kvar.

I somras kunde jag få småtorsk i ålryssjor som jag hade ute. Jag släppte tillbaka den i förhoppning att den skulle leva. Men jag vet att när lortvattnet kommer från Norge kommer den att dö och försvinna. Det har den gjort åtminstone två gånger tidigare, som jag känner till.

Det behövs, Birgitta Dahl, påtryckningar på norrmännen. De har inte rätt att förstöra sina vatten, och de har ännu mindre rätt att förstöra våra vatten. Det är en angelägenhet som berör oss alla. Våra fattiga glesbygdskommuner har byggt reningsverk för stora pengar. Vi har höga kommunalskatter. Men det hjälper inte när vi får en större tillförsel norrifrån än vi har haft någon gång tidigare.

Vi kan inte vänta fem och tio år på att få renare vatten, utan det hastar. Jag vill uppmana miljöministern att inte ge tappt när det gäller att ställa krav på Norge. Jag har svårt att begripa vad Norge menar med sina utsläpp. De förstör hela sin skärgård, de fina områden de har vid Hvaleröarna. De förstör även våra områden, där de skall semestra och tillbringa sommaren. Det är otroligt att man kan hålla på på det här sättet.

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag vill deklarerera att det i det här sammanhanget är fullständigt ointressant för mig vilken regering man har i Norge. Det som i det här sammanhanget är intressant och viktigt är föroreningssituationen i Västerhavet. Därför tycker jag att det var litet betecknande när Birgitta Dahl i sin redogörelse alldeles nyss talade om att då var det borgerlig regering, då var det socialdemokratisk regering osv. Här borde vi, oavsett partikonstellationer, gemensamt förfäkta Sveriges intressen. Jag ser här ett litet bevis, tycker jag, på att Birgitta Dahl noga följer vem det är som har regeringsmakten. Den här gången var det en socialdemokratisk regering.

Jag och många andra folkpartister brukar ibland kritisera Birgitta Dahl för

att hon inte går tillräckligt långt. Men jag måste erkänna att Birgitta Dahl ofta tar initiativ när det gäller den svenska industrins behov av miljöinsatser m.m. Men Birgitta Dahl måste erkänna att hon låg ovanligt lågt under den norska valrörelsen.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Låt mig först säga till Elving Andersson att det just i denna fråga inte finns någon formell överenskommelse, utan man kan säga att det är en hederssak för både Sverige och Norge att leva upp till de åtaganden som vi gjorde 1986. På den grunden underkände jag på Sveriges vägnar de nivåer som man skulle kunna nå ned till, om man hade godkänt det ursprungligen tänkta kravet från norsk forurensningstilsyn. Jag sade ifrån att det måste till mycket mer långtgående krav, som leder fram till en bättre rening av Västerhavet. Vi nöjer oss inte med den otillräckliga reningen på den gamla anläggningen, utan det måste till en helt ny teknik.

Under protester och kritik sade jag att det är bättre att få en ny anläggning på villkor att man inte fortsätter att använda den gamla än att acceptera en omedelbar mindre förbättring som är otillfredsställande. Detta har hela tiden varit min linje, oavsett vilken regering Norge haft. Jag bara gav ett historiskt perspektiv här, Lars Ernestam.

Vi har en nordisk miljöskyddskonvention, som däremot är bindande. Enligt denna har Sverige rätt att också i det fortsatta arbetet på detta område föra talan och driva mål upp till regeringsnivå när det gäller ett miljövårdsårende i ett grannland, om det som där sker påverkar Sveriges miljö.

Nya villkor skall nu fastställas för den kommande verksamheten. Naturvårdsverket kommer enligt miljöskyddskonventionen att bevaka våra frågor. Om det behövs kommer jag att ha ytterligare samtal med den norska regeringen. Jag noterar att vi är överens här i riksdagen, och jag kan säga till den norska regeringen att den svenska riksdagen och dess partier kräver insatser som innebär att de här vattnen renas och att vi är beredda att för egen del göra de insatser som är nödvändiga.

Med detta, herr talman, tycker jag nog att vi kan konstatera att den här debatten visat att vi har en gemensam uppfattning i frågan.

ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är synd att det inte finns också en formell överenskommelse – det hade varit mycket bra att ha en sådan. Birgitta Dahl säger att detta är en hederssak, och det är det naturligtvis. Men var det inte också en hederssak 1986 när Birgitta Dahl och Sissel Rønbeck sade att Idefjorden skulle vara en ren fjord senast 1990 och kunna användas till bad, friluftsliv osv.? Det var väl också en hederssak, men vi såg hur det gick med det.

Historieskrivningen om hur mycket Birgitta Dahl kritiserat sin norska kollega osv. är det kanske inte så intressant att fördjupa sig i, eftersom det är viktigare att se framåt och försöka lösa problemen. Men Birgitta Dahl borde tacka mig för att jag ställt denna interpellation, så att hon nu äntligen efter ett och ett halvt år fick chansen att tala om vad hon egentligen menade med vad hon sade i juli 1988.

JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Detta är inte första gången som dessa problem tas upp, och det är inte första gången som det varit diskussioner mellan den svenska och norska regeringen om en förbättring av vattnen i norra Bohuslän. Jag minns att Olof Palme och Gro Harlem Brundtland i en tidigare valrörelse rodde runt på det snusbruna vattnet i Idefjorden och då lovade stora förbättringar. Dessa förbättringar blev inte av, och vi fick heller inga förbättringar efter Birgitta Dahls och Sissel Rønbecks samtal, utan detta har skjutits till 1993. Detta är alltså tredje gången som man nu skall göra försök med detta. Jag hoppas att det nu skall leda till resultat, inte om fem eller tio år utan mycket snart.

Birgitta Dahl säger att hon skall föra samtal med den norska miljöministern om det behövs. Jag vill tala om för Birgitta Dahl att det behövs verkligen. Ta de kontakterna så fort det går och försök få till stånd en bättring. Vi skulle alla bli glada om det kunde lyckas.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill bara korrigera Elving Andersson i sak. Jag förmodar att det berodde på hastigheten att Elving Andersson sade att det gått ett och ett halvt år sedan den diskussion vi nu för först kom upp. Det är faktiskt inte sant. Det var augusti i år som den fördes offentligt. Däremot har mina samtal med Sissel Rønbeck pågått under hela denna tid, men den offentliga diskussionen har nu pågått i några månader. Under den tiden har jag varit sjuk en månad. Under en del av den övriga tiden som gått sedan dess har jag varit på resa i Baltikum och Sovjet och deltagit i FN:s generalförsamling och fört mycket viktiga miljöförhandlingar.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1989/90:33 om exploateringen av våtmarker

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Gösta Lyngå har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att Sverige skall leva upp till sitt internationella ansvar för att våtmarks-konventionen skall få avsedd verkan. Vidare frågar Lyngå om jag tänker vidta någon åtgärd med anledning av omläggning av väg 100 i Vellinge kommun.

Sverige har undertecknat en konvention om våtmarker av internationell betydelse i synnerhet som livsmiljö för våtmarksfåglar. Regeringen fastställde för ett år sedan en ny lista över svenska våtmarker av internationell betydelse, inom ramen för den s.k. våtmarkskonventionen. Beslutet innebär att antalet områden utökas från 20 till 30 och att arealen ökade från ca 2 700 km² till ca 4 000 km². Sverige arbetar alltså mycket seriöst på det nationella planet med våtmarksfrågorna och tar dessutom aktiv del i det internationella arbetet i syfte att stärka betydelsen av konventionen.

Området vid Falsterbo-Foteviken i Vellinge kommun i Malmöhus län är ett av de områden som är upptagna på den nationella listan.

Vägverkets och Vellinge kommuns ansökan om tillstånd till utfyllnad i Höllviken för omläggning av väg 100 och därmed sammanhängande byggnadsarbeten utgör ett vattenföretag, vars tillåtlighet har prövats enligt vattenlagen. 1988 förklarade vattenöverdomstolen i Svea hovrätt vattenföretaget tillåtligt. Frågan har avgjorts slutligt av högsta domstolen den 20 oktober i år. Högsta domstolens beslut innebär att vattenöverdomstolens avgörande står fast. Regeringen har inte laglig befogenhet att ompröva domstolarnas beslut och kommer därför inte att vidta någon åtgärd i det aktuella ärendet.

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för att miljö- och energiministern gett mig ett svar på interpellationen. Jag är också glad att se Birgitta Dahl tillbaka efter sin sjukfrånvaro.

När det gäller svarets innehåll är mina känslor litet blandade. Visst är det bra att arealen mark som skyddas av våtmarkskonventionen för ett år sedan ökades från 2 700 till 4 000 km². Det är en god bit på väg mot Danmarks standard. I detta relativt lilla land har man faktiskt 7 300 km² i listade våtmarksområden. Men vi är alltså på väg, och det är bra att det blir en utökning.

Dess värre urholkas meningsfullheten i gesten om ett stort antal av dessa kvadratkilometer upplåts för vägbygge. Det är viktigt att beakta vägens totala inverkan, inte bara dess egen storlek. Ett brett område dräneras, dvs. våtmark förstörs. Fåglarna som träffas av framrusande bilar kommer från en ännu större zon. Det här är saker som med rätta upprör naturvänner, och om jag är tvungen att säga till invånarna i Fotevikenområdet att ingenting kommer att göras, då blir besvikelsen stor.

Jag vill påpeka för historieskrivningen att när den här ändrade stadsplanen först lades fram i september 1985, så reagerade regeringen mot att en småbåtshamn, en marina, skulle byggas i området men inte mot att vägen skulle dras genom ett skyddat område. Vattenöverdomstolen ogillade å sin sida också vägdragningen. Ärendet överklagades till vattenöverdomstolen. När denna behandlade frågan ansåg man att eftersom regeringen inte reagerat mot vägplanerna var det fritt fram att tillåta vägbygget. Vattenöverdomstolens dom ändrades. Regeringen har därför del i ansvaret för att det har blivit som det är.

I det moderatdominerade Vellinge är naturvårdsintresset litet. Det är just för sådana kommuner som konventioner måste finnas och upprätthållas. Att sådana här vägbyggen tillåts förstöra mer och mer av den natur som vi ännu har kvar, t.o.m. i skyddade områden, rimmar illa med vad Birgitta Dahl just sade om att vi tar aktiv del i att internationellt stärka betydelsen av våtmarkskonventionen.

Låt mig också ställa den kritiska frågan: Är det Birgitta Dahls mening att domstolar i Sverige inte skall behöva ta hänsyn till internationella konventioner som vi undertecknat? Det är faktiskt det som saken gäller.

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Statsrådet har redovisat en lista över aktuella våtmarker. Skyddet för våtmarker är utomordentligt angeläget för att återskapa en livsmiljö för bl.a. våtmarksfåglar. Men återställelsen av våtmarker har också mycket stor betydelse för det ekologiska systemet över huvud taget.

Jag begärde ordet också i den här debatten av det skälet att vi nu även har en omfattande debatt om kväveläckagen från jordbruket. Återställelse av våtmarker i anslutning till jordbruksmark har i det sammanhanget ansetts ha stor betydelse för att minska kväveläckagen. Jag skulle vilja höra hur Birgitta Dahl ser på den exploatering av våtmarker som skett i jordbrukssammanhang och hur hon ser på möjligheterna att återställa våtmarker i anslutning till jordbruket.

Det kommer att kosta mycket pengar om vi skall göra aktiva insatser på det området. Men även den återställelsen och skapandet av nya våtmarker skulle, förutom att det skulle medföra minskade läckage, ha stor betydelse för de ekologiska sammanhangen och för skyddet för bl.a. de fåglar som vi enligt olika konventioner har förbundit oss att skydda.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter respekterar att jag inte framför några synpunkter på utslag som har fällt av domstolar. Som ni vet får regeringen och riksdagen inte göra det.

Däremot kan jag redovisa några fakta av intresse. Jag skall också svara på Lars Ernestams mer allmänna fråga om synen på våtmarkerna.

Domstolarna skall självfallet ta hänsyn till internationella konventioner. De kan inte heller skylla ifrån sig på regeringen utan är skyldiga att självständigt pröva frågan.

Det är också så nu att man för vägdragningar av betydelse alltid måste göra miljökonsekvensbeskrivningar, och då skall självfallet den här typen av bedömningar vara med.

Dess bättre är det inte så, som Gösta Lyngå påstod i sin interpellation, att vägen kommer att gå rakt igenom våtmarksområdet. Enligt vad jag har inhämtat skall den för vägen avsedda utfyllnaden i Höllviken endast beröra ungefär 0,1 %, dvs. 1 ‰, av våtmarksområdet.

Hur regeringen ser på det här skyddet har vi redovisat i vårt ställningstagande – som också Gösta Lyngå erinrade om – när det gäller småbåtshamnen. Där handlade det verkligen om en omfattande exploatering av samma våtmarksområde. I själva verket omfattade den tilltänkta hamnanläggningen 12,5 hektar eller ungefär en tredjedel av våtmarksområdet. Det sade vi självfallet och utan tvekan nej till.

Med anledning av Lars Ernestams fråga vill jag säga att regeringen anser att det behövs en ny syn på dikningsföretag och våtmarker jämfört med den som har rått nu under decennierna, inte bara med hänsyn till det numera kända faktumet att våtmarker kan spela en viktig roll för att begränsa kväveläckage utan också därför att det är oerhört väsentligt att bevara ursprungliga naturtyper. Vi har därför i ett antal ärenden prövat tidigare ställningstaganden med utgångspunkt i en sådan syn. Det mest kända är naturligtvis det revide-

rade programmet för Hornborgasjön. Det är ett uttryck för en sådan ny inställning. Ett annat exempel är Svartån i Västmanland.

En rad enskilda ärenden som vi har tagit ställning till speglar samma syn, och den kommer att prägla regeringens handlande i fortsättningen.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Uttrycket "rakt igenom" i interpellationen var inte särskilt väl valt. Jag använde det i betydelsen "rätt in i", inte "genom mitten av" våtmarksområdet. Korrigeringen är helt på sin plats.

Statsrådet säger att det bara är fråga om 0,1 %. Ja visst, det gäller utfyllnaden. Men en vägs inverkan är betydligt större, som jag också sade.

Så till frågan om domen. När en dom väl har avkunnats bör regeringen inte – det medger jag – lägga sig i den. Men vad regeringen tydligt uttalat spelade en roll. Jag läser ur domslutet: Sett mot regeringens förbehåll om prövning av marinan i Höllviken måste detta bl.a. innebära att regeringen ansett våtmarkskonventionen i sig inte utgöra något hinder mot vägomläggningen.

Här har man alltså tittat på vad regeringen uttalat, och så har man sagt: Okej. Marinan var viktig – det erkänner vi. Men vägomläggningen har regeringen inte tagit så hårt på. – Det har alltså domstolen använt. Så långt historien.

Vidare har man ansökt om prövningstillstånd hos HD av vattenöverdomstolens dom. För att ett sådant ärende skall prövas av HD måste man ha prövningstillstånd. Kammarkollegiet och makarna Qvistberg, som sökte prövningstillståndet, fick inte det. Någon motivering gav högsta domstolen inte. Svaret på den viktiga frågan om konventionens tillämplighet från domstolsväsendets synpunkt hänger därmed alltså fortfarande i luften. Jag är därför mycket glad att ha miljö- och energiministerns ord på att sådana konventioner självfallet också skall tillämpas i svenska domstolar. Det var ett bra uttalande, som jag tackar för.

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Statsrådet deklarerar att det föreligger en ny syn på det här området när man prövar bl.a. dikningsföretag. Det tycker jag är utmärkt bra. Men problemet är att de åtgärder som man kan vidta genom nya projekt inte räcker till. De här förändringarna av jordbruksmarken har pågått i hundratals år. Det gäller alltså att återskapa naturen.

För några år sedan föreslog miljöministern att naturskyddslagen skulle ändras så att vissa områden skulle kunna förklaras som särskilt miljökänsliga. Folkpartiet ställde upp bakom den propositionen – vi var det enda borgerliga parti som gjorde det. Vi tyckte att det var ett bra förslag. Nu finns den lagen, och den tillämpas på olika områden.

Men om man skall komma någonstans och få till stånd ett konkret resultat fordras det mycket stora insatser. Jag tänker nu på minskade kväveläckage, som, förutom de ekologiska sammanhangen när det gäller de rena våtmarkerna, är den viktigaste frågan som hänger samman med våtmarkerna.

Vi har nyss i jordbruksutskottet behandlat motioner i detta ämne. Det var endast folkpartiet och miljöpartiet som ställde sig bakom kraftfulla insatser

på det här området. Jag tror att fler skall komma till denna uppfattning. Men det skulle vara intressant att höra om inte statsrådet anser att det på detta område måste tas krafttag för att återställa våtmarker i anslutning till jordbruksmark.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Detta kan jag ge ett entydigt svar på. Sådana insatser pågår redan, bl.a. pågår ett forskningsprojekt som berör Skåne och Halland. Det syftar till att återskapa våtmarker för att minska kväveläckaget. Det har en direkt koppling till miljöskyddslagens tillämpning med avseende på Laholmsbukten och Ringsjön. Det pågår också numera ett miljöprojekt i västra Skåne där dessa problem finns.

Regeringen fattade i våras ett beslut om att ställa 30 milj. kr. till förfogande för att öka mångfalden i slättbygden, bl.a. genom att återskapa våtmarker; så visst sker saker.

Det finns också ljus i mörkret så att säga. Det nya och förändrade Hornborgaprojektet sparar t.ex. mycket pengar. Det är mycket billigare att använda sig av en naturlig metod än den tidigare valda.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1989/90:73 om en fast förbindelse över Öresund, m.m.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Per Stenmarck har ställt sju frågor till mig som samtliga gäller Sydsveriges och särskilt Skånes utvecklingsmöjligheter kopplade till frågan om fasta förbindelser över Öresund. I interpellationen återoppar Stenmarck en nyutkommen bok med titeln *Sydsvensk framtid* av professor Åke E. Andersson vari bl.a. hänvisas till olika undersökningar, som visar att bl.a. tillgången till modern infrastruktur har en avgörande betydelse för regionens utveckling av ett modernt näringsliv med hög produktivitet.

Såsom jag uppfattat Stenmarcks interpellation menar han att en bro för väg- och järnvägstrafk över Öresund mer eller mindre är det enda alternativ som finns för att ta till vara utvecklingsmöjligheterna i Sydsverige.

Innan jag besvarar frågorna vill jag fästa Stenmarcks uppmärksamhet på vad Öresundsdelegationen anfört i sitt senaste betänkande (SOU 1989:4) *Fasta Öresundsförbindelser* s. 130, nämligen att samtliga alternativ till fasta förbindelser visserligen torde ge gynnsamma regionalpolitiska effekter i en mängd olika avseenden men att det samlade utredningsmaterialet ingalunda ger någon klar och entydig uppfattning om de olika effekternas styrka, riktning eller geografiska fördelning inom Öresundsregionen.

Jag övergår med detta till att besvara frågorna. Vissa har jag för övrigt redan besvarat här i kammaren den 28 november på fråga av Stenmarck.

Första frågan lyder: På vilket sätt kommer regeringen att fullfölja arbetet med byggande av en fast förbindelse över Öresund?

Eftersom en fast förbindelse över Öresund även berör Danmark måste

frågan fullföljas genom diskussioner med den danska regeringen. I den svenska debatten utgår man ofta felaktigt från att förbindelserna över Öresund endast är en svensk angelägenhet. Bara vi i Sverige bestämmer oss för en fast förbindelse och dess utformning skulle saken vara klar. Så är ingalunda fallet. Vi får inte glömma bort att frågan också måste prövas och avgöras i Danmark.

Andra frågan lyder: När bedömer kommunikationsministern att ett förslag skall kunna föreläggas riksdagen?

Jag kan i dag inte besvara frågan eftersom den bl. a. är beroende av diskussionerna med den danska regeringen. Som jag upplyste den 28 november är min ambition att ställning skall kunna tas så snart som möjligt.

Tredje frågan lyder: Hur anser kommunikationsministern att finansieringsfrågan skall lösas?

Förbindelsen skall betalas av dem som trafikerar förbindelsen. Subventioner via den svenska statsbudgeten bör inte påräknas. Detta har hela tiden varit en grundläggande förutsättning.

Fjärde frågan lyder: Är kommunikationsministern beredd att ge en redogörelse för de diskussioner som förts mellan den svenska och den danska regeringen i detta ärende?

Svaret på denna fråga är nej. Jag anser inte att det skulle vara lämpligt om jag här och nu skulle redogöra för de diskussioner jag för med danskarna.

Femte frågan lyder: Vilka initiativ är regeringen beredd att ta i syfte att nå en ökad samplanering mellan flygplatserna Kastrup och Sturup?

Jag har noterat att den svenska Öresundsdelegationen i det senaste betänkandet s. 127 uttalat att det med en fast förbindelse från svensk sida är av intresse att etablera förbindelser mellan Sturup och Kastrup. Frågan bör självfallet kunna komma att aktualiseras i diskussionerna med Danmark.

Beträffande den sjätte frågan som handlar om hur jag anser att en ökad reguljär utrikestrafik skall kunna uppnås på Sturup vill jag erinra om de liberaliseringar av luftfartspolitiken som redan genomförts. Dessa ger nya möjligheter att också utveckla utlandstrafiken på Sturup. Men detta förutsätter också att det finns flygbolag som är intresserade av att starta trafik med de förutsättningar som gäller.

Den sjunde frågan, slutligen, lyder: Vilka initiativ kommer att tas för en nödvändig utbyggnad av järnvägssystemet i södra Sverige?

Det är banverket som har i uppdrag att planera för järnvägens infrastruktur. Utbyggnaden av järnvägssystemet i södra Sverige får ske efter gällande planeringsförutsättningar, och banverket får därför givetvis anpassa sin planering till om en fast förbindelse kommer till stånd eller inte. Jag vill dock tillägga att en framtida utbyggnad av järnvägsnätet för snabbtåg till och från Malmö framstår som särskilt intressant om förbindelsen kan knytas samman med kontinenten. Härför krävs klarlägganden om spårkapaciteten i Danmark och om en utbyggnad av infrastrukturen söder om Lolland.

PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

Strax efter andra världskriget låg genomsnittsinkomsten i Malmöhus län

10 % över genomsnittet. Nu ligger den under genomsnittet för landet som helhet. Jag nämner detta, dels därför att siffrorna visar på en allvarlig trendmässig nedgång, dels därför att alltför många ansvariga politiker länge har blundat för utvecklingen.

Under de senaste decennierna har Skåne genomgått ett antal strukturkriser inom flera näringsgrenar. Allt detta gör att situationen blivit alltmer problematisk.

Regeringen tycks nu långt om länge ha insett detta. Med 600 milj. kr. skall regeringen stödja Malmö heter det. Ändå är det inte allmosor och symbolåtgärder som är nödvändiga eller ens önskvärda. Därför att i längden är det framtidsinriktade satsningar som behövs, och för sådana finns också riskvilligt kapital. Det vore därför betydligt mer positivt om regeringen gav klar-tecken till en fast förbindelse över Öresund.

Det finns nämligen alla möjligheter att få en positiv utveckling i Malmöhus län. Men för det krävs det en annorlunda politik med aktiva satsningar från såväl stat som kommun och näringsliv.

Det borde vara en självklarhet, att utnyttja de fördelar som finns i varje region i vårt land. Den fördel som Skåne har, i motsats till andra delar av Sverige, är närheten till kontinenten. Detta är en fördel som i dag utnyttjas alldeles för dåligt.

Jag har i min interpellation sökt ange några förutsättningar för att kunna utveckla Malmöhus län inför framtiden. Jag har där föreslagit satsningar på infrastruktur inom tre områden.

Det gäller en bro för bilar och tåg mellan Malmö och Köpenhamn. Det gäller satsningar på Sturups flygplats, som är en direkt följd av en fast förbindelse över Öresund, och det gäller för det tredje också en utveckling av järnvägen inom regionen.

För de två sista områdena tycker jag, i huvudsak, att kommunikationsministern har gett positiva svar. Jag kommer därför att uppehålla mig vid den första delen.

Självklart är det som kommunikationsministern säger i sitt svar på det sättet att en bro mellan Malmö och Köpenhamn inte är någon allena saliggörande lösning, men det är odiskutabelt den enskilda satsning som skulle ge de största effekterna.

Vid en debatt i förra veckan pekade ordföranden i Storstadskommittén, Jan O Karlsson, på samma sak. Han menade att etablerandet av en fast förbindelse över Öresund är en av två förutsättningar för att komma till rätta med regionens problem. Och det måste – som han uttryckte det – ”ske mycket snabbt”.

Och min fråga blir därför: Hur snabb är kommunikationsministern beredd att vara för att tillgodose denna vädjan för att undvika att Malmö, som utredningsmannen uttrycker det, ”får sin nationella roll reducerad”?

Vid en frågedebatt här i kammaren den 28 november angav kommunikationsministern tre förutsättningar för en fast förbindelse: den skall för det första ”betalas av dem som trafikerar den”, de miljömässiga konsekvenserna skall för det andra tillmätas stor vikt, och för det tredje bör ”goda förutsättningar för järnvägstrafik skapas”.

Om detta är de förutsättningar som gäller, så bör det finnas alla möjlighe-

ter att förelägga riksdagen ett förslag, därför att bakom detta står därmed inte enbart regeringspartiet utan också vi moderater.

I sitt svar i dag hänvisar kommunikationsministern till det nödvändiga, att frågan diskuteras med Danmark. Kommunikationsministern vill inte ge någon redogörelse för dessa diskussioner. Detta kan jag i och för sig respektera. Ordalydelsen i svaret är dock sådan att jag utgår från att diskussioner faktiskt förs.

Men för att sådana diskussioner skall ha något värde, måste självfallet den svenska regeringen först bestämma sig. I ett pressuttalande den 29 november säger den danske trafikministern Knud Østergaard: "Jag förväntar mig, att den svenska regeringen klargör sin inställning till frågan omkring årsskiftet."

Min fråga till kommunikationsministern blir därför: Kan vi förvänta oss något socialdemokratiskt ställningstagande kring årsskiftet? Från dansk sida är man uppenbarligen beredd att nu föra konstruktiva diskussioner, med målsättningen att nå en lösning.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Som representant för miljöpartiet de gröna och som malmöbo vill jag kommentera interpellationen.

Vi anser inte att en bro över Öresund är det enda eller ens det bästa alternativet att färdas mellan Sverige och Danmark. Tvärtom vill vi inte alls ha någon bro över Öresund. Vi vill satsa på färjor, på vattenvägen. Det blir både billigt och bra. Själva vägen är rent av gratis, likaså underhållet av vattenvägen.

Men också jag är intresserad av kommunikationsministerns bedömning av när beslutet om Öresundsförbindelsens eller -förbindelsernas utformning blir klart. Detta vore bra för intressenterna inom färjetrafiken att få veta. Då kan de äntligen bedöma lönsamheten av utbyggnad och förnyelse av färjebeståndet.

Sedan vill jag veta om det i framtiden alltid skall vara så att förbindelserna mellan Sverige och utlandet skall bekostas av resenärer och fraktare. Gäller det verkligen alla våra förbindelser till utlandet i dag? Om inte, varför skall man specialbehandla Skåne?

Det är av lika stort intresse för miljöpartiet som för moderaterna att få ett uttömmande svar på Per Stenmarcks fråga 7: "Vilka initiativ kommer att tas för en nödvändig utbyggnad av järnvägssystemet i södra Sverige?"

I alla tider har det varit så att vatten förenar, och så kommer det att förbli. Öresund är ingen vallgrav som skall hindra fienden att anfälla. Öresund är en vattenväg – billig och bra dessutom.

I en artikel i Dagens Industri i dag skriver Per Stenmarck: "Svensk industris ständiga handikapp med långa transportsträckor skulle kunna minskas. Men förutsättningen är att politikerna slutar sätta käppar i hjulen." Hur minskar en bro de långa transportsträckorna? Det förstår jag inte alls – vägen förkortas väl inte?

Vidare undrar jag vad kommunikationsministern anser om Per Stenmarcks debattartikel i Dagens Industri, där han skriver: "koppla bort politikerna från projektet".

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

Litar inte Per Stenmarck på politikernas omdöme? Jag vill rekommendera moderaterna att tro på politikernas förmåga att fatta goda och kloka beslut. Det är uppgivet och fel att ge uttryck för ett sådant politikerförakt som kommer till uttryck i dagens artikel om Öresundsförbindelserna. Ser Per Stenmarck politiker som människor, valda av svenska folket, som när näringslivet sagt sitt kommer "tågande med svansen mellan benen", som det står i artikeln?

Vi i miljöpartiet de gröna ser inte på politikerna på det sättet. Som motståndare – ja. Som våta hundar med svansen mellan benen – nej.

Det finns ingen anledning att "lyfta bort politikerna från Öresund", från ett ärende som inte verkar gå i just moderat riktning.

Vad säger kommunikationsministern om det här? Tack för ordet.

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Jag reagerar på kommunikationsministerns vaghet i svaret på Per Stenmarcks interpellation. Här påstår faktiskt Stenmarck att en borrad järnvägstunnel och en kombinerad väg- och järnvägsbro endast har marginella skillnader ur miljösynpunkt. Han tycks mena att problemet för Skåne ligger i att det finns för få bilar, inte för många. Nog hade Georg Andersson kunnat ta i bestämt mot en sådan utsaga, i stället för att förbigå miljöaspekten fullständigt?

Malmöhus län är en av de mest försurade delarna av vårt land. Problemen är sådana att en särskilt tillsatt delegation för sydvästra Skåne vill att området skall betraktas som miljöskyddsområde. Men här står alltså landets högste ansvarige för trafikfrågor och förbigår miljöaspekterna fullständigt, när man diskuterar en utveckling vars grunddrag bygger på en ökande biltrafik just i sydvästra Skåne.

Får jag be kommunikationsministern om ett förtydligande på den punkten?

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Också jag kan instämma i en del av de frågor som har ställts här, nämligen kravet på en satsning på järnvägen i den skånska regionen. Kommunikationsministern och jag har tidigare i dag haft en debatt om hur SJ:s agerande går i rakt motsatt riktning, när man exempelvis lägger ned godstrafiken. Jag skall inte upprepa den diskussionen.

I den fråga som nu är aktuell är det intressant att se att det Per Stenmarck kräver i senare delen av sin interpellation helt står i motsatsställning till hans inledande krav, på en bilbro över Öresund.

Här finns en mångfald av olika argument som har ventilerats i olika sammanhang, senast i en debatt med anledning av trafikutskottets betänkande häromdagen. Jag skall inte heller upprepa dem.

För mig förefaller det alldeles uppenbart, att om vi skall kunna klara trafikproblemen framöver och om vi skall kunna klara ett vettigt och förnuftigt transportsystem, kommer det att innebära att vi tvingas i större utsträckning gå över till rälsbunden trafik och till båttrafik. Detta av en lång rad enkla skäl. Miljöskälen är ju nämnda – en del av dem är inte så enkla, men de är naturligtvis kolossalt viktiga. Men även av andra skäl, t.ex. rena trängsel-

skäl. Vart skall alla bilarna ta vägen, helt enkelt? Vi som bor nere i den där hörnan vet att det vissa dagar är praktiskt taget omöjligt att ta sig från Lund till Malmö utan att ha väldigt god tid på sig. Där har vi ändå en motorväg som är i gott skick, och dessutom en gammal väg vid sidan om som man också kan åka. Trängseln här är redan så stor att detta är ett allvarligt sanitärt problem.

När bron har diskuterats genom åren, har det varit nästan omöjligt att få till stånd en övergripande diskussion om hur man vill ha trafiken ordnad framöver på ett vettigt sätt.

Det har handlat om dessa punktfrågor hela tiden. Öresundsbron är ju en punktfråga som man diskuterat och utrett men inte satt i relation till alla andra övergripande mål vi har inom trafik- och miljöpolitiken och inom näringspolitiken.

Jag blir nästan uppgivet trött när dessa argument ständigt kommer tillbaka, senast i Per Stenmarcks artikel i Dagens Industri, som redan apostroferats. Det är ur olika aspekter minst sagt märkligt.

Jag får höra att en bilbro skulle vara en förutsättning för ett fungerande näringsliv i Skåne. Det är ju rena tramset! Jag brukar säga: Vilken bro har Japan till Kina? Eller vilken bro har Japan till USA eller Europa? Japan är världens mest framgångsrika industrination under senare år.

Var har den mest expansiva utvecklingen inom ny framtidsindustri skett i Sverige? Mellan Stockholm och Uppsala. Vilken bro har man haft där?

Man skulle kunna föra bort detta argument helt och hållet. Det är en lång rad andra faktorer som gör att näringslivet i Skåne till viss del inte har gått särskilt bra. Det är inte särskilt smickrande för företagen i Skåne, måste jag helt uppriktigt säga.

Här har man ett stort universitet till förfogande, man har Ideon till förfogande. Det finns en väldig utbildningskapacitet i regionen. Men man får erfara att det utbildade folket åker till Stockholm och Uppsala för att få jobb. Här finns stora uppgifter om man vill satsa på en utveckling av regionen. Men en bilbro har ju ingen speciell funktion att fylla i det sammanhanget.

Vidare kan man förutse att det kommer att bli knepigt framöver att som särskilt meningsfullt se en bilbro ens ur de aspekter som förespråkarna anför.

Vad har vi för problem när vi kommer ner en bit i Europa – ja redan till Köpenhamn? Detta område börjar vara mycket eländigt ur miljö- och trafiksynpunkt. I Tyskland, Belgien, Holland osv. är trafikproblemen de stora problemen. I viss utsträckning har man börjat dra slutsatser av detta, dvs. man har börjat satsa på järnvägar i Frankrike och Västtyskland.

Jag tycker det är bra att denna fråga har tagit tid. Det finns ordentliga brister också i det utredningsmaterial som man för fem sex år sedan ansåg vara fixt och färdigt.

Det finns brister beträffande granskningen av vilka effekter en bro skulle ha på miljön. Det finns brister när det gäller de geologiska undersökningarna av botten i Öresund – brister som enligt min mening är mycket allvarliga.

För mig framstår det som alldeles givet, att om vi skall ha en förbindelse på annat sätt än med båtar, bör det bli en borrhad järnvägstunnel.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Det var en intressant flora av synpunkter kring frågan om Öresundsförbindelse som vi nu har hört. Emellanåt anklagas regeringen för att vara handlingsförlamad och ha svårt att komma till beslut – jag skall strax kommentera detta. Men här visas tydligt att alternativet, en borgerlig regering, skulle ha ett stort dilemma när det gäller att hantera denna fråga.

Per Stenmarck betonade mycket riktigt att det i längden behövs mycket stora framtidsinriktade satsningar på infrastrukturen, järnvägar och vägar. Det vill jag understryka. Det gäller inte bara i Skåne. Det gäller kanske i ännu högre grad i andra delar av landet, som brottas med mycket större avståndsproblem än Skåne.

Per Stenmarck säger att det gäller att utnyttja regionens särskilda fördelar, nämligen närheten till kontinenten. Ja visst är det en fördel. Jag måste säga att det är litet förvånande för mig som norrlänning att denna fördel inte redan i dag betraktas som en väldig tillgång, utan ofrånkomligen måste kombineras med en broförbindelse för att komma till uttryck. I det ljuset kan man undra vilka framtidsutsikter Dalarna och Norrlandslänen har. De är väl helt förlorade?

Jag menar att det bör finnas framtidsutsikter för Skåne, oavsett vilken typ av förbindelse som vi kan utveckla framöver med kontinenten.

Men detta är en intressant och viktig fråga att lösa. Jag är angelägen om att lösa den snabbt och komma fram till ett snabbt beslut. Men jag vill inte sätta upp ett datum, för då blir det diskussion om detta datum i stället.

Vi måste ha en överläggning med dem som har att ta ställning till hur det andra fästet skall se ut vid en sådan här fast förbindelse.

Det är ett mycket märkligt agerande som jag har noterat i pressen. Man sätter nu strålkastarna på den svenska regeringen efter det att den danske kommunikationsministern Østergaard gjort ett pressmeddelande för en tid sedan. Nu måste Sveriges regering bestämma sig, heter det. Per Stenmarck instämmer i detta: Först skall Sverige bestämma sig.

Men Danmark då? Har inte vi politiker i Sverige anledning att ställa krav på den danska regeringen att ge klara besked i så fall?

Sverige har en gång bestämt sig. 1973 beslutade vi här i riksdagen om en fast förbindelse. Då sade Danmark nej.

En sådan situation vill jag undvika i detta läge. Jag vill att vi om möjligt kommer fram genom gemensamma diskussioner till ett enhälligt ställningstagande, så vi vet att det vi tar ställning för här i Sverige också har stöd på den danska sidan.

Jag tycker det vore ganska meningslöst att först säga: Så här skall det vara, och sedan gå till danskarna och diskutera.

För min danske kollega Østergaard markerar detta pressmeddelande att det återstår att bedöma om det skall vara en ren järnvägsförbindelse eller en kombinerad förbindelse, om man nu väljer en fast förbindelse.

För oss på den svenska sidan är det intressant – och det har vi framfört i olika sammanhang – att få besked om vilka framtidsplaner som finns för utveckling av järnvägsinfrastrukturen söder om Köpenhamn. Vilka förutsättningar och planer finns det för att utveckla förbindelsen mot kontinenten

över Femarn bält så att man inte skall behöva köra 15 eller 17 mil omväg över Stora bält?

När vi i Sverige bedömer betydelsen av den fasta förbindelsen är det ganska intressant att veta om den kan länkas in i en snabbförbindelse ner mot kontinenten, i synnerhet när det gäller järnvägstrafiken.

Till Anita Stenberg vill jag säga att det inte är någon ny princip att trafikanterna betalar för sig när de åker utrikes. Det vore mycket märkligt om vi i detta sammanhang skulle säga att på färja får man betala för sig, men i tunneln skall vi subventionera. Det vore ett direkt brott mot principerna för vår trafikpolitik i övrigt.

Detta är naturligtvis en politisk fråga att ta ställning till på både svensk och dansk sida. Det är rent befängt att i det sammanhanget tala om att koppla bort politikerna. Det löser inte problemet. Vi måste visa oss beslutskompetenta, så att vi kan komma till ett ställningstagande utifrån politisk bedömning.

Gösta Lyngå ville ha mig till att kommentera interpellationen i övrigt när det gäller miljöaspekterna. Jag kan på den punkten bara säga att Öresundsdelegationen har räknat fram vilka miljöeffekter olika lösningar har. När det gäller den direkta överfarten – om man kopplar bort frågan om de indirekta effekterna – kommer man fram till att det är ganska marginella skillnader i miljöeffekt av de olika lösningarna. Jag bara refererar.

PER STENMARCK (m):

Herr talman! Anita Stenberg började med att fråga: Litar inte Per Stenmarck på politikernas omdöme? Svaret är: Nej, i varje fall inte i alla situationer. Jag tycker framför allt inte att det finns någon anledning att lita på politikernas omdöme eller för den delen det som kommunikationsministern tog upp, politikernas beslutskompetens, i den här frågan. Hundra år av utredande visar vad politiker kan åstadkomma här, och det är icke särskilt mycket.

Bertil Fiskesjö säger att om vi skall klara våra problem i framtiden, måste vi satsa mer på järnväg och på båt. Ja, det är helt riktigt, men det är ju just därför som vi inte enbart skall bygga bilbron, som Bertil Fiskesjö och andra centerpartister alltid talar om. Det är inte enbart en bilbro, utan huvudalternativet i Öresundsdelegationens slutförslag är en kombinerad förbindelse med både bilväg och järnväg.

I det sammanhanget är det då positivt det man har kommit fram till och som Georg Anderssons statssekreterare har gått ut och talat om i massmedia, nämligen att detta kan bilismen finansiera. Då får vi så att säga tågen på köpet. Om vi inte gör på det viset, kan vi inte transportera över några tåg heller.

Så frågar Bertil Fiskesjö: Vilka broar finns det egentligen i Japan? Japan har hundratals broar. Få länder har väl satsat så mycket på att bygga ihop delarna av sitt eget land, och det är kanske en av anledningarna till att Japan kunnat utvecklas på det sätt som skett på de senaste decennierna.

Bertil Fiskesjö ställer också nonsensfrågan: Vilka broar har man mellan Stockholm och Uppsala? Det är väl ganska dumt att fråga så. Det behövs inga broar här. Det är ett och samma land. Det jag talar om är att bygga

Svar på interpellationer

ihop Skåne och Själland och utveckla den dynamik som skulle finnas i den regionen om man verkligen satsade på en fast förbindelse.

Avslutningsvis vill jag säga att jag tycker att det finns vissa inslag i det Georg Andersson tog upp här som innebär ett positivt svar och som det finns anledning att arbeta vidare för. Men låt mig ställa några konkreta frågor: Vill kommunikationsministern ha en fast förbindelse över Öresund? Det måste ju vara det första man bestämmer sig för, om man skall gå vidare och ha några konkreta diskussioner med danskarna. Underförstått med de tre villkor som kommunikationsministern själv har dragit upp. Är kommunikationsministern beredd att arbeta just i den riktningen?

Om vi inte gör de satsningarna eller rättare sagt inte tillåter andra att göra de här satsningarna, kommer Stockholm oundvikligen att öka sin andel av befolkningen, samtidigt som Sydsverige minskar. Det vill jag påstå att ingen egentligen är betjänt av.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Till kommunikationsministern vill jag säga att när man åker på Svinesundsbron betalar man väl inte. Jag är inte så väldigt geografiskt kunnig, men jag har för mig att då åker man till Norge.

Så måste jag beklaga Per Stenmarcks oförmåga att lita på och samarbeta med andra politiska partier. Hur i all sin dar skall någon kunna våga lita på att det skall finnas ett borgerligt alternativ då?

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Jag är tacksam för att få tillfälle att korrigera en vanlig felläsning. Kommunikationsministern har alldeles rätt när det gäller tabellen på s. 82 i Öresundsdelegationens utredning, att det är marginella skillnader på själva förbindelseleden mellan om man har en bilbro eller om man har fortsatt färjetrafik. Det blir något mindre med en borrad tunnel.

Men, säger delegationen på den sidan och på sidan efter, det väsentliga är hur utvecklingen i hela regionen blir. Där gör utredarna uppskattningar och kommer till ungefär tio gånger större emissioner med en bilbro. Detta är det viktiga, och det är väldigt bra om vi kan läsa alla sidorna i ett sammanhang, men många har gjort den felläsning som jag nämnde, och det är beklagligt.

Så till detta om att lita på politiker. Undantar Per Stenmarck sig själv i det sammanhanget? Jag tror att vi måste stå fast vid att vi får lita på de demokratiskt valda politikerna och att de lyssnar på folk och på sakkunniga.

Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är alldeles givet att vi måste ha politiska beslut i vårt samhälle, särskilt när det gäller så viktiga frågor som denna. Jag tar det som ett utslag av Per Stenmarcks skämtlygne att han anser att vi skall överlåta till några stycken industriledare och banker eller vilka det kan vara att bestämma vilka broförbindelser och vilka trafiksystem vi skall ha i vårt land.

Sedan nämnde jag detta med Japan och Stockholm-Uppsala bara för att drastiskt illustrera hur man i Skåne, inte minst företrädare för näringslivet, handelskammare och andra, överdriver värdet av en bro till Danmark. De utredningar som gjorts och de resonemang man har fört i de papper som vi

har fått i riklig mängd ligger på en så låg intellektuell nivå att man nästan blir illa berörd när man läser dem.

Jag sade inte att man skulle ha en bro mellan Uppsala och Stockholm. Att påstå det är ju trams. Jag sade att här har man haft en väldig expansion utan att man har kunnat stödja sig på någon speciell broförbindelse till utlandet.

När det gäller Japan vet jag väl att man där har broar mellan Öarna, men vad jag illustrerade var ju att Japan har avancerat till världens främsta exportnation med hjälp av andra kommunikationsmedel, framför allt sjöfarten.

Enligt mitt sätt att se måste man kunna ta ner den här frågan till de dimensioner den verkligen har. Det länder inte dem som driver de här frågorna i Skåne till någon speciell heder att de liksom uppgivet bara sträcker upp armarna och säger: Får vi ingen bro så går det dåligt för Skåne. Finge vi bara en bro, skulle alla problem lösa sig. Det är, som jag ser det, en märklig debattmetod.

Men vad som aldrig kommer ordentligt in i den här diskussionen är ju vilka framtidsvisioner vi har. Hur vill vi att vårt trafiksystem skall se ut? Hur vill vi att trafiksystemen i Europa skall se ut? Vilka problem måste man lösa framöver, i hela Europa, för att alla länder i Europa skall bli bebobara – och bebobara på ett angenämt sätt – också i framtiden?

Det är dessa viktiga frågor som vi borde ställa och som vi borde ställa inte bara i Sverige utan också i alla de sammanhang där vi samarbetar med andra parter ute i Europa.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Jag tycker att det är beklämmande med det politikerförakt som Per Stenmarck utvecklar här. Det är klart att man kan raljera och säga att nu har det diskuterats i 100 år och här ser vi resultatet. Om inte resultatet är det som Per Stenmarck vill, är det tydligen helt meningslöst att politiker ägnar sig åt frågorna. Jag tycker att vi, framför allt i den här kammaren, ändå har anledning att hävda politikernas rätt att fatta beslut och även visa att vi kan fatta beslut, vilket naturligtvis är målsättningen i den här frågan.

Så frågar Per Stenmarck: Vill kommunikationsministern ha en fast förbindelse över Öresund? Om jag som kommunikationsminister och regeringen inte hade något intresse för en fast förbindelse, skulle vi ju inte föra några samtal med danskarna i den frågan. Det vore meningslöst att över huvud taget utreda och hålla på att arbeta med den frågan. Det är således ganska onödigt att ställa den typen av frågor och utveckla sådana misstänklighöran- den.

Sedan är det en fråga om i vilka former och på vilka villkor detta skall kunna ske. Vi har satt upp mycket viktiga villkor – avgiftsfinansiering, stor hänsyn till miljön, nyttan av det integrerat i ett europeiskt perspektiv. Man kan naturligtvis också lägga regionala aspekter på det och frikoppla det nationella och europeiska perspektivet. Många företrädare från Skåne har varit uppe i diskussionen. Det vore intressant att höra vad man i Skåne och i Malmöregionen vill om man ser denna fråga i ett regionalt perspektiv när det gäller att knyta ihop Malmö och Köpenhamn. Det är en annan dimension av den här frågan. Nu diskuteras den dock i riksdagen, och den diskuteras

nationellt och europeiskt. Vi måste i det sammanhanget värdera vilka nationella och europeiska effekter det får att man knyter samman kommunikationssystemet i Sverige med systemet i Europa i övrigt.

Gösta Lyngå tar upp frågan om miljöeffekterna av förbindelsen som sådan, men också de indirekta effekterna. Det är klart att de indirekta effekterna är mycket svårare att bedöma. Det är emellertid också en fråga om vad man vill med regionen. I denna typ av diskussioner kopplas allt till själva förbindelsen och vilka effekter förbindelsen har. Tillkomsten av en fast förbindelse motiveras dock av att man vill ha expansion i området, en utveckling av området på olika sätt. En sådan utveckling, om än något svagare, kan säkert komma till stånd även utan en fast förbindelse. Det är svårt att bedöma. Enligt vad jag förstår strävar många i Skåne efter en utveckling av regionen. Vilka effekter får det på miljön, företagsetableringen, befolkningsökningen och turismen? Allt detta – med eller utan fast förbindelse, med eller utan bro – drar med sig trafikökningar som får miljöeffekter. Alla miljöeffekter i Skåne i framtiden är inte avhängiga av om det blir en bro, en tunnel eller en färja.

Andre vice talmannen anmälde att Gösta Lyngå anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

PER STENMARCK (m):

Herr talman! Till Georg Andersson vill jag säga att jag kan respektera ett ja i den här frågan och att jag kan respektera att vi fattar ett negativt beslut. Jag tycker dock inte längre att man kan respektera att vi inte fattar något beslut alls. Därav min kanske något tillspetsade artikel, där jag trots allt menar att vi i denna kammare borde kunna fatta ett beslut, som innebär att det är okej att bygga den här fasta förbindelsen. Sedan måste naturligtvis motsvarande beslut också fattas i det danska folketinget. Därefter får de konsortier som tror att de kan klara av detta, och som med ekonomiska kalkyler har visat att de kan klara av det, möjlighet att genomföra projektet.

Jag tackar för övrigt för kommunikationsministerns långsamma närmande till ett klart uttalat ja som svar på frågan om han vill ha en fast förbindelse över Öresund. Jag ser fram emot att det kommer att förtydligas ytterligare så småningom.

I sitt interpellationssvar säger kommunikationsministern, med hänvisning till Öresundsdelegationens slutbetänkande, att utredningsmaterialet ingalunda ger någon klar och entydig uppfattning om de olika effekternas styrka. Om man läser Öresundsdelegationens betänkande på samma sida som kommunikationsministern hänvisar till, finner man att förbindelsen skapar möjlighet till ett ökat handelsutbyte, integrering av näringslivet, bostads- och arbetsmarknaden, ökat utbyte mellan universiteten, snabbare och bekvämare transporter, samverkan mellan flygplatserna Sturup och Kastrup och ökat utbyte inom turism och kultur, m.m. Vad mera kan man egentligen begära? Om man kan uppnå så många positiva effekter genom att bygga en vägstump på 17 km, borde faktiskt inte ens en kommunikationsminister i en socialdemokratisk regering tveka särskilt länge innan han vågar fatta ett beslut i den riktningen.

Jag är tacksam för att Bertil Fiskesjö i alla fall gjorde en halv reträtt i fråga om inställningen till diverse broar på andra ställen i världen. Det är såvitt jag kan bedöma ingen som helst tvekan om att en bro mellan Malmö och Köpenhamn skulle få många positiva effekter. Om vi däremot vill att handelsvägarna skall sluta på andra sidan av Öresund, skall vi även i fortsättningen underlåta att fatta något beslut i den här frågan.

Andre vice talmannen anmälde att Anita Stenberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1989/90:67 om järnvägssatsningar under 90-talet

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Runc Thorén har frågat mig dels om regeringen kommer att vidta några åtgärder för att förverkliga det förslag till investeringsprogram som SJ lagt fram, dels om regeringen är beredd att medverka till utgivande av järnvägsobligationer.

Jag delar uppfattningen att det finns ett betydande behov av resurser för såväl underhållsåtgärder som investeringar inom järnvägssektorn. Järnvägsnätet är delvis föråldrat och det krävs en modernisering och anpassning till dagens resemönster och transportbehov.

Banverket har fått i uppdrag av regeringen att, utifrån samhällsekonomiska överväganden, upprätta en plan för investeringar i stomjärnvägar under perioden 1991–2000. Enligt banverkets bedömning behövs en fördubbling av den nuvarande investeringsramen på 10 miljarder kronor under tio år för att de mest angelägna projekten skall kunna genomföras. Vidare har SJ nyligen lämnat ett förslag till investeringsprogram till en kostnad av ca 40 miljarder kronor för samma period.

Det finns stora resursbehov även inom andra delar av transportsektorn, i synnerhet beträffande underhållet av vägarna, och det kommer inom överskådlig tid inte att vara möjligt att finansiera ens de mest angelägna projekten med enbart medel över statsbudgeten. Ett aktivt arbete pågår för att försöka finna kompletterande finansieringslösningar. Jag vill som exempel nämna de uppdrag som regeringen utfärdat beträffande finansieringen av Mälar- och Arlandabanorna.

Regeringen överväger för närvarande olika möjligheter till kompletterande finansiering utanför statsbudgeten. Lånefinansiering, t.ex. genom utgivning av järnvägsobligationer, innebär givetvis krav på återbetalning och förutsätter att projekten ger en tillfredsställande avkastning.

RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation. Jag hade i och för sig varit tacksam om svaret hade präglats mera av en bestämd vilja att låta SJ och banverket få dessa 40 miljarder kronor.

Att det inte gör det kanske beror på att det är finansministern som bestämmer i regeringen. Förklaringen kan också vara att söka i det jag läste i dag i tidningen, nämligen att man i en proposition tänker föreslå att banverket och vägverket skall göras om till affärsdrivande verk. Det får vi i så fall ta ställning till när den propositionen kommer. Jag menar att det i sig inte löser de problem som vi nu diskuterar. Självfallet måste staten, riksdagen och regeringen, ha ett ansvar för den trafikpolitik som förs här i landet.

Jag vill också säga att jag tror att det snart börjar skapas en majoritet här i kammaren. Centerpartiet, vpk och miljöpartiet har redan i januari fört fram dessa 40 miljarder i sina budgetar. Enligt vad jag har förstått har folkpartiets ledare, Bengt Westerberg, nu sagt att han är beredd att hjälpa SJ med pengarna. Detta är en liten varning till Georg Andersson att han kanske snart blir akterseglad om regeringen inte vill plocka fram dessa 40 miljarder.

Jag har i min interpellation ställt en fråga om huruvida just järnvägsobligationer skulle kunna komma i fråga. För egen del har jag nämligen litet svårt att se att det är rimligt att det kapital som kommer att frigöras i och med att ett antal premie- och statsobligationer kommer att lösas in under 90-talet skulle användas av svenska folket till exempelvis inköp av nya bilar eller andra konsumtionsvaror. Det vore väl utmärkt att i stället låta människorna få köpa järnvägsobligationer.

Jag är klar över att rätt mycket av det som SJ har presenterat skulle gå ihop med hjälp av sådana här obligationer – till vanlig ränta. Men beträffande en del objekt måste staten tillskjuta medel, t.ex. för att vissa järnvägssträckor skall kunna byggas. Det vore rimligt.

Herr talman! Slutligen vill jag bara säga att när vi i trafikutskottet är ute och reser – inte minst gäller det våra besök på industriföretag – får vi jämt höra: Visst är vi beredda att satsa på transporter på järnvägen. Men det är då inte fråga om dagens järnväg utan om morgondagens.

På samma sätt förhåller det sig när det gäller persontransporter och snabbtågen. Det gäller ju att ha ett alternativ till flyget. För att åstadkomma allt detta behövs det alltså satsningar på en modern järnväg. Det är i akt och mening att möjliggöra detta som jag har framställt interpellationen.

Jag vill avsluta mitt inledningsanförande i den här debatten med att till kommunikationsminister Georg Andersson – precis samma namn har ordföranden i rådet för de västeuropeiska transportministrarna, så jag utgår från att det är en och samma person – ge samma råd som Georg Andersson där gav till sina östeuropeiska kolleger: Satsa på järnvägen medan tid är! Jag tycker att det är ett mycket gott råd som Georg Andersson själv skall ta ad notam när det gäller Sverige och svenska förhållanden. Underlaget i denna riksdag blir ju allt större för en satsning på järnvägen. Utnyttja det underlaget, Georg Andersson!

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Riksdagen har fattat beslut om trafikpolitiken. Det beslutet innehåller en investeringsplan om 10 miljarder för en utbyggnad av järnvä-

gen under en tioårsperiod. Vi i folkpartiet har i stort sett ställt oss bakom det beslutet. Men nu har det, herr talman, visat sig att anslagna medel är helt otillräckliga för att uppsatta mål skall kunna uppnås. Vi i folkpartiet anser att det är helt nödvändigt att dessa mål uppnås. Därför har vi vid en skriftväxling med kommunikationsministern uttryckt några tankar om dessa saker. Jag vill något informera kammaren om vad vi i folkpartiet sade i samband med den skriftväxlingen:

Det behövs en flerdubblad satsning på järnvägen för miljöns skull. Folkpartiet anser att järnvägen skall användas som ett offensivt miljöpolitiskt instrument. Skall tåget bli ett slagkraftigt alternativ till privatbilismen och flyget, måste det få en chans att utvecklas där de stora trafikmängderna finns. Det är uppenbart att den nuvarande ramen på 10 miljarder på tio år för investeringar i järnvägen inte räcker.

Nu har vi fått svar från kommunikationsministern dels per brev, dels genom min partikollega Kenth Skårvik som har haft en frågedebatt med kommunikationsministern, dels i debatten här i dag.

Av svaren framgår att kommunikationsministern i svävande ordalag säger att han delar uppfattningen att det finns betydande behov. Men samtidigt säger han att det också finns andra behov.

Jag anser att det borde finnas möjligheter att i dag få något mer konkreta besked från kommunikationsministern. Därför vill jag precisera några frågor:

Är statsrådet beredd att som en minimiinsats ställa medel till förfogande, så att målsättningen i det senaste trafikpolitiska beslutet kan uppnås? De 10 miljarderna räcker ju, som jag nyss nämnde, endast till en liten del av de projekt som tas upp.

Och är det inte av miljöpolitiska skäl nödvändigt att de planerade järnvägsprojekten genomförs i tätbebyggda områden inom den tidsmarginal som har lagts fast?

Är det inte så, kommunikationsministern, att privat finansiering bör förekomma – även om man talar om en periodisering? Jag tolkar talet om obligationer och annat på det sättet att kommunikationsministern känner en oro för att det inte skall gå att få en rimlig avkastning på pengarna. Men måste vi inte tillgripa privat finansiering och, eventuellt, järnvägsobligationer? De här investeringarna gäller ju en period som spänner över många år. Det borde vara rimligt att kunna räkna med en avskrivningstid om minst 25 år för de investeringarna. De behöver inte finansieras direkt genom statsbudgeten.

Det vore bra om vi kunde få ytterligare klarlägganden här.

VIOLA CLAEISSON (vpk):

Herr talman! Det folkliga stödet för en utbyggnad av järnvägen är större än någonsin – såvitt jag kan minnas – därför att miljömedvetenheten i landet har ökat. Numera kräver fyra av riksdagens sex partier, Georg Andersson, en utbyggnad av järnvägen motsvarande den som vpk, centern och sedermera också miljöpartiet har föreslagit. Men Georg Andersson och regeringen tvekar, vilket framgår med all önskvärd tydlighet av det svar som Rune Thorén fått på sin interpellation. Det är mycket märkligt, och desto märkligare ter det sig med tanke på att landets miljö- och energiminister Bir-

gitta Dahl inför förra valet så stort lovade att miljöhänsyn skulle styra den kommande trafikpolitiken i Sverige. Men i dag är Sverige på efterkälken. Övriga länder i Europa satsar mycket mera på järnvägen, framtiden och miljön än vad Georg Andersson och hans kolleger i den svenska regeringen är beredda att göra.

Den 28 april i år diskuterades det stora järnvägsbetänkandet från trafikutskottet. Då var det tre partier som ställde sig bakom kravet på en rejäl utbyggnad av järnvägen. Det rörde sig om 40–50 miljarder. Det intressanta är att Georg Andersson raljerade beträffande mina visioner om hur järnvägen och kollektivtrafiken skulle fungera i vårt land. Jag tror att Georg Andersson minns hur det var – om inte kan jag hjälpa till med att ta fram det aktuella snabbprotokollet. När det gäller järnvägspolitiken i Sverige har man under många år följt ett märkligt amerikanskt mönster. Jag vet inte vad det skulle tjäna till. Kanske trodde man att det stora landet i väst i det här fallet var ett föredöme. Men det har lett till att järnvägen nu håller på att splittras upp. När det gäller järnvägen närmar vi oss den situation som vi hade från 1850-talet och fram till 1940-talet. Då ansvarade SJ för de större banorna. Privata bolag kom med i bilden som intressenter, vilket nu också sker i Sverige. Men det är inte allt, herr talman!

Om uppgifterna i Rapport i TV 2 är riktiga – att det är ett enda verk eller en enda statlig organisation eller myndighet som faktiskt har ålagts det samhällsekonomiska ansvaret att, menar vi, göra bedömningar som borde avse hela trafikpolitiken, och jag tänker då på det nyinrättade banverket – skall det, och uppgifterna upprepas i dag i Svenska Dagbladet, bli fråga om ett nytt affärsdrivande verk precis som det nya "Affärs-SJ". Det här väcker sannerligen farhågor om hur det skall gå med de ambitioner som borde finnas när det gäller miljön och framtiden, Georg Andersson!

Även om det enligt nämnda uppgifter inte kommer någon proposition i ärendet förrän i februari vore det mycket bra om Georg Andersson antingen dementerade uppgifterna eller också talade om att det är sådana här planer som regeringen har, dvs. att man vill göra banverket till ett affärsdrivande verk.

I våras var jag med en delegation på en studieresa till Schweiz. Det var strax innan vi hade den stora järnvägspolitiska debatten här i april. Jag menar att Schweiz, som också är ett litet kapitalistiskt land, gott skulle kunna tjäna som ett föredöme för svenska satsningar och investeringar framöver. I Schweiz handlar det om mer än vad vpk har begärt för Sveriges del. Där ställer man också ganska hårda krav på landsvägs- och lastbilstrafiken – någonting som vpk har föreslagit i Sverige, men som vi ännu inte har fått majoritetens stöd för.

En annan sak som har hänt sedan sist det begav sig med järnvägsdebatten är att Svenska naturskyddsföreningen i år har anordnat en temakonferens, en östkonferens, om en miljövänligare trafik än den vi i dag har. Man stöder sina krav på 40–50 miljarder kronor på ett uttalande från en professor på området som inte tidigare har kommit till tals. Han säger att om vi i Sverige kunde satsa mellan 40 och 50 miljarder kronor på järnvägen fram till år 2000, skulle man inte bara kunna bygga för all den trafikökning som annars skulle gå på landsväg och som är helt miljöförödande, utan man skulle också kunna

satsa på ett stort antal nya stomjärnvägar och ett järnvägsnät som täcker hela landet. Det skulle också vara ett tecken på att vi, förutom miljön, bryr oss om regional rättvisa.

Så kom då SJ och Stig Larsson, när det egentligen borde ha varit banverket, och ställde krav på 40 nya, friska miljarder under åren framöver för satsningar på järnvägen. Georg Andersson, är det forfarande så – som kommunikationsministern uttryckte saken i april i år – att detta är drömmar och fantastiska visioner som aldrig går att förverkliga?

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Det är många som vill satsa på järnvägen i ord, krav och önskningsar. Det är inte lika många som vill satsa när det kommer till kritan och det blir fråga om att bidra med pengar, vare sig det gäller privat kapital eller statsfinansiellt kapital.

Centern, miljöpartiet och liksom tidigare vpk krävde 40 miljarder. Nu skulle också folkpartiet vara på väg till undsättning för SJ. Rune Thorén sade att Georg Andersson är akterseglad. Också jag vill ha många miljarder till investeringar i nya banor på järnvägen, Mälarbanan, västkustbanan och Arlandabanan. Jag saknar minsann inte vilja och ambitioner. Vi skall bygga ut snabbtågsförbindelser och allt detta kostar pengar. Efter att ha legat vaken en halv natt i sovugn från övre Norrland, från Vännäs, och ner hit i en överhettad sovkupe har jag mycket färska upplevelser av behovet av modernisering av vagnparken för att ordna bra kommunikationer till avlägsnare delar av landet. Det råder inte någon brist på ambitioner. Men var fanns centern, miljöpartiet och vpk när det gällde skatteomläggningen, att ta fram pengar för nödvändiga insatser? Den frågan kvarstår.

Det har här talats om obligationer, men den som köper obligationer vill naturligtvis ha ränta på pengarna. Lång avskrivningstid, icke förty, men inte går det att i dag gå ut på marknaden och med framgång sälja obligationer om man inte är beredd att betala ränta.

Så sägs det att många av dessa projekt är lönsamma och räntabla. Det är inga problem att göra investeringar som ger avkastning och där man kan erbjuda bra ränta. Det är inte där problemet ligger, utan det är att få fram kapital till investeringar som inte ger denna omedelbara ränteintäkt. Jag vädjar till ärade debattörer att försöka bidra med någonting konstruktivt utöver de önskelistor man har presenterat.

Rune Thorén hade varit ute och rest i landet och mött industrier som är beredda att satsa. Kan jag få en lista över dem? Jag har frågat på många håll i landet där det finns stora industrier som är beroende av snabba, säkra och tunga transporter. Borde det då inte vara i deras intresse att få fram bra vägar och bra järnvägar? Jag har inte mött någon vilja att satsa kapital, utom sådant kapital som ger avkastning.

När jag diskuterade frågan med ABV som skall sälja vagnutrustning och som menade att 40 miljarder var ett minimum, sade man att det är skattebetalarnas sak att betala kostnaderna. Det är inte industrins eller näringslivets skyldighet. Jag har inte gett upp detta arbete. Men vi söker kompletterande finansiering med hög ambition att skaffa fram betydande kapital för att ge

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

Svar på interpellationer

ett lyft åt investeringarna och, kom ihåg, det gäller inte bara järnvägsinvesteringar.

Viola Claesson talade om det breda folkliga stödet för jätteinvesteringar i järnvägsnätet. Jag kan försäkra Viola Claesson att det finns ett ännu bredare folkligt stöd för att göra ännu större insatser på vägväsendet, att förbättra underhållet av vägarna och att bygga nya vägar i det här landet. Har inte Viola Claesson uppmärksammat detta, så räcker inte hennes politiska "feeling".

Sverige har kommit på efterkälken när det gäller järnvägssatsningar, sade Viola Claesson. Detta är en myt som odlas runt om i vårt land. Det har gjorts jätteinvesteringar i Europa, men jag är inte alls imponerad av investeringar som är beslutade i Europa i övrigt. Sverige ligger väl i nivå med vad Europa i övrigt satsar, om man naturligtvis tar hänsyn till det befolkningsunderlag som vi har och som skall stå för kostnaderna.

När vi diskuterar förbindelsen till Danmark är ju den bristande järnvägskapaciteten söder om Köpenhamn genom Danmark och i norra Tyskland ett problem. Så förhåller det sig också i de europeiska länderna i övrigt. Man har betydande problem när det gäller att samordna järnvägssatsningarna, men det pågår en utveckling mot framför allt snabbtågsförbindelser. Detta är utmärkt, tycker jag, och vi är med på det tåget också. Jag är mycket optimistisk i det fallet.

Näst efter Österrike är Sverige det land i Västeuropa som transporterar den största andelen av sitt gods på järnväg. Vi är faktiskt inte så dåliga som man vill låta påskina. Men vi skall bli ännu bättre, av miljöskäl och av flera andra skäl. Det gäller dock att få fram kapitalet.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det händer märkliga ting i den här debatten. Georg Andersson började sitt inlägg med att fråga, apropå finansieringar till järnvägen, var centern, miljöpartiet och vpk fanns när det gällde skatteomläggningen. Jag måste säga att detta var någonting nytt. Kan Georg Andersson förklara vad som skulle gå till järnvägen av denna skatteomläggning, eller århundradets skattereform som mest handlar om att sänka skatten för höginkomsttagare. Jag förstår inte vad skatteomläggningen har med denna debatt att göra när det förhåller sig precis tvärtom, dvs. att man i likhet med andra nyliberala profeter i väst ser till att staten tappas på pengar, skattepengar som borde gå till nödvändig upprustning för att tillfredsställa väldigt viktiga behov på miljöområdet, kollektivtrafikområdet osv.

Sedan ber kommunikationsministern oss övriga debattdeltagare att bidra med någonting konstruktivt. Jag ber på nytt Georg Andersson att försöka komma ihåg litet av de debatter som vi hade i april och maj. Inte något av de järnvägsintresserade och -engagerade partier som då uppträdde och som hade väckt motioner i dessa frågor i januari, dvs. vpk, centern och miljöpartiet, hade struntat i att visa var pengarna skulle tas. Vi har visserligen litet olika uppfattningar om var dessa pengar skall tas, men det ger ju regeringen desto fler idéer att nappa på. Dessa idéer visar alltså att det finns pengar.

Jag skall upprepa några av de förslag som vi i det sammanhanget lade fram. Resandet med trafikflyg, civilflyg, kan inte fortsätta att öka så fruk-

tansvärt starkt som nu är fallet. Jag vet att detta är ett bekymmer även för regeringen, men i dessa tider vågar sig regeringen inte på några restriktioner, även om detta skulle gynna järnvägen och skapa ett bättre underlag för järnvägstrafiken. Vi föreslog att man skulle börja med att åtminstone låta flyget betala en skatt motsvarande bilismens drivmedelsskatt. Men icke! Det var inte möjligt för regeringen att tänka sig något sådant.

Vi föreslog vidare en skatt på utlandsinvesteringar, eftersom det i allra högsta grad har att göra med satsningar på infrastrukturen här hemma i Sverige hur mycket de stora företagen satsar utomlands. Detta förslag "nobbades" också av regeringen.

Jag vill nu komma med ytterligare ett förslag. När nu de stora transnationella företagen, inte minst bilkoncerner typ Volvo, gör så enorma vinster, vinster i mångmiljardklassen, skulle man då inte kunna tänka sig att ta litet pengar därifrån? De satsningar som dessa företag har gjort har ju faktiskt medverkat till en dålig miljö i Sverige.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag fann mig föranlåten att gå upp i talarstolen med anledning av kommunikationsministerns fråga: Var befann sig bl.a. miljöpartiet i samband med skatteuppgörelsen och finansieringen av kollektivtrafiken?

Redan i januari när vi väckte vår motion om den ekonomiska politiken hänvisade vi tydligt till hur vi skulle kunna finansiera utbyggnaden av de spårburna kollektivtransporterna. Detta kan ske bl.a. genom en skatt på flygbensin, vilket även nämndes av Viola Claesson. Det finns även andra sätt att få in pengar, t.ex. att höja bensinpriset för vanliga bilar och ändra på kilometerskatten. Syftet är att se till att vi dämpar användningen av de fossila bränslena. Detta angavs klart och tydligt i vår motion, och vi kom med praktiskt taget identiska förslag när vi förklarade oss intresserade av att diskutera med socialdemokraterna om skattepolitiken. Vårt klara syfte var att få miljörelaterade skatter.

Detta var socialdemokraterna absolut inte intresserade av. Då försvann naturligtvis partier som miljöpartiet, vpk och centerpartiet bort ur bilden.

I stället föredrog socialdemokraterna att liera sig med de partier som har ett minimalt intresse av att minska användningen av de fossila bränslena.

Denna skatteomläggning har också en alldeles speciell egenskap. En stor del av omläggningen av skatterna skall nämligen betalas genom s.k. momsbreddning. Detta drabbar i huvudsak människor med låga inkomster. Skatteomläggningen är alltså socialt sett väldigt orättfärdig. Tanken bakom momsbreddning är att vi på det sättet skall anpassa oss till den skattestruktur som finns inom EG. EG har väsentligt lägre momssatser än vad vi har i Sverige. I samband med en anpassning kommer vi att bli tvingade till att sänka våra momssatser. Bengt Westerberg har sagt detta flera gånger, och regeringen säger klart och tydligt i en proposition rörande EG-frågorna att det kommer att bli frågan om att sänka momssatserna i Sverige i och med anpassningen till Västeuropa och EG.

Vad får det för konsekvenser om vi sänker momssatserna? Jo, väldigt stora delar av statsinkomsterna försvinner. Det har talats om att tiotals miljarder, upp till 40 miljarder, av statsinkomsterna kommer att försvinna. Det

betyder att ungefär två tredjedelar av finansieringen av den stolta århundradets skattereform kan urholkas. Självfallet drabbas då den offentliga sektorn, de offentliga kollektivtransporterna osv.

Detta är en medveten politik. Olof Palme sade att politik är att vilja. Och detta är precis vad socialdemokraten vill. Varje handling och varje förslag i det sammanhanget har ju ett syfte. Det finns hela tiden ett mål, inte sant? Annars skulle handlingar inte utföras och förslag inte läggas fram. Man kan inte tolka det på annat sätt när man ser dessa förslag. Miljörelaterade förslag avslås hela tiden, och i stället läggs andra förslag fram som ökar användningen av fossila bränslen. Detta är ett utslag av politisk vilja. Socialdemokraterna vill driva det dithän, de vill se till att mängden koldioxid och mängden kväveoxid ökar. De vill förstöra naturen, eftersom allt detta på kort sikt gynnar den ekonomiska tillväxten och ser till att redan rika människor blir ännu rikare. Andra människor skall slita ut sig för att betala en sänkning av skatten för de rika.

Det är en enorm förändring av svensk politik som har inträffat det år då svensk socialdemokrati fyller hundra år. Det är ett paradigmskifte i svensk politik. Detta är fallet därför att socialdemokraterna vill ha det så. De gör det de vill göra, annars skulle de inte göra det.

LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Det kunde vara intressant att något kommentera Carl Fricks nationalekonomiska utläggningar. Han säger bl.a. att vi vill öka användningen av fossila bränslen. Jag skall inte bemöta de inläggen. Jag tror inte att det går att få till stånd en seriös diskussion med Carl Frick i dessa frågor.

Frågan gäller järnvägen. Det har i debatten sagts att folkpartiet nu befinner sig på samma sida som de tre partier som har haft en annan uppfattning i denna fråga. Jag vill inte säga att det är så. Folkpartiet står kvar bakom den målsättning som fanns i den trafikpolitiska propositionen. Men vi har i folkpartiet konstaterat att de pengar som där anvisades är otillräckliga för att man skall kunna uppnå de mål som har ställts upp. Vi vill satsa på sådana järnvägar som kan vara ekonomiskt lönsamma och ge rimlig avkastning. Kommunikationsministern nämnde någon av dessa, man kan även nämna Mälardalen, Arlandapendeln, västkustbanan och några till. Detta är viktiga järnvägar där det finns ett bra trafikunderlag. Det är i fråga om dessa järnvägar som vi nu har konstaterat att de uppsatta målen inte kan uppfyllas. Min huvudfråga till kommunikationsministern är: Skall vi se till att dessa mål som ett minimieresultat blir uppfyllda? Om vi skall göra det måste vi vara beredda att satsa många fler miljarder.

Jag vet mycket väl att det finns de som vill satsa ytterligare miljard på miljard, belopp som naturligtvis i dag är än mindre aktuella än då de senast diskuterades. Det viktiga nu är ändå att konstatera att pengarna inte räcker för att fullfölja det beslut som vi har fattat. Är vi då beredda att stå för vad vi tidigare har sagt när det gäller järnvägsutbyggnaden?

RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Jag lyssnade så intensivt på kommunikationsministern att jag kanske glömde att i tid begära ordet.

Även jag blev litet förvånad över vad kommunikationsministern sade om pengar. Jag trodde att det var riksdagen som skulle anslå investeringsmedel, och inte regeringen. Självfallet kan vi klara dessa investeringar på olika sätt. Trafikutskottet har vid möten med näringslivet kunnat konstatera att man inom näringslivet är beredd att satsa. Men det är i huvudsak inte fråga om att näringslivets satsningar skall gå till byggande av järnvägar och vägar, utan de satsningar som man inom näringslivet är beredd att göra i fråga om morgondagens trafik går ut på att låta transportera gods på dessa järnvägar. Men då skall det vara en riktig järnväg. Även de regionala länsbolagen är beredda att sätta in trafik och betala banavgifter.

Den fråga som vi enligt min mening nu måste få ett svar på är: Vem svarar egentligen för infrastrukturen? Enligt mitt och centerns sätt att se på detta är det riksdagen, staten, som har ansvaret. Sedan skall näringslivet många gånger betala till hundra procent vad transporterna kostar i form av banavgifter. Detta gäller även länsbolagen. De områden i vårt land där det inte går ihop ekonomiskt måste av denna kammare få sig tilldelade medel, så att trafiken kan fungera även där.

Jag tror att tåget skakade och att kommunikationsministern kanske låg litet dåligt i natt. Det finns säkerligen en mängd bansträckor där vi skulle kunna ha utmärkta, fina sovagnar som den som reser med är beredd att betala för. Men det alternativet finns ju inte i dag.

Ta snabbtågen t.ex. Mängder av folk som i dag flyger inrikes – jag skall inte använda tiden här till att räkna upp alla de sträckor det är fråga om – skulle kunna ta snabbtåget i stället och betala ett bra pris för det. Men det finns inga sådana tåg. Därför menar jag: Plocka fram investeringsmedlen! I de allra flesta fall skall det gå att kunna få bra ränta på dem. På vissa ställen får man sedan gå in med statsmedel.

Herr talman! Jag ber om ursäkt, det var jag som från början drog in folkpartiet i detta. Jag bara återgav vad Bengt Westerberg sade i Svepet, om SJ-chefen. Bengt Westerberg sade: SJ-chefen vill bygga ut järnvägen för 40 miljarder på tio år och skall få vårt stöd. Det var vad Bengt Westerberg sade. Därför räknar jag med att vi snart börjar bli en majoritet i denna kammare som anser att dessa pengar skall fram på ett eller annat sätt.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Ja, det är just det att pengarna på ett eller annat sätt skall fram till de viktiga och nödvändiga investeringarna, till de viktigaste investeringarna. Det gäller ju att prioritera. Vi kan inte göra allt på en gång. Vi har inte ens arbetskraft för att göra allt på en gång. Vi måste bygga många vägar. Vi måste bygga järnvägar. Framför allt måste vi bättre underhålla det vi har byggt. Det kräver mycket resurser. Pengarna måste fram på ett eller annat sätt.

Att vpk alltid får fram pengar med sina kalkyler, det vet vi. Jag skall inte förlänga detta med en skattedebatt med Viola Claesson. Men när Carl Frick gör sitt utfall måste jag ändå få säga att det når något av en bottennivå, jämfört med vad jag har upplevt i denna kammare. Carl Frick har mage att stå och säga att vad socialdemokratin vill är att förstöra miljön – medvetet förstöra miljö och natur. Han säger att socialdemokratin vill att människorna

Svar på interpellationer

skall slita ut sig. Naturligtvis tar ingen Carl Frick på allvar. Men jag tycker att han för sin egen politiska heder och ställning borde undvika att göra sådana utfall. Om det nu var ren tanklöshet, så var det ändå närapå ousäktligt.

Vi har ett mål, att ta ansvar för en ansvarsfull ekonomisk politik i vårt land. Med vår skattepolitik skall vi värna om viktiga värden i detta samhälle inom skola, sjukvård, barnomsorg, åldrvård. Vi skall bygga upp infrastrukturen och hålla full sysselsättning. Ingen behöver tveka om socialdemokratins mål. Det gäller att göra avvägningar och skaffa fram pengar till de insatser man vill göra. Det är mot den bakgrunden vi utformar den skattepolitik vi nu lägger fram.

Till Lars Ernestam vill jag säga följande. Vi har formulerat miljöpolitiska och trafikpolitiska mål. Vi har satt upp en ram när det gäller järnvägsinvesteringar. Vi har inte på motsvarande sätt en ram när det gäller väginvesteringar. Men det behövs mycket mera på båda områdena. Ingen hade väl tänkt sig att tio miljarder skulle räcka till alla de banor som nu diskuteras – Mäljarbanan, Arlandabanan, västkustbanan, norra stambanan m.fl. Vi måste hela tiden ha varit inställda på att vi måste skaffa fram kompletterande finansiering. Det är det vi håller på att försöka förverkliga nu genom det uppdrag generaldirektör Kaj Janérus har beträffande Mäljarbanan och det uppdrag banverket har att redovisa i april när det gäller Arlandabanan. Jag hoppas att det skall finnas sådana lösningar att vi kan genomföra dessa projekt och göra det relativt snabbt.

Rune Thorén backar snabbt när det gäller industrins beredvillighet att satsa. Nu säger han bara att industrin är beredd att frakta sitt gods på järnvägen om den kommer till stånd. Jo, jag tackar. Det är klart att man är det, om järnvägen kommer till stånd och erbjuder billiga, konkurrenskraftiga offerter. Den satsningen är inte särskilt berömvärd. Man är beredd att stå för banavgifter. Men banavgiften täcker inte investeringskostnaden. Det vet vi i dag. Vi satsar i drift och underhåll på det nuvarande bannätet 2,5 miljarder. Vi får in kanske 800 miljoner i banavgifter. Därtill köper vi viktig trafik från SJ för 600 miljoner. Bara den natt jag har genomlidit i natt på Norrlandståget har skattebetalarna betalat en halv miljon för, genom subventioner av sov-vagnstrafiken.

Tredje vice talmannen anmälde att Viola Claesson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Jag har för min del försökt att skilja på investeringar och de pengar staten direkt lägger ned. Jag menar att det är viktigt att vi får fram en investeringskalkyl och att vi får in pengar på olika sätt, antingen via skattemedel eller via industrin, som jag talade om förut, eller länsbolagen, i form av banavgifter. Vi får i det senare fallet vara beredda att se över banavgifterna.

De åsikter som vi i trafikutskottet möter är att man tycker att det är bättre att använda en järnvägsbana där det går snabbt. Detta kan Georg Andersson

kolla med sina partikolleger. Om det går snabbt, finns det en möjlighet. I annat fall går det inte att konkurrera. Då blir det lastbilen i stället.

Det är egentligen inte banavgifternas storlek det handlar om, utan det handlar mera om att det finns ett effektivt, snabbt transportsystem som man kan lita på. Det är vad som efterfrågas av kunden. Så tror jag att det är med persontrafik också. Ju bättre sovvagnar vi får, ju snabbare tåg vi får mellan Göteborg och Stockholm, Karlstad och Stockholm osv., desto bättre kommer tåget att kunna konkurrera med flyget. Avgifter kan man sätta därefter. Kunden är beredd att betala. Förutsättningen är snabbhet och komfort.

Det jag saknar från regeringen är att man ser mera regionalpolitiskt på detta – jag tänker t.ex. på Bohusbanan och Blekinge kustbana, som vi kommer att diskutera här efteråt. Jag tänker också på det jag nyss nämnde om flyget, att man ser mera miljöpolitiskt på det hela och att det är viktigt att få fram snabbtåg för att avlasta flyget. Trafiksäkerhetsmässiga effekter ger det också, vilket har en stor betydelse. Vägverkets stora anslagsframställan beror mycket på att vi i dag sliter på våra vägar på tok för mycket. Mycket av detta skulle vi kunna komma åt om vi förde över mer av de tunga transporterna på järnväg. Men det är då viktigt att vi ser till att vi har ett effektivt och bra transportsystem, som kan locka kunder både när det gäller persontrafik och godstrafik. Det har vi inte i dag. Vi måste minst ha ramen på 40 miljarder för att klara av det fram till sekelskiftet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

CARL FRICK (mp):

Fru talman! Kommunikationsministern presenterar vackra framtidsmål med fin och härlig miljö. Där ingår naturligtvis att vi måste minska användningen av de fossila bränslena för att få ner koldioxid- och kväveoxidmängderna och mycket annat. Men om man nu har det målet, varför främjar man då flyget, som smutsar ner mest av allt? Det måste finnas ett skäl. Varför lägger man moms på energi och sänker elskatten? För att industrin skall kunna blomstra och använda mer energi än tidigare? Det måste vara syftet, eftersom man gör på det sättet. Varför lägger man moms på persontransporter, när det i krisutredningen visas att det leder till minskat kollektivtrafikåkande och tågåkande, i en tid då transportarbetet bara ökar? Det betyder ju att människorna kommer att ta bil och billiknande föremål i stället för att ta rälsbundna transportmedel.

När vi finner att man på punkt efter punkt vill genomföra förslag som leder till en ökad användning av fossila bränslen måste vi få den uppfattningen att detta är ett utslag av politisk vilja. Annars gjorde man det ju inte. Jag förstår inte varför kommunikationsministern blir så irriterad över att jag säger att det är ett utslag av en politisk vilja. Det måste ju vara så att det finns en otrolig skärningspunkt mellan de mål man sätter upp och de medel man föreslår, som faktiskt går rakt emot de mål man har sagt sig vilja tillfredsställa.

Beträffande utslitningen av folk vill jag säga följande. I skatteuppgörelsen eftersträvas dynamiska effekter. Man vill öka arbetskraftsutbudet. Därför utformar man ett skattesystem som innebär att man tvingar de människor

som arbetar deltid och de som har låga löner att arbeta mer. Vardagslivet blir så dyrt att de måste arbeta mer för att klara sin ekonomi. Vi vet att utslitningen drabbar kvinnor, och i och med skatteuppgörelsen tvingas många kvinnor att övergå från deltidarbete till heltidsarbete. Detta är en systematisk politik – människor kommer att bli mer utslitna i framtiden. Även detta har ett bestämt syfte, nämligen att öka konsumtionen och tillväxten i samhället. Det är så klart uttalat i skattepropositionen och i skatteuppgörelsen att detta är målet. Och långa rader av åtgärder vidtas för att dessa mål skall kunna uppnås. Det är då inte underligt att de partier som har grundläggande sociala målsättningar om människovärdiga liv och en bättre miljö protesterar mot detta. Och det får kommunikationsministern finna sig i. Han får bli arg över det och säga att det är övergrepp. Jag tror att han sade att det var toppen. Men jag tycker inte att den politik som han bedriver är toppen, utan jag tycker den är botten i detta avseende.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Fru talman! Jag vill göra en slutkommentar till miljöpartiets representant Carl Frick. Min summering av hans inlägg är att miljöpartiet vill att vi i det här landet skall arbeta mindre, producera mindre, tjäna mindre, betala mindre i skatt men via statsbudgeten subventionera mer på olika områden. Jag är inte ekonom, jag är bara folkskollärare, men även i den matematikkurs som jag har gått kom man fram till att den ekvationen knappast går ihop.

Förste vice talmannen anmälde att Carl Frick anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1989/90:80 om järnvägstrafiken i Blekinge

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Fru talman! Viola Claesson har ställt en rad frågor till mig beträffande Blekinge kustbana.

Jag vill till att börja med konstatera att Blekinge kustbana i 1988 års trafikpolitiska beslut fanns med i stomjärnvägsnätet.

För stomnätet gäller att det är SJ som skall bedriva trafik på affärsmässiga grunder. För olönsam interregional persontrafik som är regionalpolitiskt viktig tar staten ett särskilt ansvar genom att transportrådet har i uppdrag att inom givna ramar upphandla sådan trafik.

När det gäller investeringar i stomjärnvägar är det banverket som efter samhällsekonomiska överväganden har att prioritera mellan olika järnvägsprojekt inom givna ekonomiska ramar.

För Blekinge kustbana stod det tidigt klart att SJ inte ansåg det möjligt att bedriva trafiken på affärsmässiga grunder. Transportrådet gjorde en rådrumsbeställning för trafikåret 1989/90, men ansåg sig inte kunna göra en fort-

satt upphandling, varför regionen från juli 1990 riskerade att stå utan tågtrafik eller särskilda medel för alternativ trafikeringslösning.

Vidare kommer upprustningen av Blekinge kustbana inte att inom över-skådlig tid kunna hävda sig gentemot andra samhällsekonomiskt betydligt mer lönsamma projekt i konkurrensen om medel från banverkets nyinvesteringsanslag.

Regeringen har därför ansett att en satsning på Blekinge kustbana borde utgöra en av en rad olika åtgärder för att främja utvecklingen i regionen.

För Blekinges del innebär detta att om regionen övertar trafikeringsansvaret kommer ett årligt driftbidrag motsvarande kostnaderna för dagens trafikutbud att lämnas under en tioårsperiod. Därigenom kan man på länsnivå besluta om den bästa trafikeringslösningen. Vidare kommer 150 milj. kr., fördelat på en femårsperiod, att lämnas i bidrag för upprustning av banan om regionen beslutar sig för att satsa på fortsatt järnvägstrafik. Några satsningar utöver Blekingepaketet är inte aktuella.

Regeringens avsikt är att efter samråd med berörda parter överföra kustbanan till länsjärvnätet.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Tack för svaret. Jag har ställt fyra konkreta frågor om kustbanan. Georg Andersson svarar bara på två av dem – regeringen tänker vältra över ansvaret på "berörda parter" i Blekinge. Men inga pengar utöver "Blekingepaketet" kommer att satsas, detta trots att det handlar om trafik som berör flera regioner. Trafikförslöjningen på sträckan Karlskrona–Kristianstad berör både nationella och internationella behov. Georg Andersson och hans regeringskolleger vet också att klassningen av banan till stomjärnväg ingick i överenskommelsen mellan regeringen och vpk som en av flera förutsättningar för att bensinskatten skulle kunna höjas 1988. Det är därför som Georg Andersson kan stå här och säga att beslutet 1988 innebar att Blekinge kustbana klassades som en stomjärnväg.

Jag vill ställa följande fråga till statsrådet. Kan vi i vpk över huvud taget lita på att regeringen håller fast vid uppgörelser med vårt parti, eller blir det rutinmässigt ett brytande av eventuella uppgörelser? Det är en händelse som liknar en tanke att det först nu, två dagar efter beslutet om kommunaliseringen och resurser till skolan, äntligen går att få ett klart besked om regeringens planer för stomjärnvägen Blekinge kustbana. Eftersom den nuvarande kommunikationsministern varit en ganska flitig gäst här i kammaren, vet han mycket väl att jag under lång tid har agerat för att få detta klara besked.

Nu har jag fått det på en punkt – regeringen struntar i förutsättningarna för 1988 års beslut. Det betyder antingen att staten övervältrar kostnader på Blekinge eller att den tänker låta länstrafikhuvudmännen ta ansvaret för en senare nedläggning av Blekinge kustbana. Men det gäller mer än vår uppgörelse om 25-öringen och kustbanan, Georg Andersson. Alla som har engagerat sig för järnvägen vet att regeringen, dessutom med hjälp av transportrådet, håller på att sabotera hela den viktiga principöverenskommelsen om lokal och regional kollektivtrafik.

Principöverenskommelsen innebär att ingen kostnadsövertäring från

staten till kommuner och landsting skall ske. Likafullt erkänner Georg Andersson i sitt interpellationssvar att regeringen utkräver ett lokalt och regionalt ansvar av Blekinge i utbyte mot 150 miljoner till upprustning av kustbanan. Sådant kallar jag för utpressningspolitik, kommunikationsministern! Summan är på litet sikt helt otillräcklig om en samhällsekonomiskt riktig satsning skall kunna ske.

Med vilken rätt tror regeringen att den på egen hand kan bryta statens principöverenskommelse med Svenska lokaltrafikföreningen om den interregionala trafiken på stomjärnvägsbanor, som Blekinge kustbana?

Med vilken rätt har transportrådet vid sin upphandling kunnat utgå ifrån att berörda trafikhuvudmän skall engagera sig ekonomiskt i den interregionala trafiken – i strid mot principöverenskommelsen?

Tror Georg Andersson att de partier, bl.a. vpk, som deltog i de förberedande diskussionerna om 90-talets trafikpolitik, har glömt att Sven Hulterström och Ulf Dahlsten gång på gång garanterade att ingen övervältring av kostnader från staten till trafikhuvudmännen skulle ske?

Till sist, fru talman, anser jag att kommunikationsministern av anständighetsskäl dels måste förklara sig när det gäller brott mot ingångna uppgörelser, dels måste korrigera sin uppgift om "att transportrådet har i uppdrag att inom givna ramar" upphandla interregional persontrafik på stomjärnvägsnätet. Vem, Georg Andersson, har fastställt en sådan ram? Riksdagen har inte gjort det, och regeringen har ingen rätt att göra det på egen hand, än mindre transportrådet, eller hur?

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! Vi har världens högsta skattetryck i vårt land. Trots detta saknar regeringen förmåga att vidmakthålla och i takt med tiden utveckla befintlig infrastruktur i form av exempelvis järnvägar. Ett typexempel på dålig förvaltning av statlig egendom är Blekinge kustbana mellan Karlskrona och Kristianstad.

Den aktuella järnvägssträckan har sedan lång tid lidit av att staten i många avseenden när det gäller investeringar i alltför hög grad lever på rost och röta. Med andra ord: Man underhåller och utvecklar inte befintligt investeringskapital.

Under det socialdemokratiska regeringsinnehavet sedan 1982 har trafiken på kustbanan gradvis försämrats. Den har inte anpassats efter tidens krav. Restiden har t.o.m. ökat.

Regeringen har klart vilselett blekingarna. Genom att i samband med 1988 års trafikpolitiska beslut inrymma kustbanan i stomjärnvägsnätet gavs en signal om att inte bara kustbanan skulle leva vidare utan att densamma också skulle komma att utvecklas till en järnväg i tiden.

Det hann emellertid inte gå särskilt lång tid förrän statens ansvar för banan började svikta. Transportrådet började förhandla med länstrafiken i Blekinge om ett övertagande av trafikansvaret på kustbanan.

Regeringen tar inte sitt ansvar. Kommunikationsministern ger i dagens interpellationssvar klart besked om att kustbanan skall överföras till länsjärnvägsnätet. Som litet plåster på såren skickar man under en femårsperiod med 150 miljoner för upprustning av banan, och samtidigt sätter man i gammal

känd förmyndarstil munkavle på sina egna i länet. Det belyses också av att det inte finns någon socialdemokrat från länet som deltar i dagens debatt. Som kommunikationsministern väl känner till är detta belopp, 150 miljoner, otillräckligt för att ge banan den upprustning som behövs för att bedriva en tågtrafik i tiden. Regeringen vägrar ta ansvar för sina försyndelser under gångna år. Man överlåter åt befolkningen i Blekinge att skaka fram pengar för att betala den misshushållning med kapitalet som regeringen har ansvar för.

Detta krav ställer man på en befolkning som på grund av långvarigt "sossestyrc" har Sveriges högsta landstingsskatt. Detta krav ställer man på en region, som för sin utveckling är i stort behov av goda kommunikationer med Lund--Malmö-området för att kunna ta del av den dynamiska utveckling som finns i en anslutning till EG och som också finns i frigörelsen i Östeuropa. Man kör också över den regionalpolitiska utredningen. Man avvaktar inte ens behandlingen av remissvaren.

Den regionalpolitiska utredningen var ju enig om att kustbanan är av stort regionalpolitiskt intresse. Man uttalar därför att medel om 400 milj. kr. bör anvisas för en upprustning.

Sydsvenska handelskammaren har i sitt remissvar över regionalpolitiska utredningen också uttalat vikten av att kustbanan upprustas för att skapa bättre kommunikationer i sydöstra Sverige.

Regeringens upprustningsbidrag, 150 miljoner under en femårsperiod, är ett hån mot befolkningen i Blekinge. Det är klart otillräckligt för att upprusta banan till ett godtagbart skick. Staten har misskött banan under en lång följd av år. Trafiken har varit dåligt anpassad. Vagnmaterialet är dåligt. Med hänsyn till banans och vagnmaterialets dåliga kvalitet är hastigheten på banan klart otillfredsställande. Restiden mellan Karlskrona och Malmö uppgår till ca 3,5 timmar. Som jag nämnde tidigare har restiden t.o.m. ökat under senare år. Den ena utredningen om banans framtid efter den andra visar att man efter en godtagbar upprustning kan komma ner i en restid på 2,5 timmar i stället till Malmö från Karlskrona.

Regeringen talar yvigt om sina paket och sina lokaliseringar till Blekinge. Samtidigt medverkar man till att den för Blekinge viktiga järnvägs-länken till Malmö och EG-länderna på sikt kommer att läggas ner. Blekingarna har nämligen inga ekonomiska möjligheter att reda upp statens dåliga finanser. Staten har genom dålig förvaltning raserat kapital i kustbanan. Staten har därför skyldighet gentemot regionen att göra reinvesteringar i sådan grad att järnvägstrafik i tiden kan bedrivas på banan.

Regeringen har stillatigande accepterat indragningen av direkta sovvagnsförbindelser från länet. Samtidigt som man lokaliserar boverket och kustbevakningen till Karlskrona drar man in möjligheten att komma till Stockholm med sovvagn. Det är en ynkedom, Georg Andersson! Det är värre att sitta i en dåligt anpassad sovvagn än att det inte finns någon alls.

Blekinges befolkning vill ha en kustbana i tiden. I 1990-talets Sverige skall man kunna åka med järnväg från Karlskrona till Malmö på tid som kan konkurrera med bilen. Blekingarna är också beredda att ta trafikansvaret på banan under förutsättning att staten tar sitt ansvar för den misskötsel av järn-

vägskapitalet som har skett. Det förutsätter reinvesteringar på ytterligare några hundra miljoner kronor.

Avslutningsvis vill jag fråga Georg Andersson: Varför sviker regeringen Blekinge när det gäller den ur kommunikationssynpunkt viktiga kustbanan?

Kommer kommunikationsministern att medverka till att även Blekinge får möjlighet till direkta sovvagnsförbindelser?

RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Järnvägar och vägar är av utomordentligt stor betydelse var man än bor i vårt land. Goda kommunikationer är någonting som ingår i statens ansvar för en god infrastruktur. Från centerns sida arbetade vi just därför inför det trafikpolitiska beslut som fattades 1988 för att Blekinge kustbana skulle få vara kvar i stomnätet och inte överföras till en länsjärnväg. Nu blev det så att banan fick vara kvar i stomnätet. Men vi hade på känn att det skulle bli förändringar, eftersom det fanns andra järnvägar om vilka vi hade olika meningar. Vi menade att om det skulle bli förändringar är det här i denna kammare som beslutet skall fattas. Tyvärr fattade en majoritet av riksdagen det beslutet att det ankommer på regeringen att själv fatta sådana beslut. Jag har i dag bara att beklaga och hoppas att regeringen ändå ändrar sig. Att nu gå ut med ett Blekingepaket kan, som flera talare sagt förut, inte vara det riktiga. Staten måste ha kvar ansvar för att vi får en god infrastruktur inte minst i Blekinge och goda kommunikationer i form av järnväg, väg och även utbildning. Jag brukar säga att dessa är de tre viktigaste faktorerna. För att man skall kunna få industrier till länet, för att folk skall vilja bosätta sig där är just dessa faktorer oerhört viktiga.

Jag uppmanar kommunikationsministern att tala med partivännerna i SLTF, Svenska lokaltrafikföreningen. De är inte särskilt glada åt denna övervältring som man från statens håll mer eller mindre försöker att göra utöver länen när det gäller kollektivtrafiken. Jag tror att det är viktigt att vi får ta en debatt här i riksdagen om vad som är statens roll och vad som är länens roll när det gäller kollektivtrafiken, både persontrafik och godstrafik.

Fru talman! Jag beklagar alltså att man för över Blekinge kustbana till en länsjärnväg. Dels är det fråga om en övervältring av kostnader, dels ett sätt från statligt håll att inte leva upp till det ansvar som man har för att alla skall ha rätt till en bra infrastruktur var man än bor i vårt land.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Fru talman! Det har under något år varit en del diskussion om begreppet stomjärnväg, och det har spritts missförstånd. Jag skulle ändå vilja säga att det måste ha framgått alldeles klart av de överläggningar som fördes när den trafikpolitiska propositionen presenterades, att det i och för sig inte är en fördel om en järnväg som huvudsakligen används för lokal och regional trafik, arbetsresor, matarresor osv. skulle klassas som stomjärnväg. Det innebär nämligen att det uppstår konkurrenssituation mellan en kommunsubventionerad busstrafik inom regionen och en statssubventionerad järnvägsstrafik. En sådan konkurrens leder lätt till en nackdel för järnvägen. Detta är ett fenomen som inträffade med Blekinge kustbana. Jag menar att den lösning som regeringen nu erbjuder är den bästa lösningen för Blekinge inom

rimliga ekonomiska villkor. Några gigantiska satsningar med 700–800 miljoner i en snabbt rustning står naturligtvis inte till buds.

Viola Claesson är irriterad över att hon, som hon påstår, får besked först i dag. Det är ganska många veckor sedan som Blekingepaketet presenterades. Det stod klart i pressmeddelandet, presskonferensen och överläggningarna med företrädare för länet hur regeringen såg på frågan. Jag uppfattade att presentationen av Blekingepaketet i dess helhet, inkl. den satsning som regeringen är beredd att göra på Blekinge kustbana som länsjärnväg, mottogs huvudsakligen positivt i länet.

Viola Claesson frågar vad som menas med de givna ramarna för transportrådets upphandling. Hon kan inte vara okunnig om att riksdagen varje år bestämmer det belopp som man är villig att satsa på köp av interregional trafik på stomjärnvägsnätet. Det måste riksdagen ta ställning till. Transportrådet upphandlar preliminärt, och sedan är det naturligtvis riksdagen som i sista hand bestämmer hur stor ramen får vara.

Vi kan inte gå tillbaka till ett system där SJ säger att en viss trafik är olönsam varefter riksdagen saklöst rusar till och betalar för varje bandel. Det skall vara oförändrad trafik, samtidigt som SJ säger att man inte klarar av detta med vanliga företagsekonomiska kalkyler. Det måste ändå komma till stånd en bedömning av hur mycket riksdagen är beredd att satsa på den typen av subventioner.

Karl-Gösta Svenson höll ett långt indignerat inlägg. Jag tittade då upp på tavlan här i kammaren som anger talare och där stod partibeteckningen m. Jag kunde inte riktigt förstå att han företrädde moderata samlingspartiet. Jag tänkte först att det kanske var något fel på tavlan. Det fanns inte någon som helst likhet mellan det han sade och det som moderata samlingspartiet står för i de här sammanhangen.

Karl-Gösta Svenson talade om försyndelser i den socialdemokratiska politiken under de här åren som inneburit att man låtit banan rosta. Vad hände under de gyllene åren då de borgerliga hade ansvaret för trafikpolitiken? På kommunikationsdepartementet hänger också bilder av moderata kommunikationsministrar. Vad hände under de åren? Skedde då en väldig upprustning och gjordes nya insatser? Hade man kunnat tänka sig ett Blekingepaket med en moderat politik? Sannolikt inte. Jag förstår att han här vill lysa litet med lånta fjädrar inför en hemmaopinion, men det är inte som företrädare för moderata samlingspartiet som han kan ha agerat i den här frågan i denna kammare.

Jag vill sammanfattningsvis säga att jag är övertygad om att det här är en bra lösning för Blekinge. Man får genom dessa pengar en möjlighet till upp- rustning och samplanering när det gäller de olika instrument som man arbetar med inom den regionala trafiken. Det finns som bekant i Blekinge rätt goda vägförbindelser. Blekinge kan knappast totalt sett anses missgynnad när det gäller trafikförsörjning. Med den komplettering som Blekinge kustbana kommer att utgöra, anser jag att Blekinge kommer att vara väl försörjt i framtiden när det gäller kommunikationer.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Det är verkligen inte i många frågor som vi har fått ett svar i debatten med Georg Andersson. Men jag skulle ändå vilja få ett litet förtyd-

ligande, eftersom man ibland får gissa sig till vad kommunikationsministern menar.

Vi diskuterar nu Blekinge kustbana som en del i stomjärnvägsnätet i Sverige och det beslut som fattades efter överenskommelsen mellan socialdemokraterna och vpk. Georg Andersson gjorde här ett uttalande för ett par minuter sedan där han talade om vad som skall gälla för en stomjärnväg i allmänhet. Han säger att det borde ha framkommit av överläggningarna att där det huvudsakligen är lokal och regional trafik bör inte resp. bana höra till stomjärnvägsnätet. Menar Georg Andersson med detta att vpk får skylla sig självt som gick på en nit och inte begrep att regeringen direkt efter beslutet tänkte strunta i att Blekinge kustbana av en enig riksdag så småningom klasades som en stomjärnväg? Är det så jag skall uppfatta det?

Hur skall jag tolka Gunnel Färms famösa uttalande vid hennes gästspel i Blekinge där hon säger att den som inte uppfattade vad som blev det riktiga beslutet i riksdagen om Blekinge kustbana när det begav sig, den hade inte hörrapparaten på? För visst har riksdagen beslutat att Blekinge kustbana skall vara en stomjärnväg, men inte att där skall gå trafik! De som var församlade vid det tillfället gick sedan ut och sade att de blivit behandlade som byfånar av Gunnel Färm.

Skall vi fortsätta med detta sätt att bedriva debatt, Georg Andersson? Finns det inte något seriöst i de överenskommelser som regeringen träffar med andra partier? Jag frågar på nytt: Kan vpk i fortsättningen lita på vad regeringen säger och de beslut som riksdagen fattar efter de överläggningar, överenskommelser och beslut som sker?

Sedan gör Georg Andersson en mycket märklig kullerbytta som jag hoppas att fler än jag har uppmärksammat. När jag frågar efter vem som givit de givna ramarna till transportrådet, säger han att transportrådet upphandlar inom en given ram, men att detta bara är preliminärt, eftersom det sedan är riksdagen som fattar beslut. Snälla kommunikationsministern, förklara detta en gång till!

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! Genom det trafikpolitiska beslutet gav regeringen blekingeborna en signal om att man skulle fortsätta att utveckla kustbanan. Det ansvaret åvilar regeringen, och det är det ansvaret som man nu drar sig undan genom att överföra ansvaret till blekingeborna själva. De skall investera med egna medel för att kunna utveckla banan. Detta är omöjligt, 150 milj. kr. räcker inte.

Beslutet mottogs inte alls positivt. Det fanns socialdemokratiska ledamöter av riksdagen som uttalade sig mycket negativt i radio mot det s.k. Blekingepaketet där dessa 150 milj. kr. var med.

I anslutning till den föregående debatten om de fasta förbindelserna över Öresund sade kommunikationsministern ett visserligen tveksamt ja, men att han är positiv till en sådan förbindelse. Det är då mycket viktigt från Blekinges synpunkt och av stor betydelse att kustbanan når till Lund-Malmöområdet och vidare ut till Europa. Man skall i det läget inte lägga hand på kustbanans framtida möjligheter att finnas som en bra trafikföring från vår region.

Staten har ett ansvar i detta avseende, och i det här fallet har regeringen sedan år 1982 haft möjlighet att påverka banans utveckling genom att göra de investeringar och framtida satsningar som en modern järnväg är i behov av för att kunna konkurrera med framför allt bilen.

Kan man uppfatta de 150 miljonerna i Blekingepaketet som ett ökat länsstrafikanslag? För närvarande har Blekinge ett länsstrafikanslag på 15 milj. kr. årligen, dvs. 75 milj. kr. under en femårsperiod. Är det detta anslag som nu kommer att bli 150 milj. kr., eller är det möjligtvis så att dessa 150 milj. kr. är ett specialdestinerat bidrag till just Blekinge kustbana? Det är rätt viktigt för mig och övriga blekingebor att få ta del av kommunikationsministerns uppfattning och svar på den frågan.

RUNE THORÉN (c):

Fru talman! Jag tror att det är viktigt att se Blekinge kustbana som en del i en total järnvägsförbindelse. Som den senaste talaren sade, börjar en del resor i Blekinge och går till Lund och Malmö, och en del går till Stockholm. Jag har litet svårt att se att förekomsten av pendeltrafik är ett skäl för att de regionala länsbolagen skall ta över ansvaret. Det finns möjlighet, som i andra regioner, att köpa trafiken eller att ansvara för en del tåg och ta ut banavgifter. Argumentet för att banan skall gå över till länsstrafiken är dåligt.

Kommunikationsministern tar upp transportrådets upphandling. Jag ställde för några månader sedan en fråga, och när den besvarades var kommunikationsministern och jag överens om att den upphandling som i dag görs borde ses över. Vi har nämligen i ett enigt trafikutskott sagt att upphandlingen bör ses över då den inte är särskilt bra. Riksdagen anslår först pengar, sedan talar transportrådet om hur det skall vara, och så blir riksdagen ställd inför faktum. Vi vill i stället att riksdagen skall få möjlighet att ta ställning till det som transportrådet kommer fram till.

Som kommunikationsministern vet pågår det en mycket aktiv diskussion ute i landet just i fråga om transportrådets upphandling av tjänster. Vi borde alltså vara överens om att det nuvarande systemet inte är till fyllest.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Fru talman! Jag hade en debatt i fredags med Viola Claesson angående hennes sätt att föra debatter. Jag vill i dag ge ett råd till Viola Claesson – inte för att jag hoppas särskilt mycket på efterlevnaden av det – och det är: Bygg inte så mycket av debattinläggen på referat från massmedier, rubriker m.m., utan bygg på den sakinformation som har lämnats!

Jag vill avslutningsvis bara säga att det avgörande i denna fråga är att vi kan ordna en bra trafikförsörjning för Blekinge och en bra utveckling av trafiksystemet i Blekinge. Jag bedömer att den lösning som nu erbjuds innebär en god förutsättning för Blekinge. Med det resurstillskott som regeringen erbjuder – det är inte en övervältring – kan man lokalt och regionalt bygga upp ett bra trafiksystem. Det är min övertygelse.

Svaret på Karl-Gösta Svensons fråga är att detta naturligtvis innebär att ramen för LTA, länsstrafikanslaget, till Blekinge vidgas.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Jag skall ge Georg Andersson ett enda råd: Tro inte att statsråden skall komma hit för att debattera debattörernas debattstil! Det är inte därför vi ber er komma hit. Det finns ingen anledning att uppta tiden med det. Lika litet som andras, hoppas jag, bygger mina frågeställningar i interpellationer och frågor på rubriker i tidningarna – tvärtom.

Speciellt när det gäller kustbanan har jag, Georg Andersson, utomordentliga personliga kontakter med många av de berörda i Blekinge. Det gäller bl.a. dem som var närvarande när Gunnel Färm uppträdde på detta oförskämda sätt, som också tidningarna har refererat – jag behöver alltså inte bara ta referat därifrån. Det förvånar mig om Georg Andersson inte själv har hört med sina partikamrater hur det gick till och hur det lät.

Nu säger Georg Andersson, i stället för att svara på alla de frågor som jag har ställt, att pengarna i Blekingepaketet till Blekinge kustbana inte alls handlar om övervältring utan är ett resurstillskott. Men handlar det inte om utpressning? Man ger 150 milj. kr. – en i sammanhanget mycket blygsam summa, Georg Andersson, eftersom det kostar minst 200 milj. kr. till att göra en reell upprustning – och i utbyte för de pengarna kräver man att läns trafikerna skall ta över, trots att vi här i riksdagen enhälligt har beslutat att Blekinge kustbana skall vara en stomjärnväg, att staten helt enkelt skall ha ansvaret. Det var vad det handlade om, annars hade vi inte haft med det i den uppgörelse som vi träffade med socialdemokraterna.

Jag skulle mycket gärna vilja ha svar på en principiellt viktig fråga. I övrigt börjar jag ge upp när det gäller Georg Anderssons och regeringens besked om kustbanan. Med vilken rätt tror regeringen att den på egen hand kan bryta statens principöverenskommelse med Svenska lokaltrafikföreningen om den interregionala trafiken och stomjärnvägsbanor, typ Blekinge kustbana? Det finns tid att svara på den frågan. Det är inte bara jag och Rune Thorén som är intresserade av det, utan många fler, därför att frågan berör landets samtliga landsting och kommuner som över huvud taget har järnväg genom sina domäner.

Till sist skall jag citera trafikutskottet, som i betänkande nr 19 från 1987/88 uttryckte sig så här: "Regeringens förslag till stomnätbanor har avgörande betydelse för möjligheten att upprätthålla ett landsomfattande och sammanhängande järnvägsnät." Riksdagen hade exakt samma uppfattning, Georg Andersson.

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! Jag konstaterar att regionalpolitiska utredningen var helt enig om kustbanans stora betydelse för den sydöstra regionen i Sverige och också var enig om att det omgående borde investeras minst 400 milj. kr. för att man på banan skulle kunna bedriva tågtrafik i tiden, dvs. en modern tågtrafik, med snabba förbindelser just till Lund–Malmö-området och vidare ut i Europa. Jag konstaterar nu att regeringen inte är beredd att ta det ansvaret. Med dessa 150 miljoner under en femårsperiod tror jag inte att resurserna utnyttjas på ett optimalt sätt.

Jag fick inte något svar om sovvagnsförbindelserna. Det går att åka till Stockholm via Alvesta också, men även därifrån saknas förbindelser med

sovvagn. Jag vill helst att hela Blekinge skall få sådana, men i ett första skede borde kommunikationsministern medverka till att Karlskrona kan få direkta sovvagnsförbindelser med i första hand Stockholm.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Fru talman! Rune Thorén refererade riksdagsbeslutet 1988, och det innebär att regeringen kan överföra stomjärnväg till länsjärnväg. Det är på det sättet, Viola Claesson. Det är inte något brott mot vare sig riksdagsbeslut eller överenskommelser. Detta är nu ett erbjudande till regionen, och om regionen vill ta över trafikeringsrätten erbjuds de belopp som jag nämnde i mitt svar.

Till Karl-Gösta Svenson vill jag säga: Ge nu inte upp! Jag tror att det här blir en bra trafiklösning. Enligt uppgift har flera intressenter redan hört av sig för att få bedriva trafik på Blekinge kustbana. Det kanske yppar sig nya lösningar för den här trafiken, i ett bra, integrerat system med den övriga trafiken i regionen.

Förste vice talmannen anmälde att Viola Claesson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1989/90:42 om internationella avtal på miljöområdet

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Carl Frick har, utifrån en förteckning över internationella miljöavtal, som för övrigt inte är fullständig, ställt ett flertal frågor om fullföljandet av avtalen.

Förteckningen upptar fyrtio avtal. Det är, enligt min åsikt, inte lämpligt och inte heller, med hänsyn till kammarens debattregler, tidsmässigt möjligt att här sakkbehandla varje avtal. Riksdagen får fortlöpande en redovisning av regeringens erfarenheter av och planer för det internationella miljöarbetet. Jag vill bl.a. erinra om den miljöpolitiska propositionen från år 1988, de redovisningar som årligen lämnas i budgetpropositionen och den information som tjänstemän från regeringskansliet vid flera tillfällen lämnat i jordbruksutskottet.

Det internationella miljöarbetet är av betydande omfattning. Sverige deltar aktivt och är ofta en av de ledande och initiativtagande nationerna. En allt större andel av resurserna i bl.a. regeringskansliet, statens naturvårdsverk och kemikalieinspektionen ägnas åt internationellt miljöarbete. Mot bakgrund av att en ökande andel av föroreningsbelastningen kommer från källor utomlands, är det både ofrånkomligt och önskvärt med ökat internationellt engagemang. Jag vill här erinra om det betydelsefulla arbete som pågår inom ramen för luftföroreningskonventionen och de marina miljöskyddskonventionerna för Östersjön och Nordsjön. Jag vill också erinra om miljösamarbetet inom ECE, FN:s ekonomiska kommission för Europa, och

det nyligen avslutade miljömötet i Sofia inom ramen för Europeiska säkerhetskonferensen. Det omfattande bilaterala miljösamarbetet med de östeuropeiska staterna bör även nämnas i detta sammanhang. Inom ramen för det nordiska ministerrådet bedrivs vidare ett aktivt miljösamarbete.

Enligt min åsikt utvecklas det internationella miljöarbetet i positiv riktning. I många avseenden går det dock alltför långsamt. Jag ägnar därför själv en stor del av min arbetstid åt internationella frågor.

På svenskt förslag kommer FN:s generalförsamling i höst att besluta om en FN-konferens om miljö och utveckling år 1992. Vid konferensen och under det förberedelsearbete som kan förväntas bli omfattande, kommer Sverige att verka för att det internationella miljösamarbetet effektiviseras och utvecklas ytterligare. Denna FN-konferens kommer att bli vägledande för det framtida internationella miljöarbetet.

I den miljöpolitiska proposition som regeringen planerar att avlämna till riksdagen år 1991 avser jag att återkomma med en djupare genomgång av de internationella miljöfrågorna.

Jag vill också erinra om, att den parlamentariska kommitté som tillkallats för att se över miljöskyddslagstiftningen (dir. 1989:32) har fått i uppgift att kartlägga de internationella avtal och åtaganden som finns på miljöområdet och hur den svenska lagstiftningen förhåller sig till dessa.

CARL FRICK (mp):

Fru talman! Jag vill tacka miljö- och energiministern för svaret. Vi är naturligtvis helt överens om att det är mycket viktigt att vi har internationella avtal på det här området, för att försöka driva arbetet mot en bättre miljö med stor kraft. Självklart är det omöjligt att inom ramen för ett interpellationssvar ta upp alla de internationella överenskommelser som jag hade fått mig listat från utredningstjänsten. Det är bara att beklaga att listan inte var fullständig.

Det viktiga är ändå om konventionerna har fått avsedd verkan. Om inte, vad kan vi göra för att de skall få verkan? Om de har haft verkan, hur kan vi gå vidare för att på grundval av erfarenheterna få ett ännu bättre internationellt miljösamarbete?

Miljö- och energiministern säger att arbetet går mycket långsamt. Man har en känsla av att det går förtvivlat långsamt. Men det var inte det som var meningen med dessa fina avtal. Vitsen måste vara att de alla skall ha verkan och att det skall gå snabbt. Trots allt blir miljösituationen i världen och i vårt närområde bara sämre. Det är mycket litet som går i rätt riktning. Det allra mesta går snett. Det är bara att öppna tidningen, lyssna på radion, se på TV eller läsa några av de många utredningar vi kan få i vår hand från olika organisationer för att det entydigt skall visa sig att utvecklingen går mycket snett.

Man kan fråga sig vad det beror på. Vi har också här hemma i Sverige mycket svårt att få någon riktig kraft i miljöpolitiken. I vårt land finns ändå mycket goda kunskaper om hur långt det har gått och om vad man kan göra åt miljöförstöringen. Ändå är det mycket svårt att riktigt få den kraft som behövs.

Jag skulle personligen tro att det finns många motsatta krafter i samhället som egentligen inte är särskilt intresserade av miljöpolitik. De ser miljöpoli-

tiken som ett hinder för sin verksamhet. Jag har tidigare i dag nämnt företagsledaren Rune Andersson nere i Trelleborg, han med gummifabriken, som tycker att vi har så hemska miljölagar i Sverige att han hellre vill flytta ner till EG, där han hoppas att han skall få en mindre hårdhänt behandling av myndigheterna. Hemmavid har han struntat totalt i hur människorna har det i arbetslivet och i området runt omkring. Nu är han villig att exportera sin dåliga fabrik till ett annat ställe och fortsätta verksamheten. Det tycker vi är oerhört omoraliskt. Men jag skulle tro att en av förklaringsgrunderna till att det är så svårt med miljöpolitik ligger häri.

Jag hade egentligen hoppats att Birgitta Dahl helt jublande i dag skulle ha kunnat säga att det går alldeles väldigt bra med dessa konventioner. De fungerar och det händer viktiga saker. Men det är tyvärr inte på det sättet. Det är bara att beklaga. Jag tycker att Birgitta Dahl verkligen anstränger sig på detta område. Hon har visat sig vara en farande ambassadör i miljöfrågor. Jag tror att det är viktigt att någon ägnar sig åt det. Men ännu viktigare vore det om alla de människor som skriver på dessa handlingar, ministrar m.fl. från andra länder, faktiskt gjorde någonting.

Jag ser fram emot den redogörelse som så småningom skall komma, men jag tror att det skulle var mycket bra om vi årligen finge en sammanställning över de olika avtalen. Där kunde redovisas hur långt man har nått i de olika föreslagna stegen. Om man säger att kväveoxidmängden skall gå ned med ett visst antal procent till ett visst år, vore det av värde att kunna registrera detta, hur det går land för land, vad man har uppnått eller, om man inte har uppnått målet, vad man tänker göra för att åtminstone nästa år uppnå målet. På det sättet får man en internationell press på att det verkligen händer någonting. Jag tror att det endast är kunskap på detta område som ger oss kraft att pressa människor till åtgärder. Om vi ingenting vet om hur det egentligen förhåller sig och om hur långt man har nått, kan vi inte utöva denna press. Jag tror inte att pressen bara skall ske genom regeringens kansli och duktiga ministrar. Den skall också ske genom att många människor får reda på hur dåligt det är ställt. Då kan man också bilda en mycket kraftig opinion för att rätta till dessa förhållanden.

Jag skulle vilja välja till Birgitta Dahl om att vi kunde få en årlig redogörelse för alla olika avtal som tecknats, vilka planer avtalen innehåller, vilka mål som skall uppnås och hur det verkligen har gått. Det är något som jag varmt önskar att vi kan få.

Tack!

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Den frågeställning som Carl Frick egentligen tar upp har två sidor. Den ena är – på den punkten är vi helt överens – att det internationella miljöarbetet går för långsamt och att det finns ett behov av att driva på. Den andra är att det finns en mångfald av konventioner, som inte är heltäckande men som ibland är överlappande. Det finns ett stort behov av att skaffa sig karta och kompass och ett heltäckande konventionssystem. Enligt min mening är det dags för det nu.

Det står trots allt och väger, liksom det tidigare gjorde i fredsförhandlingarna. Detta är till syvende og sidst en fråga om politisk vilja. Det finns en

tendens till hyckleri, till att försöka smita ifrån, till att bevara frizoner för dålig miljö, särskilt i fattiga länder, och som utpressning utnyttja människors fattigdom och arbetslöshet. Men det finns också ett ökande medvetande. Det är ingen slump att stormakternas företrädare vid sina överläggningar också tar upp miljöfrågorna.

Jag menar att vi trots allt har ett historiskt momentum som det gäller att utnyttja. Jag tänker då framför allt på 1992 års globala konferens och förberedelsearbetet för denna.

Vi har försökt att utforma riktlinjer för ett mer effektivt arbete på det sättet att vi inom FN:s miljöstyrelse och i FN:s generalförsamling i höst försökt identifiera ett antal arbetsområden, på vilka vi till 1992 års konferens vill ha konventioner och arbetsprogram som är heltäckande just för att utesluta möjligheterna till frizoner för dem som är ansvarslösa och omoraliska och för att vi skall få ett omfattande program för resursöverföring till u-länderna, så att dessa får råd att delta i detta arbete.

Det handlar för det första om luftföroreningar, klimatfrågor, ozonskiktet – där arbetet på en klimatkonvention och en väsentlig skärpning av Montreal-protokollet till skydd för ozonskiktet är en mycket viktig sak.

Det är för det andra frågan om rent vatten. Vattnet är ett stort problem i de flesta av världens länder, och det börjar på att bli det till och med i Sverige.

Det är för det tredje frågan om föroreningar av hav och kustområden.

Det är för det fjärde frågan om ökenutbredning och jorderosion.

Det är för det femte frågan om den biologiska mångfalden, regnskogarna men också på svenskt initiativ biotekniken och gentekniken som behöver regleras i en internationell konvention för att man i tid skall kunna förebygga missbruk.

Det är för det sjätte frågan om miljöfarliga kemikalier och miljöfarligt avfall.

Det är slutligen för det sjunde, också det liksom många av dessa frågor på svenskt initiativ, frågan om den vardagsmiljö som många människor lever i – bostadsslummen, dåliga arbetsmiljöer och befolkningsfrågan, vilken är ett jätteproblem i i-länderna men ett ändå större problem i u-länderna.

Vi kommer att med det här angreppssättet försöka få fram mer effektivt verkande konventioner och ett internationellt samarbete som inte lämnar utrymme för någon att slippa undan och som också gör att vi kan undvika onödiga byråkrati och dubbelarbete, något som faktiskt också förekommer på det här området.

Självfallet skall vi efter bästa förmåga informera riskdagen. Riksdagens partier kommer att få ett utmärkt tillfälle att följa det arbetet genom sitt deltagande i den nationalkommitté som skall biträda regeringen i förberedelserna för 1992 års konferens. Jag tror att man med en aktiv medverkan i denna nationalkommitté bättre än på något annat sätt från riksdagens sida skall kunna följa det här arbetet. I kommittén kommer också andra grupper i samhället att vara företrädade. Vi behöver förvisso även deras medverkan.

CARL FRICK (mp):

Fru talman! Jag vill än en gång tacka Birgitta Dahl för den här utförliga redogörelsen. Jag ser fram emot att allt det som Birgitta Dahl här berättat

om skall hända. Vi är helt överens om att detta är nödvändigt. Av bitter erfarenhet från min tid i näringslivet vet jag att det inte hjälper med att skriva en massa avtal. Man måste i avtalen också ställa väldigt bestämda krav på att det även blir handlingar. Man måste alltså i avtalen föreskriva absolut bestämda tidsgränser för när saker och ting skall vara genomförda. Detta är naturligtvis litet svårt i ett internationellt samarbete, eftersom man inte kan ta fram bössan och kanonen och skjuta på dem som inte gör som man säger. Men man måste försöka finna någon form av påtryckningsmetoder, så att alla parter faktiskt följer avtalet. Det är litet enklare i affärsverksamhet, där man genom domstol kan få böter utdömda. I ett internationellt samarbete kan det bli litet bekymmersammare. Men vi måste alltså på något sätt se till att det verkligen händer någonting. Det känns mycket dåligt att varenda dag öppna tidningen eller knäppa på radion och få reda på att det egentligen bara blir sämre.

Även medvetenheten hos befolkningen kan öka. Det är därför min förhoppning att den här redovisningen skall kunna spridas till väldigt många människor, så att ännu fler blir ännu mer medvetna om vad vi står för och på vilket sätt de kan medverka till resultat i sitt vardagsliv. Birgitta Dahl talade ju om människors vardagssituation som en av de viktiga frågorna. Det är viktigt att man tar upp dessa, så att det inte bara blir storslaget och grant. Med kunskap kan var och en av oss aktivt medverka till att situationen blir bättre. Men härför krävs alltså kunskaper. Detta är inte enkelt, och vi är inte alla kemister, så att vi kan förstå svårigheterna. Vi borde därför få ett enkelt och bra underlag, så att vi i vardagslivet kan hjälpa till. På det sättet kanske man så småningom kan få en väldig kraft i de här internationella handlingsprogrammen.

Jag önskar Birgitta Dahl lycka till och hoppas på dessa livgivande redovisningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1989/90:79 om Ammerån

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Stina Eliasson har frågat mig vilken betydelse jag anser att miljöhänsynen skall ha för beslutet om Ammeråns framtid.

Stina Eliasson har vidare frågat om jag är beredd att skydda Ammerån genom att införliva den med de älvar som skall förbli orörda enligt 3 kap. 6 § lagen om hushållning med naturresurser.

Den första frågan syftar direkt på ett ärende som för närvarande bereds i regeringskansliet. Som jag redan den 17 oktober i år angav i ett frågesvar kan jag inte föregripa regeringens prövning av ärendet genom att i förhand göra något ställningstagande. Stina Eliasson känner säkerligen till att det förhåller sig på detta sätt.

När det gäller den andra frågan vill jag erinra om att riksdagen vid flera tillfällen, senast i maj detta år, haft att ta ställning till omfattningen av det skydd som Ammerån skall ha. Riksdagens beslut har genomgående inneb-

rit att Ammerån uppströms Överammer skall undantas från vattenkraftsutbyggnad medan Ammeråns nedre del, motsvarande ca 10 % av vattendraget, inte skall ha samma skydd.

STINA ELIASSON (c):

Fru talman! Tack för svaret på min interpellation.

Naturligtvis hade jag hoppats att få något mer innehåll i svaret än upplysningar om att ärendet för närvarande bereds i regeringen och att riksdagsmajoritetens beslut innebär att Ammeråns nedre del inte skall skyddas från vattenkraftsutbyggnad utan får prövas.

Vad gäller den första delen av interpellationssvaret så vet jag att ärendet bereds i regeringen. Jag har litet svårt att svälja att statsrådet i frågesvar och interpellationssvar ständigt i denna fråga upplyser om att det "för närvarande" pågår beredning. Hur lång tidsperiod innebär "för närvarande" i detta ärende?

Regeringen fick ärendet för över ett år sedan. Den 26 september i fjol kom yttrandet från Östersunds tingsrätt till regeringen över en ansökan om tillstånd att från en bortledningpunkt vid Överammer överleda vatten från Ammerån till Indalsälven.

Min första fråga i interpellationen gällde vilken betydelse statsrådet anser att miljöhänsynen skall ha för regeringens beslut. Det vill Birgitta Dahl inte svara på. Eftersom valet 1988 var ett miljöval förutsätter jag att miljöhänsynen i Ammeråfrågan kommer att väga tungt i regeringens ställningstagande.

Kommunfullnåktige i Ragunda kommun har enhälligt sagt nej till överledningen. Det har även en enig länsstyrelse i Jämtlands län gjort. Det samma gäller fiskeristyrelsen och naturvårdsverket m.fl. tunga och viktiga remissinstanser.

Den lokala befolkningen har framför allt arbetat för att rädda Ammerån genom ett enastående envetet, uppfinningsrikt och uppoffrande ideellt arbete i den s.k. Ammerågruppen.

Sedan i fjol höst har vi väntat på regeringens ställningstagande. Kan statsrådet upplysa om *när* regeringen bestämmer sig. Blir det 1989?

Det har under väntetiden förekommit en hel del uppvaktningar hos regeringen i Ammeråfrågan. För inte så länge sedan hade statsrådet besök av företrädare för Ragunda kommun. Förutom alla de argument som tidigare förts fram för ett bevarande av Ammerån fick statsrådet ta del av kommunens önskan att få inrätta en forskningsstation kring Ammerån. Ammerån är unik på många sätt. Naturvärdena är mycket stora. Variationsrikedomen är stor, vad gäller både flora och fauna. Ammeråns vatten är naturligt näringsrikt. Den biologiska produktionen hör till de högsta någon vattenmiljö kan uppvisa.

Ammerån är landets förnämsta kalkströmsvatten med en enastående förmåga att stå emot försurning.

Ammerån är nästan helt opåverkad av människor när det gäller utsläpp från avlopp och av andra föroreningar.

I och vid Ammerån finns djur och växtarter som är utrotade eller utrotningshotade på andra håll.

Ammerån bör vara ett Eldorado för forskare, eftersom dess djur- och växtliv ännu är till stor del outforskat.

Ammerån skulle alltså kunna tjäna som genbank för sämre lottade vattendrag.

Det är bl.a. sådana fakta som ligger till grund för kommunens önskemål att få inrätta en forskningsstation vid Ammerån. Vill statsrådet ge Ragunda kommun den möjligheten genom att påverka sina regeringskolleger så, att svaret, när regeringens beslut om Ammerån kommer, blir ja till ett bevarande av hela Ammerån och nej till en överledning?

En orörd Ammerån är grundförutsättningen för en utveckling av sommarturismen i Ragunda kommun. Att utveckla sommarturismen i min hemkommun Ragunda i östra Jämtland är helt enkelt en omöjlighet utan en fritt strömmande Ammerån med naturligt strömmande vatten. Vill statsrådet påverka sina regeringskolleger så, att Ragunda kommun får möjlighet att utveckla sommarturismen genom att regeringen säger nej till överledning?

Så till min andra fråga om lagstiftningen och mångas önskan om att *hela* Ammerån skyddas genom att man införlivar *hela* Ammerån i lagen om hus hållning med naturresurser enligt 3 kap 6 §.

En riksdagsmajoritet har vid flera tillfällen sagt nej till detta och beslutat att Ammeråns nedre del inte skall ha fullständigt skydd. Men, statsrådet Birgitta Dahl, det är väl inget som hindrar att det kommer ett regeringsförslag som innebär att *hela* Ammerån skyddas enligt lag? Var modig, Birgitta Dahl! Lägg fram ett sådant lagförslag! Då skulle förhoppningsvis statsrådets egna partikamrater i riksdagen också få mod att rösta för det förslaget och en majoritet för *hela* Ammeråns bevarande skulle vara tryggad.

Centerpartisterna ställer, som statsrådet vet, upp på ett sådant efterlängtat förslag. Var modig, Birgitta Dahl!

Tycker regeringen att det är viktigt att folkets röst betyder något, och tycker regeringen att utvecklingen också i Ragunda kommun i östra Jämtland är viktig, att miljöhänsyn är viktiga och att den sista oreglerade älven i hela Mellannorrland skall bevaras, då säger regeringen nej till en överledning från Ammerån till Indalsälven.

Annars är vi många som är beredda att instämma i det som en av Ammerångruppens företrädare, Inga-Maj Granqvist, sade efter senaste uppvaktningen hos miljöministern, nämligen: Blir det nej till Ammerån känns det som om demokratin vore stendöd.

SIW PERSSON (fp):

Fru talman! Folkpartiet slår vakt om Ammerån i Jämtland – Ammerån, vars öde snart skall avgöras, hoppas vi. Skälen mot utbyggnad är, som har sagts många gånger, utomordentligt starka.

Ta bara detta med fisket. Enligt fiskeristyrelsen skulle det halveras. Turismen, som betyder så oerhört mycket för Jämtland, skulle i hög grad bli lidande. De biologer som verkligen vet hur det är där visar på att skadorna för flora och fauna skulle bli mycket allvarliga. Som många också har påpekat är Ammerån landets kalkrikaste älv. Kan inte det betyda någonting? I och med att den är så kalkrik står den särskilt bra emot försurning.

De här argumenten bör ha vunnit ökad tyngd, när försurningen har visat

sig ha svårare effekter i inre Norrland än vad man tidigare har trott. Det kan, för att citera Peter Hanneberg i Miljöaktuellt, bli något av en Noaks ark för känsliga bottendjur och andra organismer som dukar under när landets sötvatten blir surare.

Som också har nämnts av många har den övervägande delen av remissopinionen sagt nej till en utbyggnad. Det måste också betyda mycket. Det är i princip bara exploateringsintressena som vill bygga ut.

Den här saken hade redan kunnat vara avgjord av riksdagen, om vi i folkpartiet hade fått som vi hade velat. Folkpartiet har föreslagit att Ammerån skall komma med i naturresurslagen för att skyddas. Men tyvärr gick moderaterna och socialdemokraterna emot det och avvisade vårt förslag.

Folkpartiet säger än en gång: Låt det nu vara slut med betongpolitiken! Rädda Ammerån och låt de få älvar vi har kvar med fritt rinnande vatten få leva vidare!

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Ett par kommentarer och svar med anledning av de nysgjorda inläggen.

Först några ord till Stina Eliasson när det gäller tiden. Vi tar den tid på oss som behövs för att pröva den här frågan med det allvar som den kräver. Boverket, som är den myndighet som ansvarar för naturresurslagen, har ännu inte inkommit med sina remissynpunkter på förslaget, och jag tror inte att Stina Eliasson vill att vi avgör ärendet utan dem.

Så till mitt svar. Det är utformat med utgångspunkt i Stina Eliassons fråga, som ordagrant lyder: Vilken betydelse anser miljö- och energiminister Birgitta Dahl att miljöhänsynen skall ha för beslutet om Ammeråns framtid? Med detta inbjuder Stina Eliasson mig att göra en värdering som innebär att jag förutsäger regeringens beslut.

Om Stina Eliasson däremot hade frågat mig, om jag anser att miljöhänsynen skall väga tungt, hade det varit lätt att svara ja. Vid tillståndsprövningen av alla vattenföretag görs en allsidig och mycket noggrann avvägning mellan olika intressen. Vattenlagens regler har utformats så, att lämpligheten av ett tillämnat vattenföretag måste bedömas med utgångspunkt i behovet att långsiktigt hushålla med landets samlade mark- och vattentillgångar. Detta gäller särskilt vattenföretag av större omfattning eller annars ingripande natur.

Regeringen gör en utomordentligt noggrann prövning av de företag som aktualiseras. Jag hörde i morse ett inlägg av Bengt Westerberg i radion om just det här ärendet. Precis som Siw Persson här försökte han där framställa socialdemokratin som ett betongparti, som aldrig är berett att ta miljöhänsyn. Och så refererade han till vårt beslut om Klippen. Det är riktigt att vi, efter en mycket noggrann prövning, har sagt ja till Klippen, och det står vi för.

Det hade varit hederligt och klädsamt om Bengt Westerberg och Siw Persson också påmint om att vi vid prövningen av Edånge och Strängforsen sade nej därför att vi tyckte att miljöhänsynen där tog över. Det visar att vi vid prövningen av de företag som ingår i det av riksdagen antagna programmet noggrant går igenom varje enskilt ärende. Jag hoppas att Siw Persson nu vill

göra ett sådant generöst erkännande som Bengt Westerberg inte orkade med i morse.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

STINA ELIASSON (c):

Fru talman! Det hade väl gått att svara på den fråga som jag har formulerat, nämligen vilken betydelse miljö- och energiministern anser att miljöhänsynen skall ha för beslutet om Ammeråns framtid. Jag förstår inte skillnaden mellan den och den fråga som statsrådet hade velat ha. Men jag tolkar svaret så, att miljöhänsynen väger tungt, att miljöhänsynen kommer att ta över. Jag skulle gärna vilja komma hem och tala om i min hemtrakt att så är fallet.

Det är bra att man tar ordentlig tid på sig, så att alla argument kommer fram och så att övervägandet blir så noggrant som möjligt. Jag tycker det är härresande att det hänger på att boverket inte har kommit med sitt yttrande i de här frågorna. Kanske regeringen skall knacka på hos boverket och be att de skyndar på. Många människor i min hemtrakt har nämligen undrat vilka argument som fattas, eftersom man inte kan komma med ett beslut.

Det vore faktiskt ganska bra om statsrådet detta år kunde komma med en ordentlig julklass till alla Ammeråns entusiaster – till kommunen, länsstyrelsen, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket osv. – som innebär att Ammerån skall bevaras, också den nedre delen. I vår kommun tycker vi att vi har bjudit på nog mycket. I den tio mil långa kommunen har vi ett vattenkraftverk per mil.

Vad gäller lagstiftningen är det så att jag tror att också många socialdemokrater skulle få mod att rösta för Ammeråns bevarande. Det modet hade faktiskt socialdemokraterna på Jämtlandsbänken som var med på min motion i våras och röstade för den. Kom med ett regeringsförslag där hela Ammerån föreslås ingå i de vattendrag som inte skall byggas ut utan bevaras för framtiden!

Det vore också intressant att få veta någonting om det jag sade om forskningsstationen. Finns det med i bedömningen?

SIW PERSSON (fp):

Fru talman! I folkpartiet är vi verkligen tacksamma de få gånger socialdemokraterna visar miljöhänsyn. Jag förstår att Birgitta Dahl kan behöva få beröm för de få miljöinsatser som ministern är ansvarig för.

Jag säger: Bra, Birgitta Dahl, att det händer; dåligt att det händer så sällan.

Jag tolkar intentionen på det sättet att Ammeråns öde inte blir ytterligare en utbyggd älvsträcka bland många andra, utan att Ammerån blir en sträcka som kommer att bevaras i NRL.

Fru talman! Jag ser verkligen fram emot och skall gärna ge Birgitta Dahl en eloge för bevarande av Ammerån den dag detta kommer att bli verkligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på interpellationer

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Agne Hansson har under hänvisning till naturresurslagens regler ställt två frågor till bostadsministern rörande ingrepp i skyddade älvsträckor.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Agne Hansson har först frågat huruvida tillstånd till korttidsreglering och cirka tre mils dämning i en av riksdagen i lag skyddad älvsträcka kan lämnas på den grunden att vattenföretaget anses förorsaka endast obetydlig miljöpåverkan.

Agne Hansson har vidare frågat om tillstånd till dämning och korttidsreglering kan lämnas om flera hundra sakägare, berörda kommuner, länsstyrelser samt naturvårdsverket och naturskyddsföreningen avstyrker sådana projekt.

Av interpellationens innehåll kan utläsas att Agne Hansson syftar på ett aktuellt ärende om tillstånd enligt vattenlagen till dämningshöjning vid Edsforsens kraftverk i Klarälven.

Vattendomstolen har den 2 februari 1988 enligt tillämpliga bestämmelser hänskjutit frågan om företagets tillåtlighet till regeringens prövning. Det är alltså regeringens uppgift att i detta sammanhang behandla bl.a. frågor av det slag som Agne Hansson tar upp i sin interpellation. Beredningen av ärendet pågår fortfarande i regeringskansliet. Som Agne Hansson väl känner till kan jag inte föregripa regeringens prövning av ärendet genom att nu redovisa några ställningstaganden.

Låt mig ändå från en mer allmän utgångspunkt säga att regeringen i varje tillåtlighetsärende gör en allsidig bedömning och en mycket noggrann avvägning mellan olika intressen. Självfallet beaktas därvid också det särskilda skydd som gäller för vissa vattendrag.

AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka miljö- och energiministern för svaret på min interpellation. Tyvärr tvingas jag konstatera att svaret är fullständigt intetsägande.

Miljö- och energiministern undviker mina frågor genom att hänvisa till ett speciellt fall, som just nu ligger för prövning på regeringens bord. Jag vet mycket väl att handläggande statsråd är förhindrad att uttala sig om sådana fall. Därför var jag mycket noga med att göra mina frågor generella så att svaret skulle kunna lämnas obehindrat av aktuella ärenden.

Avsikten med min interpellation var att få veta hur regeringen ser på begreppen korttidsreglering, ersättningsutbyggnad och effektiviseringar, s.k. smärre åtgärder hänförliga till redan företagen reglering i redan skyddade områden. Jag vill också veta hur regeringen ser på tillämpningen av de övergångsbestämmelser som kom till vid riksdagsbehandlingen när beslutet om NRL fattades.

Lagstiftningen innebär att tillåtligheten prövas av regeringen utan hinder av att området eller älvsträckan kan vara undantagen från utbyggnad. Detta

får ske enligt NRL om vattenföretaget endast förorsakar obetydlig miljöpåverkan.

Vad som avses som obetydlig miljöpåverkan resp. inverkan på naturmiljön i nämnvärd mån, som det står, är alltså en bedömning som slutligen måste göras av regeringen och i den ordning som bl.a. anges i NRL.

Nog har väl miljöministern en uppfattning om vad som generellt i dessa fall kan sägas vara obetydlig miljöpåverkan resp. inte kan vara det?

Det naturliga är väl att man i sådana här fall ställer upp generella måttstockar som inte får överskridas om företaget skall tillåtas eller inte för att inte gällande lag skall trädas för när. Gör regeringen inte det, då är det osäkert om man över huvud taget skall tilltro regeringen att handha denna prövningsmöjlighet.

Det finns ju åtminstone tre frågor som alltid är för handen vid en bedömning i dessa fall. Det är dämning, sakägares uppfattning och styrkan i opinionen mot projektet samt de övergångsbestämmelser som är tillämpliga.

Jag skall förtydliga mina frågeställningar ytterligare, så att det inte skall vara någon svårighet att svara generellt och fritt från anknytning till något speciellt fall.

1. Vad sätter regeringen som absolut övre gräns för dämning vid bedömning av tillåtlighet för s.k. smärre åtgärder? Är det vid en meters höjd av dämningen, fem kilometers påverkan i längd i tidigare ej dämnd älvfåra eller är det två mils eller tre mils påverkan som kan godtas?

Är det möjligt med dämning utöver det som är hänförligt till redan företagens reglering i dessa fall, miljö- och energiministern?

Är korttidsreglering över huvud taget möjlig att tillåta inom begreppet smärre åtgärd?

2. Hur stor vikt fäster regeringen egentligen vid sakägarnas uppfattning?

Är det möjligt att ge tillåtlighet vid en hundraprocentig opinion mot att ett projekt skall komma till stånd, eller går den gränsen redan vid en 75-procentig opinion emot projektet?

3. Anser sig regeringen kunna använda NRL:s övergångsbestämmelser för att ge tillåtlighet åt en smärre åtgärd även i ett fall som tidigare var undantaget från utbyggnad enligt FRP-riktlinjerna?

Den senare frågan måste miljö- och energiministern kunna ge ett svar på. Är hon beredd att ge tillåtlighet i ett sådant fall så begär hon ett lagbrott, som jag ser saken. Riksdagsbeslutet avsåg tillåtlighet i projekt som tidigare ej omfattats av FRP-riktlinjerna.

4. Är regeringen beredd att också våga in en restriktivare syn om projektet i fråga skulle innebära allvarigare störningar för sysselsättning och regional utveckling i berörda områden?

Om tillåtlighet i sådana fall ändå ges, är i sådana fall regeringen beredd att gå in och ta de kostnader som följer för insatser som då krävs för att få till stånd en regional utveckling i berörda områden?

Som sagt var det inte oväsentligt för riksdagen, för bostadsutskottet eller ens för mig som utskottets ordförande att få regeringens syn på de här frågorna – inte minst när det gäller övergångsbestämmelserna som har kommit

till under riksdagsbehandlingen. Övergångsbestämmelserna kom ju till för att undvika att retroaktiv lagstiftning blev följden.

Det är möjligt att mina frågor är hänförliga till Edsforsen i Klarälven, men de är allmängiltiga och gäller vid bedömningen av alla sådana här fall där smärre åtgärder är aktuella.

För att bedöma om andan i lagstiftningen följs är det därför av värde att se hur regeringen generellt ser på sin roll som överprövare och vilka miljöhänsyn man från regeringen är beredd att lägga in. Vad vi som enskilda riksdagsledamöter annars har att använda oss av är att kräva en ytterligare skärpt lagstiftning eller tillämpa KU:s prövning i de speciella fall som kan bli aktuella när regeringen har fattat sina beslut.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Med tanke på den roll i riksdagens arbete med de här frågorna som Agne Hansson har, tycker jag faktiskt att det är uppseendeväckande att han mer eller mindre förtäckt, mer eller mindre tydligt uppmanar mig att bryta mot både grundlag och lagstiftning.

Jag kommer att hålla benhårt på min skyldighet när det gäller den här typen av bedömningar, där ju regeringen fungerar som sista rättsinstans, att icke avvika från regeln att man inte får föregripa beslut innan de är fattade – t.ex. genom olika vidlyftiga uttalanden.

Agne Hansson får ursäkta, men den beskrivning som här ges går inte att missförstå. Det är klart om vilket projekt Agne Hansson vill ha ett förtida uttalande från min sida. Det kommer Agne Hansson inte att få.

Det är också så att det inte går att göra den typen av generella eller principiella uttalanden om hur lagen skall tillämpas som Agne Hansson begär, eftersom lagen ju direkt går ut på att man skall bedöma varje enskilt ärende för sig. Det går inte att utfärda några allmänna föreskrifter om meter och kubikmeter hit och dit, utan man måste bedöma varje enskilt ärende för sig. Jag kommer att se till att så länge jag har ansvaret för de här frågorna så kommer vi också att agera på det sättet.

Jag skulle faktiskt vilja ställa frågan tillbaka till Agne Hansson: Hur tolkar Agne Hansson den lagstiftning han själv har medverkat till? Det står alldeles tydligt i övergångsbestämmelserna: "Beträffande mål och ärenden enligt vattenlagen som anhängiggjorts hos vattendomstolen före ikraftträdande skall äldre bestämmelser tillämpas." Det här är ett sådant ärende.

Å andra sidan finns det utrymme för att vid prövningen enligt 3 kap. vattenlagen beakta de värderingar som kommer till uttryck i bl.a. 3 kap. 6 § naturresurslagen, den som rör skyddade älvsträckor. Regeringen anser att man skall kunna utnyttja denna möjlighet när det är befogat.

Som Agne Hansson vet, är det här ett mycket besvärligt ärende, där flera av de berörda instanserna, bl.a. kommuner och länsstyrelser och många enskildas sakägare och närboende, under ärendets gång har ändrat den uppfattning som de har gett uttryck för inför regeringens prövning. Därför har vi också om denna fråga, liksom om den vi nyss diskuterade, varit mycket angelägna om att behandla frågan med all den noggrannhet, också formellt, som ärendet kräver.

AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag vägrar gå in och diskutera det speciella fallet, Strängsforsen, som jag förstår att miljöministern här avser. Men även om jag för en kort sekund skulle avvika och anlägga synen på just det fallet, har jag ändå svårt att förstå att miljöministern kan bevilja tillåtlighet för det fallet, mot bakgrund av det hon nu har sagt. Detta hälsar jag med tillfredsställelse.

Ja, inte heller är det möjligt att använda det lagrum som här åberopades av miljöministern att ta ett beslut om tillåtlighet för Strängsforsen. Det jag ville säga var nämligen att riksdagsbeslutet i det lagrummet endast avser projekt som ej tidigare var omfattade av FRP-riktlinjerna. Edsforsen och andra sådana omfattades av FRP-riktlinjerna redan när NRL-beslutet togs, och då är det alltså inte möjligt. Det var endast för att undvika retroaktiv lagstiftning i de projekt som redan då var under behandling som den här paragrafen har kommit till vid riksdagsbehandlingen.

I och för sig har jag respekt för att miljöministern inte vill uttala sig i ett enskilt fall, men nog måste man väl ändå kunna ge en uppfattning om vilken miljösyn man lägger i botten när man prövar de här fallen i sista instans? Utifrån min roll kan jag inte se annat än att när det rör sig om dämningar utöver dem som redan är tillåtliga, är det alltså en miljöpåverkan av inte ringa grad, som lagens bokstav talar om. En miljöpåverkan av ringa grad kan ju inte betyda särskilt mycket.

Över huvud taget borde man kunna säga generellt att det inte är möjligt att göra en överprövning i fall där det är fråga om regleringar som leder till ytterligare dämningar eller korttidsregleringar över huvud taget – även när man har en stark opinion. Då kommer ju inte minst kommunen in. För närvarande håller ju kommunerna på att planera enligt TBL och göra upp områdesplaner och annat. Jag tycker att man bör tillerkänna kommunen näst intill veto i sådana fall. Också i den frågan tycker jag att man bör kunna göra ett generellt uttalande om sin uppfattning.

Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Fru talman! Kort och avslutningsvis:

Jag är som miljöminister mycket angelägen om att slå vakt om en grundläggande princip i svensk miljölagstiftning, nämligen att vi skall pröva varje enskilt fall utifrån dess unika egenskaper, i syfte att i varje enskilt fall nå ur miljöns synpunkt bästa möjliga resultat.

Den typ av generella regler som Agne Hansson talar om leder erfarenhetsmässigt till att man i själva verket låter det som var avsett att bli ett tak bli golvet. Det leder till att man inte i varje enskilt fall med all den noggrannhet som behövs eftersträvar minsta möjliga miljöpåverkan.

AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag är naturligtvis glad över att miljöministern är beredd att pröva varje enskilt fall mycket noga. Det menar jag att man naturligtvis måste göra efter det att man har lagt den principiella, generella miljösynen i botten.

Jag var kanske litet för optimistisk när jag trodde att jag ändå skulle få en liten fingervisning om hur regeringen ser på bedömningen av beprövnings-

fallen när det gäller korttidsregleringar och annat. Jag får väl nöja mig med de undvikande svar som jag har fått.

Jag vet att miljö- och energiministern tidigare här i kammaren har haft en debatt – jag tror det var med Görel Thurdin från mitt parti – där man diskuterade skyddet för de fyra stora älvarna.

Då var miljö- och energiministern inte beredd att uttala sig för ett sådant skydd, utan ville i stället stärka NRL.

Nu tycker jag att regeringen och miljöministern har en utomordentlig chans att uttala sig för en stärkt NRL-lagstiftning i detta fall. Men jag har inte kunnat spåra något sådant i svaren i detta fall, tyvärr.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på interpellation 1989/90:59 om de säkerhetspolitiska följderna av utvecklingen i Östeuropa

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Gudrun Schyman har mot bakgrund av pågående förändringar i Europa frågat mig om regeringen är beredd att låta denna utveckling påverka försvarskommitténs arbete med det säkerhetspolitiska betänkandet. Hon frågar vidare hur kommande försvarspolitiska beslut kommer att påverkas tids- och innehållsmässigt. Slutligen undrar hon vilka försvarspolitiska "signaler" som skulle påverka den nuvarande utvecklingen i positiv riktning.

Jag vill i svaret på den första frågan hänvisa till regeringens direktiv till försvarskommittén. Kommittén skall sålunda granska vilka förändringar i bl. a. säkerhetspolitiskt avseende som kan förutses få betydelse för vår framtida säkerhet. I sammanhanget konstaterar regeringen den positiva utvecklingen av relationerna mellan stormakterna, samtidigt som den betonar att en relativt hög grad av säkerhet krävs i sådana framtidsbedömningar som skall läggas till grund för det svenska totalförsvarets utveckling.

Jag konstaterar sålunda att en bedömning av pågående säkerhetspolitisk utveckling i Europa ligger väl inom ramen för regeringens direktiv till försvarskommittén.

Som svar på den andra frågan vill jag meddela att det inte är aktuellt att ändra tidpunkten för nästkommande försvarsbeslut. Beträffande innehållet gäller att kommittén mot bakgrund av sina övergripande säkerhets- och försvarspolitiska överväganden skall överväga totalförsvarets fortsatta utveckling och inriktning. Det sammanhang mellan den säkerhetspolitiska utvecklingen och totalförsvarets innehåll som Gudrun Schyman efterlyser ligger sålunda även det väl inom ramen för kommittédirektiven.

I vad gäller den sista frågan, om försvarspolitiska signaler, menar jag att en utveckling av maktblockens styrkor i Centraleuropa i mera defensiv riktning, såsom det nu diskuteras, skulle bidra till att ytterligare höja stabiliteten mellan öst och väst i hela Eruopa. Jag noterar att neutrala länder som Schweiz och Sverige ofta nämns som goda exempel på nationer med en defensiv försvarsprofil i samband med dessa diskussioner.

Det viktigaste svenska bidraget till säkerheten i Europa i en tid av snabb förändring är sålunda även mot denna bakgrund att fullfölja de principer på vilka vår säkerhetspolitik och vår försvarsplanering länge byggts.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag skall be att få tacka försvarsministern för svaret. Jag tycker inte det är särskilt hoppingsgivande måste jag säga, men vi kanske kan komma till litet mera positiva tongångar under debattens gång.

I detta interpellationssvar låter det som om regeringen har varit väldigt förutsäende och långt i förväg tillsatt försvarskommittén och flyttat fram beslutet med tanke på den utveckling som senare skett i Östeuropa. Det var ändå inte bakgrunden till att försvarskommittén tillsattes och det försvarspolitiska beslutet flyttades fram. Bakgrunden var ÖB:s krislarm, mycket skickligt marknadsfört, för att han behövde mera pengar till det militära försvaret, helt enkelt. Därför är många av oss oroliga för att detta också skall bli resultatet.

ÖB:s beslutsunderlag innebär en plädering för fortsatt starkt militariserad neutralitetspolitik anpassad efter ett tudelat och militärt upprustande Europa. Detta är någonting som inte längre existerar. Eftersom förutsättningarna nu är så dramatiskt annorlunda än när denna kommitté började arbeta och fick sina direktiv, så finns det anledning att ompröva verksamheten.

Jag tror att det säkerhetspolitiska betänkande som försvarskommittén skall lägga fram i januari inte kan innehålla något annat än ett konstaterande av att det faktiskt är omöjligt att lägga fast någon politik utifrån en bedömning av det aktuella läget, eftersom detta om en vecka eller ett par månader kan se helt annorlunda ut.

Det enda vi vet med säkerhet är att vi går emot en utveckling med nedrustning runtom i världen. T.o.m. kabinettssekreterare Pierre Schori har i dag faktiskt sänkt garden litet i sin artikel i Dagens Nyheter. Han säger att det inte är troligt med en ökad upprustning ens i Nordeuropa.

Den s.k. pölseteorin har förpassats till avdelningen för Norgehistorier, och det är bra.

Men detta måste också få effekter på försvarskommitténs arbete och på det försvarspolitiska beslutet. I en tid av så stora och snabba förändringar vore det olyckligt att fatta så långtgående beslut som dessa femårsperioder medför. Faran är att vi binder upp oss i gammalmodiga militära strukturer som är mycket kostnadskrävande och gör att vi inte kan arbeta lika effektivt på de andra säkerhetspolitiska områdena – handelspolitik, nedrustningspolitik – som verkligen skulle innebära att utvecklingen i Östeuropa stabiliserades.

Jag vill komma åt diskussionen med totalperspektiv på säkerhetspolitiken, där man också tar med de globala miljöhoten. Man måste använda försvarspengar till de nödvändiga åtgärder som skall vidtas.

Jag tycker det finns också en annan vits med att dröja med detta försvarspolitiska beslut. Vi får ett val där försvarsfrågan kan bli en av de stora frågorna. Det skulle innebära att människorna i detta land faktiskt får blanda sig i denna annars så expertdominerade diskussion.

Försvarsministern tog själv upp Schweiz som ett bra exempel. I Schweiz har människor verkligen fått diskutera frågan och fått den presenterad för sig på ett sådant sätt att de tänker efter, nämligen hur skulle det se ut med Schweiz utan armé? I vissa regioner har mer än 55 % svarat att det vore bra, då skulle man kunna använda pengarna till någonting vettigare. 35 % totalt av den schweiziska befolkningen har sagt att man mycket väl kan tänka sig en avveckling av den schweiziska armén.

Den frågan skall vi ställa oss här i Sverige också, som ett litet och neutralt land som på inga villkor kan föra några militära krig. Vi skulle kunna vara ett föregångsland i att göra omställningsprocesser och omställning till civil produktion samt bygga upp ett överlevnadsförsvar och ett mindre sårbart samhälle. Det skulle kunna vara vårt bidrag till den säkerhetspolitiska utvecklingen. Men det kräver pengar, och dem måste vi ta från försvarsbudgeten som tillåtits dominera så mycket.

Jag skulle vilja höra vad försvarsministern har för synpunkter på dessa tankgångar om att få en bredare demokratisk debatt i dessa frågor inför ett sådant viktigt beslut och inför den politiska utveckling som nu pågår.

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Jag skall gärna svara på några av de frågor som har ställts.

Pölseteorin är någonting som jag icke på något sätt har vare sig omfattat eller bejakat eller ens diskuterat. Så den teorin får nog Gudrun Schyman ta upp med dem som eventuellt driver den.

Låt mig sedan säga att vad som nu sker i Östeuropa är bl. a. att de kommunistiska partierna tappar inflytande. Vi ser nästan dagligen att deras inflytande blir mindre och mindre. Däremot har vi inte sett så särskilt mycket om någon konkret nedrustning i vårt närområde.

Jag tycker att det är glädjande, det som sker i Wien och det som stormakterna där har kommit överens om. Det ser mycket lovande ut i diskussionen om nedrustning då det gäller de konventionella styrkorna. Men det som vi framför allt bevitnar i Östeuropa är de kommunistiska partiernas minskade inflytande.

Låt mig också säga att jag faktiskt var den första politiker som avisade ÖB:s s.k. A-nivå och vid det tillfället betecknade den som orimlig. Jag vill bara göra det lilla påpekandet.

Regeringen tar alltid konsekvenserna av utvecklingen i vår omvärld, och som jag sade i mitt svar är det nu försvarskommitténs uppgift att göra en säkerhetspolitisk bedömning som kan ligga till grund för kommande försvarsbeslut. Det vi nu bevitnar är framför allt en politisk avspänning, och den förändringen går mycket snabbt. Denna politiska förändring kan förhoppningsvis leda till en betydande militär avspänning, men det ligger i sakens natur att den politiska förändringsprocessen kommer först och går snabbare än den militära.

Det är därför oklokt att utsätta svensk försvars- och säkerhetspolitik för några tvära kast. En förändring av det svenska totalförsvarets framtida inriktning måste, som jag tidigare har sagt, bygga på framtidsbedömningar med en relativt hög grad av säkerhet. Jag sätter således, fru talman, än så

länge inte likhetstecken mellan de europeiska kommunistiska partiernas minskade inflytande och en militär avspänning.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Jag tycker att det var bra att försvarsministern tog upp frågan om de kommunistiska partiernas minskade inflytande. Jag tror att det är den enda fråga där vi är överens i den här debatten.

Den utveckling som har skett och som kanske är mer en fråga om demokratis genombrott än om olika systems sönderfall, är någonting som vi bägge välkomnar. Jag tror också att det med nödvändighet – och där är jag mer optimistisk än försvarsministern – kommer att leda fram till en militär nedrustning. Det är förnuftets seger som vi måste ha.

Jag är mycket väl medveten om att den politiska utvecklingen går snabbare och att den militära utvecklingen är väldigt trög. Det kan vi också vara överens om. Men desto viktigare då att vi inte gör den ännu trögare genom att binda upp oss i långtgående och mycket kostsamma militära försvarsorganisationer.

Nu gäller det att avveckla. Jag menar att ett av de stora problemen i de europeiska länderna i dag är dessa jättelika militärapparater, med därtill hörande industrier och militärindustriella komplex. Att avveckla hela den apparaten kommer att ta väldigt lång tid. Det kommer att krävas mycket modiga politiska beslut. För det är stora intressen som står på spel.

Jag menar att vår roll måste vara just att fatta de politiska besluten, så att vi inte hamnar i en situation där vi har arméer bara för att vi har en vapenindustri och där vi har försvarsstrukturer som bygger på regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska grunder.

Vi måste låta säkerhetspolitiken styra. Skulle vi göra det i dag, måste vi ändra vår traditionella uppfattning om att Sverige skall föra en neutralitetspolitik som garanteras av ett starkt militärt försvar. Vi ser att den säkerhetspolitiska bild som gäller i dag inte bygger på några militära hot och fiendebilder.

Jag tycker inte att det är sant när försvarsministern säger att det inte pågår någon verklig nedrustning i vårt närområde. Det pågår en nedrustning. Sovjet drar bort 40 000 man och 1 200 stridsvagnar i vårt nordiska närområde. Antalet stridsvagnar skall halveras. I Baltikum skall merparten av nedskärningarna genomföras redan före utgången av 1989. En tredjedel av Sovjets styrkor i Baltikum och Leningrads militärområde skall bort före 1991.

De här nedskärningarna är procentuellt större än reduceringarna som Sovjet genomför i Centraleuropa, och detta är i vårt närområde. Det finns tydliga tecken som tyder på att det kommer att bli mer. Det här måste få betydelse, menar jag, för våra fortsatta försvarsbeslut.

Till sist skulle jag vilja ha en kommentar till det jag sade om att göra försvarsbeslutet till en fråga i nästa års val för att låta folk få inflytande, ett folkligt inflytande på försvaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

Svar på interpellationer

Svar på interpellationer

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Viola Claesson har frågat mig följande: Är motivet för den militära utbyggnaden av Dala Airport att bereda plats för en JAS-flygbas?

Har försvarsdepartementet eller någon annan instans undersökt hur utökade aktiviteter med stridsflygplan kommer att drabba människor och natur i Borlänge och Säter?

I försvarsbesluten åren 1982 och 1987 har riksdagen tagit ställning till bas-system för flygvapnet där det slagits fast att det är viktigt och angeläget att våra flygstridskrafter genom ett väl fungerande basystem kan skyddas och utnyttjas inom ramen för sin förmåga. Basystemet har därvid vidareutvecklats, och inledningsvis har landets norra delar prioriterats.

Flygvapnets basystem Bas-90, som omfattar såväl militära som civila flygfält, är avsett och anpassat för flygvapnets samtliga flygplanstyper.

Att sprida flygbaserna över hela landet ger större möjligheter att skydda våra flygplan under krig och beredskap. I fredstid kommer baserna att utnyttjas vid enstaka övningar, dels krigsförbandsövningar som inträffar ungefär vart fjärde år, dels däremellan andra övningar ett fåtal gånger per år. Användningen i fredstid och de effekter som Viola Claesson syftar på blir således mycket begränsade.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Tack för svaret! Svaret är inte bara kortfattat – det är också litet kryptiskt, Roine Carlsson.

Alla som färdas med bil på vägarna mellan Borlänge och Säter eller genom samhället Gustafs inser att ett omfattande projekt är på gång. Asfalten breder ut sig över Tunaslättens bördiga mark. Det är därför jag har frågat om den militära utbyggnaden av Dala Airport och JAS-planets framtida närvaro där.

Försvarsministern å sin sida talar om flygvapnets basystem, Bas-90, i allmänhet men nämner varken Dala Airport eller JAS. Så särskilt hemligt är inte projektet längre, Roine Carlsson, i varje fall inte för dem som följt Dalamassmedia de senaste åren och rakt inte för oss som bor i trakten!

Det storvulna Kupolenbygget i Borlänge har fått omdiskuterad konkurrens genom fantastiska autostradaliknande vägbyggen över åkrar och fält, genom skogar och dalar. Men hemligheten om militärens planer spräcktes redan när böndernas värdefulla jordbruksmark skulle tvångsinlösas. Vid fortifikationsförvaltningen i Eskilstuna uppgav man vid en intervju följande: "Vi bygger ut baser intill de civila flygplatserna över hela landet --- . Men nu när vi börjar komma söderut till tätbebyggda områden blir det större problem både med markfrågorna och sekretessen".

Vid ett möte mellan militär och markägare klagade bönderna över markförlusten. Enligt uppgift hotades bönderna med fängelsestraff om de yppade något om militärens utbyggnadsplaner vid Dala Airport.

Är det en korrekt uppgift, Roine Carlsson, att markägarna och berörda bönder hotades av militären för att de skulle tiga om utbyggnadsplanerna?

Varför i så fall – så snart bygget påbörjats var det ju ändå ingen hemlighet längre? Är bönder som vill rädda värdefull jordbruksmark rättslösa i förhållande till försvarsmyndigheten och dess behov?

Dala Airport är alltså en del av Bas-90 och är snart en militär flygbas. De uppgifter om kostnaderna för de militära investeringarna som hittills blivit offentliga visar att det handlar om minst 66 milj. kr. Däremot finns det inga uppgifter om samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt. Försvarsministern nöjer sig med att säga att effekterna på människor och natur blir "mycket begränsade". Men hur vet Roine Carlsson det? Har det över huvud taget gjorts någon analys av tänkbara konsekvenser? Vem har i så fall utfört den?

Redan effekterna av dagens civilflyg vid Dala Airport är förödande. Den bedömning som gjorts av landstingets sakkunnige miljömedicinare Bo Bjerre visar att verksamheten är farlig för människor och natur – ja, att verksamheten t.o.m. borde stoppas! Borlänges bästa badsjö har drabbats av badförbud på grund av alla giftiga utsläpp. Andra sjöar är döda eller döende. Kolväte- och kväveoxidutsläppen är hälsovådliga. Bullret är redan olidligt för närboende.

Oavsett om försvarsministern hoppas på att JAS-flygplan skall komma att landa på Dala Airport eller inte, undrar jag: Vad är det som får Roine Carlsson att tro att effekterna av utsläpp och buller som tillkommer vid övningar med stridsflyg skall bli "mycket begränsade"?

RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag skall inte upprepa några av Viola Claessons frågor eller de fakta hon anförde, även om det är självklart att jag hade tänkt ta upp några av dem, eftersom de berör samma ämne. Jag också vill se på vilka effekter detta har för civilflyget. När vi har framställt frågor kommunalt och regionalt om den här flygplatsen, har man hävdad att det rör sig enbart om hemliga uppgifter och därför kan vi inte få reda på hur det blir. Vad som håller på att hända är ju verkligen hemligt nu när man t.o.m. kan se det från marken. Inte heller är det något problem alls att se det från satellit.

Med en utbyggnad beräknas civilflyget fyrdubblas till 800 000 passagerare till år 2000. Antalet fordon beräknas till 4 500 per dag. Detta stämmer inte heller. Det borde vara många fler som flög om det vore nödvändigt med en så omfattande utbyggnad av vägen. Man kan inte plocka bort vägen, vare sig från det militära tänkandet eller från det civila flyget. Det hör intimt ihop och tar i anspråk ett onödigt stort markområde. Flygplatsen kommer att dominera över den omkringliggande bebyggelsen. Jag hävdar att infarten till Dala Airport måste ses som en del av själva flygplatsen och den bör i det här sammanhanget bedömas efter detta perspektiv.

Frågan om grundvattnet har varit en väldigt viktig synpunkt och detta problem blir mycket värre om Dala Airport byggs ut till en militär flygplats, eftersom den då blir ett mål för militära angrepp. Förutom att flygplatsen kan bli skadad, kommer också grundvattenförsörjningen för Borlänge att hotas. Detta är mycket allvarligt och man kan dra paralleller med flera andra civilflygplatser i Sverige, som ligger i närheten av grundvattentäkter. Där får det helt enkelt inte hända någon olycka. Jag skulle vilja fråga Roine Carlsson:

Svar på interpellationer

Hur kan man placera en militär flygbas på sådana områden där det inte får hända någon olycka?

Bullret är uppe i 90 decibel även under fredstid. Man kan knappast stå ut med 90 decibel. Det är olidligt. Varför bygger man ut denna flygplats så mycket även för det civila flyget när man snart har en Uppsala–Arlanda–Stockholm-järnväg som kan användas för transporter till Stockholm och sedan direkt till flygplatsen? Detta matarflyg behövs alltså inte alls i denna utsträckning.

Det finns ju även risker när man ser på hur trafiken i världen utvecklas. Först var det en varvskris. Nu har vi en bilkris och nästa kan bli en flygkris.

I denna problematik ligger kopplingen till civil flygplats, till grundvattnet – att det inte får hända olyckor – och hur man på många platser i Sverige breddar vägar för att kunna landa med flyg samt vad detta innebär för omkringliggande jordbruksbygd, befolkningscentra osv.

Jag vill framföra allt fråga om grundvattnet, om man över huvud taget har beaktat detta när Bas-90 skall utökas genom att de civila flygplatserna tas i anspråk.

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Vid ett flertal tillfällen här i kammaren har jag försökt att förstå varför vpk är emot att vi har ett starkt och slagkraftigt luftförsvaret. Jag vet att vpk har varit emot Lansen-projektet, Draken-projektet, Viggen och JAS. Majoriteten bakom den frågan har emellertid varit rätt så stor, Viola Claesson, och det är ju detta beslut som vi har att förvalta.

När det gäller den aktuella frågan kan nämnas att J35 Draken, JA35 Viggen liksom även JAS skall kunna landa på Dala Airport när den dagen kommer. Vad är det för någonting som ni funderar över? Riksdagen har tagit ställning till detta och det finns en mycket stor majoritet bakom dessa beslut. Det är fel att säga att det är fråga om tvångsinköp av jordbruksmark. Det har inte skett någon tvångsinlösen av mark, utan det har träffats överenskommelser. Jag tycker att man inte skall sprida några falska uppgifter i det här fallet.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Det gläder mig, Roine Carlsson, att man inte har tvingat bönderna att avyttra mark. Det är mycket glädjande om de har varit med på noterna. Även om det förhåller sig så, hände det ju sig att uppgifter läckte ut, därför att bönderna tvingades till tystnad under – låt oss säga – hot, som jag tidigare nämnde. Enligt de uppgifter som har kommit fram hotades bönderna bl.a. med fängelsestraff. De fick inte yppa någonting till massmedia om att det var "tvångsinköp av mark" på gång. Det är därför som jag har ställt frågor om detta till Roine Carlsson. Är det så att bönder som råkar ha värdefull jordbruksmark i den här typen av område som kolliderar med miljöintressen kan tvingas till tystnad om affären i sig? Detta är kanske desto märkvärdigare om de kan tvingas till tystnad, trots att det inte var fråga om någonting kontroversiellt, trots att det inte var fråga om någon tvångsinlösen.

Bönderna på Tunaslätten är annars, Roine Carlsson, ganska kända för att

verkligen hjälpa länet, att för livsmedelsproduktionens skull värna om den viktiga jordbruksmark som finns där. Jag tror inte att dessa bönder frivilligt släpper ifrån sig sådan mark.

Sedan något om hemlighetsmakeriet kring detta med att bönderna tvingades till tystnad. Jag tror inte att det är bra med hemlighetsmakeri, särskilt inte om det inte är nödvändigt. Det dröjde ju inte så länge förrän byggandet i vilket fall började, och tidningarna kunde inte heller pressas med hänvisning till sekretesslagstiftning och annat. Det dröjde inte länge förrän vi som bor i området t.ex. genom att färdas på vägen mellan Borlänge och Säter kunde se att en utbyggnad i stor skala var på gång, en utbyggnad som inte alls hade med vägen att göra. Utbyggnaden skedde intill vägen, genom skogen och över åker och äng, såsom jag tidigare beskrev.

Varför är det inte bra med hemlighetsmakeri av det här slaget, Roine Carlsson? Jo, bl.a. därför att ett sådant hemlighetsmakeri leder till att en mängd rykten som kanske inte alls är befogade sprids. Ett sådant rykte som har varit i omlopp, och som det vore bra om Roine Carlsson dementerade, är att den väldigt stora satsning som vi vet ingår i Bas 90-projektet skulle ha att göra inte bara med svenska behov utan även skulle vara av intresse för NATO. Jag kan inte hjälpa att sådana rykten har varit i svang, men detta har faktiskt varit fallet i Dalarna.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag vill betona att JAS-projektet är en ekonomisk och politisk skandal eftersom planet inte ens kan flyga. Även från försvarets synpunkt är det hittills en flopp. Majoriteten får ju rätt, och majoriteten har genomdrivit dessa förslag. Men majoriteten har ju inte alltid rätt. Vi vill börja en svensk nedrustning genom att stoppa JAS och vapenexporten. Jag vill nu fråga försvarsministern om han inte nu, med facit i hand, kan säga att det både nationellt och internationellt hade sett bättre ut om vi hade varit utan vapenexporten och utan JAS.

Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Fru talman! Det är mycket intressant att lyssna till Viola Claesson. Hon tycks vara intresserad av att vi har ett starkt luftförsvar så länge det inte får någon anknytning till hennes hemtrakt. Försvaret får däremot gärna vara förlagt till alla andra platser i landet. För att riktigt understryka detta säger hon att hon har hört rykten om att det också skall bli fråga om en NATO-bas. Vpk:s intresse för luftförsvaret ter sig enligt min mening än mera märkligt.

Jag är alldeles övertygad om att Viola Claesson är mycket förtrogen med att de försvarsinvesteringar vi gör i vårt land sker för att skydda vårt land. För att göra detta tar vi hjälp av våra egna resurser. Vårt försvar är icke till för några andra stridskrafter än våra egna. Jag är alldeles övertygad om att Viola Claesson utan att behöva fråga mig här i kammaren hade kunnat gå ut till bönderna i Tuna och redovisa detta. Jag är vidare alldeles övertygad om att Tunabönderna också är intresserade av att vi även fortsättningsvis i det här landet skall kunna föra en politik som gör det möjligt för oss att bevara vår självständighet och vår integritet. För detta ändamål har vi bl.a. byggt

Svar på interpellationer

upp ett bra luftförsvar, och till detta luftförsvars försvarsområden hör även detta område i Dalarna.

De frågor Ragnhild Pohanka ställde om civilflyget får hon faktiskt ställa till dem som hanterar frågor om civilflyget och frågor som är knutna till detta. Jag har icke ansvar för vare sig civilflyget eller flygkriser.

I övrigt vill jag hänvisa miljöpartiet till de riksdagsbeslut om luftförsvarssystemet som har fattats här i kammaren.

Förste vice talmannen anmälde att Ragnhild Pohanka anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Fru talman! Roine Carlsson har uppfattat saken alldeles riktigt när han säger att vpk är emot bl.a. satsningen på JAS. Tillräckligt många i vpk har redan tillkännagivit detta, och vi behöver därför inte diskutera motiveringen till vpk:s ställningstagande. För övrigt tror jag att en ganska stor del av svenska folket håller med vpk om att dessa pengar skulle kunna satsas på ett betydligt viktigare, intressantare och mer framtidsinriktat sätt. Vi ser JAS som ett misslyckat projekt, och vi har även fått bekräftat hur misslyckat det var. Det handlar här om mångmiljardbelopp som vi vill kunna använda till annat.

Precis som Roine Carlsson är jag också övertygad om att bönderna på Tunaslätten, liksom säkert bönderna över hela landet, är intresserade av att Sverige bevarar sin självständighet och integritet. Detta är bra, och detta är också min åsikt. Men just därför är det enligt min uppfattning mycket viktigt att satsa pengarna så att samhället blir mindre sårbart. Då är det inte, Roine Carlsson, JAS-projekt och stora militära flygbaser som är det viktigaste. Då handlar det i stället t.ex. om att vi satsar på att för vår livsmedelsproduktion skall bevara värdefull jordbruksmark. Vi måste se till att jordbruksproduktion kan förekomma på många håll i landet, över hela landet. Ju större spridning av jordbruksproduktionen, desto mindre sårbara blir vi.

Även om Roine Carlsson och jag inte är särskilt överens i dessa frågor skulle jag vilja göra ett försök till att visa att det här handlar om en principiellt viktig fråga när vi diskuterar konsekvenserna för människor och miljö invid Dala Airport. Det är ju nu fråga om en militär utbyggnad utöver den våldsamma expansion som har skett vad gäller civilflyget. Jag frågar Roine Carlsson på nytt: Hur kan Roine Carlsson säga att effekterna för människor och natur efter denna utbyggnad och i och med användandet blir mycket begränsade? Hur vet Roine Carlsson detta? Har det över huvud taget gjorts någon analys av de tänkbara konsekvenserna? Det vore bra att få veta detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Svar på interpellation 1989/90:57 om arbetsmiljön i skolorna

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Ulla Tillander har frågat mig vilka åtgärder jag tänker vidta för att lösa skolans akuta miljöproblem.

Jag delar uppfattningen att situationen på vissa håll är otillfredsställande när det gäller den fysiska miljön inom skolan. Även om många skolor är väl-skötta visar rapporter att skollokaler i vissa kommuner är i mycket dåligt skick. Vi kan inte acceptera att elever och anställda skall behöva arbeta i nedslitna och ibland t.o.m. farliga lokaler. Skolan måste mötas med respekt också i detta avseende.

Enligt arbetsmiljölagen (1977:1160) är arbetsgivaren skyldig att vidta åtgärder för att förebygga att arbetstagare utsätts för ohälsa och olycksfall. Inom skolan gäller denna skyldighet också gentemot eleverna i årskurs 7 och uppåt. Kommunerna som arbetsgivare har således ett långtgående ansvar för skolans arbetsmiljö. Många kommuner har också de senaste åren satsat betydande belopp på förbättringar av den fysiska miljön i skolan.

Ett förslag om sådana ändringar i arbetsmiljölagen som bl.a. gör det möjligt för eleverna att utse egna elevskyddsombud har nyligen remitterats till lagrådet. I lagrådsremissen föreslås också att arbetsmiljölagen blir tillämplig även på låg- och mellanstadierna.

Riksdagen beslutade i våras om en arbetsmiljöavgift. Den skall erläggas av såväl enskilda som offentliga arbetsgivare, dvs. också kommunerna. Avgifterna förs till en särskild arbetslivsfond, från vilken kan utgå bidrag till arbetsgivare för rehabiliteringsåtgärder och arbetsmiljöförbättrande åtgärder.

Arbetsmarknadsministern avser att senare föreslå regeringen att lägga fram förslag för riksdagen till riktlinjer för hur fondens medel skall användas och till en organisation för fördelning och förvaltning av fondmedlen. Även kommunala arbetsgivare skall kunna ansöka om bidrag från arbetslivsfonden. Kommunerna bör därvid särskilt kunna beakta de behov som finns inom skolans område.

För att ytterligare förbättra kommunernas möjligheter att vidta åtgärder när det gäller arbetsmiljön har utbildningsutskottet vid sin behandling av propositionen (prop 1989/90:41, UbU9) om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer uttalat att ett stimulansbidrag om 300 milj.kr. per år under en tioårsperiod bör ställas till kommunernas förfogande för förbättringar av skolornas fysiska miljö.

Riksdagen har beslutat i enlighet med utskottets förslag, och jag räknar med att regeringen under nästa år skall återkomma till riksdagen med förslag om ett sådant stimulansbidrag.

Sammantaget menar jag att det, med de åtgärder jag nu har redovisat, bör finnas goda möjligheter att under de närmaste åren rätta till stora delar av dagens arbetsmiljöproblem i skolan.

ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Jag vill tacka skolministern för svaret på min interpellation. När jag ställde interpellationen i mitten av november föranleddes den av chockrapporterna om de grava bristerna och förfallet i skolorna i Stockholmsregionen. Det var yrkesinspektionen som slog larm i en från rapport: bristande underhåll, dålig ventilation, otillräckliga personalrum, försummelser beträffande sådana elementära ting som samtalsrum och telefoner, nödvändiga för kontakter med föräldrar. Till detta skall läggas att Stockholms-

området inte är ett undantag utan snarare ett belysande exempel på hur det är på många andra håll.

Att staten har dragit in ca 3 miljarder under de senaste åren har naturligtvis satt sina spår. Det lägger ett stort ansvar för tillståndet, som det nu är, på regeringen. Det kan rimligen inte ha undgått regeringen att förfallet har ökat i proportion till att anslagen har minskat. Den miljö som man i dag i många fall erbjuder elever och lärare att arbeta i är i stor utsträckning nedsliten, försummad och i vissa fall förslummad, vilket både allergikerutredningen och yrkesinspektionen i Stockholm har gett belägg för.

Så här är det alltså på de flesta kommuners största arbetsplats. Läroböckerna är ett kapitel för sig. Men nog är det skandal att man i ett pappersland som Sverige erbjuder eleverna slitna, dåligt sammanhängande, nerkladdade och föråldrade läroböcker.

Nog hade redan när interpellationen skrevs skolminister Persson stora problem med skolan. Vad som har hänt sedan dess, under en månad, har inte precis bidragit till någon lösning av skolans problem, men däremot förvärrat dem.

Vid beslutet som fattades i fredags här i riksdagen tvingades regeringen acceptera 300 miljoner per år under tio år till förbättringar av skolornas fysiska miljö. Är det en tillfällighet att den summan motsvarar de 3 miljarder som staten har sparat in på skolan? Det är i så fall en senkommen återbetalning och ett indirekt erkännande av det stora misstaget i den förda politiken. Nu betalas pengarna åter, mellan 10 och 20 år för sent. Skadan är redan skedd och förvärras kontinuerligt. 300 miljoner förslår ju inte så långt. Hur mycket tillfaller t.ex. Malmö? Malmö är en stad med usel ekonomi, kris i barnomsorg, äldreomsorg och sjukvård, med tömda reserver och inga resurser, med stor eftersläpning när det gäller tillsynen av skollokalerna. Till allt detta kommer den psykisk-sociala miljön på skolorna, som i hög grad tillhör skolans arbetsmiljö.

Skolministern har upprepade gånger uttalat sin tilltro till att kommunaliseringen löser många problem. Det är nog en övertro, som bara den kan hysa som ser skolan ur ett utpräglat kamrersperspektiv. Det tragiska är att det som har skett under de senaste veckorna har resulterat i en pyrrusseger för skolministern men i en stor förlust för skolan. Den främsta resursen som skolan ändå har är lärare som är inspirerade och engagerade. Men det är en ömtålig materia, som inte låter sig tvingas fram.

Förutom den förlust av ekonomiska medel som skolan har lidit genom regeringens felaktiga politik och som nu bara till en del kommer att ersättas, har vi fått uppleva hur skolan har fått lida en stor inspirationsförlust. Jag nämnde nyss de sociala problemen som stör skolans arbete ofta och ihållande. Man kan ana att för många kan sådana förhållanden bli förödande för den utveckling till harmoniska samhällsmedborgare som läroplanen talar så vackert om. För att belysa det vill jag ta upp en sak som har inträffat i Malmö under den gångna veckan.

En hel åttondeklass i Malmö hölls hemma från skolan av föräldrarna, därför att man ansåg att förhållandena i skolan, med hot om våld både mot elever och lärare, var oacceptabla. Det exemplet är inte exceptionellt utan snarare toppen på ett isberg.

Så nog har skolministern ett svårskött pastorat. Det kräver mer än snabb fingerfärdighet för att inte störa eller rent av förstöra den skola skolministern är satt att vara högste vårdare av.

En förutsättning för att få en ändring till stånd är att man kartlägger hur det är och erkänner sakernas tillstånd nu och från den utgångspunkten startar den mödosamma upprustningen. Jag vill helt enkelt fråga om skolministern är beredd att ta ett initiativ till en sådan kartläggning.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Meningsyttringar från åhörarna är inte tillåtna.

ULF MELIN (m):

Fru talman! Först vill jag till vissa delar instämma i det Ulla Tillander sade i sitt anförande. I det svar Ulla Tillander har fått från statsrådet säger han: "För att ytterligare förbättra kommunernas möjligheter att vidta åtgärder när det gäller arbetsmiljön har utbildningsutskottet vid sin behandling av propositionen om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer uttalat att ett stimulationsbidrag om 300 milj. kr. per år under en tioårsperiod bör ställas till kommunernas förhållande för förbättringar av skolornas fysiska miljö." Efter detta kommer man uppenbarligen att komma till rätta med problemen. Beslutet blev också detta vid riksdagens behandling av ärendet i fredags. Jag kan inte låta bli att påpeka för statsrådet att hans intresse i denna fråga är ganska snabbt påkommet, åtminstone när det gäller ekonomiska avseenden. Det var ju det priset som han fick betala i kohandeln med vpk.

Resultatet av denna uppgörelse är att kommuner som har misskött sina skolbyggnader premieras, medan de som för elevernas och lärarnas bästa har prioriterat underhållet av skolorna endast får vara med och betala kalaset. Detta är det verkliga resultatet efter det att riksdagsmajoriteten ställde upp på vpk:s ultimatum. Man frågar sig vad det finns för anledning för staten att ge bidrag till upprustningen av skollokaler i storstäderna. Det är nästan uteslutande i storstäderna som skolorna är i det miserabla skick som massmedia med TV i spetsen förmedlar intryck av till allmänheten.

Det är också intressant att konstatera att den arbetsmiljöavgift som socialdemokraterna och centerpartiet drev igenom i samband med beslutet om tvångssparande skall räcka till att upprusta våra skollokaler. Jag kan inte låta bli att tänka på debatten om löntagarfonderna. De skulle ju som bekant bl. a. rädda pensionerna.

Min fråga till skolministern är: Är det regeringens framtida policy att man skall premiera kommuner som inte fullt ut sköter sin verksamhet på ett tillfredsställande sätt?

ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Jag har arbetat i skolmiljö i över trettio år. Jag har med andra ord lång erfarenhet av skolans arbetsmiljö. Man kan se skolmiljön ur flera aspekter, med de vuxnas ögon och med barnens ögon. Jag tänker använda barnperspektivet i dag.

Skolgårdarna är ofta asfalterade och trista. Det borde finnas gräsmattor,

Svar på interpellationer

blommor och stora klätterträd på dem. Det finns det i min skola i Malmö, men det är faktiskt inte så vanligt. Det finns en flaggstång, så att man kan hissa flaggan på skolavslutningen. Det borde det också finnas överallt. På vintrarna gör barnen iskana på gångarna. Det är bra för barnen, men livsfarligt för de vuxna. Jag har själv råkat illa ut flera gånger och blivit blåslagen och fått vrickade fötter. Men ur barnens synpunkt är dessa iskanor roliga.

Byggnaderna borde vara vackra och i form av låghusbebyggelse. Stora grå kolosser är trista för barnen.

Det skall vara små klasser, så att barnen känner trygghet. Och skolorna i sin helhet skall administrativt vara så små att lärarna känner barnen, eftersom det sätter stopp för att det naturliga bus som alltid finns på en skola går över i hot eller misshandel.

Det skall finnas skilda skolgårdar, om det är en stor skola, för låg-, mellan- och högstadiet. Och det skall finnas rastvakter som ser till att narkotikaförsäljning inte förekommer. Främmande personer skall tala om varför de är där. Man skall ha kontroll över sådant. Detta är också något som ger barnen trygghet.

Lokalerna skall vara nyreparerade, välskötta, ljusa och välstädade. Och låt våra barn slippa skolor som är möjliga, har flytspackelgolv och byggskiivor som avger formaldehyd, osv. Vi vet ju att detta ger allergier alldeles i onödan.

Vi skall satsa på våra barn som om de vore kongressdeltagare eller gick på kurs eller seminarium. Ett skräckexempel tycker jag är Norra latin här i Stockholm. Som skola var den rivningshotad. Som kongresslokal är den vacker, elegant, och dyrbart utrustad.

När man t.ex. skall gå på toaletten i skolan skall där finnas en dörr att stänga. Det fanns det inte alltid i min skola. Det skall finnas tvål, så att man kan tvätta sig, och det skall finnas handdukar eller något annat att torka sig med. Man skall kunna tvätta händerna innan man går och äter skolmåltiden i skolmåltidslokalen. Man skall kunna äta god mat i en lugn miljö.

Jag har nu några minuter kvar av mitt anförande, och de skall jag som skoltandläkare passa på att använda för att tala om skoltandpoliklinikerna som också, som sagt, ligger på skolans område.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag vill bara crinra om att ämnesområdet är begränsat till arbetsmiljön i skolan. Gäller Anita Stenbergs anförande bara arbetsmiljön?

ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Det gäller min arbetsmiljö och barnens arbetsmiljö. Duger inte det?

De billiga, effektiva och patientvänliga skoltandpoliklinikerna behövs, därför att de är tillgängliga för de yngre skolbarnen som inte behöver lägga ned lektionstid på att ge sig i väg till en längre bort belägen tandklinik. Vid olycksfall finns tandläkaren inom räckhåll. Tandläkaren ingår för barnen i skolans vardag. Det blir inte märkvärdigare att gå till tandläkaren än att kila in till syster på läkarmottagningen.

Man skall inte rationalisera för hårt. Man skall låta den vårdande persona-

len få ha kvar sin personliga stolthet och integritet. För arbetsmiljöns skull är det faktiskt viktigt att få känna att det är en form av psykisk arbetsmiljö. Och man skall inte rationalisera bort människovärdet ur vården. Det ger en olustkänsla som ger en oförklarligt hög sjukskrivningsfrekvens. Och för den vårdade är det också förödande för människovärdet och självtilliten att bara bli ett vårdfall och ett nummer i kön. Vi skall se till att både patienten och den som vårdar får ha en sådan psykisk arbetsmiljö att de trivs.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Låt mig till Anita Stenberg först säga att jag i stor utsträckning delar de synpunkter som hon har på skolans arbetsmiljö och den miljö som barnen skall vistas i. Jag tycker att hennes beskrivning på många sätt var fin, en beskrivning utifrån ett vardagsperspektiv som vi kanske oftare borde orka anlägga när vi talar om skolan. Det är ändå detta det handlar om. Tack för dessa synpunkter.

Till Ulla Tillander vill jag säga att jag tycker att hon verkar något störd av att riksdagen har bestämt sig för att satsa pengar för att stimulera en utveckling av arbetsmiljöerna i kommunerna och i skolorna. Jag kan förstå att Ulla Tillander är störd av detta. Hon tillhörde ju den riksdagsmajoritet och rent av, tror jag, den regering som en gång i tiden tog bort det statsbidrag som fanns för byggande av skollokaler. Det var ett ansevärt statsbidrag. Det uppgick till åtskilliga hundra miljoner per år, vilket är ett betydligt större belopp än det som riksdagen nu har anvisat för att stimulera miljöförbättringar. Ulla Tillanders syn på stimulansbidrag från riksdagen till miljöförbättringar, som hon här har redovisat, står naturligtvis i kontrast till hennes egna insatser, då hon var en del av riksdagsmajoriteten eller kanske rent av ledamot av regeringen när bidraget till skolbyggnader togs bort i början av 80-talet. Det vore klädsamt om Ulla Tillander erinrade sig detta innan hon blir alltför aggressiv i debatten.

Jag delar nog Ulf Melins uppfattning att det finns skillnader mellan kommunerna i landet. Jag tror att Ulf Melin har rätt när han säger att de största bristerna finns framför allt i några av storstadsområdena. Dessa är mycket sammansatta och redovisar inom sig stora skillnader. Storstäderna är ju inga homogena företeelser, utan det finns kommunalt mycket stora variationer. Jag tror alltså ändå att Ulf Melin har rätt i att det är i storstadsområdena som några av de största bristerna finns. I Stockholmsområdet, i Göteborgsområdet och i Malmöområdet tror jag att man kan peka ut sådana. Ulla Tillander vill göra gällande att detta gäller rakt över i hela landet.

Jag reser nog mer än någon annan och tittar på landets skolor och träffar människor som arbetar i dessa. Jag vill påstå att standarden och miljön över huvud taget är ganska god när man kommer ut i landsorten. Det finns brister där också, det skall jag inte dölja, men på det hela taget har kommunerna tagit ett bra ansvar. Jag brukar säga, vilket jag vill framhålla även i denna debatt, att man inte kan spåra någon tendens som tyder på att det är de fattigaste kommunerna som har de sämsta skollokalerna. Jag brukar säga att det kanske rent av är tvärtom. Många kommuner med högt skattetryck och låg skattekraft tar ett mycket bra ansvar för den gemensamma verksamhet som skolorna utgör och håller en god standard i detta sammanhang.

Just nu pågår i flera storstadskommuner en intensiv kommunal debatt om vem som vill satsa mest på upprustning av skolmiljöerna, vilket jag tycker är bra. Denna satsning svarar väl mot det som finns ute i landet i övrigt.

Det kan då tyckas som om Ulf Melin tar en poäng när han säger att riksdagen skall ge ett statsbidrag till dem som har misskött sina miljöer och dragit sig undan ett primärkommunalt ansvar som de skulle ha tagit. Det beror ju alldeles på hur detta stimulansbidrag utformas. Jag sade i kammaren i fredags att jag inte tänker medverka till en utformning av detta bidrag som innebär att det får en sådan konstruktion att de som har försummat nödvändigt lokalunderhåll nu med hjälp av staten skall få dessa försummelse undanröjda.

Här finns tvärtom anledning att diskutera offensivt vad som kan göras med dessa pengar för att ytterligare förbättra arbetsmiljöer för såväl elever som skolpersonalen. Hur kan ett stimulansbidrag användas i ett sådant sammanhang? De som tror att pengarna skall användas för att exempelvis byta ut tak, ruttna fönster och dåliga portar kommer nog inte att känna igen statsbidraget när förslaget snart kommer tillbaka för presentation i riksdagen.

Ulla Tillander gör sig litet lustig över kommunaliseringsresonemanget. Jag tror faktiskt att den som känner verkligheten ute i landets kommuner vet att skolan ibland hamnar mellan stolarna, om jag får uttrycka mig så, särskilt i budgetprövningen, därför att det finns de som tycker att man har ett ansvar som man delar med staten. För skolan är det inte minst ur lokalhållandeperspektiv värdefullt om man får till stånd en renodling av ansvaret, så att man lokalt kan ställa politikerna till ansvar för att de inte har skött den miljö som barn, ungdomar och deras lärare skall vistas i. Hittills har man kunnat glida undan ansvaret. Det är detta som diskussionen handlar om nu. Vi har allt att tjäna på att det görs tydligt.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Göran Persson sade att det verkade som om jag skulle vara störd av den satsning som gjorts. Nej, jag har faktiskt varit störd av att den socialdemokratiska regeringen har dragit in så många miljarder från skolan. Det har skett indragningar år efter år under 80-talet. Det är säkert Göran Persson helt medveten om.

Stockholmsregionen fick ett underkännande av skolmiljön genom yrkesinspektionen. Med tanke på hur många skolor som har förfallit är de förslag som nu har lagts fram, exempelvis kommunaliseringen och det stelbenta förslaget att tvinga elever och lärare att stanna längre tid i skolan än vad undervisningen tar, att börja i fel ände. Arbetsmiljön måste sättas först i skolan. Det här med kommunaliseringen är ett byråkratiskt förslag som i sig inte löser några problem. Göran Persson som skolminister borde ha skyndat långsamt, lyssnat och lärt och sedan varsamt gått till verket. Det har inte skett, och det är bara att beklaga.

Jag nämnde Stockholmsregionen i mitt tidigare inlägg, men också en skola i Malmö tog jag som exempel. Där riktades föräldrarnas misstroende inte i

första hand mot skolledningen i Malmö, inte heller mot skolans egen personal utan mot samhällets oförmåga att hjälpa till att skapa en bra arbetsmiljö. T.o.m. rektorn i skolan, som har varit rektor i åtskilliga år, funderar på hur samhället har låtit det gå så långt. Hur skall man i skolor med stora klasser och undermåliga arbetsmiljöer – det har gått utför under de senaste åren av 80-talet – kunna sprida den trygghet som eleverna är så beroende av för ett gott studieresultat? Det rör sig dock om en arbetsmiljö som direkt påverkar trivseln och arbetsresultatet för både lärare och elever. Det är faktiskt inte, Göran Persson, tack vare den socialdemokratiska regeringen, inte heller tack vare socialdemokraterna i utbildningsutskottet, som det nu satsas 300 miljoner per år under tio år. Förresten, hur mycket räcker dessa 300 miljoner till?

I Malmö behöver aulan i en skola en renovering. Det har man inte råd med, så aulan är stängd. En renovering skulle kosta minst 5 miljoner. *En* aula i en av Malmös skolor! Vad skulle det komma att kosta att återställa alla skolor med stora brister i någorlunda skick? Jag tror inte att dessa 300 miljoner räcker så särskilt länge.

ULF MELIN (m):

Herr talman! Statsrådet läste förvisso litet grand av mina tankar när han påpekade att det inte var de fattigaste kommunerna som hade de sämsta skollokalerna utan kanske kommuner med god ekonomi. Av det skälet skulle man inte få statsbidrag när regeringen återkommer till riksdagen med förslag om hur de lokala s.k. stimulansbidragen skall användas. Det är ändå intressant att läsa i utbildningsutskottets betänkande som vi nyss fattade beslut om och som det även relaterades till i svaret. Där står faktiskt, herr talman, att miljön på många håll, speciellt i vissa storstadsregionskommuner, är mycket dålig. Man kommer då att tänka på Stockholm, eventuellt Malmö, Göteborg och någon annan stad.

Litet längre fram i betänkandet står det att man för att snabbt nå fram till resultat skall stimulera kommunerna till att göra kraftfulla förbättringar i den fysiska miljön. Jag ser fram emot den debatt vi kommer att ha då de som har filat ihop denna kohandel upptäcker att det kanske inte är Stockholm, Göteborg och andra kommuner som skall få pengar. Arbetsmiljö är faktiskt inte någonting där man långsiktigt kan nå snabba resultat egentligen. Det tar tid. Det är en hel process som skall genomföras. Den debatten lär vi få ta senare.

Som Ulla Tillander påpekade är de pengar som nu satsas litet grand av nålpenningar, om jag får använda det uttrycket. Enligt en utredning som Kommunförbundet har gjort ligger det totala investeringsbehovet när det gäller lokaler på ungefär 15–20 miljarder kronor. För egen del tror jag inte att lösningen, herr talman, är att man skall ge ut pengar på det här viset. När vi nu har skapat stimulansbidraget skapar vi ytterligare ett specialdestinerat bidrag som delvis styr kommunen. Jag vill hävda att skulle vi släppa mer av regleringar, detaljstyrning och annat inom skolans värld, skulle vi få bättre resultat. En hel del av de pålagor som har kommit från regering och riksdag har, vill jag påstå, i stället hämmat utvecklingen just när det gäller fastighetsunderhåll. Det har varit ganska lätt, dess värre, att göra besparingar inom

fastighetsunderhåll för att exempelvis göra investeringar på utrustningssidan på gymnasieskolan.

ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Tack, skolminister Göran Persson, för de vänliga orden. Det är alltid svårt att gräla med någon som svarar vänligt. Hur skall det gå till? Göran Persson försvårar det för mig!

Jag säger som Ulla Tillander: Hur många skolor skall dessa 300 miljoner räcka till att restaurera? Går det att få ett svar? Hur får vi skolans viktigaste resurs att fungera? Vad skall vi göra för att få lärarna att trivas? Hur skall vi bära oss åt nu? Det är lärarna som styr barnens psykiska arbetsmiljö. För deras skull – se till att lärarna trivs.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Bara kort till Ulla Tillander. Jag noterade att Ulla Tillander i sitt andra inlägg inte kommenterade mina synpunkter. När Ulla Tillander kritiserar regeringens indragning under 80-talet från kommunsektorn, vore det klädsamt om hon själv tänkte på de stora statsbidrag som hon var med om att dra in från kommunerna, inte minst på skolområdet. Eftersom vi nu diskuterar arbetsmiljöfrågor inom skolan, kan jag säga att vi faktiskt en gång haft ett statsbidrag uppgående, om jag inte missminner mig, till närmare 600 miljoner per år. Detta statsbidrag var Ulla Tillander med om att ta bort. Det bör sägas så att det blir litet distans till den kritik som hon nu riktar mot regeringen.

Jag har under väldigt många år arbetat inom den kommunala sektorn. Jag har gjort det både under den period då Ulla Tillander hade förmånen att vara med och regera landet och under perioden efter det att socialdemokraterna kom tillbaka till makten. Jag vet vad det maktskiftet betydde för kommunernas ekonomi och för deras möjligheter att klara sina uppgifter.

Vi har gjort ett stort saneringsarbete som har kostat mycket i form av ansträngningar och uppslutning. Det har inte alltid varit så enkelt, men nu är det arbetet genomfört. Det är angeläget att nu se framåt och göra offensiva satsningar. Ett av de områden som jag tror vi absolut måste arbeta med under kommande år är det eftersatta underhållet av den gemensamma sektorns lokaler. Det gäller skolan, men det kan också gälla andra sektorer.

Det finns några stora kommuner som har speciella ekonomiska problem. De är naturligtvis inte enbart förknippade med skolområdet, utan de gäller rakt över. Regeringens storstadsdelegation arbetar med problemen, och regeringen förväntar sig att den kommer med initiativ som gör att dessa kommuner får en lättare börda framöver. Exakt vilken metod man skall använda kan jag här inte gå in på. Men det är angeläget att framför allt Göteborg och Malmö får stöd i sin mycket utsatta ekonomiska situation.

Det sades att avsikten bakom de 300 miljonerna var att man med hjälp av dessa skulle lösa alla problem. Det är självfallet inte så. Det är ett stimulansbidrag, vilket utskottet också har sagt, som bör riktas mot arbetsmiljöinsatser.

Det bör göras tydligt att kommunerna bär ansvaret för de övriga miljöinsatserna. Man bör också lokalt klargöra detta för människorna, kommunpo-

litikernas uppdragsgivare, så att de är medvetna om att detta ansvar åligger de lokala beslutsfattarna. Så är inte alltid fallet i dag. Detta är kanske en av förklaringarna till att man i rätt många kommuner kan låta skollokaler ha en ganska dålig standard, medan man satsar på rätt så exklusiva anläggningar för idrott och rekreation. Det sistnämnda är inte oviktigt, men det förstnämnda är viktigare.

Detta är ett exempel på ett lokalt beslut. De besluten blir i dag inte alltid tydliga, eftersom man tror att någon annan har ansvaret. Detta ligger i det resonemang som jag har fört och som jag kommer att fortsätta att föra.

Ulf Melin trodde inte på några snabba resultat. Det är inte heller någon som har ställt det i utsikt. Utskottet har utgått från att man vill stimulera utvecklingen under en tioårsperiod. Jag tror att det är den sortens perspektiv som man av många skäl måste anlägga. Genomgripande arbetsmiljöförbättringar och miljöförbättringar är sådant som måste projekteras – det skall upphandlas och byggas. Det tar tid. Man måste planera långsiktigt om det inte skall bli alltför dyrt och ett alltför dåligt ekonomiskt utbyte av insatta pengar. Här har kommunerna kompetens, och de har möjligheter. Jag tror att stimulansbidraget kommer att ha avsedd effekt också i detta avseende.

Anita Stenberg var i sitt inlägg inne på samma frågeställning som de övriga två deltagarna i debatten, dvs. att 300 milj. kr. inte skulle räcka till. Jag ger därför samma svar till henne. Detta är naturligtvis inte de enda pengar som skall satsas. Kommunerna har givetvis kvar sitt ansvar, precis som sägs i interpellationssvaret. Det ansvaret skall kommunerna ta, och detta skall drivas med kraft.

Det är nog ganska många kommuner som har eftersatt det ansvaret, men nu går utvecklingen i rätt riktning. Låt oss skynda på den processen genom att från statens sida stimulera särskilt angelägna miljöinsatser, framför allt med inriktning på arbetsmiljöförbättringar. Detta är vad det hela handlar om, och riksdagen har fattat ett bra beslut.

ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Jag förstår att Göran Persson helst inte vill tala om det som har skett inom skolområdet under de socialdemokratiska åren. Det som har präglat skoldebatten är de stora belopp som den socialdemokratiska regeringen har dragit in från skolans område. På många håll är det inget mindre än social nedrustning av skolan. Detta är ett allmänt diskussionsämne på många skolor i vårt land.

Miljön är ett nyckelord för samhällets utveckling på alla områden. Det gäller i synnerhet ett område som är så förslummat som skolans område. Det gäller den fysiska miljön, men det gäller också den psykosociala miljön.

Jag vill upprepa den fråga som jag ställde till Göran Persson. Är skolministern beredd att ta ett initiativ till en kartläggning av skolans område, så att vi verkligen kan få se hur det ligger till?

ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag vill göra ett par invändningar mot statsrådets senaste inlägg. Han påstod att socialdemokraterna nu har återupprättat standarden

och bidragen till skolorna efter det att de borgerliga regeringarna hade raserat dem. Den historieskrivningen stämmer inte.

Under de år jag har varit skolstyrelseordförande i Värnamo har jag upplevt att kommunens andel av utgifterna för skolan har ökat sedan år 1982. Det tror jag faktiskt att de gjorde också i Katrineholm och även i andra kommuner, eftersom staten drog in pengar. Tag som exempel de statliga personalkostnaderna för lärarna. De har legat kvar på exakt samma procent, trots att personalomkostnaderna har stigit för kommunerna. Detta har kommunerna inte fått någon ersättning för.

Tag som exempel statsbidraget till de yrkesinriktade linjerna för vilka man förut fick 50–75 % av kostnaderna i statsbidrag både för investeringar och delvis för nyinvesteringar. De statsbidragen har sänkts radikalt. Man har fått maximalt 50 % i bidrag, och för vissa linjer har man inte fått mer än 25 %, och ibland ingenting. Det är vad som hänt de senaste åren.

För några år sedan avskaffade vi också statsbidragen till skolcheferna och skoldirektörerna. Det har också skett en reduktion inom prao-verksamheten, och även när det gäller tillsynen av eleverna på en del av de yrkesinriktade linjerna. De pengarna har kommunerna fått betala, och där har staten dragit in osv. Jag kan fortsätta att räkna upp ett par punkter till, och jag tycker inte att det statsrådet säger stämmer.

Enligt min uppfattning är det fel väg att gå att försöka både med stimulansbidrag och med specialdestinerade statsbidrag. Jag vill påstå att orsaken till att det ser ut som det gör på vissa skolor i dag är att man saknar en kommunal frihet. Staten, regeringen och riksdagen, styr alldeles för mycket. Vi måste minska detaljstyrningen.

Tredje vice talmannen anmälde att Anita Stenberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Om Ulf Melin hade lyssnat noga hade han hört att regeringen inte berömt sig av att ha ökat statsbidragen till skolan under den gångna perioden. Det jag sade var att vi nu har fått balans i statens ekonomi och att kommuner och stat har bidragit till detta gemensamt.

Vi som har arbetat inom kommunal verksamhet vet att det har inneburit en del uppoffringar. Vi vet också att den starkt förbättrade statliga ekonomin genom den sjunkande inflationen och den minskande arbetslösheten har inneburit ett väsentligt mindre tryck på den kommunala ekonomin. Detta är också viktigt att komma ihåg.

Vi är nu i ett läge då detta arbete är gjort. Det är sanerat efter den olycksaliga parentesen 1976–1982. Nu är ekonomin sanerad, och vi kan arbeta på ett annat sätt och satsa mer offensivt. Men naturligtvis är fortfarande en stark hushållning ett övergripande mål.

Jag gör den bedömningen att många av de anläggningar som vi har inom den gemensamma sektorn behöver en stimulans, för att man skall börja åtgärda ett eftersatt underhåll. Det är i detta perspektiv som ett statsbidrag skall ses. Jag tror att det kan komma att fungera och att det kommer att fungera bra.

Jag kan avslutningsvis konstatera att Ulla Tillanders något fräcka uppläggning av resonemanget i början av sitt inlägg, där hon angriper socialdemokratin och regeringen för att de tagit bort så väldigt mycket pengar från skolan, faller platt till marken. Jag erinrar om hennes egen insats dels som minister för skolområdet, dels som röstunderlag för den borgerliga regeringen under åren 1976–1982. Man tog då bort ett statsbidrag på 600 milj. kr. per år som skulle användas till att stimulera byggande av skolbyggnader. Så var det med den attacken. Jag tycker att det finns anledning att säga detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på interpellation 1989/90:69 om den treåriga yrkesinriktade utbildningen i gymnasieskolan

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Ulf Melin har frågat utbildningsministern om den pågående försöksverksamheten med treårig yrkesinriktad utbildning i gymnasieskolan. Frågorna rör ekonomi, förberedelsestid, betygsvärdering och försöksverksamhetens omfattning.

Arbetet inom utbildningsdepartementet är så fördelat att det är jag som skall besvara frågorna.

Ulf Melin konstaterar att kommunernas kostnader i flera fall har blivit högre än de väntat sig vad gäller bl.a. lokaler, utrustning och handledarutbildning. Att något budskap skulle ha gått ut från centralt håll om att verksamheten skulle vara kostnadsneutral för kommunerna då det gäller lokaler och utrustning, är en missuppfattning. Alla kommuner känner väl till att det statliga utrustningsbidraget endast skall täcka en viss procent av kostnaderna. Att nya kursplaner för yrkesinriktad utbildning i regel också innebär behov av viss ny utrustning är naturligt. Vidare innebär försöket ett helt läsårs förlängning av studietiden, medan de arbetsplatsförlagda delarna totalt sett inte behöver omfatta mer än 80 % av ett läsår. Detta måste i vissa fall leda till att lokalbeståndet behöver utökas.

Den särskilde utredaren av försöksverksamheten konstaterar att en förklaring till att vissa kommuner finner sig ha fått betydligt högre kostnader för lokaler och utrustning än de räknat med, kan vara att underhåll och nyanskaffning av lokaler och utrustning för dagens yrkesutbildning på många håll har varit eftersatt. Till detta kommer att många kommuner under senare år har avvaktat med sina nyinvesteringar i väntan på reformeringen av yrkesutbildningen. De oväntat höga kostnaderna är alltså en följd av både "gamla synder" och nya krav.

Jag har dock i flera sammanhang uttalat min oro för att de kommunala kostnaderna skjuter i höjden på grund av att centralt utformade utrustningslistor ställer krav som är svåra att tillgodose. Jag har därför påbörjat ett analysarbete med sikte på att finna former för hur de kommunala kostnaderna för anskaffning av utrustning skall kunna begränsas.

Ulf Melin tar också upp frågan om ersättningen för handledarutbildningen och menar att den är otillräcklig. Den särskilde utredaren framhåller också

i sin utvärderingsrapport att vissa kommuner har signalerat att det statliga bidraget inte täcker kommunens faktiska kostnader. Ett skäl till detta kan vara att antalet handledare som man bedömt behövs är fler än en per fyra elever, vilket är den beräknade omfattningen. Ett annat skäl kan vara att handledares löneläge är sådant att kostnadstäckningen för förlorad arbetsförtjänst är för lågt räknad, m.m.

Försöksverksamheten är bl.a. till just för att belysa problem av detta slag. Jag följer noga handledarfrågan liksom övriga finansieringsfrågor som har med försöksverksamheten att göra, och jag kan informera om att bidraget för handledarutbildning inför läsåret 1989/90 har räknats upp med ca 60 %.

Ulf Melin efterlyser också åtgärder för att klargöra värdet av betyg/godkända moduler vid antagning till högskola. Jag vill därför upplysa om att regeringen i dagarna har beslutat om att elever i försöksverksamheten får bilda egen kvotgrupp vid urvalet till högskolan.

När det gäller frågan om ytterligare försöksverksamhet så är läget följande. SÖ föreslår att försöksverksamheten under läsåret 1990/91 skall utökas med 4 000 intagningsplatser för att dels kunna pröva ytterligare utbildningar, för vilka det nu föreligger färdiga kursplaner, dels få möjlighet till fullskaleförsök. Den särskilde utredaren framhåller i sin rapport att möjligheterna att dra säkra slutsatser av försöksverksamheten begränsas av att fullskaleförsök i ordets egentliga mening saknas.

För egen del vill jag inte nu ta ställning i frågan om den fortsatta dimensioneringen av försöksverksamheten. Den är för närvarande under beredning i regeringskansliet, och jag kommer att föreslå regeringen att återkomma med förslag till riksdagen i 1990 års budgetproposition.

Jag vill slutligen peka på vad både SÖ och utredaren samt den speciella referensgrupp som tillsatts för att följa och underlätta försöksverksamheten har framhållit vad gäller igångsättandet av hela försöksverksamheten. Samtliga framhåller att försöksverksamheten har kommit i gång på ett bra sätt, trots de sena besluten om dimensionering och lokalisering. Både SÖ och den särskilde utredaren menar att verksamheten har mötts med stort intresse och fått starkt stöd. Försöket har enligt utredaren lett till att utbildningsfrågor tydligare har förts in i kommunstyrelsernas arbete och att yrkesutbildningen har kommit i fokus på ett helt annat sätt än tidigare. Kommunerna redovisar också att elevernas intresse för att delta i försöksverksamheten har ökat inför den andra intagningen i årskurs 1.

Jag är medveten om att det snabba igångsättandet av försöksverksamheten läsåret 1988/89 har inneburit påfrestningar för de flesta inblandade. Jag tycker mig dock kunna konstatera att facit visar att det trots allt var rätt att inte förskjuta försöksstarten. SÖ har fått arbeta under stark tidspress för att ta fram behövliga kursplaner m.m., och man har gjort ett bra arbete. Jag utgår från att resterande kursplaner skall kunna föreligga i tid för att utbildningarna skall kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt.

ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på mina frågor eller, rättare sagt, på en del av dem. De frågor som jag inte har fått svar på hoppas

jag kommer att belysas under debatten. Jag skall också, för säkerhets skull, ställa dem en gång till under anförandet.

Jag konstaterade i min interpellation att kommunernas kostnader för utrustning, lokaler och handledarutbildning blivit betydligt högre än vad man över huvud taget kunnat tänka sig. Det konstaterandet har jag ingen anledning att ändra på.

Med "kostnadsneutral" menar jag att den statliga ersättningsnivån skulle vara likvärdig i jämförelse med tidigare statsbidrag till kommunerna för nyinvesteringar som gjorts till de yrkesinriktade linjerna. Jag är medveten om att det är många som har släpat efter både på utrustnings- och på lokalsidan. Även om man tar bort dessa delar, är det inget tvivel om att de investeringar som skolhuvudmännen har fått göra efter de sent anlända utrustningslistorna från SÖ har blivit en kalldusch för många kommuner, speciellt för dem som har försöket på fordonsteknisk resp. teknisk-industriell sektor.

I svaret hänvisar skolministern till den särskilde utredaren, som påtalar tidigare brister – det är korrekt – men i samma utredning står det också att läsa: "Även om kostnaderna är mindre än ovanstående exempel ger en bild av hur de kommunala kostnaderna blivit större än vad ÖGY och propositionen räknade med."

Det analysarbete som statsrådet talar om i svaret vore jag tacksam om statsrådet ville utveckla mer utförligt. Kommer kommunerna att kompenseras för sina "merutgifter" inom detta område?

När det sedan gäller utrustningslistorna och framför allt i vilket tidsperspektiv de kommer till skolhuvudmännen, är det under all kritik. Som jag påpekade i interpellationen, är irritationen stor "ute på fältet". Man hade förståelse inför det första året att alla sådana ting inte skulle kunna vara klara, men situationen inför årskurs 2 var förvirrad också i våras och i höstas. Låt mig ta ett exempel: Den 12 maj i år hade inga definitiva läroplaner och utrustningslistor för industriell-teknisk eller för fordonsteknisk linje kommit. Situationen underlättas inte av att det kan ta upp till ett halvår innan beställda maskiner levereras. Jag besökte Eksjö gymnasium i höstas, där försöket inom fordonstekniska sektorn pågår. Årskurs 2 påbörjades där 18 augusti, och den 23 augusti fick skolan utrustningslistorna för årskurs 2! Anser statsrådet att detta är tillfredsställande? Jag nämner ett exempel till.

Utrustningslistor till vissa utbildningar kom samtidigt som läroplanen, men inte till omvårdnadslinjen. Vid de landstingskommunala skolorna behövs det naturligtvis inte, men till de primärkommunala skolorna som har omvårdnadslinjen, har man ännu inte fastställt utrustningslistorna, trots att försöket är inne på sitt andra år! Beskedet från SÖ förra veckan var att man inte fastställer utrustningslistan förrän man vet vad som står i budgetpropositionen.

Frågan som jag ställer mig och vidarebefordrar till skolministern är: Skall målen för utbildningen ändras allteftersom hur mycket medel staten behagar ge till kommunen? Det är inget annat än skandal att utrustningslistan inte är fastställd när försöket är inne på sitt andra år.

När det gäller handledarutbildningen kan man konstatera, precis som den särskilde utredaren gör, att den är betydligt dyrare än vad statsbidraget ger täckning för. Uppskrivningen av anslaget på 60 % är självfallet en förbätt-

ring, men det är ändå en liten täckning av kommunernas faktiska kostnader. Jag och många med mig vore tacksamma om statsrådet ville exemplifiera inom vilka områden det räcker med en handledare på fyra elever. Jag kan inte finna några tips, varken i utredningen eller i någon rapport.

Beskedet att eleverna får bilda en egen kvotgrupp vid ansökan till högskolan är bra. Det är också bra om det beslutet snabbt når ut till eleverna. Jag var med utbildningsutskottet i Katrineholm för ett tag sedan. En del av eftermiddagen ägnades åt det pågående ÖGY-försöket. Bl.a. har man där en VVS-teknisk linje, och dess problem belystes på ett intressant sätt. Eleverna, som nu var inne på sitt andra år, hade fortfarande inte varit ute på någon arbetsplatsförlagd utbildning (Apu) och därmed inte kunnat genomföra sina arbetsplatsförlagda moduler. Varför? Det fanns inte handledare därför att avtal saknades. Det var också brist på "rätt" objekt, så det passade in i modulerna. Det senare är en stor svårighet i relativt små kommuner som Katrineholm, om statsrådet ursäktar att jag uttrycker det så. Men de flesta kommunerna i Sverige är trots allt inte stora. Vad eleverna fått är den "gamla" praktiken i stället. Då är ju syftet helt felaktigt. Genom att avtal inte finns mellan skolhuvudman och arbetsgivare, på grund av höga kostnader, kommer eleverna i kläm. Eftersom statsrådet inte svarat på vad han ämnar vidta för åtgärder för att lösa konflikten skola-arbetsgivare när det gäller ersättningen för handledarutbildningen, frågar jag igen.

Avslutningsvis framhåller statsrådet att skolöverstyrelsen fått arbeta under stor tidspress och gjort ett bra jobb. Vi är överens om tidspressen. Men bekymren hade varit ännu värre om inte skolledare, lärare och elever gjort stora ansträngningar för att få försöket att gå runt. Min slutsats är fortfarande att försöket hade fått ett bättre genomförande om vi väntat ett år.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Det är möjligt att Ulf Melins något mer defensiva attityd, att man skall vänta ett tag innan man börjar, är klok. Med den erfarenhet jag har av förändringsarbete, tror jag att man alltid när man introducerar nya utbildningar av det här slaget och av den här omfattningen hamnar i lägen där det blir en del skavanker. Detta blir särskilt fallet om man som här säger att det är en försöksverksamhet. Det kommer alltid att finnas människor som tycker att de kan detta bäst och begriper hur det skulle ha gjorts, om man bara hade fått vänta ett år till. Det är något som vi har vant oss vid att uppleva i åtskilliga sådana här situationer. Jag är inte särskilt förvånad över att Ulf Melin tycker så i dag heller.

Hur många elever det bör vara per handledare är en av de saker som försöksverksamheten skall belysa. Vi får vänta och se samt även dra erfarenheter av försöksverksamheten i detta avseende.

Jag känner också till att det är svårt att få fram arbetsplatsförlagd utbildning i ordets egentliga mening. Det varierar från ort till ort och från bransch till bransch. Försöksverksamheten avser också att belysa detta. Är detta en rimlig väg att gå, kommer detta att fungera? Det är just det som är försöks-

verksamhetens utgångspunkt. Även där vill jag vänta med att ha en bestämd uppfattning tills vi har sett utvärderingen.

Rent allmänt kan sägas att utgångspunkten för detta resonemang, när man från riksdagens och regeringens sida startade projektet, har varit övertygelsen om att det är svårt att åstadkomma en modern och bra yrkesutbildning utan att ha den kopplad till det näringsliv som finns i den bygd där eleven bor. Jag tror att det är en riktig och klok utgångspunkt. Det är hur detta praktiskt skall överföras till en skolverksamhet med kvalitet vi nu prövar. Jag hoppas att vi når goda resultat, men det är inte lätt. Det inser säkert alla som har studerat frågan på närmare håll. Någon alternativ väg att gå är svårt att se.

Det analysarbete som jag talar om i svaret rör utrustningslistornas konstruktion, i vilken utsträckning de är kostnadsdrivande och i vilken utsträckning som statsbidragssystemet på detta område kan anses invägga kommunerna i något slags uppfattning om att få högre statsbidrag än vad som sedan kommer att utgå. De sakerna tittar vi just nu på.

Det är känt för Ulf Melin och för andra som tar del av detta samtal att vi om den framtida gymnasieskolan förbereder en proposition som skall presenteras under 1990. Frågor om alla detaljer som rör yrkesutbildningen, som är den verkligt svåra delen av den propositionen, är jag i dag inte beredd att svara på. Men vi har identifierat problemet, och vi tänker inte stillatigande se att det orsakar en situation som försätter kommunerna i mycket knepiga ekonomiska lägen.

ULF MELIN (m):

Herr talman! Jag tycker inte att jag är speciellt defensiv. Jag tycker faktiskt att vi kan vara överens om att det är viktigt att förnya yrkesutbildningen i gymnasieskolan. Däremot kanske vi inte är överens om hur den skall utformas. Det har våra partier olika uppfattningar om.

Det jag påtalar här är inte problem som jag står och hittar på. Jag antar att statsrådet också läser kända publikationer som Skolledaren, Kommunaktuellt och även Riksdag & Departement. I sista numret nämns den utredning som den särskilde utredaren gjort. I det materialet slås faktiskt det fast som jag påpekade. I så fall är uppenbarligen också det herrskapet defensivt.

Arbetsplatsförlagd utbildning är oerhört viktig. Men dilemmat är att eleverna inte kommer ut på arbetsplatserna, beroende på att man avtalsmässigt inte har kommit överens om vem som skall stå för kostnaderna för handledarutbildningen. Det är utan tvivel en stor merkostnad för den som skall betala denna utbildning. Man har alltså inte kommit överens om detta. Därför kommer eleverna inte ut på arbetsplatserna. I stället får man fortsätta med den "gamla" utbildningen, och det är den vi skall bort i från. Jag är helt övertygad om att vi måste ha mycket mer arbetsplatsförlagd utbildning på de yrkesutbildande linjerna. Den tekniska utvecklingen är så oerhört snabb att kommunerna inte kan hänga med över huvud taget.

Mitt intryck är, och det tycker jag att skolministern borde ha tagit upp, att skolöverstyrelsen inte har hängt med då det gällt utrustningslistor och kursplaner. Skolöverstyrelsen har jobbat med stor tidspress. Det kan jag förstå. Men att samtidigt som man inte har hängt med – utan kommer med ut-

rustningslistor när den årskurs som de avser har börjat – föreslå en utökning av försöksverksamheten är för mig en gåta. Jag tycker i stället att skolöverstyrelsen skall koncentrera sig på att få fram utrustningslistor och kursplaner för de nya försöksklasser som började i höstas, som sedan skall gå årskurs 2, så att inte de också får vänta till våren – då går det inte att ge adekvat utbildning. Det tycker jag att man skall satsa på.

Beträffande ekonomin visas i bilagan, bl.a. från Blekinge, att det inte handlar om några småsummor. Vissa kommuner, jag tror att det gäller Karlskrona, har fått lägga ut 5–6 milj. kr. i investeringar.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Det var inte Ulf Melins syn på yrkesutbildningen som jag tyckte var defensiv, utan hans sätt att säga: "Vi väntar ett år." Jag tror att vi varje gång vi säger så ändå riskerar att få hålla denna typ av debatt. Det är så stora förändringar som är under genomförande och så omfattande förslag som skall prövas att vi nog kommer att upptäcka att det finns fel och brister oavsett vid vilken tidpunkt vi startar. Då blir det lätt litet defensivt att säga: "Vi väntar ett år." Det var den aspekten i Ulf Melins inlägg jag ville distansera mig från.

Jag har precis som Ulf Melin läst en lång rad tidningar och publikationer som rör dessa frågeställningar. Ulf Melin nämnde tidningen Kommunaktuellt. Där har han kunnat läsa vad jag har sagt på området. Det har varit en lång rad synpunkter som delvis faktiskt sammanfaller med det som Ulf Melin har fört till togs här i kammaren.

Även jag är naturligtvis oroad över den utvecklingen inom den kommunala sektorn vad gäller kostnaderna för yrkesutbildning. Som jag säger i svaret kan detta delvis förklaras – och vi skall titta närmare på detta – med att en del kommuner har väntat på att den nya yrkesutbildningen skall starta. Mot den bakgrunden har man inte gjort erforderliga investeringar och erforderligt underhåll. I stället har man sagt att det skall göras när den nya ÖGY-utbildningen startar. På så sätt har man skjutit ett investeringsbehov framför sig. Vi kan se att det har varit så i en del kommuner. Om detta är hela förklaringen återstår att se. Jag tror också att vi nog har en del av förklaringen i utrustningslistornas konstruktion. Det är detta som vi ser över just nu.

Ulf Melin och jag har samma synsätt när det gäller vikten av arbetsplatsförlagd utbildning. Jag tror att det är den enda möjligheten att hantera detta på sikt, om vi skall ha en yrkesutbildning som är modern och som utbildar eleverna på utrustning som används ute i näringslivet. Det gäller naturligtvis inte bara industriellt tekniska områden, utan det gäller även andra områden inom näringslivets sektorer.

Det är inte bara skolöverstyrelsen som driver på. Det stora trycket på att förändra yrkesutbildningen och bygga ut den möter vi i kommunerna. I många kommuner ser man detta som ett sätt att göra sitt eget skolväsende mera attraktivt. Kommunerna vill satsa på det här området. Det antal platser som vi har haft att fördela i försöksverksamheten har inte på långa vägar räckt till när kommunernas ambitioner har redovisats. Mot den bakgrunden är det naturligt att skolöverstyrelsen vill plussa på något. Jag tror också att det vore värdefullt om vi kunde hamna i ett läge där vi fick ett fullskaleförsök

i ett län. Den situationen har vi ännu inte riktigt fått. Det finns saklig grund för skolöverstyrelsens anslagsframställan. I vilken utsträckning regeringen kommer att gå denna framställan till mötes låter jag vara osagt. Den kommer att hanteras i budgetpropositionen, som presenteras för kammaren i början av januari månad 1990.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

ULF MELIN (m):

Herr talman! Skälet till en utökning med 4 000 platser är att man då skulle få ett fullskaleförsök. Men min invändning mot detta – jag vet inte om statsrådet delar den – är att dessa elever börjar 1990 och följaktligen kommer att vara klara med sin utbildning 1992/93. Den utredning som nu är tillsatt, och som vi båda två har åberopat ett antal gånger, skall vara klar med sitt arbete hösten 1991. Faktum är att man inte kommer att klara av att göra en utvärdering av försöket med de elever som började förra året, eftersom man måste inhämta materialet osv. redan på vårkanten. Det är under nästa år som den stora delen av utredningen är koncentrerad på arbetsplatsförlagd utbildning. Jag har svårt att se varför man skall börja med ett fullskaleförsök nästa år. Då måste man i så fall skjuta på den slutliga utvärderingen.

Statsrådet säger vidare att det blir samma problem och samma diskussion oavsett vilket år som verksamheten körs i gång. Men jag vill hävda att de argument som förts fram i skilda rapporter från Blekinge och Värmland visar på ett ganska tydligt sätt det olyckliga i att köra i gång en försöksverksamhet under de former som ändå skedde där. Risken är trots allt att det då blir ett hafsverk. Hade man däremot haft ett år på sig att gå igenom utrustningslistor, hur moduler och lärarfrågor osv. skulle lösas, hade man sedan inte kunnat skylla på de frågor som tas upp här. Det är min uppfattning att man skulle ha mått bra av det.

Jag hoppas verkligen att man på departementet ser över kostnaderna för kommunerna. Ser man på de ansökningar som har kommit in i år och som förmodligen kommer in nästa år, finner man att det är inom vårdsektorn som det kommer att göras fler försöksprojekt. På den yrkestekniska sidan, som t.ex. fordon och industri, kommer insatserna i stället att minska.

Herr talman! Låt mig avsluta med ett exempel. Vi har varit i Katrineholm och tittat på försöksverksamheten inom VVS-sektorn. Först nu, ett och ett halvt år efter start, skall yrkesnämnden och SÖ se över vad som kan göras för att förbättra utbildningen. Jag tror man mår bra av att vänta litet grand.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på interpellation 1989/90:70 om vuxenstudiestödet

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Ewa Hedkvist Petersen har frågat mig hur jag ser på vuxnas framtida möjligheter att erhålla vuxenstudiestöd eller annan studiefinansiering för utbildning. Hon har också frågat vilka åtgärder jag omedelbart är beredd att vidta för att komma till rätta med de problem som gäller vuxnas, i alla delar av landet, möjlighet till studiefinansiering.

Jag delar Ewa Hedkvist Petersens uppfattning att vuxenutbildning och möjligheterna för den enskilde att finansiera utbildningen är intimt förknippade med varandra.

Aldrig så generösa satsningar på olika former av vuxenutbildning riskerar att bli verkningslösa eller slå fel om de inte följs upp av åtgärder för att lösa studiefinansieringsfrågorna.

Jag delar också interpellantens synpunkter på vuxenutbildningens betydelse för samhällsutvecklingen, för arbetslivet och för individens möjligheter till personlig utveckling. Även jag anser att det är en viktig rättvisefråga med fördelningspolitiska aspekter att vuxna ges reella möjligheter att skaffa sig den grundläggande utbildning de inte fick i ungdomen, eller bygga på eller komplettera en grundläggande utbildning för att kunna möta nya krav och utmaningar i arbets- och samhällsliv.

Vuxenstudiestöden är en viktig resurs i detta sammanhang. Stöden finansieras genom en särskild vuxenutbildningsavgift, för närvarande 0,27 % av lönesumman. Jag bedömer det inte som realistiskt att i dag föreslå en höjning av denna avgift. Tillgången till vuxenstudiestöd begränsas således av de ramar som avgiftsmedlen sätter.

Genom de senaste årens löneutveckling, med höjda löner och ett ökat antal förvärvsarbetande, har lönesumman höjts så kraftigt att reformutrymmet på vuxenstudiestödsområdet har legat mellan 100 och 200 milj. kr. per år. Huvuddelen av det tillgängliga reformutrymmet har gått till det särskilda vuxenstudiestödet. En del av utrymmet har gått åt till att höja stödnivån, vilket också är en viktig fråga, men antalet stöd har dessutom kunnat öka. Enligt regeringens och riksdagens riktlinjer har det ökade antalet stöd i första hand utnyttjats för grundskolestudier. Bifallsfrekvensen för grundskolestöd har också ökat från närmare 60 % budgetåren 1985/86 och 1986/87 till 76 % budgetåret 1989/90. Jag räknar med att bifallsprocenten har höjts ytterligare något för innevarande år. Strävandena här måste självfallet vara att ingen skall behöva skuldsätta sig för studier på grundskolenivå.

Däremot ligger bifallsnivån på vuxenstudiestöd för gymnasiala studier på en fortsatt mycket låg nivå, mellan 26 och 38 %, beroende på om det handlar om korta eller längre gymnasieutbildningar. Detta förhållande är inte tillfredsställande. Något har situationen förbättrats genom att studiemedelssystemet har reformerats och bidragsnivån där har höjts kraftigt. De nya återbetalningsreglerna är också förmånligare för äldre studerande än de tidigare, där en kort återbetalningstid gav höga årliga avgifter.

Cirka en tredjedel av studiemedlen används för studier på gymnasial nivå. Det är inte helt orimligt att utnyttja studiemedel när det t.ex. gäller korta yrkesinriktade gymnasieutbildningar, som ger bra utdelning på arbetsmarknaden. Mer problematisk blir situationen för vuxenstuderande som behöver kompletterande utbildning för att sedan gå vidare till längre yrkesutbildningar eller till högskolan, eller för vuxna med en försörjningssituation och en ekonomisk situation i övrigt som gör det omöjligt att leva på studielån. För dessa grupper behöver studiefinansieringsmöjligheterna förbättras.

Det finns en rad problem i nuvarande vuxenstudiestödssystem och med vuxnas studiefinansiering över huvud taget. Samtidigt händer just nu mycket på vuxenutbildningsområdet. Flera översyner pågår eller planeras, som t.ex.

folkhögskolekommitténs och särvoxkommitténs arbete, översynen av statens skolor för vuxna, diskussionerna om den framtida studieförbundsverksamheten, den planerade propositionen om svenska för invandrare osv. Med anledning av de akuta problemen inom vuxenstudiestödsområdet och mot bakgrund av utvecklingen på hela vuxenutbildningsområdet, kommer jag inom kort att föreslå regeringen en större översyn av frågan om vuxnas studiefinansiering. Min avsikt är att översynen inte skall begränsas till att omfatta nuvarande vuxenstudiestöd, utan över huvud taget behandla frågan om vuxnas möjligheter att finansiera studier. Översynen bör således också omfatta gränsdragningsfrågor och frågor som rör t.ex. studiemedel och utbildningsbidrag.

Den regionala fördelningen av medel är en fråga för centrala studiestödsnämnden (CSN). Enligt de riktlinjer som anges i propositionen om vidgad vuxenutbildning samt studiestöd till vuxna m.m. (prop. 1975:23) skall det grundläggande kriteriet för medelsfördelningen till vuxenstudiestöd vara befolkningunderlaget i resp. län. Vid fördelningen av medlen för det särskilda vuxenstudiestödet skall CSN härutöver ta hänsyn till utbildningsstrukturen inom länet. CSN kan således redan i dag göra den typ av bedömningar som interpellanten efterlyser.

EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Först vill jag tacka skolminister Göran Persson för svaret på min interpellation. Det framgår ju mycket klart att vi är helt överens om synen på vuxenutbildningen och om hur viktigt det är att studiefinansieringen är anpassad till behovet av vuxenstudier.

Självklart är jag också glad att skolministern nu meddelar att det skall genomföras en bred översyn av studiefinansieringen för vuxna, en översyn där även gränsdragningsproblem mellan olika former av studiefinansiering skall tas upp. Det är just bristen på överensstämmelse mellan olika bidragsformer som är anledningen till min interpellation. Översynen behövs för framtiden, och jag kommer att ge min syn på vad den måste innehålla, men vi står också med problem som måste lösas på kortare sikt.

Vuxnas möjlighet till utbildning är en strategisk framtidsfråga, för landet som helhet men också för landets alla delar. Detta är jag som norrbottning klart medveten om. Därför är det med stor oro jag ser hur minskade anslag till utbildningsbidrag i det reguljära skolväsendet innebär att möjligheten till vuxenutbildning i vårt län har minskat avsevärt. Som jag har skrivit i min interpellation ökar trycket på vuxenstudiestödet i detta läge, men resurserna räcker inte till. Så ser det ut i Norrbotten, men jag är säker på att detta inte är unikt i landet.

I sitt svar säger skolministern att det inte är realistiskt att höja vuxenutbildningsavgiften för att få fram ytterligare medel. Detta kan jag acceptera, men då måste det fram pengar på något annat sätt, eftersom behoven är så stora. Utöver de 100 till 200 miljoner som skolministern hänvisade till görs det ju ett avlyft, som det kallas, på i dag ca 175 milj. kr. per år till andra ändamål än vuxenstudiestöd. Dessa pengar används visserligen till viktiga ändamål, som inte får åsidosättas, men pengarna behövs i dag till sitt ursprungliga ändamål, som är vuxenstudiestöd.

Skolministern konstaterar också att inte alla som söker vuxenstudiestöd för grundskolestudier erhåller det. Detta är egentligen helt oacceptabelt om man tänker på målet med vuxenutbildningen, att utjämna utbildningsklyftan. Det är också samhällsekonomiskt helt förkastligt.

Nåväl, här har riksdag och regering gjort klara prioriteringar, som ger resultat. Antalet som erhåller stöd för grundskolestudier ökar, men vi kan inte vara nöjda förrän alla erhåller grundskoleutbildning utan skuldsättning.

När det sedan gäller studier på gymnasienivå, noterar jag att skolministern har en klar inriktning att förbättra i första hand för dem som söker för lång gymnasieutbildning. Detta tycker jag är mycket bra.

Vad gäller skolministerns syn på kortare studier på gymnasiet blir jag mer betänksam. Visst kan man i ett ekonomiskt trängt läge hänvisa till studiemedlen, men detta ställningstagande rymmer många komplikationer, som faktiskt kan äventyra vår målsättning med vuxenutbildningen. Vi vet att många familjeförsörjare drar sig för att låna pengar redan för studier på gymnasienivå, och tvingas de till det, kan det innebära att de inte börjar studera eller blir hänvisade till arbetsgivarnas prioriteringar.

I längden måste vår målsättning vara att vuxna skall slippa skuldsätta sig för gymnasiestudier. När tror skolministern att vi kan uppnå detta mål?

Många av de frågor jag nu har tagit upp kommer säkerligen att behandlas i den översyn skolministern aviserar, men andra kräver snabbare lösning. Jag skulle därför vilja ha hans syn på frågorna.

Eftersom skolministern har ambitionen att ta ett samlat tag över studiefinansieringen, är det viktigt att denna tar hänsyn till de många olika faktorer som påverkar människors bevekelsegrunder för att börja studera. Utbildningsbidraget har haft den fördelen att det har gett omedelbara effekter. Har en person behövt utbildning för att få en bättre ställning på arbetsmarknaden, har utbildningsbidrag beviljats. Denna flexibilitet måste återfinnas även i ett nytt system. Detta gäller särskilt i regioner där situationen på arbetsmarknaden svänger snabbt.

Till sist vill jag ta upp några regionalpolitiska aspekter på interpellationssvaret. Det är sant att centrala studiestödsnämnden, CSN, kan fördela medel över landet efter befolkningsunderlag och utbildningsstruktur. Men samtidigt vet vi att resurserna är knappa och att detta gör det svårt att göra snabba anpassningar till rådande förhållanden.

CSN kan vid sin medelsfördelning också ta hänsyn till företagsnedläggelser, men detta sker sällan, och vi vet också att nedläggning av många små företag kan vara något minst lika smärtsamt för en region. Detta kräver stor fingerfärdighet från CSN, något som jag hoppas skall synas i kommande budgetårs fördelning av medel.

I skolministerns svar hade jag också gärna velat få besked om hans syn på studiestödspolitiken som regionalt instrument. Jag tar ju Norrbotten som exempel i min interpellation. I Norrbotten är vi mycket måna om att sprida utbildningen och om att erbjuda så många som möjligt studiemöjligheter. Detta måste åtföljas av studiefinansiering; annars kan vi inte använda utbildningen som regional utvecklingsfaktor.

Vi är med rätta mycket oroliga för framtiden då vi ser hur många av våra vuxna som får avslag på ansökningar om vuxenstudiestöd. I interpellationen

redovisar jag siffror från maj i år. Sedan dess har oktoberfördelningen skett. Då ökade antalet ansökningar med 150 %, men bara 30 % kunde beviljas.

Regionalpolitiska kommittén har föreslagit att inlandet skall få extra tilldelning av vuxenstudiestöd, just med tanke på utbildning som regionalpolitisk motor. Detta är bra, men jag ser helst att ett framtida studiefinansieringssystem för vuxna konstrueras så att de regionalpolitiska aspekterna klart framträder. Är skolministern beredd till detta?

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Under första hälften av 70-talet genomfördes en rad reformer på vuxenutbildningens område. Målsättningen var dels att minska utbildningsklyftan mellan yngre och äldre, dels att utbildningsmässigt stärka vissa speciella grupper, t.ex. kortutbildade och skiftarbetare. När dessa reformer utvärderades för några år sedan stod det klart att vuxenutbildningen ökat i volym sedan mitten av 1970-talet. Det är mycket positivt och något att glädjas åt.

Men tyvärr visade undersökningen också att målsättningen med vuxenutbildningsreformerna – att nå kortutbildade och äldre – inte har uppfyllts.

Att som vuxen börja studera innebär ett stort steg, framför allt om man bara har den gamla folkskolan med sig i bagaget. Det handlar om att övervinna dåligt självförtroende, och det handlar om att sänka sin ekonomiska standard för flera år framöver.

Vad hjälper det den enskilde att det finns kommunal vuxenutbildning på orten eller att det ligger en folkhögskola i närheten, när man ändå inte klarar ekonomin under de studieår man behöver för att läsa in grundskole- eller gymnasiekunskaper?

Det borde vara en självklar rättighet för alla dem som fortfarande saknar nioårig grundskola att få reella möjligheter att som vuxen kompensera en bristfällig grundutbildning. Det handlar om rättvisa och om jämlikhet.

Det gläder mig att skolministern har detta så klart för sig och avser att göra en översyn av studiefinansieringen för vuxna. Jag föreställer mig att denna, tillsammans med övriga utredningar som arbetar just nu på vuxenutbildningens område, kommer att leda fram till en proposition som avser att reformera vuxenutbildningen utifrån ett helhetsperspektiv. När kan vi förvänta oss en sådan proposition?

Verkligheten i dag är tyvärr den att alltför många vuxna av ekonomiska skäl avstår från att börja studera. De studiefinansieringsalternativ man har att välja mellan är för de flesta begränsade till särskilt vuxenstudiestöd eller studiemedel. Vuxenstudiestödet beviljas i princip alla som söker för grundskolestudier. Det är åtminstone erfarenheterna från mitt län – Värmland. Det finns alltså tillräckligt stöd för studier på grundskolenivå, men problemet är att stödet i sig är för lågt. En familjeförsörjare kan omöjligt gå ner i ekonomisk standard till den nivå som det särskilda vuxenstudiestödet medför. Min uppfattning är att stöden måste höjas kraftigt, och jag menar att det är möjligt inom det nuvarande systemets ramar.

Vuxenutbildningsavgiften som finansierar stöden borde användas till det den är avsedd för – vuxenstudiestöd. Det berördes av Ewa Hedkvist Peter-

sen. Det borde till exempel vara möjligt med en mer flexibel användning så att man kan överföra outnyttjade korta stöd till flera långa stöd.

Stöden måste dessutom bli fler. Jag nämnde att de flesta beviljas vuxenstudiestöd för grundskolestudier, men att stöden inte räcker till för gymnasiestudier. Det gäller framför allt gymnasiestudier som är förberedande för högskolan.

Vuxenstuderande har då i allmänhet bara alternativet att finansiera sina gymnasiestudier med studiemedel och avsluta sina studier med en studieskuld som är närmast astronomisk i jämförelse med den som deras kamrater från ungdomsskolan har. Det är visserligen riktigt som skolministern säger i sitt svar, att återbetalningen av studiemedel har fått ändrade regler som inte slår så hårt mot äldre studerande. Successivt måste dock studiestödet för vuxna som läser på gymnasienivå förbättras och förändras.

Ett annat problem med det nu gällande systemet gäller knytningen till A-kassan. Det innebär att de långa studiestöden varierar kraftigt i utbetalningsbelopp, beroende på vilken dagpenning den studerande är berättigad till. Problemet ligger enligt min mening i de konsekvenser det medför för dem som inte varit anslutna till A-kassa. Jag tänker i första hand på den stora grupp av lågutbildade kvinnor som varit hemarbetande eller lågavlönade i deltidsarbete. Dessa kvinnor har i många fall varit hemarbetande för att det inte funnits arbeten på deras bostadsort eller också har de arbetat deltid för att det inte funnits heltidsjobb. De har inte haft något alternativ. När dessa kvinnor vill förändra sin situation och börja studera får de ett betydligt sämre studiestöd på grund av den koppling till A-kassan som studiestödet har. Jag undrar om den översyn som skolministern har aviserat kommer att ta hänsyn till det här förhållandet.

Herr talman! En översyn av den studieekonomiska situationen för vuxenstuderande är synnerligen angelägen.

ARNE MELLQVIST (s):

Herr talman! Även jag vill tacka skolministern för ett hoppingivande svar på Ewa Hedkvist Petersens interpellation.

Det är mycket riktigt så som ministern säger i sitt svar: att tillgången till vuxenstudiestöd begränsas av de ramar som avgiftsmedlen sätter. Det är just denna begränsade tillgång på medel som är anledningen till den stora andelen avslag på ansökningar om särskilt vuxenstudiestöd. Det är inte så att denna grupp av människor inte skulle utgöra målgrupp för stöden, utan penningmedlen räcker inte till åt alla.

Om man nu av olika skäl inte bedömer det som realistiskt att höja vuxenutbildningsavgiften för att den vägen öka de ekonomiska ramarna för vuxenstudiestöd, kunde det vara en lösning att låta avgiftsmedlen i sin helhet få disponeras för vuxenstudiestödsområdet. Det hade t.ex. för innevarande budgetår inneburit ett tillskott på närmare 165 milj. kr. – pengar som nu i stället används för andra ändamål än vuxenstudiestöd. Med den målsättning som ministern här uttalade, att strävan måste vara att ingen skall behöva skuldsätta sig för studier på grundskolenivå, torde även dessa 165 milj. kr. kunna komma att behövas.

Grundskolekompetens utgör i sig sällan eller aldrig slutmålet för stu-

dierna. Grundskolekompetensen är en förutsättning för att man skall kunna klara studier på gymnasienivå. På den här nivån räcker således inte stöden till.

För den enskilde är det en stor process som har satts i gång. Man har – med studieledighetslagen i botten – brutit upp, slutat sitt arbete, satt sig på skolbanken, tillägnat sig grundskolans färdigheter och lärt sig en studieteknik. Förhoppningsvis har man också känt att man klarar av detta. Sedan skall man inte kunna fortsätta på gymnasial nivå, därför att det saknas medel!

Jag skulle vilja fråga skolministern om fördelningen av medlen från vuxenutbildningsavgiften kommer att tas upp i den aviserade översynen om vuxnas studiefinansiering.

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Svar på interpellationer

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag vill bara gå in i denna debatt litet grand. Mina åsikter stämmer mycket väl överens med interpellantens och de åsikter som har förts fram i tidigare debattinlägg i denna debatt. Det är också positivt att notera att skolministern verkar ha insikt om vuxenutbildningens stora behov inför framtiden och även om kopplingen till vuxenstudiestödet.

Jag skall ta upp frågan om jämställdheten. Frågan om vuxenutbildningen är i högsta grad en jämställdhetsfråga. Allt oftare upptäcker kvinnor att bristen på utbildning, eller den utbildning de en gång har valt, inte ger dem de möjligheter till arbete som de önskar. Deras behov av vuxenutbildning är stort, och det ökar. Att ge kvinnor möjlighet till vuxenstudiestöd är oerhört viktigt. Dessutom ökar behovet av vuxenutbildning i övrigt.

Kravet på medlemskap i A-kassan är ett hinder för många kvinnor. Det drabbar de kvinnor som är sämst ställda på arbetsmarknaden i dag, de som inte har fått arbete eller som kanske bara har varit timanställda och över huvud taget inte har blivit tillfrågade om medlemskap i A-kassan. Jag har tidigare tagit upp det här problemet i motionener till riksdagen, utan att det har vunnit gehör.

Jag har några frågor att ställa till skolministern. Anser skolministern att kravet på medlemskap i A-kassan bör upphävas? Kommer mer pengar att anslås i kommande budget för vuxenstudiestödet? Det här är ingenting som man kan vänta med tills en utredning har arbetat färdigt. Det är ett akut problem. Vidare tycker jag att det är mycket positivt att det skall göras en översyn. Kommer den att ha som mål att det skall bli en vuxenutbildningsreform, så att alla som inte har gymnasiekompetens kan få gymnasieutbildning utan att behöva skuldsätta sig?

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Herr talman! Det var en lång rad frågor av detaljerat slag som riktades till mig med anledning av den aviserade översynen. Jag vill inte här i kammaren i dag svara på alla de frågor som har riktats till mig – t.ex. om huruvida de kommer att behandlas i utredningen eller inte eller på vilket sätt de skall beaktas i direktiven. Vi arbetar just nu med direktiven. Det gör att jag känner mig litet förhindrad att gå in i en alltför detaljerad diskussion. Jag är alltså inte beredd att göra det i dag.

Däremot kan jag rent allmänt säga till Kristina Svensson, Ewa Hedkvist

Petersen, Arne Mellqvist och Marianne Andersson att det i resonemanget om det framtida vuxenstudiestödet och den framtida vuxenutbildningen är naturligt att utgå från många av de synpunkter som ni här har framfört. För mig känns det politiska avstampet riktigast när det gäller den typ av perspektiv som Kristina Svensson angav. Vi vet ju att många av de ansträngningar som vi har gjort för att bygga ut vuxenutbildningen har resulterat i en förstärkt volym för verksamheten. Det är många fler timmar. Det är många fler deltagare. Men fortfarande kan vi konstatera att det faktiskt är på det viset att de som har den kortaste utbildningen, de som bor mest oländigt till i landet och kvinnor i förhållande till män missgynnas. Här finns det anledning att fundera över i vilken utsträckning de ekonomiska stödformerna spelar in. Det är en naturlig utgångspunkt. Det handlar alltså om en utvärdering av vad som hittills har skett.

En annan utgångspunkt är den medvetenhet som vi alla har om att vuxenutbildningen kommer att vara en av 90-talets kraftigast växande utbildningsverksamheter. Det är inte bara samhällets vuxenundervisning som kommer att expandera, utan framför allt kommer det att bli en tillväxt i näringslivet – inom personalfortbildningen. Vi vet att det finns en risk för att de som redan har god utbildning får mer av utbildning, att de som bor i storstadsområden får mer än de som bor i glesbygdsområden och att män får mer än kvinnor. Här kan man i en vuxenutbildning som inte har ett starkt samhälleligt inslag få en situation där ojämlikheterna befästs och kanske rent av förstärks. Där tycker jag att man skall börja, och i det perspektivet skall stödformerna sättas in och kopplas till samhällets vuxenutbildning i övrigt. När det gäller samhällets vuxenutbildning måste man naturligtvis utgå från en stark känsla för fördelningspolitiken – både individer och regioner emellan, precis som Ewa Hedkvist Petersen här var inne på. Det är alltså en oerhört viktig utgångspunkt, och där menar jag att det här resonemanget skall starta. Det är alltså den politiska utgångspunkten för direktivkrivandet.

Det finns en lång rad detaljfrågor som jag skulle önska att vi kunde gå in på. Men jag är av den uppfattningen att det, om jag gör det i dag, finns en risk för att jag skapar ett intryck i fråga om de framtida direktiven som inte är riktigt rättvisande. Då finns det ju också en risk för att vissa bitar glöms bort som i stället behöver lyftas fram. Det är den allmänna politiska utgångspunkten.

Om debattörerna – vilket jag misstänker att de gör – ändå skulle vilja ha svar på en lång rad av dessa detaljerade frågor, får jag återkomma i nästa inlägg.

EWA HEDKVIST PETERSEN (s):

Herr talman! Jag kan förstå att Göran Persson inte vill gå in på detaljer när det gäller direktiven för den aviserade översynen. Det är förmodligen synnerligen många frågor som man måste gå igenom dessförinnan. Men jag skulle nog ändå vilja skicka med några ord på vägen. Om nu arbetet med direktiven pågår, är det viktigt att vi i detta forum, i denna kammare, redovisar de problem som finns. Det är ju sådant som man måste ha i bakhuvudet när man arbetar med direktiven. Det är också vad jag har försökt att åstadkomma med mitt anförande här och med min interpellation. Jag har alltså

tagit upp de problem som finns i ett så utpräglat glesbygdslän som Norrbottens län. Vi som bor där måste utbilda oss själva. Vi kan inte räkna med att människor flyttar dit som har kunskaper och kompetens. Vi måste alltså till mycket stor del utbilda oss själva också till att vi använder utbildningen på ett sådant sätt att det blir till fördel för utvecklingen i länet. Det här är en mycket klar regionalpolitisk strategi för regeringen och detta har också riksdagen lagt fast. Utbildningen och studiestödet utgör en del därav.

Det är också mycket glädjande att Göran Persson trycker så mycket på detta med de fördelningspolitiska och regionalpolitiska aspekterna. Han talar ju om vikten av fördelningspolitik olika regioner emellan. Jag tolkar det så, att detta kommer att vara ett tungt vägande argument när Göran Persson skriver direktiven.

Sedan vill jag peka på några andra förhållanden i Norrbotten som det kan vara bra att Göran Persson beaktar. Det gäller då bl.a utbildningsstrukturen. 41 % av 16-åringarna i Norrbotten söker i dag till treåriga teoretiska linjer. Men för landet som helhet är motsvarande siffra faktiskt 55 %. Här har vi en skillnad i valet av utbildning som också kommer att synas i framtiden i form av människors behov av vuxenutbildning och av studiestöd, studiefinansiering – det beror ju på hur det ser ut i framtiden.

Vi har redan konstaterat att det finns problem när det gäller att hålla i gång komvux, alltså den kommunala vuxenutbildningen, just på grund av det glapp som finns när det gäller utbildningsbidragen. Dessa fyller nämligen inte samma funktion som tidigare, eftersom de i dag är nästan obefintliga. Det är viktigt att vi klarar av sådana problem. När man är klar med den aktuella översynen och när vi får en proposition, ser vi hur studiefinansieringen kan se ut i ett längre perspektiv. Vi kommer alltså att ställas inför problem i och med att vi inte riktigt vet hur studiefinansieringen ser ut i framtiden.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Skolministern gav en bra beskrivning när det gäller detta att ta fasta på de grupper som inte kommer i åtnjutande av vuxenutbildning, personalutbildning etc. Det handlar helt riktigt om glesbygden och kvinnorna. Det kan också gälla dem som redan har ett arbete men som vill byta arbete. Den möjligheten måste också finnas i framtiden.

Jag kan ha förståelse för att skolministern inte i detalj vill redovisa direktiven. Viljeinriktningen är i varje fall intressant. Jag hoppas att skolministern tar till sig de synpunkter som har kommit fram i den här debatten.

Jag fick inte något svar på min fråga om de akuta problemen i detta sammanhang. Som det har redovisats här finns det stora brister i fråga om studiefinansieringen inom vuxenutbildningen. De här människorna kan näppeligen vänta tills utredningen är klar eller till dess att en proposition läggs fram. Det är alltså verkligen nödvändigt att studiestödet förbättras, dvs. att ytterligare medel anslås i budgetpropositionen till just vuxenstudiestödet. Där fick jag alltså inte något svar på min fråga.

Vidare vore det intressant att få veta – jag förstår i och för sig att det kan vara litet svårt att ge ett svar – om utredningsdirektiven, som är fallet när det gäller så många andra utredningar i dessa dagar, kommer att innehålla en

passus om att det inte får kosta mera pengar. Men i så fall blir det hela ett slag i luften, även om en översyn görs. Här behövs faktiskt ytterligare resurser.

Svar på interpellationer

KRISTINA SVENSSON (s):

Herr talman! Jag uppskattar verkligen att skolministern har en helhetssyn på dessa frågor. Det är mycket viktigt. Interpellationen gäller framför allt studiefinansieringen, det största studiehindret för vuxna. Men självfallet kommer också andra hinder med i bilden.

Av skolministerns svar att döma handlar det om en översyn och i slutändan om, förmodar jag, en proposition där man från dessa utgångspunkter beaktar vuxenutbildningen i ett helhetsperspektiv. I dag ser vi regionala skillnader, könsskillnader – som jag berörde i mitt anförande – och åldersskillnader. Utbildningsklyftan sträcker sig över alla dessa tre nivåer.

Jag har full förståelse för att vi inte kan diskutera direktiven just nu. Jag är mycket nöjd med de svar som vi har fått, och jag ser fram emot direktiven och resultatet av utredningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Förnyad bordläggning

Konstitutionsutskottets betänkande 1989/90:KU25

Finansutskottets betänkanden 1989/90:FiU8, FiU9 och FiU11

Justitieukskottets betänkanden 1989/90:JuU13–JuU15

Socialutskottets betänkanden 1989/90:SoU12 och SoU13

Trafikutskottets betänkanden 1989/90:TU9, TU10 och TU12

22 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1989/90:SkU15 Tilläggsanslag till skatteförvaltningen och tullverket

1989/90:SkU18 Ändring i tulltaxelagen, m.m.

Lagutskottets betänkande

1989/90:LU13 Bidrag till miljömärkning av produkter

Utrikesutskottets betänkanden

1989/90:UU7 Samarbete med Östeuropa och vissa internationella miljöinsatser

1989/90:UU8 Eritrea

1989/90:UU11 Godkännande av tilläggsprotokoll till Sveriges frihandelsavtal med den Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC)

1989/90:UU12 USA:s viseringsregler

1989/90:UU13 Seismisk datacentral inom FOA för verifikation av kärnvapenprovstopp

Kulturutskottets betänkande
1989/90:KrU11 Tilläggsbudget I inom utbildningsdepartementets område

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

Jordbruksutskottets betänkande
1989/90:JoU8 Nytt avgiftssystem inom livsmedelskontrollen

Näringsutskottets betänkande
1989/90:NU9 Näringspolitik

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU15 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1989/90

Bostadsutskottets betänkanden
1989/90:BoU6 Vissa ändringar i plan- och bygglagen m.m.
1989/90:BoU7 Anslag på tilläggsbudget I inom bostadsdepartementets område

23 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställts

den 11 december

1989/90:101 av *Hans Leghammar* (mp) till miljö- och energiministern om produktionen av klorblekt massa:

Med anledning av tidningsartiklar om den ökade produktionen klorblekt massa och krav från bl.a. Värö bruk att få utöka denna produktion vill jag ställa några frågor till miljö- och energiministern.

Är det enligt regeringen över huvud taget acceptabelt att denna produktion ökar?

Räcker hittills vidtagna åtgärder för att minska användandet av klorblekt massa?

Med hopp om ett nekande svar på ovanstående fråga: Vilka ytterligare åtgärder är regeringen nu beredd att vidta?

I Sverige har under senare år drivits en kampanj av miljørörelsen att minska användandet av klorblekt massa.

Kan regeringen stödja sådana kampanjer utomlands för att minska efterfrågan av klorblekta produkter?

Prot. 1989/90:43
11 december 1989

24 § Kammaren åtskildes kl. 18.51.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Måndagen den 11 december

1 § Återkomst	1
2 § Justering av protokoll	1
3 § Svar på interpellation 1989/90:83 om den planerade dataregistringen av folkbokföringsuppgifter	1
Statsrådet Odd Engström	
Marianne Jönsson (c)	
4 § Svar på interpellationerna 1989/90:1, 19, 36 och 66 om kärnkraftsavvecklingen och energiförsörjningen	6
Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
Carl Frick (mp)	
Krister Skånberg (mp)	
Sten Andersson i Malmö (m)	
Gunnar Hökmark (m)	
Birgitta Hambræus (c)	
Annika Åhnberg (vpk)	
Hadar Cars (fp)	
5 § Svar på interpellation 1989/90:56 om SJ:s godstrafik	31
Kommunikationsminister Georg Andersson	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Margit Sandéhn (s)	
6 § Svar på interpellation 1989/90:65 om radiomonopolet	37
Utbildningsminister Bengt Göransson	
Jan Sandberg (m)	
Jan-Erik Wikström (fp)	
Carl Frick (mp)	
7 § Svar på interpellation 1989/90:5 om rötslammet och dioxinerna	46
Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
Carl Frick (mp)	
Lars Ernestam (fp)	
8 § Svar på interpellation 1989/90:18 om föroreningarna i svensk/norska gränsvatten	54
Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
Elving Andersson (c)	
Jens Eriksson (m)	
Lars Ernestam (fp)	
9 § Svar på interpellation 1989/90:33 om exploateringen av våtmarker	62
Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
Gösta Lyngå (mp)	
Lars Ernestam (fp)	
10 § Svar på interpellation 1989/90:73 om en fast förbindelse över Öresund, m.m.	66
Kommunikationsminister Georg Andersson	

	Per Stenmarck (m)	
	Anita Stenberg (mp)	
	Gösta Lyngå (mp)	
	Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
11 §	Svar på interpellation 1989/90:67 om järnvägssatsningar under 90-talet	77
	Kommunikationsminister Georg Andersson	
	Rune Thorén (c)	
	Lars Ernestam (fp)	
	Viola Claesson (vpk)	
	Carl Frick (mp)	
12 §	Svar på interpellation 1989/90:80 om järnvägstrafiken i Blekinge	88
	Kommunikationsminister Georg Andersson	
	Viola Claesson (vpk)	
	Karl-Gösta Svenson (m)	
	Rune Thorén (c)	
13 §	Svar på interpellation 1989/90:42 om internationella avtal på miljöområdet	97
	Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
	Carl Frick (mp)	
14 §	Svar på interpellation 1989/90:79 om Ammerån	101
	Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
	Stina Eliasson (c)	
	Siw Persson (fp)	
15 §	Svar på interpellation 1989/90:14 om ingrepp i skyddade älvsträckor	106
	Miljö- och energiminister Birgitta Dahl	
	Agne Hansson (c)	
16 §	Svar på interpellation 1989/90:59 om de säkerhetspolitiska följderna av utvecklingen i Östeuropa	110
	Försvarsminister Roine Carlsson	
	Gudrun Schyman (vpk)	
17 §	Svar på interpellation 1989/90:90 om utbyggnaden av Dala Airport	114
	Försvarsminister Roine Carlsson	
	Viola Claesson (vpk)	
	Ragnhild Pohanka (mp)	
18 §	Svar på interpellation 1989/90:57 om arbetsmiljön i skolorna . .	119
	Statsrådet Göran Persson	
	Ulla Tillander (c)	
	Förste vice talmannen (om otillåtna meningsyttringar)	
	Ulf Melin (m)	
	Anita Stenberg (mp)	
	Förste vice talmannen (erinran om ämnet för debatten)	
19 §	Svar på interpellation 1989/90:69 om den treåriga yrkesinriktade utbildningen i gymnasieskolan	129
	Statsrådet Göran Persson	
	Ulf Melin (m)	

20 § Svar på interpellation 1989/90:70 om vuxenstudiestödet	136	Prot. 1989/90:43 11 december 1989
Statsrådet Göran Persson		
Ewa Hedkvist Petersen (s)		
Kristina Svensson (s)		
Arne Mellqvist (s)		
Marianne Andersson (c)		
21 § Förnyad bordläggning	144	
22 § Bordläggning	144	
23 § Meddelande om interpellation		
1989/90:101 av Hans Leghammar (mp) om produktionen av		
klorblekt massa	145	

